

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**XVI. YÜZYILDA RUMELİ BÖLGESİ'NDE TEKKELER ve ZAVİYELER
(SAĞ KOL ÖRNEĞİ)**

**TEKKES AND ZAWİYAS AT THE RUMELIAN DISTRICT IN THE 16TH
CENTURY
(RIGHTS BRANCH EXAMPLE)**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Huriye EMEN**

**Danışman
Prof. Dr. Ahmet YİĞİT**

**TEMMUZ-2018
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

XVI. YÜZYILDA RUMELİ BÖLGESİ'NDE TEKKELER ve ZAVİYELER
(SAĞ KOL ÖRNEĞİ)

TEKKES AND ZAWİYAS AT THE RUMELIAN DISTRICT IN THE 16TH
CENTURY
(RIGHTS BRANCH EXAMPLE)

Hazırlayan
Huriye EMEN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Doktora”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih 25/09/2018
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 27/07/2018

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet YİĞİT
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Haşim ŞAHİN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gürsoy AKÇA
Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi. Muhammed YAZICI
Jüri Üyesi: Dr. Öğrt. Üyesi. Bülent ÇELİK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. TUNCAY ÖĞÜN

Temmuz-2018
MUĞLA

TUTANAK

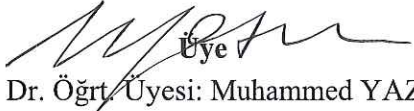
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 02/09/2018 tarih ve 1576 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 38. maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Doktora öğrencisi **Huriye EMEN**'in "XVI. Yüzyılda Rumeli Bölgesi'nde Tekkeler ve Zaviyeler (Sağ Kol Örneği)" adlı tezini incelemiş ve aday 27/07/2018 tarihinde saat 10'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 120 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine **Oybirliği** ile karar verildi.

Danışman
Prof. Dr. Ahmet YIGIT

Üye
Prof. Dr. Haşim şAHIN

Üye
Doç. Dr. Gürsoy AKÇA

Üye
Dr. Öğrt. Üyesi: Muhammed YAZICI

Üye
Dr. Öğrt. Üyesi: Bülent ÇELİK

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘XVI. Yüzyılda Rumeli Bölgesi’nde Tekkeler ve Zaviyeler (Sağ Kol Örneği)’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/07/2018

Huriye EMEN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ		
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN		
Soyadı: EMEN		
Adı : HURİYE		Referans No: 10213002
TEZİN ADI:		
Türkçe: XVI. YÜZYILDA RUMELİ BÖLGESİ'NDE TEKKELER ve ZAVİYELER (SAĞ KOL ÖRNEĞİ)		
Y. Dil: TEKKES AND ZAWİYAS AT THE RUMELIAN DISTRICT IN THE 16TH CENTURY		
(RIGHTS BRANCH EXAMPLE)		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	Doktora	Sanatta Yeterlilik
☐	☒	☐
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ		
Üniversite	:MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	
Fakülte	:	
Enstitü	: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
Diğer Kuruluşlar	:	
Tarih	:27.07.2018	
TEZ YAYINLANMIŞSA		
Yayınlayan	:	
Basım Yeri	:	
Basım Tarihi	:	
ISBN	:	
TEZ YÖNETİCİSİNİN		
Soyadı, Adı	: YİĞİT, AHMET	
Ünvanı	:Prof. Dr.	

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

Tarih = History

Din = Religion

Sosyoloji = Sociology

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

Hacı Bektaş-ı Veli, Kalenderilik, Tekkeler, Zaviyeler, Bektaşiler, Bektaşilik, Dervişler, Gülşeni, Gül Baba, Hacı Bayram Veli, Rumeli, Sağ Kol

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Hacı Bektaş-ı Veli, Kalenderilik, Tekke, Bektashis , Lodges, Bektashism, Dervishes, Gülşeni, Gül Baba, Hacı Bayram Veli, Rumelia, Rights Branch

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 27./07/2018

ÖZET

Rumeli Bölgesi sağ kol kazalarından çalışmaya esas teşkil etmiş olanlarında toplam 106 zaviye kaydına rastlanmıştır. Bunlardan 65'i Edirne, 1'i Çirmen, 10'u Dimetoka, 2'si Ferecik, 5'i Hasköy, 3'ü Yenice Zağra, 2'si Tekirdağı, 1'i İpsala, 5'i Filibe, 1'i Keşan, 4'ü Tatarbazarı, 6'sı Eski Zağra, 1'i Kızılağaç kazası sınırlarında kurulmuştur. Zaviyelerin kuruluş tarihleri kesin olarak belirlenememiştir. Edirne şehrinde tespit edilmiş olanlar genellikle devlet adamları ya da tanınmış şahıslar tarafından kurulmuş oldukları için diğer kazalardaki zaviyelere nazaran kuruldukları tarih aralıkları tahmin edilebilmektedir. Zaviyeler, kurulduklarından itibaren evlatlık vakıf haline getirilerek kurumsal çerçevede varlıklarını sürdürmüşler, mevcut imkânlarını korumaya çalışmışlardır. Görevlileri öncelikle vakıf kurucuları soyundan gelenler, olmaması durumunda ise vakfiyesinde belirlenen şahıslardır. Söz konusu şahıslar genellikle farklı bir vakfin görevlisi ya da zaviye vakfının yakınında bulunan bir dinî kurum görevlisidir. Gelir kaynakları genellikle kuruldukları devirlerde sahip oldukları mülkler, başka vakıflardan sağlanan yardımlar ile sadakalardır. Kuruluş devrinde sağlanmış devlet imtiyazı XVI. yüzyılda tespit edilememektedir. Tekke-zaviyeler sosyal ve kültürel hayata katkıda bulunmuş kurumlar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Vakfiye kayıtlarına göre zaviye mutfakları sadece görevlilere değil gelip geçen yolculara, fukaraya hizmet vermiştir. Bazı zaviyelerin kendilerine ait kütüphanesinin olması, kültürel hayata da tesir ettiklerini gösterir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş-ı Veli, Kalenderîlik, Tekkeler, Zaviyeler, Bektaşiler, Bektaşilik, Dervişler, Gülşeni, Gül Baba, Hacı Bayram Veli, Rumeli, Sağ Kol

ABSTRACT

Essential to work in Rumelian Right Branch District totally 106 zawiya records were found. 65 of these Edirne, one of these Çirmen, 10 of these Dimetoka, 2 of these Ferecik, 5 of these Hasköy, 3 of these Yenice Zağra, 2 of these Tekirdağı, 1 of these İpsala, 5 of these Filibe, 1 of these Keşan, 4 of these Tatarbazarı, 6 of these Eski Zağra and one of these Kızılağaç were established at the boundaries of the district area. The date of the establishment of the zawiya is not known precisely. Since those established in the city of the Edirne were usually by the statesmen or well-known people, the date ranges can be estimated according to the other district's zawiya. Since zawiya were established they became into family endowments and they have maintained their assets as institutions and they tried to protect their assets. The attendants of the foundations primarily the people who were descend from the foundation constituents in the case of non existence the people who were specified by the foundation. The relevant people were usually the attendants of the different foundation or a chaplain which was near the zawiya. Usually their sources of income were their possessions at the time they were established, handouts, donations and grants provided by other foundations. The state concessions provided at the time of establishment could not be detected in the XVI Th century. Dervish lodges had continued to exist as institutions contributing to social and cultural life. According to the foundation's certificate charter records the zawiya's kitchens not only serviced the attendants but also pass byer passengers and the poor people. The fact that some zawiya had their own libraries, they had influence on cultural and life.

Keywords: Hacı Bektaş-ı Veli, Kalenderilik, Tekke, Bektashis, Lodges, Bektashism, Dervishes, Gülşeni, Gül Baba, Hacı Bayram Veli, Rumelia, Rights Branch

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde faaliyet göstermiş olan tekke-zaviyelerin belirli bir coğrafi bölge üzerindeki dağılımı, sayıları, çalışma sistemleri, devlete ve topluma olan katkılarını tespit edebilmek amacıyla çıktığımız bu yolculukta Rumeli Bölgesi Sağ Kol Kazaları olarak tabir edilen bölgeyi çalışma sahası olarak seçtik. Çünkü buradaki tekke-zaviyelerle alakalı genel bilgiyi Ömer Lütfi Barkan'ın çalışmasında bulabilmekteydik. Ancak Barkan ilgili çalışmada sadece kolonizatör olarak tabir ettiği zaviyelerden bahsediyordu. Bölgedeki kurumların tamamı hakkında bilgi mevcut değildi. Bunun dışında bölge ile alakalı genel bir çalışma olmadığını, bir tekke-zaviye etrafında toplanmış çalışmaların olduğunu tespit ettik. Bu çalışmaların çoğu genellikle Sarı Saltuk, Otman Baba, Kızıldeli Sultan gibi bilinen zaviyelerle ilgili idi. Aslında bölgede bunların dışında bazen tek bir kaynağın dışında izine bile rastlanmayan pek çok zaviye bulunmaktaydı. Söz konusu zaviyelerden tespit edilenlerin tamamını imkânlar ölçüsünde tek bir çalışma altında toplamaya çalıştık.

Çalışmanın esas kaynakları olan tahrir defterlerini Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nden edindik. Tahrir Defterlerini Mühimme Defterleri ile tamamlamaya çalıştık. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden edindiğimiz bazı vakıf kayıtları da çalışmamıza ışık tutan diğer arşiv vesikaları oldu.

Defterlerin Osmanlı Devleti'nin önemli kurumlarından tekke-zaviyelere ait bilgilere ulaşma konusunda sunduğu imkânlar/sınırlılıklar dikkat çekicidir. Söz konusu defterlerin tutulma amacı bu tür kurumların varlığını ortaya koymak olmadığı için doğrudan ilgili kurumların kaydına rastlayabilmek her zaman mümkün olmamaktadır. Bir kayıta rastlanmayan kurum birkaç sayım sonra tekrar yazılmış olarak görülebilmektedir. O nedenle tekke ve zaviyelerin ne zaman kurulduğu, ne zaman kapandığı sorularına cevap bulmak güç olmuştur.

Arşiv vesikalarından tahrir defterlerini okuma safhası, çalışmanın en güç kısmını oluşturmuştur. Çünkü defterlerin büyük çoğunluğunda fihristin olmaması buna mukabil tekke-zaviyenin kendi adı zikredilmese dahi vakfının kaydının olması tüm sayfalardaki bilgilerin okunmasını zorunlu hale getirmiştir. Bazı defterlerin okunaksız olması bilgi edinmeyi güçleştirmiştir. Benzer isimlere sahip kurumların aynı ya da farklı kurum mu olduğunu tespit etmek bu çalışmada en çok hassasiyet gösterilen kısım olmuştur. Sorunu çözebilmek için öncelikle buldukları yerleşim yeri, sonrasında aynı defter kaydında kayıtlı olup olmadıkları hususu göz önünde bulundurulmuştur.

Bu çalışmada gözden kaçmış, hata olarak tabir edilecek ne varsa sorumluluğunun şahsıma ait olduğunu belirtmek isterim. Söz konusu eksik ve hataların daha değerli katkılarla farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilerek çalışmamızın daha da zenginleşeceği temennisindeyiz.

Doktora tez konusunun tespitinden bitimine dek geçen süreçte destekleri nedeniyle teşekkür etmem gerekenler var. Vakıf Araştırmaları Merkezi ve ilgili kurumun bilim kurulu başkanı Prof. Dr. Ahmet Kala'ya dolaylı destekleri için şükranlarımı sunarım. Eğitim hayatım sürecinde desteğini gördüğüm hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Yazıcı'ya, çalışmanın hazırlanma safhasında görüş ve önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Haşim Şahin'e, değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Yiğit'e danışmanlık sürecinde sağlamış oldukları tüm katkılar adına teşekkür ederim.

Muğla 2018

Huriye Emen

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
TABLolar.....	XIV
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ.....	1
1-RUMELİ COĞRAFYASI.....	1
2- KURUM OLARAK ZAVİYELER VE TARİHÇESİ.....	2
3- KAYNAKLAR.....	8
a-ARŞİV KAYNAKLARI.....	8
a.1)-Tahrir Defterleri.....	8
a.2)- Mühimme Defterleri.....	11
a.3)-Vakıf Defterleri.....	12
b- ŞEHİR TARİHLERİ.....	12

I. BÖLÜM

ZAVİYELERİN KURULUŞU

A- EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER.....	14
1)-Şeyh Bedreddin Zaviyesi.....	16
2)-Saru Şeyh Zaviyesi.....	17
3)-Sinan Dede Zaviyesi.....	18
4)-Edhemi Sultan Zaviyesi.....	18
5)- Hacı Memi Zaviyesi.....	18
6)-Hacı Alemüddin Zaviyesi.....	18

7)-Muslihiddin Mescidi Zaviyesi.....	19
8)-Ramazan Halife Zaviyesi.....	19
9)- Sultan Hacı Bayram Zaviyesi.....	19
10)-Gittigiran Zaviyesi (Küştigiran Zaviyesi).....	20
11)-Şir Ali Kalenderi Zaviyesi.....	20
12)-Karaca Ahmed(Çelebi) Zaviyesi.....	21
13)-Şah Melek Zaviyesi.....	21
14)-Hızırlık Zaviyesi.....	21
15)-Baba Timurtaş Bey Zaviyesi.....	22
16)-Aslanhane Zaviyesi.....	22
17)-Noktacızade Zaviyesi.....	23
18)-Şeyh Sinan Zaviyesi.....	23
19)-Şarapdar (Şerbettar) Hamza Bey (Şeyh Bayezid Halife) Zaviyesi.....	23
20)-Kemal Halife Zaviyesi.....	24
21)-Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi).....	24
22)-Balabaniye Zaviyesi.....	24
23)-Afşancı Zaviyesi.....	25
24)-Mevlevihane-i Köhne.....	25
25)-Derviş Mübarek Zaviyesi.....	25
26)-Seydi Ali Zaviyesi.....	26
27)-Anbardar Zaviyesi.....	26
28)- Güzelce Baba Zaviyesi.....	26
29)- Şeyhü'l-İshak Zaviyesi.....	26
30)- Baba Haydar b. İbrahim Zaviyesi.....	26
31)- Şeyh(Hacı) Hızır Zaviyesi.....	26
32)- Fazlullah Zaviyesi.....	27
33)- Arpacı Sinan Zaviyesi.....	27
34)-Doğanbey(Kurdçu Doğan, Korucu Doğan) Zaviyesi.....	27

35)-Büklüce Dede Zaviyesi.....	28
B- DİMETOKADA'KI ZAVİYELER.....	28
1)-Yağmur Baba Zaviyesi.....	29
2)-Abdal Cüneyd Zaviyesi.....	30
3)-Ahi Dinek Zaviyesi.....	31
4)-Hacı Bektaş Zaviyesi.....	31
5)-Nasuh Bey Zaviyesi.....	31
6)-Karagöz Bey Zaviyesi.....	32
7)- Timurhan Şeyh Zaviyesi.....	32
8)- Elmalı Baba Zaviyesi.....	32
9)-Ahir Baba Zaviyesi.....	33
10)-Kızıldeli Zaviyesi.....	33
C- FERECİK'TEKİ ZAVİYELER.....	33
1)-Ahi Turasan Zaviyesi.....	35
2)-Çubi Dede Zaviyesi.....	35
Ç- ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	36
1)-Karaca Ahmed Zaviyesi.....	36
2)-Gümlüoğlu Zaviyeleri.....	36
3)-Mümin Baba Zaviyesi.....	37
4)-Doğan Balı Zaviyesi.....	37
5)-Ahi Zaviyesi.....	37
6)-Veli Derviş b. İsa Zaviyesi.....	37
D- TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER.....	37
1)-Pirzade Zaviyesi.....	38
2)-Ahmed Beğ b. Ali Beğ b. Gazi Evranos Beğ el merhum Zaviyesi.....	38
3)-Ali Baba Zaviyesi.....	38
4)-Hüseyin Paşa Zaviyesi.....	38

E- FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER.....	38
1)- Nasuh Baba Zaviyesi.....	39
2)- Mersin Baba Zaviyesi.....	39
3)-Arpacı Mustafa Baba Zaviyesi.....	39
4)-Kürkçü Baba Zaviyesi	39
5)-Baba Gulam Tekkesi.....	39
F- KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER.....	40
Şeyh Ülemiş Zaviyesi	40
G- KIZILAĞAÇ'TAKİ ZAVİYELER.....	40
Doğanbey Zaviyesi.....	40
H-ÇİRMEN SANCAĞI'NDAKİ ZAVİYELER.....	40
Umur Bey Zaviyesi.....	41
I- HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER.....	41
1)-Osman Baba Zaviyesi.....	42
2)-Otman Baba Zaviyesi.....	42
3)-Saruca Paşa Zaviyesi.....	43
4)-Lütfullah Veleli Hacı Baba Zaviyesi.....	43
5)-Hasan Baba Veleli Yağmur Zaviyesi.....	44
İ- YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	44
1)-Şeyh Sinan Zaviyesi.....	44
2)-Kılıç Baba Zaviyesi.....	45
3)-Şahkulu b. Abdullah Zaviyesi.....	45
J- TEKİRDAĞI'NDAKİ ZAVİYELER.....	45
1)-Mevlâna Muslihiddin Tekkesi.....	45
2)- Musa Baba Zaviyesi.....	46
K- İPSALA'DAKİ ZAVİYELER.....	46
Ahi Devle Zaviyesi.....	46

II. BÖLÜM

ZAVİYELERİN GELİR KAYITLARI

A-EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER.....	47
1)- Şeyh Bedreddin Zaviyesi.....	47

2)- Şeyh Şücâ' Zaviyesi.....	50
3)- Saru Şeyh Zaviyesi.....	55
4)- Mevlevihane-i Köhne-i Muradiye.....	55
5)- Şah Melek Zaviyesi.....	56
6)- Sultan Musa (Büst/Derviş Hilal)Zaviyesi.....	58
7)- Derviş Mübarek Zaviyesi.....	59
8)- Tur Paşa Hatun binti Mahmud Bey Zaviyesi.....	59
9)- Noktacızade Zaviyesi.....	59
10)- Şir Ali Kalenderi Zaviyesi.....	60
11)- Sinan Dede Zaviyesi.....	61
12)- Hacı Sinan Zaviyesi.....	62
13)- Ahi Hacı Bey Zaviyesi.....	62
14)- Darü'l-Hadis Zaviyesi.....	63
15)- Ramazan Halife Zaviyesi.....	63
16)-Pehlivan Ali Zaviyesi.....	67
17)- Güzelce Baba Zaviyesi.....	68
18)- Hacı Hüseyin Zaviyesi.....	68
19)- Ahi Hasan Zaviyesi.....	69
20)- Karaca Zaviyesi.....	70
21)- Merhum Hoca Musa Çelebi b. Devlet Şah Zaviyesi.....	70
22)- Rüstem Çelebi Zaviyesi.....	71
23)- Derviş Hacı Ali Zaviyesi.....	71
24)- Şeyh Hayreddin Zaviyesi.....	71
25)- Kıyık Baba Zaviyesi.....	71
26)- Kulak Hacı Ali Zaviyesi.....	73

27)- Abdurrahman Zaviyesi.....	73
28)- Mahmud Subaşı Zaviyesi.....	73
29)- Mahmud Bey b. Abdullah Zaviyesi.....	73
30)- Bayezid Çelebi b. Hamza Bey Zaviyesi.....	74
31)-Hacı Davud Zaviyesi.....	74
32)- Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi).....	74
33)-Baba Timurtaş Bey Zaviyesi.....	75
34)-Kemal Halife Zaviyesi.....	77
35)-İbrahim Paşa Zaviyesi.....	78
36)-Seydi Ali Zaviyesi.....	78
37)- Mahmud Bey b. İsfendiyar Zaviyesi.....	79
38)- Doğan Bey (Kurdçu Doğan, Korucu Doğan) Zaviyesi.....	81
39)-Büklüce Dede Zaviyesi.....	85
40)- Fahreddin Dede Zaviyesi.....	85
41)- Gül Baba Zaviyesi.....	85
B- DİMETOKA'DAKİ ZAVİYELER.....	86
1)- Yağmur Baba Zaviyesi.....	86
2)- Abdal Cüneyd Zaviyesi.....	88
3)- Ahi Dinek Zaviyesi.....	89
4)- Karagöz Bey Zaviyesi.....	89
5)- Hacı Bektaş Zaviyesi.....	90
6)- Nasuh Bey Zaviyesi.....	90
7)- Kızıldeli Zaviyesi.....	91
8)-Timurhan Şeyh Zaviyesi.....	93
C- FERECİK'TEKİ ZAVİYELER.....	94

1)- Ahi Turasan Zaviyesi.....	94
2)- Çubi Dede Zaviyesi.....	94
Ç- ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	95
1)- Mümin Baba Zaviyesi.....	95
2)- Gümlüoğlu Zaviyeleri.....	96
3)-Doğan Balı Zaviyesi.....	98
D- TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER.....	98
1)- Hüseyin Paşa Zaviyesi.....	98
2)- Ali Baba Zaviyesi.....	99
E- FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER.....	99
1)- Kürkçü Baba Zaviyesi.....	99
2)-Mersin Baba.....	99
F- KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER.....	100
Şeyh Ülemiş Zaviyesi.....	100
G- KIZILAĞAÇ'TAKİ ZAVİYELER.....	100
Doğan Bey Zaviyesi.....	100
H- İPSALA'DAKİ ZAVİYELER.....	100
Ahi Devle Zaviyesi.....	100
I- ÇİRMEN SANCAĞI'NDAKİ ZAVİYELER.....	100
Umur Bey Zaviyesi.....	100
İ- HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER.....	101
1)-Saruca Paşa Zaviyesi.....	101
2)-Osman Baba Zaviyesi.....	101
3)-Otman Baba Zaviyesi.....	104
4)-Lütfullah Veledi Hacı Baba Zaviyesi.....	105
5)-Hasan Baba Veledi Yağmur Zaviyesi.....	106
J- YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	106
1)-Şeyh Sinan Zaviyesi.....	106

2)-Şahkulu b. Abdullah Zaviyesi.....	106
K- TEKİRDAĞI'NDAKİ ZAVİYELER.....	106
1)-Mevlâna Muslihiddin Tekkesi.....	106
2)-Musa Baba Zaviyesi.....	107

III. BÖLÜM

ZAVİYELERDEKİ GÖREVLİLER

A- EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER.....	108
1)- Şeyh Bedreddin Zaviyesi.....	108
2)-Şeyh Şücâ Zaviyesi.....	109
3)-Baba Timurtaş Bey Zaviyesi.....	110
4)-Mahmud Müderris Zaviyesi.....	110
5)-Kıyık (Kıyak Baba) Baba Zaviyesi.....	110
6)-Edhemi Sultan Zaviyesi.....	110
7)-Arpacı Sinan Zaviyesi.....	110
8)-Baba Haydar b. İbrahim Zaviyesi.....	111
9)-Anbardar Zaviyesi.....	111
10)-Güzelce Baba Zaviyesi.....	111
11)- Hacı Memi Zaviyesi.....	111
12)-Eşkinci Piri Zaviyesi.....	111
13)-Elvan Zaviyesi.....	111
14)-Kasab Alanı Zaviyesi.....	111
15)-Kemal Halife Zaviyesi.....	111
16)-Mevlevihane-i Köhne (Muradiye Mevlevihanesi).....	112
17)-Şeyh (Hacı) Hızır Zaviyesi.....	112

18)-Şarabdar Hamza Bey Zaviyesi.....	112
19)-Hasan Dede Zaviyesi.....	112
20)-Afşancı Zaviyesi.....	112
21)-Şah Melek Zaviyesi.....	113
22)-Tur Paşa Hatun binti Mahmud Bey Zaviyesi.....	113
23)-Ramazan Halife Zaviyesi.....	113
24)- Büklüce Dede Zaviyesi.....	113
25)-Hacı Bayram Zaviyesi.....	113
26)-Mahmud Subaşı Zaviyesi.....	113
27)-Fazlullah Zaviyesi.....	114
28)-İbrahim Paşa Zaviyesi.....	114
29)-Gittigiran Zaviyesi.....	114
30)-Karaca Ahmed (Çelebi) Zaviyesi.....	115
31)- Hacı Davud Zaviyesi.....	115
32)- Darü'l-Hadis Zaviyesi.....	115
33)- Balabaniye Zaviyesi.....	115
34)- Gül Baba Zaviyesi.....	116
B- DİMETOKA'DAKİ ZAVİYELER.....	117
1)-Yağmur Baba Zaviyesi.....	117
2)-Abdal Cüneyd Zaviyesi.....	119
3)-Hacı Bektaş Veli Zaviyesi.....	120
4)-Karagöz Bey Zaviyesi.....	120
5)-Kızıldeli Zaviyesi.....	120
6)-Timurhan Şeyh Zaviyesi.....	123

C- FERECİK'TEKİ ZAVİYELER.....	124
1)-Çubi Dede Zaviyesi.....	124
2)-Ahi Turasan Zaviyesi.....	124
Ç- ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	124
1)-Karaca Ahmed Zaviyesi.....	124
2)-Mümin Baba Zaviyesi.....	124
3)-Gümlüoğlu Zaviyeleri.....	126
4)-Doğan Balı Zaviyesi.....	126
D- İPSALA'DAKİ ZAVİYELER.....	126
Ahi Devle Zaviyesi.....	126
E- FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER.....	127
1)-Nasuh Baba Zaviyesi.....	127
2)-Baba Gulam Tekkesi.....	127
3)-Kürkçü Baba Zaviyesi.....	127
4)-Arpacı Mustafa Baba Zaviyesi.....	127
F- KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER.....	128
Şeyh Ülemiş Zaviyesi.....	128
G-TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER.....	128
1)-Hüseyin Paşa Zaviyesi.....	128
2)-Pirzade Zaviyesi.....	128
H- HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER.....	128
1)-Otman Baba Zaviyesi ve Tarihi Bir Şahsiyet Olarak Otman Baba.....	128
2)-Osman Baba Zaviyesi.....	132
3)-Hasan Veledi Yağmur Baba Zaviyesi.....	134

4)-Saruca Paşa Zaviyesi.....	135
5)-Lütfullah Veleli Hacı Baba Zaviyesi.....	136
I- YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER.....	136
Şeyh Sinan Zaviyesi.....	136

IV. BÖLÜM

ZAVİYELERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATTAKİ YERİ

A- Mahallelerdeki Zaviye Odaları (Bekâr Odaları).....	144
B-Mahalle ve Köylerdeki Lakaplar.....	145
C-Zaviye Mutfakları.....	163
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA.....	170

TABLOLAR

	(1485/TO20)	(1486/MAO 25)	(1490/TO 26)	(1512/TO50)	(1518/TO 77-TO 78)	(1527/TO186)	(1528/TO138)	(TO 370/1530)	(1540/TO 202)	(1543/TO 220)	(1562/TO 582,TO 565)	(1568/TO400)	(1569/TO 54)	(1571/TO 300)	(1573/TO498)	(1574/494)	BOSKIANLINI	(1574/TO 521)
EDİRNE	1				10			3				2	17	34	2	25		
DİNCEÖZÜ	5				4	3	4	5		1	3	2	4		6	2		
FEZİKÖK					2	2		1			2	2	2		2	2		
DAĞBAĞI ÇEVİ HİSAR			1		4			4			2	2			3	4		
İPSALA												1					1	
MEŞAN					1						1	1			1	1		
PÜRE					1												3	
ÖRMEK		1												1				
HAKKÖY		1		5					1									4
KOVLUĞAÇ					1													
VENİCE DAĞBAĞI				3														
TEKİRDAĞ		1		2														1
TATAR PAZARI					1						1	1			1	3		
TOPLAM	6	3	1	10	24	5	4	41	1	1	9	11	23	35	15	41	5	1

Tablo I: Yıllara göre defterlerde tespit edilen zaviye sayısı

TEKKE-ZAVİYELER	ŞEHİR MERKEZİ/MAHALLE	KIRSAL KESİM/KÖY
Abdurrahman Zaviyesi		
Afşancı Zaviyesi	İmaret-i Yıldırım Han Mahallesi	
Ahi Hacı Bey Zaviyesi	Meyve Kapanı Mahallesi civarı	
Ahi Hasan Zaviyesi	Edirne Kalesi içerisinde	
Anbardar Zaviyesi	Umur Bey Mahallesi	
Arpacı Sinan Zaviyesi	Sabuncıyan (Sabuni) Mahallesi	
Aslanhane Zaviyesi		
Baba Haydar b. İbrahim Zaviyesi	Külahdüz Ali Bey Mahallesi	
Bayezid Çelebi b. Hamza Bey Zaviyesi		
Baba Timurtaş Bey Zaviyesi	Baba Timurtaş Bey Mahallesi	
Balabaniye Zaviyesi		
Büklüce Dede Zaviyesi		Büklüce Köyü
Darü'l-Hadis Zaviyesi	Tunca Kenarı	
Derviş Hacı Ali Zaviyesi	Gazi Han yakını	
Derviş Mübarek Zaviyesi	Darü'l-Hadis civarı	
Doğanbey (Kurdçu Doğan, Korucu Doğan) Zaviyesi		Kayapa Köyü Civarı
Edhemi Sultan Zaviyesi	İmaret-i Yıldırım Han Mahallesi	
Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi)	Sinan Bey Mahallesi	
Elvan Zaviyesi	Hacı Hoşkadem Mahallesi	
Eşkinçi Piri Zaviyesi		
Fazlullah Zaviyesi	Şehabettin Paşa Mahallesi	
Fahreddin Dede Zaviyesi		Yundlu Köyü/Çöke
Güzelce Baba Zaviyesi	Hacı İslam Mahallesi	
Gittigiran Zaviyesi (Kuştigiran Zaviyesi)	Mevlâna Velîyüddin Mahallesi	
Gül Baba Zaviyesi		Korucu Köyü
Hacı Alemüddin Zaviyesi	Hisar içerisinde Mevlâna Velîyüddin Mahallesi	
Hacı Davud Zaviyesi	Hacı İslam Mahallesi	
Hacı Hüseyin Zaviyesi		
Hacı Sinan Zaviyesi		
Hasan Dede Zaviyesi	Arabacı Ahmed Mahallesi	
Hızırlık Zaviyesi	Hızırlık Tepesi	
İbrahim Paşa Zaviyesi	Çoklacı Mahallesi	
Hacı Memi Zaviyesi	Kubbe Yapıcı Mahallesi	
Kara Ahmed (Çelebi) Zaviyesi	Arabacı Ahmed Mahallesi	
Karaca Zaviyesi	Karaca Ahmed Mahallesi	

Kasab Alanı Zaviyesi	Şehabettin Paşa Mahallesi	
Kemal Halife Zaviyesi	Üsküfçü Hızır Mahallesi	
Kıyık Dede Zaviyesi	Müslüman Mezarlığı yakınında/Çokalcı Mahallesi	
Kulak Hacı Ali Zaviyesi		
Mahmud Bey b. Abdullah Zaviyesi		
Mahmud Bey b. İsfendiyar Zaviyesi		Musa Beğlü Köyü/Çöke
Mahmud Müderris Zaviyesi	Hatuncu Mahallesi	
Mahmud Subaşı Zaviyesi	Şeyh Alemüddin Zaviyesi	
Merhum Hoca Musa Çelebi b. Devlet Şah Zaviyesi	Mescid-i Bedreddin Efendi Mahallesi	
Mevlevihane-i Köhne		
Muslihiddin Mescidi Zaviyesi	Muslihiddin Mahallesi	
Noktacızade Zaviyesi	Noktacızade Cami'i Mahallesi	
Pehlivan Ali Zaviyesi	Mescid-i Veliyüddin Mahallesi	
Rüstem Çelebi Zaviyesi	Rüstem Çelebi Zaviyesi Mahallesi	
Ramazan Halife Zaviyesi	Gazi Hoca Mahallesi	
Sultan Hacı Bayram Zaviyesi	Bezirgan Bali(Hoca Balı) Mahallesi	
Saru Şeyh Zaviyesi	Arapzade Mahallesi yakını	
Seydi Ali Zaviyesi		
Sinan Dede Zaviyesi	Üsküfçü Mahallesi	
Sultan Musa(Büst/Derviş Hilal) Zaviyesi		
Şah Melek Zaviyesi	Hallaç Hacı Mahallesi	
Şarapdar (Şerbettar) Hamza Bey (Şeyh Bayezid Halife) Zaviyesi	Arabacı Ahmed Mahallesi	
Şeyh (Hacı) Hızır Zaviyesi	Arabacı Ahmed Mahallesi	
Şeyh Bedreddin Zaviyesi	Kilisa Cami'i Mahallesi	
Şeyh Hayreddin Zaviyesi		
Şeyh Sinan Zaviyesi	Kıyık Semtinde	
Şeyh Şücâ'eddin Zaviyesi	Tunca Kenarı	
Şeyhü'l-İshak Zaviyesi	Cami'i Cedid (Elvancı) Mahallesi	
Şir Ali Kalenderi Zaviyesi	Kıyık Senti	
Tur Paşa Hatun binti Mahmud Bey Zaviyesi		

Tablo II: Kazalardaki Zaviyelerin Bulunduğu Yerleşim Yerleri

TEKKE-ZAVİYELER	ŞEHİR MERKEZİ/MAHALLE	KIRSAL KESİM/KÖY
DİMETOKA		
Yağmur Baba Zaviyesi		Araplıca Köyü/Dimetoka
Abdal Cüneyd Zaviyesi	Dimetoka/Debbağın Mahallesi	
Ahi Dinek Zaviyesi	Dimetoka/Kasaban (Haraççı) Mahallesi	
Hacı Bektaş Zaviyesi	Dimetoka/Çırçır Mahallesi	
Nasuh Bey Zaviyesi		
Karagöz Bey Zaviyesi	Dimetoka	
Timurhan Şeyh Zaviyesi		Dimetoka/Karaca Halil Nahiyesi/Elmalı Mezrası
Elmalı Baba Zaviyesi		
Ahir Baba Zaviyesi		Dimetoka/Kaba Armud Köyü
Kızıldeli Zaviyesi		Dimetoka/Cebel Nahiyesi/Tanrı Dağı Civarı
FERECİK		
Ahi Turasan Zaviyesi	Ferecik/Hacı Yusuf Mahallesi	
Çubi Dede Zaviyesi	Ferecik/	
ESKİ ZAĞRA		
Karaca Ahmed Zaviyesi	Eski Zağra/ Hasan Fakih Mahallesi	
Gümlüoğlu Zaviyeleri	Eski Zağra /	Gümlüoğlu Köyü
Mümin Baba Zaviyesi		Tazılar Köyü /Yenice Zağra
Doğan Balı Zaviyesi		Gümlübey Nahiyesi / Kırşehirli Köyü
Ahi Zaviyesi	Hacı Timurhan Mahallesi	
Veli Derviş b. İsa Zaviyesi		Ellioğlu Köyü sınırı
TATAR PAZARI		
Pirzade Zaviyesi	Tatar Pazarı şehir yakını	
Ahmed Beğ b. Ali Beğ b. Gazi Evranoş Beğ el-merhum Zaviyesi	Tatar Pazarı /İshak Çelebi Cami'i Mahallesi	
Ali Baba Zaviyesi		Soğanlı Köyü
Hüseyin Paşa Zaviyesi		Saldlu Köyü
FİLİBE		
Nasuh Baba Zaviyesi		Filiba/Akça Kilise Köyü yakını
Mersin Baba Zaviyesi		Filiba/Kıraç Ağaç Nahiyesi/Saru Timurcalı
Arpacı Mustafa Baba Zaviyesi		Filiba/Bekirlü Köyü

Kürküçü Baba Zaviyesi		Filibe/Veledi Danişmend (Ali Fakih) Köyü'nde
Baba Gulam Tekkesi	Filibe/Aslıhan Bey Mahallesi	
KEŞAN		
Şeyh Ülemiş Zaviyesi		
KIZILAĞAÇ		
Doğanbey Zaviyesi		Kızılağaç/Yavru Deresi Köyü
ÇİRMEN		
Umur Bey Zaviyesi		
HASKÖY		
Otman Baba		Hasköy/Akyazı/Hasan Kışlası
Osman Baba		Hasköy/Koçaşlı, Aydoğmuş ve Tekke Köy civarı
Saruca Paşa Zaviyesi		
Lütfullah Veled-i Hacı Baba Zaviyesi		Hasköy/Tunrul Köyü
Hasan Baba veledi Yağmur Zaviyesi		Tanrıdağı- Boğacıklı Köyü arasında Badala mevkii
YENİCE ZAĞRA		
Şeyh Sinan Zaviyesi		Yenice Zağra/Kortina Köyü sırında Burak Ilıca Köyü
Kılıç Baba Zaviyesi		
Şahkulu b. Abdullah Zaviyesi		Günkaraca (Tekke Deresi Mevkii)
TEKİRDAĞI		
Mevlâna Muslihiddin Tekkesi		
Musa Baba Zaviyesi		
İPSALA		
Ahi Devle Zaviyesi		Mevlâna Şeyh Muslihiddin Mahallesi

Tablo II: Kazalardaki Zaviyelerin Bulunduğu Yerleşim Yerleri

KISALTMALAR

a. g.e: Adı geçen eser

BOA TD: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defteri

BOA MD: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri

BDAGM: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Bkz: Bakınız

Çev : Çeviren

Haz : Hazırlayan

Der: Derleyen

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Vr: Varak

Nr: Numara

C: Cilt

S: Sayı

s: sayfa

H: Hicri

M:Miladi

VGMA: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

vd: ve devamı

GİRİŞ

1-RUMELİ COĞRAFYASI

Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadası coğrafyasına ve bu bölgeyi içine alan eyalete "Rumeli" denilmektedir. Bizanslılar kendilerine ve memleketlerine "Romaioi, Romania" kelimelerini kullandıkları için Müslümanlar da genel bir ifadeyle bunlara Rum (İnalcık, 2008a, s. 232; İnalcık, 1964, s. 766)¹, ülkeleri olan Bizans/Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetindeki yerlere de *Rum Memleketi* demişlerdir. (Özey, 2016, s. 4). Osmanlı Devleti, Rumeli adını Romania kelimesinden türeterek Anadolu coğrafyasına karşı denizin öteki tarafındaki Bizanslılardan aldıkları topraklar için kullanmıştır (İnalcık, 2008a, s. 232).

Türkler, Rumeli Bölgesi'ni coğrafi anlamda Balkanlar olarak ifade etmişlerdir. Balkanlar adını, batıdan doğuya doğru uzanan, Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilelerinden almıştır. Buraya adını veren Balkan Dağları Sırbistan'ın doğu sınırından başlar, Bulgaristan'ın güney batısına kadar ulaşır. Bu dağlar ayrıca kuzeyden gelen askerî müdahalelere karşı doğal bir set oluşturur. Rodop Dağları ise Sırbistan ve Makedonya dağlık bölgesinin uzantısı olarak Bulgaristan'ın güneyinde yer alır. Bu dağlar, Trakya'nın kuzeyinden Karadeniz kıyılarında Yıldız Dağları adını alarak son bulur (Özkılınç vd. 2013, s. 3).

Balkanların üç tarafı denizlerle çevrilidir. Batısı Adriyatik Denizi, güneyi Akdeniz, doğusu Ege ve Karadeniz ile çevrelenmiştir (Akman, 2006, s.5). Romalılardan bu yana Balkanlar'ın kuzey sınırı Tuna Nehri olarak kabul edilir. Nehir, Karadeniz'e inen yegâne ticaret yolu olduğu için stratejik bir öneme sahip olmuştur. Tuna Nehri'nin aşağısına yani doğusuna hâkim olan İmparatorluklar daima yukarısını kuzey ve batı kısmını da kontrol altında tutmak istemişlerdir (İnalcık, 2005, s. 21).

Bölgenin dağlık olması geçiş güzergâhlarının tarihi süreçte sabit kalmasına neden olmuştur. Avrupa'yı Asya'ya bağlayan kadim yol kuzeybatıdan güneydoğuya, yani Belgrat'tan İstanbul'a uzanır. Belgrat'tan başlayan bu yol, Morava Vadisi'nden

¹ "Rum" ifadesi Anadolu'da coğrafi bir terim olarak kullanılmıştır. Türkler Anadolu'ya girdikten sonra bu topraklarda daha önceden Bizanslılar'ın (Rumlar'ın) hüküm sürdüğü yerlere Rum ifadesini kullanmışlardır", Bkz, 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri (937/1530), C. 1, BDAGM, Dizin ve Tıpkı Basım, Ankara 2001, s. 1.

Niş'e, oradan Sofya'yı geçip Meriç Vadisi'nden Edirne'ye ulaşır. Aynı yol Edirne'den Trakya Platoları'nı geçerek İstanbul'a varır. İstanbul-Edirne üzerinden Meriç Nehri'ni kesen yol Doğu Romalılar'ın İmparatorluk/Ordu Yolu adını verdikleri, Balkanları çapraz şekilde kesen geçiştir (İnalçık, 1993, s. 13). Aynı bölgede doğudan batıya doğru, tarihin eski devirlerinden beri Akdeniz ülkelerini ve Avrupa'yı Asya'ya bağlayan kara yolları bakımından Rumeli toprakları önemli bir köprü vazifesi görmüştür. İstanbul'dan gelen yol dağlık olan Balkan yarımadası içerisinde geçiş imkânı veren Meriç Vadisi'ne çıkmaktadır. Vadi, geniş bir koridor halinde Balkan dağları ile Rodop Dağları arasından uzanır. Bunun batı ucundan Sofya Havzası'na, buradan da kolayca Niş Suyu Vadisi'ne geçilmekte, bu vadi ise hem Tuna Irmağı vadisi hem de Macaristan Ovaları'nın güney kenarından açılmaktadır (Darkot, 1965, ss. 3-5).

Batıdan başlayarak doğuya doğru uzanan Tuna ovası doğuda Dobruca ile Deliorman ovalarıyla birleşir. Rodop ile Balkan dağları arasında Kuzey Trakya ovasının bel kemiğini bu dağlardan aldığı pek çok çay ve dere ile sularını zenginleştirmiş olan Meriç Nehri teşkil eder. Nehir, kuzey ve doğu Trakya ovalarını sulayarak Ege Denizi'ne dökülür. İlkbaharda karların erimesiyle birlikte yatağından taşan nehir, ovanın alçak bölgelerini kaplar. Yaz aylarında ise Filibe ve Pazarcık ovalarındaki piriç ve meyve-sebze bahçelerinin sulanmasına yetecek kadar su bırakarak doğal yatağına çekilir (Balkanlı, 1986, ss.12-14).

2- KURUM OLARAK ZAVİYELER VE TARİHÇESİ

Arşiv kayıtlarına göre XVI. yüzyılda Rumeli Bölgesi'nde faaliyet göstermiş pek çok tekke-zaviye kaydı bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının sadece adı zikredilirken bazılarının görevlileri, gelirleri ya da faaliyetleri hakkında fikir edinebilmek mümkündür. Bazıları zaviye bazıları da tekke, mevlevihane olarak kaydedilmiş olan bu kurumların etimolojik olarak farklı adlandırılması tarihsel zamanda anlam değişikliklerine uğramalarıyla alakalıdır.

Tarihi metinlerde genellikle XIV.-XV. yüzyıla kadar şehir, kasaba, kırsal alanlarda yollar üzerinde kurulup içinde belirli tarikata mensup şeyhler ile dervişlerinin yaşadığı, gelip geçenlerin ücretsiz misafir edildiği müesseseleri tanımlamak için

çeşitli terimler tercih edilmiştir. En yaygın olanı zaviye olup ayrıca hangah, ribat, buk'a, savmaa, düveyre, medrese terimleri de kullanılmıştır. XIV.-XV. yüzyıldan sonra yaygın olanı zaviye olmak üzere hanigah, imaret, tekke, asitane, dergâh terimleri kaynaklarda geçmektedir. XVI. yüzyıldan itibaren hanigah, tekke, zaviye, dergâh, asitane terimleri arasında şekil, büyüklük, teşkilat açısından bir takım farklar ortaya çıktığı, bunun anlamlarına da yansıdığı görülür (Ocak, 1978a, ss.248-250).² Hangah, asitane ile aynı anlama gelmekte olup tekkenin büyüğüne; Zaviye ise tekkenin daha küçük olanı için kullanılmıştır (Cebecioğlu, 2004, s. 105).

İslam dünyasında tekke-zaviyelerin ortaya çıkması tasavvufun doğuşuyla paralellik gösterir. Tasavvuf, M.VIII/ H.II. yüzyılın sonları ile M.IX/M.III. yüzyılın başlarından ortaya çıkmıştır. Söz konusu müesseselerin ilk olarak M.VIII/H.II. yüzyılın sonlarında Şam yakınlarındaki Remle'de kurulduğu genel bir görüş olarak karşımıza çıkar (Ocak, 1978b, s. 247). İslam dünyası bir yandan sınırlarını genişletirken ilmî, siyasî ve fikrî yapılanmasını da ihtiyaçlarına göre şekillendirmiştir. Buna göre tüm ilim faaliyetlerini medreselerde okuturken, tekke-zaviyeleri daha çok toplumun manevî ve ahlakî açıdan eğitilmesine yönelik açmıştır (Kara, 2011, s. 370).

Osmanlı Devleti'ndeki Tekke ve zaviyeler, Selçuklu Devleti'ndeki Âhilik sisteminden etkilenmiştir.³ Seyyah İbn-i Batuta, Anadolu'yu gezdiği esnada yazdığı eserinde Âhiler ve hizmetleriyle alakalı çok detaylı bilgiler vermiştir⁴. Burada bahsi geçen Âhiler ile oluşturdukları tekkeleri, tekkelerindeki hizmet anlayışları ileriki yıllarda Osmanlı Devleti topraklarında kurulacak tekke- zaviyeleri ile işleyiş biçimi olarak benzer özellikler göstermiştir.⁵

² Zaviye, mevlevihanenin küçüğü anlamında kullanılmıştır, Bkz, Mustafa Kara, "Tekke", DİA, C. 40, İstanbul 2011, s. 370.

³ Anadolu'da Selçuklular'dan başlayarak çok ender olarak ribat, yaygın olarak ise zaviye ve hanigah terimlerinin tercih edildiği görülür, Bkz, A. Yaşar Ocak, "Zaviyeler" Vakıflar Dergisi S. XII, s. 249.

⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz, İbn Batuta, İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

⁵ İbni Batuta, Ahi'lerin Anadolu'da Türkmenlerin yaşadığı her yerde olduklarını, gelen yabancılara kalacak yer, yemek ve onların güvenliklerini sağladıklarını belirtmiştir. Ayrıca kendi liderlerini seçtiklerini, liderlerinin de tekkeyi kurduğunu ifade eder. Tekke lideri (Ahi) nin sanat ve zenaat erbaplarını ve bekârları bir araya getirip teşkilatlandığı da belirtilmiştir. Tekke mensuplarının gün içinde çalışıp kazandıklarını tekkeye verdikleri, tekkenin masraflarının bu şekilde karşılandığı da önemli notlar arasındadır... , Bkz, Ebu Abdullah Muhammed İbni Batuta Tanci, İbni Batuta

Anadolu ve Rumeli coğrafyasında çeşitli sufi cereyanların bir müessesesinin etrafında toplanabilmesi için mevcut Âhilik modelini de örnek alan Osmanlı Devleti'nin, kuruluş dönemi dinamiklerinin oluşmasında bu sistemden etkilendiği görülür. Bu müesseseler, kendi tarikat üyelerine ve hariçten müracaat eden kişilere şeriat, İslam ve toplum adabı gibi konularda çeşitli bilgilerin öğretildiği yerlerdir (İhsanoğlu, 1994, s. 253).

Tekke ve zaviye müesseseleri, Orta Asya'dan batıya doğru muhaceret eden Türkmenlerin öncülüğünü yapan dervişler aracılığıyla önce Anadolu'ya buradan da Rumeli'ye yerleşmiştir. Söz konusu müesseselerin Osmanlı Devleti içerisindeki işlevini ortaya koyabilmek için öncelikle devletin kuruluş aşamasında bunların devlet ile olan münasebetlerini göz önünde bulundurmak icap eder.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme devirlerinde Anadolu'daki uç beyliklerinin, Anadolu ve Horasan Erenlerinin, Âhi ve Bektaşî kurumların; Gaziyân-ı Rum (Anadolu gazileri, alperenler), Abdalan-ı Rum (Anadolu Abdalları, Horasan Erenleri), Âhiyan-ı Rum (Anadolu Âhileri) ve Bacıyan-ı Rum zümrelerinin büyük tesiri olmuştur. Nitekim Ömer Lütfi Barkan (1942), Kolonizatör Türk Dervişleri adlı çalışmasında Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda söz konusu zümrelerin oynadığı rolden bahsetmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğolların etkisi ile, Türkmenler üzerindeki siyasi otoritesini yitirmesiyle birlikte bu gruplar Bizans sınırlarına yani Anadolu'nun batı hudutlarına doğru göç etmişlerdir. Batı hudutlarının sadece göçebeler değil ulema, şeyh, zanaat erbabı gibi çok çeşitli özelliklere sahip şehirli insanlar tarafında da tercih edilmesi nedeniyle Osmanlı Devleti, kuruluş aşamasında çok geniş sınırlar içerisinde kaynaşmakta olan dinî ve sosyal cereyanları, bilgi ve tecrübeye sahip insanları ve manevi gücün desteğini görmüştür (Barkan, 1942, s. 284).

Moğol kuvvetlerinin Germiyanogulları Beyliği'ni aşip uçlara ulaşması mümkün değilken, batıya düzenledikleri seferler sonucu elde ettikleri esir ve ganimetlerle zenginleşmiş Osmanlı Devleti'nin, Uç bölgeleri kendi maişetlerini temin etmek amacıyla, zaviye kurmak isteyen dervişler için cazip hale geliyordu (İnalçık, 2008b,

Seyahatnamesi I, Çeviri, İnceleme ve Notlar: A.Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 404.

s.25). 1240 yılındaki Selçuklulara yönelik gerçekleşen Vefai hareketinin bastırılmasıyla Babai dervişleri de Uçlar'a sığınmıştır. Devletinin kurucusu Osman Bey'in kayınbabası Şeyh Edebalı da uçlara yerleşmiş Vefai dervişlerindedir.⁶ Şeyh Edebalı'den dinsizleri ve kâfirleri İslamiyet'e kazandıran şahıs olarak söz edilir. Aynı zamanda Hacı Bektaş Veli'den⁷ dünya saltanatına heves etmemeyi öğrendiği de belirtilir (İnalcık, 2008b, s. 25). Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasında etkili olan Vefai tarikatının (Babai İsyanı), Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Şeyh Edebalı vasıtası ile akrabalık ilişkileri içerisinde olması tarikatların devletle olan ilişkilerine örnek gösterilebilir.

Göçlerin arkasından boş, ıssız topraklarda tekke ve zaviyeler kurulmuştur. Bunların kurulmasında eski Orta Asya Türk kültürü ve inançlarının tesiri büyüktür. Dolayısıyla Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan göçlerle birlikte bazı dinî akımların buralara sokulduğu söylenebilir. Göçlerle gelenler memleketlerinin dinî, sosyal ve kültürel unsurlarını beraberlerinde getirmişlerdir. İçlerinde Anadolu'ya olan göçü sevk ve idare etmiş kabile reisleri, İslamiyet'i yaymaya çalışanlar ile kendi hanedanını kurmuş önemli soya sahip mevkii sahibi insanlar da bulunmaktaydı. Müritleri, genellikle kendi aile çevresinden kimseler olan bu zümreler, Anadolu'da farklı dinî-mistik akımların kaynaşmasına sebep olmuşlardır (Barkan, 1942, s. 284).

Derviş muhacirlerden bir kısmı yeni memleketler fethetmek amacıyla gazilerle birlikte hareket etmişlerdir. Bizansa karşı yürütülmekte olan gaza faaliyetlerinde şeyhler, dervişleriyle birlikte savaşarak halk tarafından bu hareketleriyle takdir toplamışlardır (Ocak, 1998, s. 157). Derviş muhacirlerin diğer kısmı ise civarlarında bulunan boş arazilere yerleşip müritleriyle birlikte tarım ve hayvancılıkla meşgul olmuşlardır. O dönemde bunun gibi zümrelere çok rastlanmaktaydı. Söz konusu zümrelerin kurmuş oldukları zaviyeler, büyük birer kültür, imar ve din merkezi

⁶ Vefaiyye Ebü'l- Vefa el Bağdadi'ye atfedilen tarikattır. Kendisinden sonra Dede Garkın ile birlikte vefaiyyelik Anadolu'da kırsal alanlarda yaşayan Türkmen aşiretleri arasında yayılmış, hatta söz konusu aşiretlere yakınlığı bilinen Alaeeddin Keykubat'ın gösterdiği yakınlıkla onun sağladığı vakıfları tasarruf etmiştir. Ancak, Anadolu Selçuklu Devleti'nin sonunu Vefai tarikatından Dede Garkın'ın müridi Baba İlyas Horasani'nin çıkarmış olduğu isyan hazırlamıştır. Babailik hareketi adı verilen bu isyanla birlikte Vefailer sıkı bir denetim altına girmişlerdir..." Bkz, Haşim Şahin, "Vefaiyye" DİA, C. 42, İstanbul 2012, s. 600-601; Şeyh Edebalı vefai tarikatına mensup bir ahi reysidir, Bkz, Kamil Şahin, "Edebalı", DİA, C. 10, İstanbul 1994, s. 393.

⁷ Asıl adı Bektaş olan, muhtemelen ölümünden sonra Hacı Bektaş-i Veli olarak ün kazanmış Bektaşilik tarikatının kurucusu olan Türkmen şeyhidir..., Bkz, A.Yaşar Ocak, "Hacı Bektaş-i Veli", DİA, C. 14, İstanbul 1996, s. 445.

konumundadırlar. Osmanlı ordusundan daha evvel gelip yerleşmiş ve orayı bayındır hale getirmiş olan zaviyeler, bu yönleriyle orduların da fütuhatını kolaylaştırmışlardır (Barkan, 1942, s. 290). Gelip geçen misafirlere konaklama, yeme içme gibi konularda destek veren tekke-zaviyeler orduların da bu tür ihtiyaçlarına karşılık vermiş olmalıdır. Ayrıca bu kurumların boş arazileri şenlendirmiş olması aslında bir nevi ön fetih hareketidir.

Sufi çevreler boş arazilerde bir yandan tarımla iştilgal ederken diğer taraftan dinî propagandalar yapmışlardır. Dönemin siyasî otoriteleri de bunlara bir takım ayrıcalıklar, muafiyetler vererek kendi bölgelerinde yerleşmelerini teşvik etmişlerdir (Barkan, 1942, s. 290). Sultanlar tarafından tekke-zaviye kuranlara bu ayrıcalıklar gelip geçenlere hizmet etmeleri koşuluyla tanınmıştır (İnalcık, 2008b, s. 26). Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde sağlanmış olan bu ayrıcalıklara tahrir kayıtlarında verilebilecek pek çok örnek bulunmaktadır.⁸ Osman Bey, Şeyh Edebali tarafından kendisine hükümdarlık müjdelenince şeyhin dervişi Kumral Abdal müjdelik istemiştir. Bunun karşılığında Kumral Abdal (Turud /Turgud) için Ermeni Derbendi civarında zaviye yaptırıp bazı tarla ve köyler vakfetmiştir (Köprülü, 1988, s. 63).

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme devirlerinde ele geçirdiği bölgelerin iskânı ve imarı için bazı pratik formüller geliştirmiştir (Orhonlu, 1987, s. 102). Kurulan zaviyelerin etrafında zamanla nüfus artmış köyler meydana gelmiştir. Anadolu ve Rumeli toponomisi pek çok köyün ortaya çıkışında derviş zaviyelerinin etkisini ortaya koymaktadır. Anadolu ve Rumeli yerleşmelerinde bu sistem kolonizasyon sürecini hızlandırmıştır (İnalcık, 2008b, s. 26).

Doğru Trakya Bölgesi'nin fethi süresinde ve devam eden yıllarda buralarda kurulan zaviye sayısı mutasavvıf kesimin bu yeni açılmış Osmanlı Devleti coğrafyasına ne kadar önemli bir yaklaşımda bulunduğunu gösterir (Şakir-Taş, 2009, s. 114). Devletin kuruluşu ve yükselme döneminde kurulmuş olan zaviye sayıları hakkında

⁸ Şeyh Muslihiddin Mahallesi halkının avarız-ı divaniyye ve tekâlif-i örfiyeden Sultan I. Murad zamanından beri muaf olduğu kaydedilmiştir, Bkz, BOA TD 494, s. 337; Dimetoka Kazası'nın şehir merkezinde inşa edilmiş Abdal Cüneyd Zaviyesi'nin şehir civarında bir parça yerlerinin olduğu, Sultan Murad Hüdavendigâr zamanından bu yana tasarruf ettikleri kaydı düşülmüştür, Bkz, BOA TD 20, s. 301; BOA TD 370, s. 30; BOA TD 138, s. 19.

kesin bir tahminde bulunmak mümkün görünmemektedir. XV. yüzyılın sonlarından XVI. yüzyılın sonlarına kadar olan dönemde faaliyet göstermiş olanlardan pek çoğunu tahrir kayıtlarından görmek imkân dâhilindedir. Ancak, defterlerde bazen, faaliyette olduğu halde adı geçmeyen kurumlar da olabilmektedir. Bunlar tamamen ilgili kayıtların tutulma amaçlarıyla alakalıdır. Böyle durumlarda bazı yerleşim merkezinde zaviye kaydı geçmemekteyken, kullanılan isimler, bazen de yerleşim yerinin adı ilgili yerde bir tekke-zaviye olabileceğini ya da en azından bir süre önce var olduğunu gösterir. Defterlerde görülen pek çok isim, lakap kaydı tasavvufi anlayışın Osmanlı Devleti coğrafyasına nasıl tesir ettiğinin göstergesidir.

XVI. yüzyılda tekke-zaviyelerin Sağ Kol Kazaları içerisindeki dağılımına göre Edirne'nin, şehir merkezleri içerisinde zaviyelerin en fazla olduğu kent olduğu tespit edilmiştir. Arşiv kayıtlarına göre Edirne şehir merkezinde 60, kır yerleşim yerlerinde 5 zaviye tespit edilmiştir. Buna göre Edirne'de faaliyet göstermiş zaviyelerin %92'si şehir merkezinde kurulmuştur. Arabacı Ahmed Mahallesi, Edirne mahalleleri içinde 4 zaviye kaydıyla en fazla zaviye inşa edilmiş yerleşim birimidir. Dimetoka Kazası'nda görülen zaviyelerden 4'ü (%40) şehir merkezinde iken 6'sı (%60) kırsal alanlarda kurulmuş ve faaliyet göstermiştir. Dimetoka'da zaviyelerin Cebel Nahiyesi'ne bağlı Tanrı Dağı civarındaki Veledi Dağeri Köyü yakınlarında fazla olduğu söylenebilir. Yağmur Baba, Kızıldeli Zaviyesi ve idari taksimatta Hasköy sınırlarında olup güzergâh olarak bu coğrafyada faaliyet göstermiş olan Hasan Veledi Yağmur Baba zaviyeleri bunlardan bazılarıdır. Eski Zağra'daki zaviyelerden 2'si (%33) şehir merkezinde 4'ü (%67) kırsal alanda faaliyet göstermiştir. Filibe zaviyelerinin 4'ü (%80) köy, 1'i (%20) şehir merkezinde kurulmuştur. Yenice Zağra Kazası'ndaki zaviyelerden 3'ü de kırsal bölgede kurulmuştur. Hasköy Kazası'ndaki zaviyelerin tamamı kırsal kesimdedir. Tatar Pazarı Kazası'nda ise Evrenosoğulları'na ait zaviye dışındakilerin kırsalda kurulduğu tespit edilmiştir.

Ferecik Kazası'nda kurulmuş 2 zaviye şehrin merkezindedir. Tekirdağ'ında kurulmuş olan 2 zaviye kırsaldadır. İpsala Kazası'nda 1 zaviye tespit edilmiştir; şehir merkezindedir. Keşan Kazası sınırlarında tespiti yapılmış tek zaviye kırsaldadır. Kızılağaç Kazası'nda kaydına rastlanan tek zaviye köylerinden birisinde kurulmuştur.

XVI. yüzyılda Rumeli Bölgesi Sağ Kol Kazaları'nda zaviyelerin %68'i şehir merkezinde %32'si kırsal kesimde kurulmuştur. Ancak bu istatistikte şehir merkezlerindeki zaviye sayısını kır yerleşmelerine oranla fazla gösteren en önemli değişken devlete başkentlik yapmış Edirne'dir. Edirne bu istatistiğin dışında tutulduğunda zaviyelerin %74'ü kırsal alanlarda %26'sı şehir merkezlerinde kurulmuş olarak karşımıza çıkmaktadır.

3- KAYNAKLAR

a- ARŞİV KAYNAKLARI

a.1)- Tahrir Defterleri

Özellikle XVI. yüzyıl Osmanlı dönemi kaynaklarından birisi nüfus ve vergi kayıtlarının tutulduğu tahrir defterleridir. Bu defterler genel olarak 30-40 yılda bir hazırlanır. Bununla birlikte padişah değişikliklerinde ve gerekli görülen başka hallerde de tahrir sayımı yapıldığı olmuştur. Bu defterlerden belirli bir tarihte Osmanlı Devleti sınırlarında herhangi bir bölgede yaşamakta olan yetişkin erkek nüfusunu, tasarruf etmekte oldukları toprak miktarlarını ve türlerini (çift, nim, bennak), topraklı olup olmadıklarını, vergi yükümlülüklerini veya muafiyetlerini, kendi ve babalarına ait isimleri görmek mümkündür. Ayrıca tahriri yapılmış bölgede tarımı yapılan ürün çeşitleri ile miktarlarını, vergi çeşitlerini, bölgenin vergi sistemlerini gösteren kanunnamelerini de ilgili defterlerden takip etmek mümkündür. Tahrir defterlerinde her köyün kimin mülkü, tımarı ya da vakfı olduğu bilgileri de kayıtlı olduğundan bu defterler vakıf ya da mülk sahipleri açısından bir nevi tapu kayıdır (Barkan, 1988, s. 3).

Tahrir defterleri klasik anlamda mufassal, icmal ve vakıf defterleri olmak üzere üç kısımda incelenebilir.⁹ Bunlardan mufassal tahrir defterleri, sayımı yapılan idari birimle ilgili detaylı bilgi verir. İcmal defterler ise mufassal defterlerin özetidir. Vakıf defterleri, Osmanlı Devleti sınırlarında faaliyette olan vakıfları, bunların gelir-giderlerini, görevlilerinin kaydının bulunduğu tahrir defteri formunda olan defterlerdir. Çalışmada XVI. yüzyılda Rumeli Bölgesi'nde faaliyet göstermiş tekke-

⁹ Tahrir defterlerinin Mufassal, icmal ve ruznamçe olarak üç ana kısımda incelendiğine dair, Bkz, Feridun M.Emecen, "Mufassaldan İcmale", Osmanlı Araştırmaları, S. XVI, 1996, s. 38.

zaviyeleri ortaya çıkarabilmek adına adı geçen üç defter türünden istifade edilmiştir. Çoğunluğu Başbakanlık Osmanlı Arşivi, bir kısmı Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nde tespit edilmiş olan mufassal, icmal ve vakıf defterlerinin okunup tablolar halinde özetlenmesiyle çalışmaya intikali sağlanmıştır. Bazı defterlerin ise tamamı okunmasına rağmen tekke-zaviye kaydına rastlanmamıştır.

DEFTER NO	Tarih	Sayfa sayısı	Defter türü
BOA TD 210	H.947/M.	233	Evkâf
BOA TD 306	H.965/M	159	Evkâf
BOA TD 299	H.963/M	167	Mufassal
BOA TD 311	H.965/M	118	Evkâf
BOA TD 341	H.970/M	101	Evkâf

Tablo III: Tekke-zaviye kaydına rastlanmamış defterler

Tekke-zaviyelerle alakalı bilgi tespiti yapılmış defterler şunlardır:

BOA TD 1070: Edirne şehir merkezindeki mahalleler, burada faaliyet göstermiş vakıflar hakkında detaylı bilgi veren ender kaynaklardan birisidir. Başı ve sonu eksik olan defter 468 sayfadır. Tarihi net olmamakla birlikte defterde yer alan en son tarihli kayıt M.1571/H.979'dir. Dolayısıyla defterin tanzim tarihi de buna yakın olmalıdır. Defter, XVI. yüzyıl Edirne'sinde şehir merkezindeki sosyal, kültürel, dinî ve iktisadî yapıyı eksiklerine rağmen ortaya koyabilen, bu döneme ait detay düzeyde bilgileri gösteren başvuru vesikasıdır. Defterin çalışmada kullanılmasındaki en önemli gerekçe Edirne Mahalle vakıfları ile alakalı bilgi veren ender kaynaklardan olmasıdır. Mufassal, icmâl defterlerde bazen sadece adına rastlanılan zaviyeler hakkında detaylı bilgiyi bu defterden edinmek mümkün olmuştur.

BOA TD 20: M.1485/ H.890 tarihli olan mufassal vakıf defteridir. Defterin çalışmada kullanılmasındaki amaç, hem tekke-zaviye kayıtlarının geçmesi, hem de XVI. yüzyıldan önce kurulmuş zaviyeleri tespit ederek kuruluş tarihleri konusunda tahminde bulunabilmeye imkân sağlamıştır.

BOA TD 26: M.1490/ H.895 tarihli mufassal defterdir. Defter Filibe Kazası'na ait kayıtları içerir. 166 sayfalık defter tam değildir. Zağra-i Eskişehir'da faaliyette olan Mümin Baba Zaviyesi'ne dair kayıt içermektedir.

BOA TD 50: M.1515/ H.921 tarihli mufassal defterdir. Defterde Çirmen Livası'na ait Çirmen, Akça Kızanlık, Yenice-i Zağra, Ergene, Hasköy, Yenice-i Çırpan, Tekfur Dağı, Filibe kazalarına ait kayıtlar yer almaktadır.

BOA TD 77: M.1519/H.926-925 tarihli mufassal defterdir. Defter, Edirne şehir merkezi, Prevadi Nahiyesi, Dimetoka, Ferecik, Keşan, Kızılağaç, Zağra-i Eskişehir, İpsala, Filibe ve Tatar Pazarı'nın zaviyelerinin kayıtlarını içerir.

BOA TD 73: M.1519/H.926-925 tarihli icmâl defteridir. Edirne ve Dimetoka zaviyeleriyle alakalı veriler yer almaktadır.

BOA TD 136: M.1527/ H.933 tarihli icmâl defterdir. Defter, Dimetoka, Ferecik kazalarındaki zaviye kayıtlarına dair bilgiler yer almaktadır.

BOA TD 138: M.1528/H.933 tarihli icmâl defterdir. Defterde, Dimetoka, Ferecik kazalarındaki zaviye kayıtlarına dair bilgiler yer almaktadır.

BOA TD 370: M.1530/H.937 tarihli tüm Osmanlı Devleti'nin Rumeli vilayetlerinin sayımının yapıldığı defterdir. Defterde, Dimetoka, Edirne, Ferecik, Zağra-i Eskişehir, Tatar Pazarı, Hasköy kazalarında faaliyet göstermiş zaviyelerle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

BOA TD 470: M.1568-1569/H.976 tarihli evkâf defteridir. Defterde, Edirne, Dimetoka, Ferecik, Zağra-i Eskişehir, Tatar Pazarı, Keşan kazalarında faaliyette bulunmuş zaviyelerin kayıtları yer almaktadır.

BOA TD 494: M.1571/H.979 tarihli mufassal defterdir. Defterde, Edirne, Dimetoka, Zağra-i Eskişehir, Tatar Pazarı, Filibe ve İpsala'da faaliyet göstermiş zaviyelerle alakalı kayıtlar yer almaktadır.

BOA TD 498: M.1571/H.979 tarihli vakıf defteridir. Defterde, Edirne, Dimetoka, Zağra-i Eskişehir, Tatar Pazarı, Keşan ve Ferecik kazalarında faaliyette bulunmuş zaviyelere ait kayıtlar yer almaktadır.

BOA TD 220: M.1543/H.949 tarihli icmâl defterdir. Defterde, Dimetoka Kazası'ndaki zaviyelerle ilgili kayıtlar bulunmaktadır.

BOA TD 385: Tarihi net olmamakla birlikte Kanuni Sultan Süleyman dönemi defteri olarak kayda geçmiştir. Defterde, Hasköy ve Tekirdağı kazalarında faaliyette bulunmuş zaviyelerin bazı kayıtları görülmektedir.

KKA TD 562: M.1569/ H.976 tarihli vakıf defteridir. Defterde, Dimetoka, Ferecik, Keşan, Tatar Pazarı'nda faaliyet göstermiş zaviyelerle alakalı bazı kayıtlar yer almaktadır.

KKA TD 563: M.1569/H.976 tarihli vakıf defteridir. Defterde Edirne'deki Mahmud b. İsfendiyar vakfının Dimetoka'da bulunan Musa Beğlü Köyü'ndeki zaviyesine ait bilgiler yer almaktadır.

KKA TD 54: M.1569/ H.976 tarihli mufassal defteridir. Defterde, Edirne, Dimetoka ve Ferecik kazalarındaki zaviyelerle alakalı kayıtlar bulunmaktadır.

BOA TD 202: M.1541/ H.947 tarihli vakıf defteridir.

BOA TD 521:M.1574/ H.980 tarihli olan vakıf defteri olup Hasköy zaviyeleriyle ilgili bilgiler içerir.

BOA MAD 35: Maliyeden müdevver tasnifinde yer alan defterin tarihi kesin olmamakla birlikte defterde görülen en son kayıt M.1466/H.871 tarihlidir.

a.2)-Mühimme Defterleri

Divan-ı Hümayun'un düzenli olarak toplandığı zamanlarda toplantılarda alınan siyasî, malî, örfî, idarî ve toplumsal kararların kaydının tutulduğu defterlerdir (Uzunçarşılı, 1988, s. 79). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 267 adet mühimme defteri bulunmaktadır.¹⁰ Defterler H.963/ M.1553 ile H.1323/ M.1905 tarihlidir

¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki defter sayısı XVIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiş olan 267 numaralı defterle birlikte 267 adet olmuştur. Ayrıca yenileme aşamasında olup tasnife dâhil edilmeyen XVII. yüzyıl başlarına ait bir defter daha bulunmaktadır, Bkz, Feridun Emecen, Osmanlı Divanı'nın Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Miri, Ahkâm-ı Kuyud-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet, TALİD, C. 3, S. 5, 2005, s. 108.

(Kütükoğlu, 2006, s. 251).¹¹ XVI. yüzyıla ait 73 defter tutulmuştur (Yiğit, 1998, s. XVII). İlgili yüzyılın kayıtlarını içeren defterlerden 2, 5, 7, 10, 15, 25, 30, 35 ve 45 numaralı olanlarda çalışma sahasında faaliyet göstermiş tekke-zaviyelerle ilgili bilgilerin yer aldığı tespit edilmiştir.

a.3)- Vakıf Defterleri: Çalışmada faydalanılan VGMA, Defter Nr: 2057; VGMA Defter Nr: 632/10 künyeli defterler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden temin edilmiştir. İlgili arşiv, vakıflarla ilgili araştırmalar açısından önemli bir koleksiyona sahiptir. Arşiv, vakıf gayrimenkullerinin tapusu niteliğindeki vakfiye, ferman, berat, hüccet, ahkâm gibi vakıflarla alakalı olan her türlü evrakın toplandığı yerdir (Alkan, 2007, ss. 3-4).

b-ŞEHİR TARİHLERİ

Abdurrahman Hibri. (1996). *Enisü'l-Müsamirin, Edirne Tarihi (1360-1650)* (R.Kazancıgil, Çev.) Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Eserin müellifi Abdurrahman Hibri, H.1012, M.1604 senesinde Edirne'de doğmuştur. Edirne'de kısa süreli aralıklarla bazı kurumlarda çeşitli görevler yapmış; Dimetoka'da Oruçpaşa Medresesi'nde de müderrislik yapmıştır. M.1659/ H.1069 senesinde vefat etmiş, Yıldırım Senti'ne defnedilmiştir (İlgürel,1998, ss. 426-427). Çalışma, Osmanlı Devleti'nde şehir tarihi türünde ilk telif eser denemesidir (İlgürel, 1995, s. 244). On dört bölümden oluşan eserin dördüncü bölümünde Edirne Şehri'ndeki tekke-zaviyeler konusu anlatılmıştır (Hibri, 1996, s. 3).

Ahmed Badi Efendi.(2014, Mayıs). *Riyaz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si* (N. Adıgüzel ve R.Gündoğdu, Haz.) Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.

Ahmed Badi Efendi tarafından XIX. yüzyılda kaleme alınmış Edirne tarihi araştırmalarında başvuru eser niteliğindeki çalışmalardandır. Eser üç ciltten oluşmaktadır. Edirne Şehri'ndeki tekke-zaviyeler, birinci ciltte yer almaktadır. Ahmed Badi Efendi eserini oluştururken başta *Enisü'l-Müsamirin* adlı eser olmak üzere pek çok Osmanlı kroniğinden istifade etmiştir (Ahmed Badi Efendi, 2014, ss.

¹¹ 5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), Özet ve İndeks, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın Nu:21, Ankara 1994, s. IX.

20-21). Eserin müsveddesi Edirne Selimiye Kütüphanesi'nde (nr.2315/1-3), yazarın kendisi tarafından yazılmış orijinali de 10391-10392 numarası ile İstanbul Bayezit Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Güngör, 1989, s. 47). Eser, Niyazi Adıgüzel ve Raşit Gündoğdu tarafından Ahmed Badi Efendi, Riyaz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirnesi adı altında hazırlanarak Trakya Üniversitesi Mayıs 2014 tarihinde yayımlanmıştır.

Kazancıgil, R. (1999). *Edirne İmaretlere*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Ratıp Kazancıgil tarafından hazırlanan eserde, Edirne'de kurulmuş aşevi olan imaretler konu edilmiştir. Bunlar Yıldırım Bayezid İmareti (Eski İmareti), Gazi Mihal İmareti (Orta İmareti), Muradiye (II. Murad) İmareti, Mezi Bey İmareti, Balaban Paşa İmareti, İbrahim Paşa İmareti, Evliya Kasım Paşa İmareti, Fazlullah Paşa (Seyitler) İmareti, Sultan II. Bayezid İmareti (Yeni İmareti)'dir.

Kazancıgil, R. (1992). *Edirne Mahalleleri Tarihçesi 1529-1999*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

XVI. yüzyılda Edirne'de faaliyette bulunmuş tekke-zaviyelerden bulunduğu mahalle tespit edilmiş olanların konumlarının daha iyi anlaşılabilmesi için söz konusu kaynaktan faydalanılmıştır. Özellikle eserin ilk cildinde Edirne'nin fethi ve başkent olması, 1529-1609 tarihleri arasındaki Edirne Mahalleleri, 1529-1609 arasında Edirne'ye ait varidatın envanteri adlı konular çalışma konusu ile alakalı olup gerekli görülen kısımlarından istifade edilmiştir.

Gökbilgin, M.T(2007). *XV. ve XVI. yüzyıllarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*. İstanbul: İşaret Yayınları.

M.Tayyib Gökbilgin tarafından hazırlanan, özellikle Edirne'de faaliyet göstermiş zaviyeler ile bunlara ait vakıflara ait veriler konusunda en çok istifade edilen başvuru kaynağı olmuştur. Tahrir defterleri esas alınarak hazırlanmış çalışma üç kısımdan oluşmaktadır. Eser, birinci bölümünde Rumeli Eyaleti'nin teşkilatı ve Edirne, ikinci bölümünde has ve mukataalar, son bölümünde ise emlak ve evkaf konularını içerir.

I. BÖLÜM

ZAVİYELERİN KURULUŞU

Tekke-zaviyeler, postnişin, mütevellî ya da nazır tarafından idare edilirdi. Bu idareciler tekke-zaviyenin mal varlığını yönetmek, haklarını korumak, muhasebesini tutmak, bakım-onarımlarını yaptırmak, devlet ve şahıslarla olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla atanmak üzere kadı tarafından merkeze teklif edilirdi. Yapılan atama teklifi de genellikle kabul edilerek idareciye berat-ı şerif verilirdi. Tarikat ve onlara bağlı tekke-zaviyeler, vakıflar tarafından desteklenmiştir. Bunlara bağlı vakıfları da tekke-zaviye görevlilerinin mütevellî olarak idare ettikleri tespit edilmiştir. Bu durum Osmanlı vakıf sistemi ile tekke-zaviyelerin ilişkili olduklarını, vakıf hukuku içinde ulema, ümera tarafınca da korunup destek gördüklerini gösterir (Özdemir, 1994, ss, 287-288). XVI. yüzyılda Rumeli Bölgesi Sağ Kol Kazaları'nda varlıkları tespit edilmiş tekke-zaviyelerin de vakıf sistemiyle içiçe geçmiş işleyişleri bulunmaktadır. Bölgede tespiti yapılmış tekke-zaviyelerin bazıları bir vakfın bünyesinde kurulmuşken bazıları ise bizzat zaviye vakfi olarak kurulmuş, varlıklarını bu statüde devam ettirmiştir. Zaviyelerin vakıf anlayışıyla idare edilmesi, bu kurumların kendilerine ait akarlarının, giderlerinin, görevlilerinin olması ve neticede bunların da birer hayır kurumu niteliği taşımasının kaçınılmaz sonucudur.

A-EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER

Edirne, Balkan Yarımadası'nın güneydoğu uzantısı üzerinde Tunca Çayı ile Arda Nehri'nin Meriç Nehri'ne uzanan kısmının yakınında yer almaktadır. Şehir, Tunca'nın Meriç'e ulaşmadan önce meydana getirdiği kavis üzerinde kurulmuştur (Gökbilgin, 1944, s. 425). Bu kavis geniş bir hendek gibi Edirne'yi kuzey, güney ve batıdan çevreler. Bu coğrafi oluşum şehrin savunmasını da kolaylaştırmıştır. Kavisin içinde yer alan zemin ise batıdan doğuya doğru ilerledikçe hafifçe yükselir. Meriç Nehri doğal akış yolunun Trakya Havzası'na açıldığı noktada her biri farklı bir yolla takip edilen diğer iki vadinin Meriç Nehri'ne kavuştuğu yerde kurulmuş olan Edirne şehri, tarih boyunca savunma, yol ve kale şehri olarak belirginleşir (Darkot, 1965, ss. 4-5).

Şehrin fethi, Osmanlı Devleti'nin Trakya'daki en önemli hamlesidir. Fetih, Şehzade Murad ve Lala Şahin Paşa tarafından M.762/H.1361 senesinde gerçekleştirilmiştir (Neşri, 1949, ss.195-197; Müneccimbaşı, 1995, s. 106; İnalçık, 1965, ss. 137 -159). Fetihten hemen sonra şehir Osmanlı padişahı için iskâna müsait olmadığından I. Murad bir süre Dimetoka'da kalmıştır (Hoca Saadeddin Efendi, 1999, s. 106; Müneccimbaşı, 1995, s. 106).

Edirne, Osmanlı'lar tarafından fethedildiğinde Meriç Nehri kıyısında kale içerisinde küçük bir yerleşim yeri iken fethinden itibaren iki yüz sene içinde imaretleri, sarayları, camileri, kervansarayları, köprüleri, hanları, hamamları, bimarhaneleri ile mamur bir sanat şehri haline gelmiştir (Aslanapa, 1965, s. 223). Buranın imar ve iskânında rol oynayanlar en başta sultanlar, devlet idaresinde önemli vazifesi olanlardır. İkinci ve üçüncü derecedeki şahıslar da çeşitli yollarla buna destek olmuşlardır (Gökbilgin, 1965, ss. 161-162). Böyle olmakla birlikte Edirne şehrindeki bayındırlık faaliyetlerinin esas kurucuları, Sultan II. Murad, onun devrinde görev yapan askerî erkân ve devlet adamlarıdır. O dönemde herkes imkânları ölçüsünde şehrin gelişimine katkıda bulunabilmek için adeta yarış içerisinde olmuşlardır. Sultan II. Murad, önceleri Mevlevilere tahsis edilen Muradiye Camî'ni, şehrin abidesi olan Üç Şerefeli Camî'yi, Tahtakale Hamamı'nı, Darü'lhadis Medresesi'ni inşa ettirdikten başka şehirde üç tane de kütüphane kurmuştur. Onun zamanında şehir, bir başkent görünümüne kavuşmuştur. Onun devrinden sonra da bu imar-iskân geleneği devam ederek her dönemde Edirne'nin gelişimine önemli katkılar sağlanmıştır (Ünver, 1965, s. 237). Şehrin imar ve iskânında kullanılan yöntem vakıf yoluyla kurulup idare edilen imaret sistemiydi. Şehirde kurulmuş büyük imaretlerin yanında daha basit düzeyde mecsidi, bekâr odası, zaviyesi, han ve hamam gibi yapıları bir arada bulunduran mahalleler de kurucularının adını almışlardır (Gökbilgin, 1965, ss. 161-162).

Osmanlılar tarafından Edirne'nin fethinden hemen sonra Rumeli Bölgesi'nin ilk beylerbeyilik merkezi Edirne olmuştur. Rumeli Bölgesi, beylerbeyi yönetiminde ayrı bir idarî-askerî bölge olarak teşkilatlanmıştı. Bölgenin denizle ayrılmış olması fiilen iki ayrı idari bölgenin olmasını gerektirmişti. Rumeli Beylerbeyliği, Osmanlı

Devleti'nin diğ er beylerbeylikleri kurulduktan sonra dahi yüksek statüsünü korumuştur (İnalçık, 2008a, s. 234).

İdarî taksimat konusunda Edirne'nin konumuna gelince, XVI. yüzyılda Rumeli Eyaleti'nin diğ er bir ifadeyle Paşa Livası'nın kadılık merkezlerinden en büyük olanıdır. Söz konusu yüzyılda Paşa Livası sağ ve sol kol olmak üzere iki ayrı kısma ayrılmıştır. Edirne'nin de dâhil olduğu Sağ Kol Kazaları Dimetoka, Ferecik, İpsala, Keşan, Eski Zağra, Filibe, Tatar Pazarı ve Kızılağaç olmak üzere dokuz kadılık olarak teşkilatlanmıştır (Gökbilgin, 2007, s. 10).¹²

1)-Şeyh Bedreddin Zaviyesi: Şeyh Bedreddin, Edirne yakınlarındaki Simavna Kasabası'nda doğmuştur. Babası da aynı kasabada kadılık yaptığı için Simavna kadısının oğlu olarak tanınmıştır. Babası İsrail, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Bey'in emri ile Rumeli fetihlerine katılmış olan gazilerden birisidir. Kadıların kadısı ve âlim kişi olarak bahsedilmiştir. Annesinin ise Hristiyan olduğu, sonradan pek çok akrabasıyla birlikte Müslüman oldukları belirtilmiştir (Balivet, 2000, s.40).¹³ Bir İslam âlimi, iyi bir mutasavvıf ve düşünür olan, hareketiyle pek çok farklı dinamikleri arkasında sürükleyebilen Şeyh Bedredin'in yetişmiş olduğu aile ortamı onu anlayabilmek adına önemlidir. Çünkü babası İsrail, fıkıha çok düşkün olduğu için gençken Semerkand'a gitmiş uzun yıllar oranın ileri gelen fukahasından dersler almıştır. Yani baba İsrail sadece bir devlet adamı değil aynı zamanda iyi bir fakihdir (Ocak, 2014, s. 88) Şeyh Bedreddin, Fetret Dönemi (1403-1413) sırasında Edirne'de padişahlığını ilan eden Musa Çelebi'nin kazaskeriydi. Çelebi Mehmed'in Musa Çelebi'ye galip gelip Osmanlı tahtına oturmasından sonra Şeyh Bedreddin, ailesi ile birlikte İznik'e sürgün edilerek maaşa bağlanmıştı. Kendisine 1000 dirhem maaş bağlanan Şeyh Bedreddin, bu durumu kabullenmeyerek hapisten kaçıp siyasî teşkilatlanmayı başlatmıştı (Taşköprüzade, 1985, ss. 65- 66). Önce İsfendiyar Bey'e sığınmak istemiş, sığınma talebi reddedilince Rumeli'de Deliorman'a geçmiştir. Burada etrafında askerî açıdan kendisine destek olacak kuvvetleri toplamaya başlamıştır. Hatta sofuları vasıtasıyla siyasî propaganda yapmaya başlamıştır

¹² BOA TD 220, s. 1-112; BOA TD 136, s. 1-129.

¹³ Bazı kaynaklar, Bedreddin'in babası İsrail'in şii bir kadı olduğundan, Simavna halkının da kızılbaş-şii olduğundan bahseder, Bkz, Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, C. I, Haz. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen, Meral Yayınları, İstanbul 1975, s. 69; Taşköprüzade, a.g.e, s. 65; B. Dindar, a. g. m, s. 331-332.

(Aşıkpaşazade, 1992, ss.78-79). Kazasker iken tımar vermesi, mal-mülk bahşetmesi, bazılarında da görev vermesiyle sevilip sayılan birisi haline gelmiştir. Deliorman civarındayken şeyhin salatanat mücadelesinde olduğu, etrafında ciddi bir maiyetin toplandığı haberi padişaha ulaşmıştır. Ancak, şeyhin işbirliği içinde olduğu Torlak Kemal'in de bozguna uğratılması şeyhe duyulan güveni azaltmıştır (Hoca Sadeddin Efendi, 1999, ss. 112-113). Etrafindakiler, şeyhte gelecek görmedikleri için onu yakalayıp Sultan Mehmed (Çelebi)'e götürmüşlerdir (Aşıkpaşazade, 1992, ss. 78-79) Sultan, şeyhi idam ettirmiştir (Taşköprüzade, 1985, s. 66).¹⁴ İdam tarihi M.1411/H.814 tarihinden öncedir.¹⁵

Şeyh Bedreddin adına kurulan zaviye, Edirne'de kale içindeki Kilisa Camî Mahallesi'ndedir. Belgelerde zaviyenin adı Simavna Zaviyesi ya da Şeyh Bedreddin Zaviyesi olarak geçmektedir. Kuruluş tarihiyle alakalı net bir bilgi edinilememiştir. En eski tarihli kaydın M.1412/H.815 olması, kuruluş tarihinin XV. yüzyılın ilk çeyreğinden önce olduğunu göstermektedir. Söz konusu kayıt zaviyenin ana vakfiyesidir. Buradaki bilgiler bir önceki sayımdan aktarılmıştır.¹⁶

2)-Saru Şeyh Zaviyesi: Edirne'de Arapzade (İbni Arab Hacı Davud bin İlyas) Mahallesi yakınında kurulmuştur. M.1519/H.926 tarihli kayıta Saru Şeyh zaviyenin başındadır.¹⁷ Kuruluşu büyük ihtimalle M.1519/H.926 veya öncesidir. Saru Şeyh

¹⁴ Taşköprüzade, a. g. e, s. 66; Şeyh Bedreddin yakalandığı vakit kendisini yargılamak üzere Düzmece Mustafa vakasında öldürülen Bayezid Paşa tarafından yakalınıp sultana teslim edildiği, Fahreddin Acemi, Mevlâna Burhaneddin Hayder Herati'den bir meclis oluşturulduğu, şeyhin bu mecliste kendisine yönelik toplum düzenini bozma, kanunlara karşı gelme suçlarını kabul ettiği belirtilir, Bkz, Bursalı Mehmed Tahir Efendi, a.g. e, C. I, s. 70.

¹⁵ Çeşitli araştırma ve inceleme eserinde Şeyh'in idam tarihinin 1420 olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır, Bkz, M.Şerafeddin Yaltkaya, Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, Haz. Hamit Er, Kitabevi Yay., İstanbul 1994, s. 303-304; Selami Şimşek, Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü, Buhara Yayınları, İstanbul 2008, s. 303-304; Ancak, 1412 tarihli vakfiye kaydı bilgisi yer almaktadır. İlgili kayıta bir önceki defter olan atik deftere atıfta bulunulmuştur. Muhtemelen atik defter ana vakfiyedir. Kaydın tutulduğu defter 1412 tarihli olduğuna göre atik defter bu tarihten öncekidir. Kayda göre vakıf zaviyesi'nin kurucusu Şeyh Bedreddin'dir. İsmi başındaki “merhum Şeyh Bedreddin” ibaresi, 1411 tarihinde Şeyh'in ölmüş olduğunu göstermektedir. Kaydın devamındaki “haliya” ibaresiyle devam etmekte olan ve vakfın mütevellisinin zaviyenin de şeyhi olan Şeyh Mustafa b. Ali olduğu belirtilmiştir. İkinci vakfiye de 1412 tarihli olup Şeyh Bedreddinle alakalı merhum ibaresi burada da devam etmektedir. Bu durum şeyhin bu tarihten önce öldüğü fikrini iyice pekiştirmektedir. Tabii bu sonuç, şeyhin 1420'de Serez'de idam edilmiş olduğu bilgisi ile tezatlık oluşturmaktadır, Bkz, BOA TD 1070, s. 148.

¹⁶ BOA TD 1070, s. 148.

¹⁷ “Zaviye-i Saru Şeyh bi'l-fiil şeyh imiş der kurb-u Mahalley-i Arabzade...” Bkz, BOA TD 77, s. 73.

muhtemelen zaviyenin kurucusudur. Çünkü zaviyelerin pek çoğu kurucusunun adını almaktadır. Zaviye ile alakalı 1546-1547 tarihli vakfiye kaydı bulunmaktadır.¹⁸

3)-Sinan Dede Zaviyesi: Zaviye binası Nişancı Paşa tarafından Üsküfçü Mahallesi'nde inşa edilmiştir.¹⁹ Sinan Dede'nin bir Mevlevî şeyhi olduğu belirtilmektedir.²⁰ Zaviyenin kuruluş tarihi belli değildir. İlk vakfiye kaydı M.1526/H.932 tarihlidir.²¹

4)-Edhemi Sultan Zaviyesi: Zaviyenin kuruluş tarihi net değildir. Yeni İmaret Mahallesi'nde kurulmuştur. Kurulduğu yıllarda Edhemiyye Dergâhı olarak bahsedilen zaviye, II. Bayezid'in vakfiyesinde Sofyalı Tekkesi olarak geçmektedir (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 120).

5)- Hacı Memi Zaviyesi: Zaviye Kubbe Yapıcı Mahallesi'ndedir. M.1581/H.989 tarihli kayıttta Hacı Memi (Mahmud Bey) tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir.²² Ahmed Badî Efendi (2014) eserinde Hacı Memi Zaviyesi'nden bahsederken buranın Kadiri Dergâhı olarak kullanıldığından söz etmektedir (s. 182).²³

6)-Hacı Alemüddin Zaviyesi: Edirne'de Kale içerisinde Mevlâna Velîyüddin Mahallesi'nde Hacı Alemüddin tarafından yaptırılmıştır. Tavan kısmı ahşaptandır. M.1460/H.864 tarihinde vefat etmiş olan banisi semahanesinin altına defnedilmiştir. Ahmed Badi Efendi eserini kaleme aldığı dönemin şartlarına göre değerlendirme yaptığı için zaviyenin Nakşibendi olduğunu ifade etmiştir (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 187)

¹⁸ "...tevliyet mahalle-i mezbûre müezzinine olub ehl-i mahalle ve Şeyh hasbî nâzır olalar hâliyen müteveli müezzin Mustafa'dır. Tarîh-i vakfiyye 952, Bkz, BOA TD 1070, s. 299.

¹⁹ Nişancı Paşa (Boyalı), XVI. yüzyılın son yarısında yaşamış ve nişancılık görevi yapmıştır, Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler- Mukataalar, İşaret Yay. İstanbul 2007, s. 62.

²⁰ BOA TD 1070, s. 394-395.

²¹ BOA TD 1070, s. 395.

²² MD, 47, s. 231.

²³ Abdülkadir Geylani'ye atfedilen tasavvufî bir hareket olan Kadirilik Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli'nin müridi ve aynı zamanda Eşrefiyye kolunun piri kabul edilen Eşrefoğlu Rumi tarafından XV. yüzyılda getirilmiştir. İznik ve Bursa ile sınırlı kalan bu kolun XVII. yüzyılda İstanbul ve Balkanlar'da Rumiyye kolu Piri İsmail tarafından taşındığı ve taraftar bulduğu bilinmektedir. Bu zaviyenin Kadiriyye Dergâhı olması XVII. yüzyıldan sonra olmalıdır. Bkz, Nihat Azamat, "DİA, C. 24, s.132 vd.

7)-Muslihiddin Mescidi Zaviyesi: Şeyh Muslihiddin Halife *Edirne’li Debbaglar İmamı* olarak da bilinmektedir (Taşköprüzade, 1985, s. 114). Arşiv kayıtlarında doğrudan Şeyh Muslihiddin Halife’nin adıyla zikredilen bir zaviye yoktur. Ancak “Şeyh Muslihiddin Mescidi Zaviyesi” ibaresi bir defterde kullanılmıştır. Muslihiddin Halife’nin adını taşıyan Mescidi ise aynı defterde sıkça geçmektedir. Mescide adı verilmiş Şeyh Muslihiddin Halife’nin babasının adının Musa, dedesinin Halil olduğu, kendi adına vakfının bulunduğu, vakfiyesinin M.1451/H.854 tarihli olduğu belirtilmiştir.²⁴ Ahmed Badi Efendi, Şeyh Muslihiddin Halife’nin söz konusu mescitte 30 sene yaşayıp buranın imamlığını yaptığını, H.847/M.1444 tarihinde vefat edip, mescidin mihrabı önüne defnedildiğini nakleder. Ahmed Badi Efendi’nin verdiği tarihe bakılırsa vakıf, şeyhin ölümünden sonra kurulmuştur. (Ahmed Badi Efendi, 2014, s.188)

8)-Ramazan Halife Zaviyesi: Sultan II. Bayezid zamanı şeyhlerinden Ramazan Halife adına inşa edilmiştir.²⁵ Çatısı ahşap malzemeden yapılmış olup ayrıca minaresi vardır (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 189). Zaviye, Gazi Hoca Mahallesi’ndedir.²⁶

9)- Sultan Hacı Bayram Zaviyesi: II. Murad devrinin önemli devlet adamlarından Bezirgân Bali Çelebi tarafından Edirne’de Hoca Bali (Bezirgân Bali) Mahallesi’nde

²⁴ “Mahalle-i Mescid-i Şeyh Muslihiddin Halife nâm-ı diğer Hoca Hasan tâbi’-i Debbag Halil vakf-ı sâhibü’l-mescid Mevlâna Muslihiddin bin Musa bin Halil el-İmam ber müceb sûret-i vakfiyye el-vâkı’a fî evâr-i cemaziye’l-ahirî min şühûr sene erba’a ve hâmsîn ve semâniyemie bâ-mazâ Mevlâna Mehmed bin Efrac el-Kadı be-Edirne bâ-mazâ Mevlâna Mehmed bin Seyyidi Ahmed el-Kadı bi’l-askeri’l-mansûr...”, Bkz, BOA TD 1070, s. 86.

²⁵ Ahmed Badi Efendi, ilgili zaviyeyi eserini yazdığı dönemin şartlarına göre değerlendirdiği için Nakşibendi tarikatına bağlı olarak gösterir, Bkz, Ahmed Badi Efendi, a.g.e, s. 188; Zaviye ilk olarak inşa edildikten sonra 1878’de Rus işgalinde yıkılmıştır. Sonradan yerine iki tane ahşap oda yapılmıştır. Ramazan Halife’nin kendisi, diğer şeyhi ve 1893 tarihinde vefat eden Nakşibendi şeyhi Ali Seydi Efendi zaviyenin etrafına defnedilmişlerdir. Bu bilgiden anlaşıldığı kadarıyla zaviye Nakşibendi olarak faaliyet göstermiştir, Bkz; Selami Şimşek, a. g. e, s. 237.

²⁶ BOA TD 1070, s. 310.

kurulmuştur (Gökbilgin, 2007, s. 47).²⁷ H.979/M.1571 tarihli tahrir defterinde zaviyenin kaydı bulunmaktadır.²⁸

10)- Gittigiran Zaviyesi (Küştigiran Zaviyesi): Zaviye, I. Murad tarafından Edirne'nin fethinden sonra Osmanlı ordusuna güçlü kuvvetli savaşçılar yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Evliya Çelebi, 2001, ss.583-585). Zaviyenin kurulduğu yerin Mevlâna Velîyüddin Mahallesi olduğu belirtilmektedir (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 187). Evliya Çelebi zaviyeyi gezdiği yıllarda burada pehlivanların Bektaşî öğretisine göre idman yaptığını, taş bir binasının olduğunu, birçok odası, mutfağı ve küçük bir bahçesi bulunduğunu bildirmektedir. Meydanında önceki yıllarda pehlivanlarının kullanmış olduğu demirden yaylar, kayın ağacından oklar, gürzler, kemankeş darbları, sadakları, matrakları, manda derisinden mamul ağır kispetleri ve çeşitli pehlivanlık aletlerinin asılı olduğunu ifade etmiştir (Evliya Çelebi, 2001, s. 583-585). Zaviyenin kurucusu Şeyh Cemaleddin'in, Bektaşî önderlerinden birisi olduğu belirtilmektedir (Evliya Çelebi, 2001, s. 613).

Osmanlı Devleti'nde pehlivanlar için bazı tekkeler yapılmıştı. Bunlardan ilki Bursa'da bulunmaktaydı. İkincisi Edirne'deki Gittigiran Zaviyesi idi. Burada haftada iki defa pehlivanlar güreşiyordu. Havaların yağışlı olduğu kış günlerinde tekkenin içerisinde güzel havaların olduğu günlerde ise Edirne'de Namazgâh Ovası denilen yerde idman yapıyorlardı. Her yıl Hıdırellezde tüm ülkenin her tarafından pehlivanlar güreşmek için tekkeye geliyorlardı (Aras, 2015, 206).

11)- Şir Ali Kalenderi Zaviyesi: Şir Ali Kalenderî tarafından Edirne'de Kıyık tarafında yaptırılmıştır.²⁹

²⁷ Selami Şimşek, eserinde Sultan Hacı Bayram Zaviyesi'nin, Edirne'de Hisar içinde M.1609/H.1018'de kurulduğu bilgisini vermektedir, Bkz, Selami Şimşek, a.g.e, s. 236-237; ancak H.979/M.1571 tarihli defterde kaydı olduğuna göre zaviye bu tarih ve öncesinde bir dönemde kurulmuştur, Bkz, BOA TD 54, s. 9.

²⁸ BOA TD 54, s. 9; Bayramilik, Anadolu'da yetişmiş Türk mutasavvıfı olan Hacı Bayram Velî tarafından kurulan ilk Türk tarikatı olarak kabul edilir. Ankara ve çevresinde oldukça etkili olmuştur. Hacı Bayram Velî'nin Edirne ile olan bağı II. Murad tarafından buraya davet edilmesiyle başlamıştır. Edirne'ye davet edilme nedeni olarak etrafında toplanan insanların artması, Şeyh Bedreddin isyanı örneğinde olduğu gibi Hacı Bayram'ın da saltanat iddiasında olabileceği gösterilmektedir. Bu yönde sultana yapılan şikâyetlerin artması da daveti kaçınılmaz hale getirmiştir. Edirne'de Hacı Bayram'la görüşen II. Murad onun herhangi bir iddiasının olmadığını anlayıp bilakis kendisine hürmet göstermiştir...”,Bkz, Fuat Bayramoğlu-Nihat Azamat, "Bayramiyye" C. V, İstanbul 1992, s. 269-270.

²⁹ BOA TD 1070, s. 334.

12)- Karaca Ahmed (Çelebi) Zaviyesi: Arabacı Ahmed Mahallesi'nde olduğu tespit edilen yapı, Edirne'deki en eski zaviyelerden birisidir. Zaviyeye adını veren Karaca Ahmed'in kimliğiyle ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır (Şahin, 2001, s. 374).³⁰ Kuruluş tarihi tam olarak belli değildir. Karaca Ahmed'in Rumeli'deki fetihleri sırasında kurulmuş olabileceği belirtilmektedir; ancak dayanağı net değildir (Şimşek, 2008, s. 277).

13)- Şah Melek Zaviyesi: Sezayi Tekkesi ya da Âşık Efendi Zaviyesi olarak da bilinmektedir. Zaviye binası Edirne şehrinin kurucularından Şah Melek tarafından yapılmış ve başlangıçta kurucusunun adıyla zikredilmiştir. Bununla birlikte, Âşık Çelebi'nin Edirne'ye gelip Gülşeni³¹ ayinleri yaptırmasından sonra "Gülşeni Tekkesi" ismi de kullanılmıştır. M.1741/H.1153 tarihinde Şeyh Sezayi'nin müritlerinden birisi tamir ettiği için Sezayi Tekkesi adını da kullanılmıştır (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 170). XVI. yüzyılda adı Şah Melek Zaviyesi olarak kullanılmıştır. Kuruluş tarihi belli değildir. İlk kaydının görüldüğü defter 1530 tarihlidir.³²

14)- Hızırlık Zaviyesi: Abdurrahman Hibri Efendi, Hızırlık adı verilen yerin Edirne'nin dışında yüksek bir tepede olduğunu belirtir (Abdurrahman Hibri Efendi, 1996, s.39) Burada Edirne'nin fethinden önce de bir tekkenin varlığından bahsedilmektedir. Evliya Çelebi, zaviyenin fetihden önceki adının Hz. Hızır Makamı diye bilindiğini nakletmiştir (Evliya Çelebi, 2001, s. 583). Mevcut zaviyenin ne zaman yapıldığı, ne zaman yıkıldığı konusunda bilgi bulunamamıştır. Ancak, Abdurrahman Hibri'nin belirttiğine göre aynı yerde Şah Melek tarafından bir zaviye yaptırılmıştır (Abdurrahman Hibri Efendi, 1996, s. 39). Evliya Çelebi de M.1428/H.831 tarihinde Gazi Mihal Bey'in oğlu Yahya Bey tarafından, bu zaviyeye

³⁰ Bunlardan birine göre zaviyeye adını veren şahıs, Karaca Ahmed lakaplı, 854/1450 tarihinde Bursa'da vefat etmiş olan âlimlerden Şemsüddin Ahmed'tir. Başka bir ihtimale göre kazaskerlikten çekildikten sonra Edirne'de bir mektep yaptırıp burada yaşamış olan Zeyrekzade Rüküddin Ahmed Efendi'dir, Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası..., s. 52-53; Başka bir görüşe göre Karaca Ahmed, Orhan Gazi döneminde yaşamış Abdalan-ı Rum mensuplarıdır, Bkz, Haşim Şahin, "Karaca Ahmed", DİA, C. 24, 2001, s. 374;

³¹ İbrahim Gülşeni'nin Kahire'de bir tekke kurmasıyla tarikatın temelleri atılmıştır. XVI. yüzyıl itibari ile Osmanlı Devleti topraklarında etkili olup faaliyetlerde bulunmuştur. İbrahim Gülşeni'ye müridi Dede Ömer Ruşeni'nin bir gül vererek "sen ol bağ-ı bekanın gülşenisin" sözüyle Gülşeni mahlasını aldığı ve tarikatın da Gülşenilik olarak isimlendirildiği belirtilir..., Bkz, Mustafa Kara, "Gülşeniyye", DİA, C. 14, İstanbul 1996, s. 256.

³² BOA TD 370, s. 6.

ilave olarak çilehane ve kalenderhane yaptırıldığını anlatır (Evliya Çelebi, 2001, s. 583). Ahmed Badi Efendi (2014) ise Kanuni Sultan Süleyman dönemi vezir-i azamlarından maktül İbrahim Paşa'nın zaviyeye M.1536/H.942 tarihinde bazı ilavelerinin olduğunu, ancak vakıf tayin edemediğini belirtmiştir (s. 193).

Zaviyeler, zamanla farklı isimler alabilmektedirler. Kurucularının adını alabildikleri gibi kendisine katkıda bulunmuş şahısların adlarıyla da kaydedilebilmektedirler. Bu durum özellikle yeri tam olarak belirlenememiş zaviyelerde aynı zaviyenin farklı kurumlarımış gibi kabul edilmesine sebep olabilir. Hıdırlık Zaviyesi adı verilen kurum, Şah Melek, İbrahim Paşa gibi önemli devlet görevlilerinin yardımını görmüştür. Ancak, Hıdırlık Zaviyesi adı kesindir. Üstelik Şah Melek ve İbrahim Paşa adını taşıyan farklı zaviyeler de mevcuttur. 1530 tarihli icmal defterde Hıdırlık Zaviyesi, Şah Melek ve İbrahim Paşa'nın zaviyelerinin kayıtlı olması üç zaviyenin de birbirinden farklı birer kurum olduğunu gösterir.³³

15)- Baba Timurtaş Bey Zaviyesi: Zaviyeye ait ilk vakfiye kaydı, M.1417/ H.820 tarihlidir. Edirne'de Baba Timurtaş Bey adına XV. yüzyılda iki farklı mahalle kaydı vardır.³⁴ Bunlardan birisi Üç Şerefeli Cami'i civarında Baba Timurtaş'ın mescidinin bulunduğu mahalledir. Diğeri ise Gümlüoğlu Mescidi Odaları'nın bulunduğu Arpacı Hanı'nın civarındaki mahalledir (Gökbilgin, 1965, s. 171).³⁵ Zaviye, Üç Şerefeli Camî (Cami'i Cedid) civarında olan mahallededir.³⁶ İlk vakfiye kaydı M.1417/H.820 olduğuna göre XV. yüzyılın ilk yarısından önce kurulmuş olmalıdır.

16)-Aslanhane Zaviyesi: Binasının devletin Aslanhanesi olarak kullanıldığı, daha sonra Zindani Efendi³⁷ adlı mübarek bir şahsın burayı zaviyeye dönüştürdüğü ifade edilmektedir. Zindani Mehmed Efendi 1630 yılında vefat etmiştir (Abdurrahman Hıbrî, 1996, s. 38). Aslanhane'den zaviyeye dönüştüğü tarih belli değildir. Zaviyenin adı 1530 sayımında Aslanhane Zaviyesi olarak kayıtlı olduğuna göre

³³ Her üç zaviyenin de adının kayıtlı olduğuna dair, Bkz, BOA TD 370, s. 6.

³⁴ BOA TD 1070, s. 221.

³⁵BOA TD 1070, s. 222-223.

³⁶ BOA TD 1070, s. 221.

³⁷ "...kendisi Nakşibendi tarikatından, eğitim görmüş aziz bir kişi idi. Daima yalnız yaşamayı yeğler, Cuma namazanından başka bir yere çıkmazdı. Vezir-i azamlar ve kazaskerler ve şeyhülislam Edirne'ye geldiklerinde ziyaretlerine giderlerdi..", Bkz, Abdurrahman Hıbrî, a. g. e, s. 38.

burasının XVI. yüzyılın ilk yarısında zaviye olarak faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.³⁸

17)-Noktacızade Zaviyesi: Zaviye odaları olarak faaliyet gösterirken sonradan Noktacızade Cami'i haline gelmiş yapı olduğu belirtilmektedir. Burasının Noktacızade Cami'i Mahallesinde olduğu ve Sinan Bey Mirmiran Mahallesine de yakın bir yerde bulunduğu kaydedilmiştir.³⁹ Zaviyenin kurucusu Mevlâna Şeyh Mehmed b.Yusuf'tur. Zaviyenin adının geçtiği ilk vakfiye kaydı M.1492/H.897 tarihlidir. Vakfiye kaydında kurucunun sadece zaviye değil camî, mescit ve muallimhanesinin de olduğu kayıtlıdır.⁴⁰ İlgili vakfiyenin kaydedildiği defterde Noktacızade'den merhum olarak bahsedilmiştir.⁴¹

18)-Şeyh Sinan Zaviyesi: Edirne şehir merkezinde kurulmuştur. Ahmed Badi Efendi bu zaviyeyi de kurulduğu mahallesi belli olmayanlar sınıfına dâhil etmiş, Köprü yanında olduğunu bildirmiştir. Aslanhane Zaviyesi'nde olduğu gibi burası da, Zindanî Mehmed Efendi'nin sorumluluğundadır. Kaynaklarda her ikisinin de geçiyor olması ayrı zaviyeler olduğunu gösterir. Zindani Efendi, zaviyenin yakınına kendi adını taşıyan bir bahçe meydana getirmiştir (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 194; Abdurrahman Hıbrî, 1996, s. 38) .

19)-Şarapdar (Şerbettar) Hamza Bey (Şeyh Bayezid Halife) Zaviyesi: 1530 tarihli kayıta Edirne şehir merkezinde Arabacı Ahmed Mahallesi'nde'dir. Zaviyenin kuruluş tarihine ait netlik söz konusu değildir. Ancak Kurucusu Şarapdar (Şerbettar) Hamza Bey'in XV. yüzyıl ümerasından olduğu göz önünde bulundurulursa kuruluş tarihi de bu tarih ve sonrasında olmalıdır. Zaviye, Şeyh Bayezid Halife adlı mübarek kimse için Şarapdar Hamza Bey tarafından Kıyık Mezarlığı yakınında inşa

³⁸ BOA TD 370, s. 6.

³⁹ Bilginin kaynağı belli olmayıp ilgili dipnot verilmemiştir, Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası..., s. 59 ve 66.

⁴⁰ "Vakf-ı Mevlâna Şeyh Mehmed bin Yusuf el-ma'rûf be-Noktacı-zâde ber müceb-i vakfiyye el-vaki' fi evâil-i Ramazan min şühûr seb'a ve seb'in ve semâniyemie bâ-mazâ Mevlâna Mehmed bin Mustafa bin el-Hacı Hasan el-Kadı-ı bi'l-askerü'l-mansûr. Vakf-ı Merhum Noktacı-zâde berây-ı câmi'in ve mescid ve mu'allimhânehâ ve hânkâh der mahrûsa-i Edirne...", Bkz, BOA TD 1070, s. 269; zaviyenin kurucusunun Noktacızade adıyla tanınmış Şeyh Muhammed Kasım b. Yusuf olduğu belirtilmiştir, ancak kaynak belirtilmemiştir, Bkz, Selami Şimşek, a. g. e, s. 288.

⁴¹ BOA TD 1070, S.269.

ettirilmiştir. Şeyh Bayezid Halife, Halvetî tarikatına⁴² mensup olup bazı telif eserleri vardır. “ Serhanan” adlı Türkçe eseri önemlidir. “*Kendi hüsnün hublar şeklinde peyda eyledi, çeşme-i âşıktan anı döndü temaşa eyledi*” dizleri meşhurdur (Gökbilgin, 1965, s. 172).

20)-Kemal Halife Zaviyesi: Üsküfçü Hızır Mahallesi’nde inşa edilmiştir. Zaviye ile ilgili görülen ilk kaynak M.1519/H.926 tarihli tahrirdir.⁴³ Kurucusu olduğu tahmin edilen Kemal Halife’nin kendi adını taşıyan mescidin dairesinde yirmi üç adet çilehaneden bahsedildiğine göre zaviye ile mescit aynı bina olmalıdır.⁴⁴

21)-Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi): Zaviye, Osmanlı vezir-i azamlarından Atik Ali Paşa (Hadım)⁴⁵ tarafından kurulmuştur. Kurulduğu yer Sinan Bey Mahallesi olarak görülmektedir.⁴⁶ Mübarek Ağa, Edirne’de Hazinedarbaşı Sinan Bey Mahallesi’ndeki odalarını Ali Paşa’ya satmıştır. Ali Paşa, odaların yerine zaviye ile bir camî inşa ettirmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 49) Bunlar, Camî Şerif’e yakındır (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 183). Camî ve zaviyenin avlu içindeki bölümlerinde fakir fukaranın barınmakta olduğu, bunların avarızdan muaf olduklarına dair ellerinde padişah hükmü olduğu kayıtlıdır. Ayrıca kaydın tutulduğu sırada şeyh Müslihiddin ile 6 kişinin halen haremde barınmakta oldukları, avarız muafiyetlerine dair muafnameleri bulunduğu görülmüştür. Mahallede 1 şeyh (Şeyh Müslihiddin), 1 imam, 2 müezzin, 1 kayyım 1 hatib ve 1 yaşlı kimse kaydedilmiştir. ⁴⁷ Zaviye, Ali Paşa’nın yaşadığı dönem göz önünde bulundurulursa XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başları arasına gelen bir tarihte kurulmuş olmalıdır.

22)-Balabaniye Zaviyesi: Balaban Paşa Zaviyesi olarak da geçmektedir. Zaviyeye adını veren Balaban Paşa şayet II. Murad dönemi devlet adamlarından ise, M.1447/H.850 tarihinde vefat ettiğine ve kendi adını taşıyan caminin avlusuna defnedildiğine (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 217; Gökbilgin, 2007, s. 55) göre

⁴² Ömer el-Halvetiye’ye nispet edilmiş olan İslam dünyasındaki en yaygın tarikatlardan birisidir, Bkz, Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, DİA, C. 15, İstanbul 1997, s. 393.

⁴³ BOA TD 77, s. 35.

⁴⁴ BOA TD 1070, s. 391.

⁴⁵ Atik Ali Paşa (Hadım), Saraybosnalı bir devşirme olarak geldiği Osmanlı Devleti bürokrasisi içerisinde Babüssaade ağası, Karaman Beyberbeyliği, Rumeli Beylerbeyliği, sadrazamlık gibi önemli görevlerde bulunmuştur, ölüm tarihi H.1511/M.917 ‘dir...’,Bkz, Mehmet İpşirli, “Atik Ali Paşa”, DİA, İstanbul 1991, s. 64-65.

⁴⁶ BOA TD 370, s. 2.

⁴⁷ BOA TD 370, s. 2.

zaviyesi de XV. yüzyılın ilk yarısından sonra kurulmuş olmalıdır. 1530 tarihli defter kaydında Balabaniyye Zaviyesi olarak Edirne şehir merkezindeki zaviyeler arasında gösterilmektedir.⁴⁸ Ancak bu kaydın dışında sadece 1070 numaralı defter kaydında adı geçmektedir. Orada ise çok detaylı bilgi bulunmamaktadır.

1530 tarihli kayıt icmal olduğundan zaviyenin kurulduğu yer ve durumu hakkında bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Ancak, Balaban Paşa'nın Edirne'de kendi adıyla zikredilen mahallede bir camîsi, imareti, mescidi, odaları (Gökbilgin, 2007, s. 55 ve s. 223), ile Gelibolu'da yaptırdığı bir medresesi bulunmaktadır. (Mehmed Süreyya, 1996, s. 356). Odaları Alemdaran Mahallesi yakınlarındadır (Gökbilgin, 2007, s. 63). Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemindeki bazı tekke-zaviyelerin önce zaviye olup sonra camiye dönüştürülmesi ya da mescid ile birarada olması örneklerine bakılırsa zaviyenin yine imaret içerisinde müstakil bir yapı olmadan varlığını sürdürdüğü düşünülebilir.

23)-Afşancı Zaviyesi: İmaret-i Yıldırım Han Mahallesi sınırlarında kaydı bulunmaktadır.⁴⁹ 1530 tarihli sayımda sadece adı yer almaktadır. Bu kaydın haricinde bilgi yoktur.

24)-Mevlevihane-i Köhne: ilk olarak mevlevihane şeklinde yapıлып sonradan camiye dönüştürüldüğü ifade edilir. Ancak Camî yapıldıktan sonra yanına Mevlevihane olarak yine inşa edilmiştir (Eyice, 1962, s. 39; Eyice, 1994, s. 437) Sultan II. Murad'ın Mevlâna'yı rüyasında tam o yerde gördükten sonra Camî yanına bir de Mevlevihane yaptırdığı söylenir. Kaynaklarda ilk başta buraya yapılan zaviyenin işlenen bir cinayet nedeniyle üzerine minare yapılmak suretiyle cami'ye dönüştürüldüğü belirtilir (Abdurrahman Hıbrî, 1996, 24; Kazancıgil, 1999, ss. 36-37). Camî M.1435/H.839 tarihinde yapıldığına (Abdurrahman Hıbrî, 1996, s. 24) göre mevlevihanenin inşası da buna yakın tarihlerdedir.

25)-Derviş Mübarek Zaviyesi: Darü'l-Hadis yakınındadır. Kuruluş tarihi tam olarak belli olmamakla birlikte tahrir kaydı esnasında M.1521/H.927 tarihli bir hüccet ibraz ettikleri belirtilir.⁵⁰

⁴⁸ BOA TD 370, s. 6.

⁴⁹ BOA TD 494, s. 55.

26)-Seydi Ali Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihli derkenar kaydında zaviyenin vakfiyesinin olduğu, Mevlâna Acem Fahreddin⁵¹ tarafından onaylandığı işaret edilmiştir.⁵² Mevlâna Acem Fahreddin, II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirlerinde 30 yıl kadar fetva makamında görev almıştır (Gökbilgin, 2007, s. 31)

27)-Anbardar Zaviyesi: Umur Bey Mahallesi sınırlarındadır.⁵³ Kurulduğu tarihle ilgili arşiv kayıtlarında bilgiye rastlanmamıştır.

28)- Güzelce Baba Zaviyesi: Hacı Davud Vakfi tarafından Hacı İslam Mahallesi'nde inşa edilen zaviye olduğu belirtilmektedir.⁵⁴ Kadiri dergâhıdır (Ahmed Bafi Efendi, 2014, s. 190). Horasanlı Güzelce Ali Baba, dergâhının içinde medfundur (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 216).

29)- Şeyhü'l-İshak Zaviyesi: Cami'i Cedid (Elvancı) Mahallesi'ndedir.⁵⁵

30)- Baba Haydar b. İbrahim Zaviyesi: Külahdüz Ali Bey Mahallesi'nde kurulmuştur. Kurulduğu tarih hakkında bilgi edinilememiştir. Ancak 1572 tarihli tahrir kaydında ilk kez görüldüğüne ve ilgili kayıta zaviyeye adını veren kişi hala zaviyede şeyh olduğuna göre XVI. yüzyılın sonlarında kurulmuş olma ihtimali bulunmaktadır.⁵⁶ Bulunduğu mahallenin Ayşe Kadın Sempti'ndedir. Mahalleye adını veren Ali Bey, Edirne'de Külâh Dikici esnafından olduğu için önce "Kulah-Düz", sonraları ise Kulkaduz lakabıyla tanınmıştır (Kazancıgil, 1992, s.32).

31)- Şeyh (Hacı) Hızır Zaviyesi: Zaviye, Şaraptar Hamza Bey, Hasan Dede, Karaca Ahmed (Çelebi) zaviyeleri gibi Arabacı Ahmed Mahallesi'nde kurulmuştur (Kazancıgil, 1992, s. 33). Zaviyenin kurulduğu tarih belli değildir.

⁵⁰ BOA TD 1070, s. 106; BOA TD 1070, s. 404.

⁵¹ Fahreddin Acemi'nin doğum tarihini ve hayatının ilk yılları hakkında malumat bulunmamaktadır. Çelebi Mehmed zamanının ilk yıllarında Osmanlı Devleti topraklarına gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. II. Murad döneminde Edirne müftülüğü görevine getirilmiştir. Fatih Sultan Mehmed döneminde ise müftülük görevi devam etmiştir. Öldüğü tarih konusunda da net bilgi olmadığı belirtilmektedir..., Bkz, Cahit Baltacı, "Fahredin-i Acemi", DİA, C. 12, s. 82.

⁵² "Bu mezkûr iki vakfnamesi var Müeyyizzade Efendi kadı iken virilmiş Mevlâna Acem Fahreddin imzasıyla ahi kimesne vakf etmiş", Bkz, BOA TD 77, s. 73.

⁵³ BOA TD 494, s. 42.

⁵⁴ BOA TD 1070, s. 383.

⁵⁵ BOA TD 494, s. 38.

⁵⁶ BOA TD 494, s.39.

32)- Fazlullah Zaviyesi: Kurucusu Fazlullah Paşa'dır. Fazlullah Paşa, ilk önce Gebze Kadılığı, daha sonra Sultan II. Murad'ın vezir-i azamlığını yapmıştır (Hoca Sadettin Efendi, 1999, s. 56). Fazlullah Paşa, Edirne şehrini bayındır hale getiren önemli şahıslardan birisidir. Edirne, fethedildikten sonra iki asırdan daha az zaman içinde geniş mahalleleri, mamur semtleri ile muazzam bir şehir halini almıştır. Edirne'de XVI. Yüzyılın başlarında biri Fazlullah Paşa Mahallesi'nde diğeri Darü's-saade (Darü's-siyade) Mahallesi ve Fazlullah Paşa İmareti olmak üzere iki ayrı mahalleye adını vermiş olan Fazlullah Paşa Edirne şehrinin imarı ve şenlendirilmesinde emeği geçmiş devlet adamlarındandır (Gökbilgin, 1965, s. 173) . M.1478/H.833 tarihinde ölmüş, Edirne'de Darü's-siyade Mescidi'nin mihrabı önünde defnedilmiştir (Ahmed Badi Efendi, 2014, s. 156).

33)- Arpacı Sinan Zaviyesi: Zaviyenin bulunduğu yer Sabuncıyan (Sabunî) Mahallesi'dir. Pirinççi Sinan Zaviyesi olarak da bilinmektedir. Zaviyeye adını vermiş olan kişinin Fatih Sultan Mehmet zamanında saray mutfağında çalışmış, Sultan II. Bayezid döneminde M.1504/H.910 tarihinde ölmüş olan Sinan Ağa olduğu tahmin edilmektedir. Hatta Sinan Ağa'nın İstanbul'da Mesih Paşa Camî yakında mescidi olduğu belirtilmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 62).

34)-Doğanbey (Kurdçu Doğan, Korucu Doğan) Zaviyesi: Doğan Bey, sekbanbaşı olarak görev yapmış, Fatih Sultan Mehmed döneminin başlarında görevinden azledilmiştir.⁵⁷ Diğer adı "kazancı" olarak geçer (Mehmed Süreyya, 1996, s. 421). Tahrirlerde "Kurdçu"⁵⁸, "Korucu"⁵⁹ lakaplarıyla kaydı yapılmıştır. II. Murad, vakfin kurucusu Doğan Bey'e Edirne'ye bağlı Prevadi Nahiyesi'ndeki Kayapa Köyü'nü mülkname ile temlik etmiştir. Doğan Bey de kendisinden sonra evlatlarına intikal edecek şekilde evlatlık vakfını kurmuştur. Köye yakın bir yerde de zaviyesini

⁵⁷ Fatih Sultan Mehmed'in tahta geçtikten sonra düzenlediği ilk Karamanoğulları seferi sonrasında Bursa'ya giderken yeniçeriler dar bir geçitte bahşiş istemek üzere yolu kapatmışlardır. Padişah, on kese akça verilmesini buyurmuştur. Ancak töreye aykırı olan bu davranışı da cezasız bırakmayarak olayda yer alanları cezalandırmıştır. Yeniçeri ağası olan Doğan Bey'i de, cezalandırarak azletmiştir... Bkz, Hoca Saadettin Efendi, Tacü't-Tevarih, C. II, s. 269. Burada bahsi geçen şahıs zaviye kurucusu Kurdçu Doğan ise bu olayla birlikte öldürülmüş olması lazım gelir. Sicil-i Osmani'de de Fatih Sultan Mehmed devrinin başlarında azledilerek öldüğü kayıtlıdır, Bkz, Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmani, C. II, s. 421; M.1462/H.866 tarihli vakfiye kaydına göre Doğan Bey artık hayatta değildir, Bkz, BOA TD 1070, s. 299.

⁵⁸ BOA TD 498, s. 507.

⁵⁹ BOA TD 370, s. 13.

inşa etmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 224).⁶⁰ Ancak ilgili zaviyenin tam olarak hangi tarihte kurulduğuna dair bilgi bulunamamıştır.

35)-Büklüce Dede Zaviyesi: Edirne’de Büklüce Köyü’nde türbedar Bektaşî Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır. Zaviyenin masraflarını karşılayabilmek için bir vakıf kurulmuştur. Kurucusu Bektaşî Ali Efendi uzun yıllar görevini devam ettirmiştir. Vakfı evlatlıktır. Kurucu ölümünden sonra evlatlarından birisine tevliyetin geçmesini şart etmiştir. Ancak, evladı yoksa zaviyedeki dervişlerden birisinin, eğer bu dahi olmazsa Dimetoka’daki Kızıldeli Zaviyesi’nden bir dervişin, onun da bulunmaması halinde herhangi bir Bektaşî tarikatından birisinin mütevelli olmasını istemiştir (Maden, 2012, s. 65).⁶¹

B-DİMETOKA’DAKİ ZAVİYELER

Dimetoka, önceleri düzlük bir arazi üzerindeyken Plitinopolis şehrinin barbarlar tarafından tahrip edilmesinden sonra Kızıldeli Irmağıyla çevrili plato üzerinde yeniden kurulmuştur. Bu kez güvenlik nedeniyle etrafı çift surla çevrilmiştir. O nedenle “çift surlu” anlamına gelen Grekçe Didymoteichon adını almış, Osmanlı Devleti döneminde ise bu isim Dimetoka olarak kullanılmıştı (Kiel, 1994, s. 305).

Şehrin Osmanlı Devleti’ne katılması Hacı İlbey’in öncülüğündeki kuvvetler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak tarihi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Mehmed Neşri şehrin fethinin M.1361/H.762 (Mehmed Neşri, 1949, ss. 193-195), Müneccimbaşı M.1361/H.762 (Müneccimbaşı, 1995, s. 105) tarihlerini verirken Aşıkpaşazade tam tarih vermemektedir. Dimetoka’dan kısa süre sonra Edirne’nin M.1360/H.761 yılında fethedildiğini belirtmiştir (Aşıkpaşazade, 1992, s. 28). Oruç Bey de Aşıkpaşazade ile aynı görüşü bildirir (Oruç Bey, 1972, s. 41). Hayrullah Efendi bu tarihin M.1362/H.764 olduğunu bildirir (Hayrullah Efendi, 1971, s. 170).

Dimetoka, kalesi, sarayı, dinî ve sosyal kurumları ile Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki en önemli şehirlerinden birisidir. Kalesi yüksek bir yerde yapılmış olup derin zindanlarıyla meşhurdur (Delibalta, 2007, s. 20).

⁶⁰ BOA TD 20, s. 72; BOA TD 370, s. 13.

⁶¹ VGMA, Defter Nr: 2057, s. 46.

Dimetoka, Osmanlı Devleti döneminde çok önemli bir Rumeli şehri konumundadır. Burası hem bir ilim merkezi, hem de sultanların zaman zaman gelip bir süre kaldıkları yerdir. O nedenle kalesinin de olduğu tepede bir de saray inşa edilmiştir. Fetihden sonra Osmanlı Devleti Dimetoka'yı kaza haline getirdi. Buranın fethiyle birlikte Orta Meriç kısmının tamamı ele geçirilmiş, etrafta bulunan aralarında Şeyh Bedreddin Simavî'nin doğum yeri olan Simavna Kalesi de alınmıştır (Kiel, 1994, ss. 305-306).

1)-Yağmur Baba Zaviyesi: Zaviye, Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarından Dimetoka Kazası dâhilindeki Cebel Nahiyesi'nde kurulmuştur. Zaviyenin yeri, Tanrı Dağı civarındaki Veledi Dağeri Köyü yakınlarındaki Araplıca mezrası olarak kayıtlıdır (Değerli ve dğr, 2015, ss. 120-121) ⁶². Ancak buranın tam olarak neresi olduğu hususu net değildir. Rumeli Bölgesi'nde Tanrı Dağı olarak kastedilen yerin Gümülcine ile Yenice-i Karasu arasında olması ihtimali fazladır. Çünkü 1543-1641 yılları arasında Tanrı Dağları Yörükleri olarak adlandırılan Yörük gurubunun en çok bulunduğu yer bu civardır. Gümülcine'nin kuzeyindeki Rodop dağ silsileleri içinde Koca Yayla adı verilen civarda Yörükler Köyü ile Tanrı Dağı'nın diğer adı olan Karagöz adlı köy yer almaktadır. Tanrı Dağı bu civarda ya da buranın biraz güneydoğusunda olmalıdır (Gökbilgin, 2008, ss. 65-67).

Zaviyenin kurulduğu Araplıca Mezrası'nın padişah tarafından Yağmur Baba'ya zaviye kurması şartı ile temlik edildiği anlaşılmaktadır.⁶³ Ayrıca, zaviyenin evladlık statüsünde kurulduğu tahrir kayıtlarından elde edilen bir sonuçtur. Meşrut vakıflar kuruluşundan itibaren kurucu vakıftan ayrı ve müstakil olduklarından kurucusu olan vakfin adı kayıtlı olmamaktadır. Temliğin verilmiş olduğunu bildiren hükm-ü hümayunun tarihi de belli değildir. Zaviye ile alakalı tespit edilen en erken tarihli kayıt M.1519/H.926 tarihli tahrir kayıdır. Yavuz Sultan Selim dönemine ait olduğu

⁶² 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri (937/1530) I, (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 2001), s. 40; BOA TD 77, s. 292; BOA TD 138, s. 27; BOA TD 220, s. 16; BOA TD 470, s. 631; Çalışmada Araplıca , Arınç Köyü olarak okunmuştur, Bkz, Vesaik-i Bektaşyan, Haz.: Ayşe Değerli v.dğr., (Konya: Çizgi Kitabevi, Nisan 2015), s. 120-121.

⁶³ “Zaviye-i Karlı b. Yağmur Baba der nezd-i karye-i Veledi Dağeri der Tanrıdağı, mezra'a-i Araplıca Der tasarruf-u mezkûr işbu zikr olan mezra'aya bundan evvel mutasarrıf olan mezkûr Karlı'nın atası Yağmur Baba'nın elinde hükm-ü hümayun mut'a verilmiş ki mezbur mezra'a mezkûr Yağmur Baba'nın taht-ı tasarrufunda olub kimesneye öşür salariye virmeyüb...”, Bkz, BA TD 77, s. 292.

anlaşılan bu kayda bakılırsa zaviyenin başında Yağmur Baba'nın oğlu Karlı olduğuna göre, zaviye bundan daha erken tarihlerde kurulmuş olmalıdır. II. Bayezid ya da Yavuz Sultan Selim döneminde kurulmuş olması kuvvetle muhtemeldir (Gökbilgin, 2007, s. 456; Kala-Emen, 2016).

2)-Abdal Cüneyd Zaviyesi: Abdal Cüneyd'in adını taşıyan zaviyesi, Dimetoka'nın şehir merkezinde Debbağın Mahallesi'nde kurulmuştur. Mahallenin adı Başbakanlık Osmanlı Arşivi tahrir defterlerinde “Debbağlar nam-ı diğer Abdal Cüneyd Ali”,⁶⁴ “Debbağlar nam-ı diğer Abdal Cüneyd”⁶⁵, “Debbağın nam-ı diğer Abdal Fakih”⁶⁶; Kuyûd-ı Kadime Arşivi defterlerinden 54 numaralı tahrir defterinde “Debbağın nam-ı diğer Abdal Fakih” olarak kaydedilmiştir.⁶⁷ Mahallenin ilk adının Abdal Cüneyd olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Mahalle, Dimetoka Kalesi'nin Kızıldeliçay tarafına bakan güney kısmı boyunca uzanan bir yerdedir. Burası, Dimetoka'nın fethinden sonra Anadolu'dan iskân edilmek amacıyla getirilmiş olan halkın yerleşmesinde ilk toplanma yeri olarak vazife görmüştür. Gelen halk önce bu mahallede misafir edildikten sonra uygun mıntikalara buradan yerleştirilmiştir (Delibalta, 2007, s. 149; Emen, 2010, s. 10). Bu durum, mahallenin aynı zamanda diğer mahallere nazaran daha önce iskân olduğu anlamına da gelir. Zaviye, Osmanlıların Dimetoka'da kurdukları ilk dinî ve sosyal müessesedir. Dervişleri, şehrin zaptından kısa süre sonra buraya yerleşmişlerdir (Kiel, 1994, s. 306). Zaviye'nin Bektaşî zaviyesi olduğu M.1519/H.926 tarihli kayıta belirtilmiştir.⁶⁸ Zaviyenin, şehrin fethinden sonra burada inşa edilmiş ilk müessese olmasıyla, zaviyelerin iskân politikasında üstlendiği vazifeye bağlı olarak buldukları mıntikalardaki fonksiyonlarına örnek gösterilebilir.

Vakıf zaviyenin kuruluş yılı tam olarak bilinmemektedir. Ancak M.1485/H.890 tarihli vakıf tahrir defteri kaydına göre atik vakıf tahrir defteri kaydına dayanarak bu vakıf zaviyenin I. Murad tarafından Abdal Cüneyd'e verilen

⁶⁴ BOA TD, 20, s. 141.

⁶⁵ BOA TD 77, s. 142.

⁶⁶ BOA TD 370, s. 30.

⁶⁷ KKA TD 54, s. 72.

⁶⁸ BOA TD 77, s. 143.

temliğin-mülkün Abdal Cüneyd tarafından vakfedilmesi ile kurulduğu kayıtlıdır.⁶⁹ 1363 yılında Dimetoka'nın Sultan I. Murad tarafından fethinden sonra Osmanlı Devleti'nin fethettiği toprakları şenlendirme politikasına uygun olarak Dimetoka Kazası'nda şehir civarında bir yeri muhtemelen bu fethetme katılmış olan gazî dervişlerden Abdal Cüneyd'e fermanla temlik etmiştir. Abdal Cüneyd de bu yeri şenlendirme politikasına uygun olarak bağlık hale getirip, şehir merkezinde (nesf-i Dimetoka) inşa ettiği zaviyesine akar olarak vakfetmiş, vakfını da evlatlık statüsünde kurmuştur.⁷⁰

3)-Ahi Dinek Zaviyesi: Dimetoka'nın şehir merkezindeki Kasaban (Haraççı) Mahallesi'nde kurulmuştur. Zaviye, Yıldırım Bayezid'in isteğiyle⁷¹ bir Âhi tarafından kurulmuştur (Barkan, 1942, s. 292). Zaviyenin kuruluşuyla ilgili bir vakfiye kaydı görülememiştir. Ancak ilk görüldüğü tahrir kaydı M.1519/H.926 tarihlidir.⁷²

4)-Hacı Bektaş Zaviyesi: Zaviyenin kaydı, M.1571/H.979 tarihli defterde görülmektedir. Çırcır Mahallesi sınırlarındadır.⁷³

5)-Nasuh Bey Zaviyesi: II. Bayezid'in damadı olan Nasuh Paşa tarafından kurulmuştur. Defter kayıtlarına göre, Sultan II. Bayezid, damadı Nasuh Paşa'ya⁷⁴ 866,000 akçe hibe etmiştir. Nasuh Paşa ise diğer kurumlarıyla birlikte Dimetoka'daki

⁶⁹ BOA TD 470, s. 632.

⁷⁰ BOA TD 470, s. 632.

⁷¹ BOA TD 470, s. 631; BOA TD 498, s. 611; BOA TD 77, s. 242.

⁷² BOA TD 77, s. 242.

⁷³ BOA TD 494, s. 159; Bektaşilik, XIII. Yüzyılda Kalenderlik içerisinde şekillenmeye başlamış, XV. yüzyılın sonlarından itibaren Hacı Bektaş Velî'nin ananeleri etrafında Anadolu'da oluşmuş bir tarikattir. İlk şekillenmeye başlaması, XIII. yüzyıl başlarında Vefaiyye hareketinin Anadolu'daki öncüsü Baba İlyas Horasani'nin liderliğinde başlayan Babaî İsyanı ve bunun akabinde ortaya çıkan gayri sünni anlayıştır. Bu anlayışı Kalendiriyye, Yeseviyye ve Haydariyye mensupları da benimsemiştir. İlgili hareket, Rum Abdalları (Abdalan-ı Rum) tarafından XIV. yüzyılın başından itibaren sürdürülmüştür. Abdal Kumral, Abdal Mehmed, Abdal Musa gibi aslında ilk Bektaşî denilebilecek Kalenderi, Haydari ve Vefai dervişleri tarafından bu hareket yürütülmüştür. Bunları ortak noktada birleştiren kült ise Hacı Bektaş Velî'nin öğretileri olmuştur. XIV. yüzyıl boyunca Hacı Bektaş Velî ananeleri ilgili zümreler arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Hacı Bektaş Velî'nin yaşamış olduğu Sulucakaröyük'teki dergâh, sözü edilen yeni gayri sünni anlayışın merkezi olmuştur. Bektaşîliği, Kalenderlik'ten ayırıp günümüz anlayışına bürünmesi ise XVI. yüzyılın başlarından itibaren Balım Sultanla birlikte başlamıştır... Bkz, A. Yaşar Ocak, "Bektaşîlik" DİA, C. 5, İstanbul 1992, s. 373-374.

⁷⁴ Nasuh Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in beylerindendir. M.1465/H.869 yılında Bosna ve İşkodra valiliği yapmıştır. H.894/M.1489 tarihinde Sultan II. Bayezid'in damadı olmuştur. Bkz, Mehmed Süreyya, a.g.e, C. IV, s. 1229.

zaviyesine de bağıta bulunduğu kayıtlı⁷⁵ olduğuna göre zaviyenin kuruluşu Sultan II. Bayezid dönemi olmalıdır.

6)-Karagöz Bey Zaviyesi: Karagöz Bey, II. Murad dönemi devlet adamlarından olmalıdır. Dimetoka'da bir zaviyesi bulunmakta olup sonraları buradan mescid olarak bahsedilmeye başlanmıştır (Gökbilgin, 2007, s. 289). Zaviyenin kurulduğu tarihle ilgili bir vakfiye kaydı görülememiştir. Ancak M.1485/H.890 tarihli defter zaviyeden bahseden ilk kayıttır. İlgili kayıta Hekim Köyü'nün Hekimoğlu adı verilen birisinden satın alındığı, Dimetoka şehir merkezinde olan tekkenin masraflarına sarf edildiği, Fatih Sultan Mehmed zamanında bozulup tımara dönüştürüldüğü, Sultan II. Bayezid döneminde yeniden vakıf statüsüne kavuştuğu belirtilmiştir.⁷⁶ Bu durum zaviyenin Fatih Sultan Mehmed zamanından önce kurulmuş olabileceği ihtimalini artırmaktadır.

7)-Timurhan Şeyh Zaviyesi: Vakfın kuruluşu I. Murad zamanındandır.⁷⁷ Timurhan Şeyh, kardeşi Timur ile birlikte Ege Bölgesinde etkili olmuş emirlerdendir. Kütahya Aslanapa ile Aydın Sultanhisar'da, Manisa Demirciler'de zaviyeleri kurulmuştur (Armağan, 2001, s. 194). Timurhan Şeyh, Dimetoka'da I. Murad'ın kendisine tevcih ettiği Karaca Halil Nahiyesi'ndeki Elmalı Mezrası'nda evlatlık vakfını kurmuştur. Fatih Sultan Mehmed zamanında diğer vakıfların bozularak tımar haline getirilmesi usulüne burası da dâhil olmuşsa da Sultan II. Bayezid zamanında tekrar vakıf statüsüne getirilmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 174).⁷⁸

8)- Elmalı Baba Zaviyesi: Zaviyenin kurucusu Elmalı Baba b. Ekber Baba'dır. 1579 tarihli kayda göre, zaviyenin tekkenişini Elmalı Baba'dır (Koltaş, 2017, ss.17-18). Kuruluş tarihi belli değildir. Ancak tekke-zaviyelerin genelde kurucularının isimlerini aldıkları göz önünde bulundurulursa Elmalı Baba Zaviyesi'nin kuruluşu XVI. yüzyılda olmalıdır.

⁷⁵ BOA TD 370, s. 39.

⁷⁶ BOA TD 20, s. 272.

⁷⁷ BOA TD 20, s. 268.

⁷⁸ "Vakf-ı Şeyh Timurhan el-merhum müşarü'n-ileyh şeyh zamanından berü vakf üzere tasarruf olunub merhum Sultan Mehmed Han aleyhü'l-rahme-vel-gufran zamanında evkaf ve emlak tımara tevzi olmağın zikr olan mezra dahi tımara virilüb ba'de merhum Sultan Bayezid Han tabe serahu gerü vakfiyet mukarrer dutub ba'de evladiyye üzere bazısı beratıyla ve bazısı beratsız mutasarrıflardır deyu defter-i atikde mukayyid bulunmağın haliya hiyn-i teftişde merhum Sultan Bayezid Han hazretlerinden ellerinde mukarrernameleri görölüb üslub-u sabık üzere defter-i cedide kayd olundu", Bkz, BOA TD 498, s. 596.

9)-Ahir Baba Zaviyesi: Dimetoka'nın Kaba Armud Köyü'nde kurulmuştur. Zaviyenin Malkoçoğlu tarafından kurulduğu kayıtlıdır. Zaviyeye adını veren Ahir Baba'nın etrafında toplanmış dervişleri ile gelip geçenlere hizmet ettiği anlaşılmaktadır.⁷⁹

10)-Kızıldeli Zaviyesi: Dimetoka Kazası'nın Cebel Nahiyesi'nde Tanrı Dağı civarında kurulmuştur. Velâyetnamesine göre, Kızıldeli Sultan, Rumeli'nde çeşitli fütuhatlarda bulunup kaleler fethettikten sonra kırklar, gazilerden ayrılır. Her biri Kızıldeli Sultan'ın emri ile kendileri için belirlenmiş çeşitli yerlere dağılarak kendi dergâhlarını kurmuşlardır. Kızıldeli Sultan da kendi dergâhını kurmak üzere yola çıkıp bunu gerçekleştirmiştir. Velâyetnamesinde dergâhın kurulduğu yer ile tam tarihi konusunda kesinlik bulunmamaktadır. Ancak Yıldırım Bayezid tarafından M.1398/H.804 tarihinde Daru Bükü, Büyük Viran ve Turfillu Viran Köyleri kendisine temlik edilerek mülknamesi verilerek evlatlık vakfı kurulmuştur (Gökbilgin, 2007, s.183). M.1398/H.804 tarihinden itibaren Kızıldeli Sultan'ın evlatlarının tasarrufunda olan Tatar Viranı ve Tatarlık denilen mezarlar, gelip geçen misafirlere hizmet edilmesi karşılığında mülk olarak verilmiştir. Zamanında Tatarlar tarafından iskân edilmiş olan bu mezarlara sonraları Kızıldeli Derbendi denilmiştir (Barkan, 19742, s. 293). H.890/M.1485 tarihli kayıta ilgili mezarların eskiden beri evladlık vakıf olarak tasarruf edilegeldiği, Fatih Sultan Mehmed zamanında bozulup tımara çevrildiği, Sultan Bayezid zamanında yeniden vakfa dönüştürüldüğü kayıtlıdır.⁸⁰

C- FERECİK'TEKİ ZAVİYELER

Rumeli Bölgesi, jeopolitik ve jeostratejik açıdan öneme sahip bir yol sistemi üzerinde bulunmaktadır. Bu yollardan birincisi kuzeydoğu istikametinden Balkanlara uzanarak Dinyester, Prut ve Tuna nehirlerini geçip doğuya ulaşan yoldur. İkincisi

⁷⁹ BOA TD 498, s. 482.

⁸⁰ "Vakf-ı Mezraa-i Darı Bükü ve Mezraa-i Büyük Viran ve Mezraa-i Turfillu Viran evvelden vakfiyet üzere tasarruf olunagelmış imiş merhum Mehmed Han zamanında bozulub tımar olmuş imiş şimdiki halde padişahımız Bayezid Han mecmu'-ı efkafa ve emlaka inayet nazarın idib bu vakfın dahi vakfiyetin mukarrer dutub hüküm-ü şerif erzani kılmış. Haliya Kızıldelü oğullarından Gülşehri ve İlyas ve Bilal ve İshak ve Sinan ve ber vech-i iştirak vakf-ı evladlık üzere tasarruf olub zaviyelerine gelen ayendiye ve ravendiye hizmet ederler. Amma asıl defterde Mezraa-i Tatar Viranı ve Mezraa-i Akpınar ve Mezraa-i Papazlık ve Mezraa-i Kavacık üzerlerine bile kayd olunmuş vakfın sınırı içinde imiş derler", BOA TD 20, s. 264.

Balkanlar'ın orta kısımlarından başlayıp Tuna Nehri'ni takip ederek Belgrad üzerinden Batı Avrupa'ya ulaşan yoldur. Bu yol bir yandan Vardar Vadisi'ni izleyerek Selanik'e ulaşırken diğer taraftan da Meriç Vadisi üzerinden Edirne'ye çıkar. Üçüncü güzergâh kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanır. Bu yol güzergâhları binlerce yıldır aynıdır (Kaçmaz, 2014, s. 36). Bölgedeki en doğal yol kuzeyden güneye doğru inen ve Meriç'in kolları ile birlikte Marmara kıyılarına kadar uzanan ve Trakya Ovası'nı kuzeyden güneye takip eden yoldur. Bu yol etkili olarak Romalılardan itibaren kullanılmıştır. Romalılar Tuna boyundan başlayarak Meriç Vadisi'ne kuzeyden güneye doğru hareket ederek inmişlerdir. Osmanlılar ise Güneyden kuzeye doğru aynı yolu izleyerek ulaşmışlardır. Bir başka yol ise, Meriç nehrinin sol sahilini takip edip Dedeâğaç'ta Ege sahiline ulaşır. Oradan da Selanik üzerinden geçip Adriyatik kıyılarına varır. İşte bu güzergâh Romalılarca "Via Egnatia" denilen antik bir yoldur (Balkanlı, 1986, s. 43). Ferecik'in üzerinde yer aldığı bu yol Balkanları, Yunanistan ile Adriyatik denizine bağlamaktadır (İnalçık, 2005, s. 24).

Ferecik, Dedeâğaç'tan başlayıp Türk sınırına doğru devam eden karayolunun üzerinde (Dede, 1975, s. 12) olup İpsala'nın tam karşısına denk gelmektedir (Çam, 2000, s. 32). Kasabada ilk yerleşmelerin ne zaman başladığı hususu kesin değildir (Kiel, 1995, s. 371). Burası yerleşimin olmadığı boş bir arazi (Kiel, 2013a, ss. 147-148) iken Bizans döneminde kasaba olarak gelişmeye başlamıştır (Kiel, 1995, s. 371).

Ferecik'e, 1152 yılında Bizans imparatoru John II. Komnenos'un kardeşi İsaakios Komnenos zamanında bir manastır yaptırılmıştır. Onun zamanında yerleşmeler bu manastırın etrafında yoğunlaşmaya başlamıştır (Kiel, 2013a, s. 148).

Kasabaya ilk Türk akınları ise 1342-1343 yıllarında Aydınolu Umur Bey tarafından yapılmıştır. Umur Bey Ferecik Kalesi'ni almak için uğraşmış ama başarılı olamamıştır. Osmanlı kroniklerinde Ferecik'in fethine dair bilgiler birbirinden farklıdır (Hoca Sadettin Efendi, 1999, ss. 140-141; Hadidi, 1991, ss. 78-81)⁸¹. En

⁸¹ Osmanlı kroniklerinde Ferecik'in fethi konusunda farklı bilgiler söz konusudur. Münecimbaşı ve Hoca Saadettin Efendi buranın fetih tarihinin 1372-1373 olduğunu belirtirken Hadidi şehrin fethinden hemen sonra Süleyman Paşa'nın öldüğünü ve bu tarihin 1358 olduğunu belirtir, bkz, Münecimbaşı Ahmet B. Lütfullah, Camiü'd-Düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481), Haz.: Ahmet Ağırakça, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, s. 110-111.

geçerli olan bilgiye göre, Osmanlıların Rumeli'deki fetihleri esnasında Hacı İlbeyi ile Evranos Beyler Keşan'ı aldıktan sonra İpsala üzerinden Dimetoka çevresindeki mıntikalara akınlar düzenlemişlerdir. Bu akınlar sırasında Süleyman Paşa, Meriç kıyısındaki Ferecik Kalesi'ni ele geçirmiştir (Pay, 2009, s. 286). Görünüşe göre en kabul edilebilir bilgiyi kendisi de Ferecik'li olan Hadidi vermektedir. Ona göre Süleyman Paşa Ferecik'i fethetmiş ve kısa süre sonra da ölmüştür (Hadidi, 1991, ss. 79-81; Öztürk, 1989, ss. 140-144).

Kasaba, Osmanlılardan önce Bizans hâkimiyetinde iken Slavca 'batakılık' anlamında olan Vira adıyla bilinmekteydi. Osmanlıların burayı fethiyle birlikte Ferecik, Türkler tarafından iskân edilmiştir. Kasabanın fatihi olan Süleyman Paşa, buradaki Kommenos sülalesi tarafından yaptırılmış olan Kosmosoteirra Kilisesi'ni camiye dönüştürmüştür (Kiel, 1999, ss. 173-174; Kayapınar, 2004, s. 138). Camî, Süleyman Paşa'nın adını almıştır (Kiel, 2013a, s. 148). Rumeli Bölgesi'ndeki ilk hutbe bu cami'i de okunmuştur.⁸²

Ferecik'in XVI. yüzyıldaki konumu Osmanlı Devleti'nin Rumeli Bölgesi'ndeki sol kol kazalarının Akdeniz'e kıyısı olan en güneyindeki yerleşim yeridir. Şehir, doğusunda İpsala ve Keşan, kuzeyinde ise Dimetoka ile sınır komşusudur.

1)-Ahi Turasan Zaviyesi: Hacı Yusuf Mahallesi'nde kurulmuştur. M.1519/H.926 tarihli defterde kaydı görüldüğüne göre kuruluşu da bu tarihten önce olmalıdır.⁸³

2)-Çubi Dede Zaviyesi: Ferecik şehir merkezinde kurulmuştur. Evladlık vakıf olduğu kayıtlıdır. M.1519/H.926 tarihlenen tahrir defterinde kaydı görüldüğüne göre kuruluşu da bu tarihten önce olmalıdır.⁸⁴

⁸² "Ol üç dört kal'anun deyri çoğidi

Ferecük cami'i misli yoğidi

Buyurdu deyride cum'a namazı

Okutdı hutbeler Orhan Gazi

Bu Rum-ilinde ön bu cum'a kondı

En öndin Ferecük'de hutbe okundı", Hadidi, a. g. e, s. 79.

⁸³ BOA TD 77, s. 431.

⁸⁴ BOA TD 77, s. 340.

Ç- ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

Eski Zağra'nın Osmanlı Devleti'ne katılması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Neşri, H.762/M.1361 tarihinde Edirne fethedildikten sonra Lala Şahin Paşa'yı Filibe ve Zağra'nın fethi için görevlendirdiğini bildirmektedir (Neşri 1949, ss.197-201). Ancak tarih verilmemiştir. Münecimbaşı da benzer bilgiler vererek Edirne'nin fethinden sonra Lala Şahin Paşan'ın Zağra'yı fethettiğini bildirmiştir (Münecimbaşı 1995, s.106). Hayrullah Efendi de M.1362/ H.763 senesinde Edirne, Dimetoka, Köstendil, Gümülçine, Filibe gibi Zağra'nın da fethedildiğinden bahseder (Hayrullah Efendi, 1971, s.171). Kaynaklardaki genel görüşler Zağra'nın Edirne'nin fethi sonrası olduğu yönündedir.

Kaynaklarda Zağra-i Eskihsar, Zağra-i Atik, Zağra Eskisi, Eski Zağra gibi isimlerle kullanılmıştır. Buraya Eski Zağra denilmesinin sebebi aynı bölgede Yeni Zağra adı verilen yerleşim yerinin olmasıyla ilgilidir (İlhan Şahin, 1995, s. 395).

1)-Karaca Ahmed Zaviyesi: Hasan Fakih Mahallesi'nde kurulmuştur.⁸⁵ M.1519/H.926 tarihli defterde kaydı görüldüğüne göre kuruluşu da bu tarihten önce olmalıdır.

2)-Gümlüoğlu Zaviyeleri: Gümlüoğulları, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında hizmet vermiş akıncı ailelerindedir. Ailenin bilinen ilk önemli ismi Paşa Yiğit'tir (Pala, 2007, ss. 1-2). Kuruluş döneminde ailenin adının geçtiği olaylar; Sultan I. Murad tarafından diğer akıncı beyleriyle birlikte Paşa Yiğit'e de fetih görevi vermesi (Neşri, 1949, s. 243), Yıldırım Bayezid zamanında Bosna'nın fethi görevinde bulunması (Aşıkpaşazade, 1992, s. 33). Düzmece Mustafa olayında Osmanlı Sultanı ile işbirliği içerisinde olmasıdır (Neşri, 1949, s. 561). Fatih Sultan Mehmed tarafından aileye arazi temlik edilmiş, Sultan II. Bayezid de bu temliğin devamını onaylamıştır. Kurulmuş olan vakfın serbest olduğu ve herhangi bir mükellefiyetinin olmadığı kayıtlıdır.⁸⁶ Vakfın Eski Zağra'nın merkezinde bir zaviyesi ile Gümlüoğlu Köyü'nde bir zaviye ve mescidi, Edirne'de mescidi bulunmaktadır.⁸⁷

⁸⁵ BOA TD 494, s. 424; BOA TD 77, s. 468.

⁸⁶ BOA TD 77, s. 527.

⁸⁷ BOA TD 1071, s. 253.

3)-Mümin Baba Zaviyesi: Bir Kalenderi dervişi olan Mümin Derviş, XV. yüzyılda önce Balkanlar'da Yenice-i Vardar'da Babaköy'deki Bayezid Baba Asitanesi'ne bağlıyken, Bayezid Baba'nın 1473 yılında Hacı Bektaş Veli'yi ziyaretinden hemen sonra ölümüyle birlikte Otman Baba'ya bağlanmıştır. Otman Baba'ya bağlanmasından sonra mevcut Bayezid Baba Asitanesi Malkoçoğlu Bali Bey'in vakfının himayesinde varlığını devam ettirmiştir. Otman Baba'nın 1478 tarihinde ölümünden sonra Mümin Derviş, Mümin Baba olarak zikredilmeye başlanmıştır; Filibe Eski Zağra'daki zaviyesi Kalenderi dervişler tarafından merkez olarak benimsenmiştir (Kayapınar, 2010, s. 164).

Zaviyenin kuruluşu tarihi 1490 ile M.1519/H.926 tarihleri arasında olmalıdır. 1490 tarihli tahrirde zaviyenin varlığına dair herhangi bir kayıt tutulmamıştır.⁸⁸ Mümin Baba tımar sahibi olarak Tazılar Köyü'nü tasarruf etmektedir. Ancak henüz, kurum olarak bir zaviyenin oluşmadığı görülmektedir. M.1519/H.926 tarihli tahrirde zaviyenin adı bizzat zikredilmiş, zaviye mevcuttur.⁸⁹

4)-Doğan Balı Zaviyesi: Gümlü Bey Nahiyesi'nin Kırşehirli Köyü'nde kurulmuştur. Kuruluş tarihi net değildir. Ancak M.1519/H.926 tarihli defterde ilk kaydı görülmektedir.⁹⁰

5)-Ahi Zaviyesi: Hacı Timurhan Mahallesi'nde kurulmuştur.⁹¹

6)-Veli Derviş b. İsa Zaviyesi: Ellioğlu Köyü sınırında kurulmuştur. Kuruluş tarihi net olmayıp M.1568/H.976 ile M.1571/H.979 tarihli defterlerde kaydı geçmektedir.⁹² Dolayısıyla kuruluş tarihi 1568 yılından önce olmalıdır.

D- TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER

Tatar Pazarı, Filibe'den 40 km uzaklıkta Meriç Nehri'nin kıyısında yer almaktadır. Osmanlı Devleti zamanında M.1485/H.890 tarihinde fethedilerek Akkirman Tatarları ile Türkler tarafından iskân edilmiştir (Balkanlı, 1986, s.151).

⁸⁸ Tazılar Köyü'nün tahririnde zaviyenin varlığını gösteren kayıt görülmemektedir, BOA TD 26, s. 24-25.

⁸⁹ BOA TD 77, s. 509.

⁹⁰ BOA TD 77, s. 470.

⁹¹ BOA TD 494, s. 426.

⁹² BOA TD 470, s. 665; BOA TD 498, s. 639.

1)-Pirzade Zaviyesi: Zaviyenin Tatar Pazarı şehri yakınında olduğu kayıtlıdır. Malkoçoğlu Bali Bey tarafından yapılmıştır.⁹³ Balı Bey'in, M.1510/H.916 tarihinde öldüğü belirtilmektedir. M.1557/H.964 tarihli kayıta Malkoçoğlu Bali Bey'in görevini kendi isteğiyle oğluna devrettiği kayıtlıdır.⁹⁴ Ancak ilgili hüküm güncel tarihi değil eski bir bilgiyi kaydetmiştir. Bu durumda zaviyesini XV. yüzyılın içinde kurmuş olması daha uygun bir görüş olabilir. Zaviye ile ilgili tespit edilen M.1519/H.926 tarihli ilk kayıta kurucu ya da neslinden olabilecek kimse ismi kayıtlı olmayıp hizmet eden dervişler yazılmıştır. Adına zaviye kurulmuş pirzade ya da neslinden kimsenin adının olmaması biraz daha eski bir tarihte kurulmuş olma ihtimalini güçlendirmektedir.

2)-Ahmed Beğ b. Ali Beğ b. Gazi Evranos Beğ el merhum Zaviyesi: Zaviye İshak Çelebi Cami'i Mahallesi'nde kurulmuştur. Osmanlı Devleti'ne hizmetleri dokunmuş akıncı ailelerinden Evranos Bey'in torununun adını alan zaviyeye M.1571/H.979 tarihli defter kaydında yer verilmiştir.⁹⁵

3)-Ali Baba Zaviyesi: Zaviyenin görüldüğü ilk kaynak M.1571/H.979 tarihidir. Seyidli (Soğanlı) Köyü civarında olması dışında herhangi bilgi bulunamamıştır.⁹⁶

4)-Hüseyin Paşa Zaviyesi: Zaviye Tatar Pazarı köylerinden Saldlu Köyü yakınında kurulmuştur.⁹⁷ XVI. yüzyılın ortalarından önce yapılan tahrirlerde zaviyenin kaydına rastlanmamıştır (Gökbilgin, 2007, s. 504).

E- FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER

Filibe, Bulgaristan'ın güneyinde yer alır. Trakya Ovası'nın yukarı kesiminde Meriç Nehri'nin iki tarafında kurulmuş Osmanlı şehirlerindedir (Kiel, 1996, s. 79). Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil edilmesi Lala Şahin Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir.

⁹³ Malkoçoğulları, Osmanlı Devleti'ne XV. ve XVI. yüzyıllarda hizmet etmiş akıncı bir ailedir. Ailenin bilinen ilk kişisi Malkoç Mustafa Bey'dir. Malkoç Mustafa Bey'in iki oğlu Bali Bey ve Yahya Paşa Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid zamanının meşhur akıncı beylerinden olmuşlardır. Malkoçoğulları daha sonra Yahya Bey'in soyundan neslini devam ettirmiştir..., Bkz, Fahamettin Başar, "Malkoçoğulları", DİA, C. 27, İstanbul 2003, s. 537-538.

⁹⁴ BOA MD 2, Hüküm no: 1811

⁹⁵ BOA TD 494, s. 719.

⁹⁶ BOA TD 494, s. 725.

⁹⁷ BOA TD 498, s. 649; BOA TD 470, s. 674.

Tarihi tam olarak belli olmamakla birlikte Edirne'nin fethinin hemen sonrası olduğuna dair görüşler daha ağırlıktadır (Neşri, 1949, ss. 197-201; Hayrullah Efendi, 1971, s. 170; Müneccimbaşı, 1995, s. 107). Fetihten sonra Filibe Ovası'na Saruhan'dan yürükler götürülüp yerleştirilmişlerdir (Neşri, 1949, s. 339) . Filibe, XV. yüzyılda Mısır'dan getirilip üretimi yaygınlaştırılan pirinç üretiminin önemli yerlerinden birisi olmuştur. Burası seyyahlara, tüccarlara, gelip geçen yolculara bir konaklama yeri olarak görev yapmıştır. Tuna boylarına ve Balkanların ötesine yapılacak olan seferlerde hareket üssü olarak stratejik öneme sahip olmuştur (Balkanlı, 1986, s. 103).

1)- Nasuh Baba Zaviyesi: Zaviye, Akça Kilisa Köyü yakınlarında kurulmuştur. Zaviye ile alakalı belirlenen tek kaynak M.1571/H.979 tarihli olup kuruluş tarihiyle alakalı malumat bulunmamaktadır.⁹⁸

2)- Mersin Baba Zaviyesi: Mersin Baba Zaviyesi Filibe'nin Kıraç Ağaç Nahiyesi'ne bağlı Saru Timurcalu Köyü'nde kurulmuştur.⁹⁹ Kuruluş tarihi hakkında malumat bulunmamaktadır.

3)-Arpacı Mustafa Baba Zaviyesi: Bekirlü Köyü'nde kurulmuş, kır yerleşim yeri zaviyelerindedir. Kuruluş tarihi hakkında bir kayıt bulunmamaktadır. M.1571/H.979 tarihli defterde ilk kez kaydına rastlandığına göre bu tarihten önce kurulmuş olmalıdır.¹⁰⁰

4)-Kürkçü Baba Zaviyesi: Veledi Danişmend (Ali Fakih) Köyü'nde kurulmuştur.¹⁰¹ Zaviyenin ilk ve tek kaydı M.1571/H.979 tarihli tahrir defterindedir. Kuruluş tarihi hakkında bilgi mevcut olmayıp belirtilen tarihten önce olmalıdır.

5)-Baba Gulam Tekkesi: Filibe şehir merkezinde Aslıhan Bey Mahallesi'nde kurulmuştur.¹⁰²

⁹⁸ BOA TD 494, s. 539.

⁹⁹ BOA TD 494, s. 586.

¹⁰⁰ BOA TD 494, s. 668.

¹⁰¹ BOA TD 77, s. 734.

¹⁰² BOA TD 77, s. 547.

F- KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER

Keşan'ın, Osmanlı Devleti zamanında fethi İpsala ile aynı zamanda gerçekleşmiştir. Hacı İlbeyi, Dimetoka'nın fethinden sonra burayı almıştır (Neşri, 1949, ss. 193 - 195).

Şeyh Ülemiş Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihli defterde bizzat zaviye adı geçmemektedir. Ancak, vakıf görevlilerinin abdal, şeyh lakabıyla yazılmış olması zaviyenin faaliyette olduğunu gösterir.¹⁰³ Zaviyenin tam olarak ne zaman kurulduğu belli değildir. Muhtemelen XVI. yüzyılın ilk çeyreğinden önce kurulmuş olmalıdır.

G- KIZILAĞAÇ'TAKİ ZAVİYELER

Kızılağaç'ın XVI. yüzyıldaki konumu, Marmara'nın Karadeniz kıyısıyla Tunca Çayı arasındaki kısımda bulunmaktadır. Tunca, kaza sınırları içerisinde kalmaktadır. Kazanın güneyinde Edirne, güneydoğusunda Pınarhisar, kuzeybatısında Eski Zağra kazaları yer almaktadır (Emen, 2010, s.XII). Kazanın Osmanlı Devleti dönemindeki fethi, I. Murad zamanında Kara Timurtaş Bey tarafından M.1369 senesinde gerçekleşmiştir (İnalcık, 2006, s. 157).

Doğanbey Zaviyesi: Zaviyenin kaydına sadece M.1519/H.926 tarihli defterde rastlanmıştır. Yavru Deresi Köyü'ndedir. Köyün geliri İmaret-i Cedid Vakfı'na aktarılmaktadır.¹⁰⁴

H-ÇİRMEN SANCAĞI'NDAKİ ZAVİYELER

Çirmen, Edirne'nin kuzeybatısında yer alan, Meriç kıyısında kalesi bulunan Osmanlı dönemi yerleşim yeridir (Halaçoğlu, 1993, s. 341). Güneyinde Rodop Dağları, kuzey kesiminde Balkan Dağları ve batısında Istranca Dağları ile çevrelenmiş, bu dağ sıralarının ortasında kalan Meriç Vadisi'nde kurulmuş bir şehirdir (Çalık, 2005, s. 13). Şehir, Meriç Nehri'ne hakim ve Edirne'yi savunacak konumda bulunması

¹⁰³ BOA TD 77, s. 397.

¹⁰⁴ BOA TD 77, s. 313-316.

nedeniyle küçük bir yerleşim yeri iken XV. yüzyılın ortalarından itibaren sancak merkezi olarak teşkilatlanmıştır (Halaçoğlu, 1989, s. 639).

Çirmen'in Osmanlı Devleti'ne katılması Edirne'nin fethi sıralarında olmuştur. Edirne'ye çok yakın civarda bulunan Çirmen'in fethinden sonra Sultan I. Murad, bir süre Dimetoka'da oturmuştur (Hoca Sadettin Efendi, 1999, s. 132).

Çirmen, Rumeli Bölgesi'nde kurulan ilk sancaklardan birisidir. Buranın stratejik bir konumda olması idari teşkilatlanmadaki önemini artırmıştır (Gökbilgin, 2007, s. 12). Çirmen, XV. yüzyıldan itibaren Edirne'nin de bağlı bulunduğu bir sancak merkezi statüsüne kavuşmuştur. Söz konusu sancak ise Rumeli Beylerbeyliği'ne bağlı ilk sancaklardan birisidir. Paşa Livası olarak da zikredilen sancağa Çirmen'inden hariç Hasköy, Akça Kızanlık, Çırpan, Yenicezağra, Eynebazarı ve Tekirdağı da dâhildir. Fatih Sultan Mehmed döneminde miralem hassı, Sultan II. Bayezid zamanında sancak beyi hassı olarak tasarruf edilmiştir (Halaçoğlu, 1993, s. 341).

Umur Bey Zaviyesi: Zaviyenin kurucusu olan Umur Bey, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Rumeli akınlarında görev yapmış bir uc beyi, daha sonra Çirmen'in fethiyle buraya ilk sancak beyi olarak atanan Saruca Paşa'nın oğludur (Bostan, 2009, s. 168). Umur Bey'in Çirmen'de bir zaviyesi olduğuna dair en eski kayıt M.1415/H.818 tarihli vakfiye kayıdır. Kayda göre Çirmen şehir merkezinde vakfa ait olan üç dükkânın geliri zaviyeye sarf edilmektedir.¹⁰⁵ M.1466/H.871 tarihli defter kaydında zaviyeye gelir sağlayan kalemleri ayrıntılı görmek mümkündür. Umur Bey'in Çirmen, Tekirdağ, Ergene, Yeni Zağra, Hasköy¹⁰⁶ ve Edirne'de vakıfları bulunmaktadır.¹⁰⁷

I- HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda Çirmen Sancağı'na bağlı bir kaza merkezidir. Hasköy, Bulgaristan'ın güneyinde yer alan Rodop Dağları'nın kuzey etekleri ile

¹⁰⁵ VGMA, 632/10.

¹⁰⁶ BOA MAD 35, s. 244 vd.

¹⁰⁷ BOA TD 1070, s. 406.

(İlhan Şahin, 1997, s. 390) Meriç Irmağı ve Kayalidere Köyü arasındaki engebeli bölgedeki ova üzerinde yer almaktadır (Çalık, 2005, s. 111). Hatta bu ova nedeniyle Uzuncaova adıyla da bilinmiştir. Hasköy'ün daha öncesinde yerleşime açık bir yer olup olmadığı belli değildir. Edirne'nin fethinden sonra köy olarak yerleşime açılmış olabileceği tahmin edilmektedir (İlhan Şahin, 1997, s. 390). Edirne- Filibe yolu üzerinde bulunması nedeniyle gelişip kasaba statüsüne kavuşmuştur. Toprağının has olarak tahsis edilmesi nedeniyle "Hasköy" ismini aldığı tahmin edilmektedir (İlhan Şahin, 1997, s. 390; Çalık, 2005, s. 79).

1)-Osman Baba Zaviyesi: Zaviyeyle ilgili detaylı bilgi veren ilk kaynak 1515 tarihli tahrir kayıdır.¹⁰⁸ Zaviyenin bulunduğu mıntıka tam olarak belli değildir. Ancak zaviye tarafından tasarruf edilen bağ, bahçe ve değirmenlerin bulunduğu yere bakılırsa Koçaşlı, Aydoğmuş ve Tekke Köy civarında olma ihtimali fazladır. Zaviye, muhtemelen belirli bir köy dâhilinde değildir. Yirmi kişiden oluşan derviş zümresine bakılırsa zaviyenin kendisinin bir yerleşim birimi olarak nitelendirilmesi daha uygundur (Çalık, 2005, s. 122).

2)-Otman Baba Zaviyesi: Zaviyenin kuruluşunu Otman Baba'nın sağlamış olduğu anlaşılmaktadır. Otman Baba, Hasköy Akyazı'da Hasan Kışlası denilen yerin yakınlarında boş arazileri Subaşı Ali b. Yunus'tan 100 akçaya alarak buraya zaviyesini inşa ettirmiştir. Otman Baba'ya verilmiş olan M.1482/H.886 tarihli olan hükm-ü şerifte daha evvel kendisine hükm-ü şerif verilmiş olduğuna dair kayıt düşüldüğüne göre zaviye bu tarihten önceki bir zamanda kurulmuş olmalıdır. Zaviyeye getirilip burada kesilecek olan kurbanlar için vergi alınmaması, Yavuz Sultan Selim zamanında da eski hükm-ü şerifler gösterilerek Otman Baba'nın

¹⁰⁸ " Zaviye-i merhum Osman Baba Hasköy nevahiyesinde ber mucceb-i defter-i atik hazret-i padişah-ı alempenah hükm-i-cihan -muta erzani kılmış yurdunu hududuyla ve tekkesini tasarruf edüb ikamet ede ve etraftan gelen kurban için koyuna amil dahl etmiye ve resm taleb kılınmaya nazar kılınub mukarrer kılındı deyü deftere sebt olunmuş badehu merhum ve mahfurunleyh Sultan Bayezid Han tekrar hümk-i şerif sadaka edüb emr eylemişler ki zikr olan tekke ve ana müteallik olan bağa ve bahçeye ve değirmene kimesne vakfı mıdır deyü niza ederse men ve def oluna deyü". Bkz, BOA TD 50, s. 130.

evladının deftere kaydedildiği, evladlık vakfın böylece tasdik edildiği görülmektedir.¹⁰⁹

3)-Saruca Paşa Zaviyesi: Zaviyenin kuruluş tarihi belli değildir. Ancak kurucusu olduğu düşünülen Saruca Paşa adlı devlet adamının ölüm tarihi M.1446/H.850 olduğuna göre (Bostan, 2009, ss. 169- 170), zaviyenin kuruluşu da XIV. yüzyıl sonundan XV. yüzyıl başlarına kadar olan dönem olmalıdır. Zaviye, kurulduğu tahmin edilen dönemden XVI. yüzyılda dek olan sürede faaliyette olmuştur. Ancak, yüksek ihtimalle Fatih Sultan Mehmed'in vakıfları tımara dönüştürmesiyle birlikte zaviye vakfının işleyişi sekteye uğramış, II. Bayezid zamanında yeniden aktif hale gelmiştir (Çalık, 2005, ss. 122- 123). Zaviyenin kayıtlarda görüldüğü ilk tarih 1515 tarihidir. Vakfın tasarrufunda olan yerlerin sınırları belirtilmiştir. Buraların tasarruf hakkının kendilerinde olduğunu Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim zamanında onaylatmışlardır.¹¹⁰

4)-Lütfullah Veledi Hacı Baba Zaviyesi: Hasköy Nahiyesi'nde Tunrul Köyü'nde Karaca Ahmed Gazi'nin çerağı olan neslinden idare edilen zaviyeye ait kuruluş tarihi vermek güçtür. XV. Yüzyılın ikinci yarısında adı geçen köy mevcutken zaviye kaydı yoktur. Zaviye kaydı M.1515/H.921'te geçtiğine (Çalık, 2005, s. 124)¹¹¹ göre kuruluşu XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başları civarındadır.

¹⁰⁹ “Nahiye-i Hasköy'de Akyazı'da Hacı Hasan Kışlası yanında bazı hali yer Doğancı Saruhan nam karye subaşı Ali veled-i Yunus'dan Otman Baba nam derviş yüz akçe tapu virüb zikr olan yerde zaviye bina idüb bu hususda merhum ve mağfurun'leh Sultan Bayezid Han aleyhü'r-rahme ve'l-gufrândan sene sitte ve semanin ve semanemie Şevval evvelinden müverreh hükm-i şerif ibraz idüb fehvasında buyurmuşlar ki haricden kurban için gelen koyuna amil dahl eylemeye ve resm taleb kılmaya ve zikr olan yurd ve tekke, mezkur dervişlerin taht-ı tasarrufunda olub padişahımız Sultan Selim Handan sene işrin ve tisamie Muharreminin evasıtıyla müverreh hükm-i şerif getirüb hariç ez defter olub mezkur Otman Baba'nın evladı deftere sebt olunmasın maksud eyledikleri ecilden deftere sebt olundi”. Bkz, BOA TD 50, s. 134.

¹¹⁰“Vakf-ı budur ki bundan evvel Hasköy Kadılığında Yassı Pınar demekle ma'aruf yeri Saruca Paşa vakf edüb hududunu beyan etmiş ve içinde sakin olan şeyhine ve dervişlere merhum Sultan Bayezid Han ve padişahımız Sultan Selim Han Tale Bekahu beyan hükm-ü şerif verüb zikr olan hükümleri getirüb deftere kayd etdürdüler Gündoğandan Depecik burundan Ayvacığa varıb Ayvacık Deresi Akkaya Deresi Çöken Pınarına çıka, Çöken Pınarıdan Oluklu Pınara gele Oluklu Pınardan yol Depecik Deresine gire. ber mucub-i vakıfname-i Saruca Paşa”, BOA TD 50, s. 132.

¹¹¹ “Mezra-i budur ki nahiye-i Hasköy'de Tunrul nam müselleme köyünde merhum Karaca Ahmed nam gazinün çerağı olub Halifesi evladından Lütfullah veledi Hacı Baba müddet-i medide zikr olan karyede mütemekkin imiş haliya deftere sebt olmasında maksud eylediği sebebden deftere sebt olundu hariç ez defter” Bkz, BOA TD 50, s. 133.

5)-Hasan Baba Veledi Yağmur Zaviyesi: Zaviye, Tanrıdağı ile Boğacıklı Köyü arasındaki Badala (Bağdala) adındaki boş ve daha önce defterde kaydı olmayan mezrada bina edilmiştir.¹¹² XVI. yüzyılın başlarında kurulduğu tahmin edilen zaviye, muhtemelen o tarihlerde Çirmen Sancak Beyi olan Malkoçoğlu Murat Beyoğlu Bali Bey'in mektubu üzerine de deftere kaydedilmiştir.¹¹³ Hasan Baba boş olan Badala Mezrası'na yerleşip zaviyesini kurmuştur. Hasan Baba'nın arazisinin batısı ile güney batısında Perperek Deresi Köyü yer almaktadır. Kuzeyden ise Boğacıklı Köyü ile sınırdır. M.1541/H.948 tarihinde zaviye arazisinin hududu güneyden Akça Alanı ve Kara Ahad Köyleri'ne ulaşmıştır (Venedikova, 2005, ss. 78-79) .

İ- YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

Yenice Zağra/Zağra-i Cedid, Zağra Yenicesi adlarıyla bilinen Osmanlı şehri, Sofya'dan Filibe yoluyla Karadeniz'e uzanan Burgaz'a inen hat üzerinde yer almaktadır. Adı, Slavca dağların arkası anlamına gelen "zagaro" kelimesinden gelmektedir. Şehrin bilinen en eski tarihi Osmanlı Devleti dönemine kadar inmektedir (Kiel, 2013b, ss. 448- 449). Şehrin fethi, I. Murad zamanında Hacı İlbeyi tarafından Edirne'nin fethinden sonra gerçekleşmiştir (Neşri, 1949, ss.197-201; Müneccimbaşı, 1995, s. 106; Hayrullah Efendi, 1971, s. 170).

1)-Şeyh Sinan Zaviyesi: Kurucusunun adını almış olduğu tahmin edilen zaviyenin ilk görüldüğü kaynak M.1515/H.921 tarihli tahrir kayıdır.¹¹⁴ Bu tarihten önce varlığına dair bilgiye ulaşılamamıştır (Çalık, 2005, s. 144). Zaviyenin bulunduğu yerin Kortina köyü sınırındaki Burak Ilıca Köyü'nde olduğu belirtilmektedir.¹¹⁵

¹¹² " Hasan Baba veledi Yağmur Tanrı Dağı kurbunda Perperek Deresi Boğacık nam karye kurbunda Badala (Bağdala) Dimekle ma'ruf ve Akça Alanı Kara Ahad Dimekle ma'ruf Hali ve viran mezra olub kimesne tasarrufunda olmayub hariç ez- defter bulunub defter-i cedide kayd olunub hududu hüccet-i şer'iyelerinde mesturdur. Haliya Zaviye-i mezkurun meşihine Nebi Mumin Dede veledi Hasan Baba mutasarıf ba berat-ı padişahi ayende ve ravendiye hizmet edüb beher senede şeyhullah edüb ikiyüz baş mikdarı kurban koyun gelür ve hizmetkaran-ı mezbure avarız icab eder yerleri olmayub ve adet-i ağnamlarına ve resm-i arusanelerine kimesne dahil eylemeye deyü defter-i atikde mukayyid olmağın haliya defter-i cedide dahi kayd olundu, Bkz, BOA TD 385, s. 369.

¹¹³ BOA TD 50, s. 133.

¹¹⁴ BOA TD 50, s. 280.

¹¹⁵ BOA TD 50, s. 280.

2)-Kılıç Baba Zaviyesi: Zaviyenin kurucusu Hacı Yunus b. Hacı İsa Kılıç Baba'dır. Yaptırdığı zaviyesini evladlık vakıf haline getirerek evlatlarının yönetimine bırakmıştır. M.1515/H.921 tarihli defter dışında kaydına rastlanmamıştır (Çalık, 2005, s. 144).¹¹⁶

3)-Şahkulu b. Abdullah Zaviyesi: Zaviye kaydının rastlandığı tek kaynak olan M.1515/H.921 tarihli defterde zaviyenin Günkaraca (Tekke Deresi) olarak bilinen mevkide olduğu belirtilmiştir. Diğer kaynaklarda zaviye hakkında bilgiye rastlanmamıştır (Çalık, 2005, s. 144).¹¹⁷

J- TEKİRDAĞI'NDAKİ ZAVİYELER

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçtikten ilk fethettiği yerlerden olan Tekirdağı, M.1359/H.760 tarihinden sonra ele geçirilmiştir (Hoca Sadettin Efendi, 1999, ss, 93-94). Şehrin fethinden hemen sonra burası kaza merkezi haline getirilerek Çirmen Sancağı'na bağlandı. Şehrin fethini müteakip Anadolu'dan getirilen göçer gruplar burada iskân edilmiştir (Ateş, 2011, s. 360).

1)-Mevlâna Muslihiddin Tekkesi: Tekke hakkında bilgiye rastlanılan ilk kaynak 1446 tarihlidir. Kaynaklarda Evranos (Mihail) Çiftliği vakfına ait yeri tasarruf eden Muslihiddin b. Turud'un yol güzergâhında bir tekkesi olduğu görülmektedir (Çalık, 2005, s. 152).¹¹⁸ Çiftlik beratını Fatih Sultan Mehmed teyid ettiğine göre zaviyenin kuruluşu bu dönem veya daha eski olmalıdır (Çalık, 2005, s. 152).

M.1515/H.921 tarihli kayıttaki vakfın adı ve sahibi değişmiştir. Buna göre, vakıf sahibi Fahreddin Fakih veledi İsa, vakıf çiftliğinin adının ise Ahi Mihal olduğu kaydedilmiştir.¹¹⁹ Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmış tahrirde vakıf

¹¹⁶ BOA TD 50, s. 282.

¹¹⁷ BOA TD 50, s. 283.

¹¹⁸ BOA MAD 35, vr.110-b.

¹¹⁹ "Çiftlik-i Ahi Mihal sahib-i vakf-ı Hayreddin Fakih veledi İsa Zaviye-i mezkure haliyader dest-i Mevlâna Şemseddin ber muceb-i hükm-ü hümayun Sultan Selim Han ..", BOA TD 50, s. 222.

çiftliğine dair kayıt görülmesine rağmen zaviye hakkında bilgi yoktur. Vakıf çiftliğinin Eyne Pazarı'nda olduğu kaydı da burada düşülmüştür.¹²⁰

2)-Musa Baba Zaviyesi: Zaviye kaydının ilk görüldüğü kaynak M.1515/H.921 tarihli tahrir kayıdır. ¹²¹ Zaviye XVI. Yüzyıl başlarında kurulmuş olmalıdır.

K- İPSALA'DAKİ ZAVİYELER

İpsala, XVI. yüzyılda doğusunda Keşan, batısında Ferecik, kuzeyinde Dimetoka ile çevrelenmiş durumdadır. Ege Denizine kıyısı bulunmaktadır (Emen, 2010, s. XII). Şehrin fethi Hacı İlbeyi tarafından Dimetoka'nın fethinden hemen sonra gerçekleştirilmiştir (Neşri, 1949, ss. 193-195).

1)-Ahi Devle Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayıta Mevlâna Şeyh Muslihiddin Mahallesi'nde adı belirtilmemiş bir zaviye bulunmaktadır.¹²² İlgili kayıta herhangi bir zaviye adı zikredilmese de bunun Ahi Devle Zaviyesi olduğu belirtilmektedir. Burası, M.1475/H.880'den sonra Mevlâna Şeyh Muslihiddin Halife, arkasından oğlu Hüsameddin Efendi'nin idaresine girmiştir. Âhi zaviyesi olmasına rağmen sonraları Mevleviliğe daha yakın şeyhler tarafından idare edilmiştir. Zaviye, daha sonra mevlevihanenin oluşmasına temel oluşturmuştur (Emecen, 1996, s. 5).

¹²⁰ BOA TD 385, s. 391.

¹²¹ BOA TD 50, s. 222.

¹²² "Mahalle-i Mevlâna Şeyh Muslihiddin Halife mezkûr mahalle halkının ellerinde ahkâm-ı şerifleri olup Mevlâna Muslihiddin Halife ki şeyhdir ona intisab iden dervişlerden ki imam ve müezzin ve kayyum ve çerakçı ve gayrı dervişlerdir bunlardan ahir sair mahalle-i mezbure halkı mahallinde merhamet olunub avarız-ı divaniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf olup tekâlif-i avarız etmeyeler deyü merhum Sultan Murad Han Gazi hazretlerinden ahkâm-ı şerifleri der defter-i atikde dahi mukayyid olduğundan gayrı hin-i tahrirde ellerinde olan atik hükümlerine göre ba-beratların aldıkları cedid mukarrernamelerin götürüb ibraz eyledikleri ecilden defter-i cedid-i hakaniyye üslub-u merkum üzere muafiyet olmak için kayd olundu", Bkz, BOA TD 494, s. 337.

II. BÖLÜM

ZAVİYELERİN GELİR KAYITLARI

A-EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER

1)- **Şeyh Bedreddin Zaviyesi:** Zaviyenin akarları ile alakalı en teferruatlı bilgiyi M.1571/H.979 tarihli defter vermektedir. Buna göre Şeyh Bedreddin'in zaviyesine yapmış olduğu M.1411/H.814 ve M.1412/H.815 tarihli vakıfları bulunmaktaydı. Vakıf sahibi, tevliyetini kendisinden sonra evladına daha sonra ise zaviyede şeyh olanlara bırakmıştır.

Vakfiyeler, Edirne Kadı'sı Abdülkerim b. Abdülcabbar'ın imzasını taşımaktadır. Vakfiye kayıtlarına göre zaviye vakfının doğrudan kendisine ait olan akarlarından birisi, Balaban Mescidi'ne bitişik olan yerde otuz beş evlek yer kiraya verilmiştir. Buradan senelik 350 akçe kira alınmaktadır.¹²³ Ayrıca zaviye vakfınının, iki tarafı da Tunca Nehri'ne sınır olan bir bahçesinin de gelir kaynakları arasında olduğu görülür. Bahçe Hacı Şirmerd mülkü ve Karaca Hacı mülküyle sınır vaziyettedir. Bahçeden senelik 300 akçe gelir elde edilmektedir. Zaviye vakfının bir diğer mülkü ise Tunca Nehri, Hacı Şirmerd mülkü, Kadı Bahçesi, Abdülvasi Çelebi Vakfı ve Hüsam mülkü ile sınır olan bahçenin arsasıdır. Arsanın senelik 3 akçeye Perviz Bey adında birisi tarafından kiraya verildiği kayıtlıdır. Zaviye vakfının gelirleri, zaviye için kullanmak üzere kendilerine, daha sonra zaviye fukarası ve gelip geçenlerin masrafında kullanılacaktır.¹²⁴

¹²³ "Vakf-ı Zâviye-i Merhûm Şeyh Bedreddin bin Mevlâna Mahmud bin İsrâil el-Kadı Ayva be-Simâvna. Tevliyet kendünden sonra evladına sonra şeyh olanlara hâliyâ zâviye-i mezbûrede şeyh olan kıdvetü's-sâkilin Şeyh Mustafa bin Ali mütevellidir. Balabân Mescidi'ne muttasıl olan mahallede otuz beş evlek yer mukâta'aya virilmiş. Hâsıl fî sene: 350, Ber müceb-i defter-i atık", Bkz, BOA TD 1070, s. 148.

¹²⁴ Bağçe vakfı hasılatı yılda 300 akçedir. Bağın arsası yılda üç akçe mukâta'aya virilüb bağçe imiş hâliyen mukâta'a Perviz Efendi viririmiş. Şart-ı vâkıf kendüye sonra zâviye-i mezbûre fukarâsına ve ayende ve revendeye vakt-i hâcetde ve hinde ihtiyacda sarf oluna", Bkz, BOA TD 1070, s. 148.

Kilisa Cami Mahallesi sınırları içerisinde vakfın kendisine ait dükkân ile söz konusu dükkânın devamında 38 zira¹²⁵ uzunluğunda bir arsa, 5 dükkân yeri, 1 dükkân yer almaktadır. Lakin sayım esnasında konu ile alakalı bilirkişi bulunamamıştır.¹²⁶

Şeyh Bedreddin Zaviyesi'nin, kendi mülkü olan akarlarının dışında hariçten vakıf ve şahıslardan da geliri bulunmaktadır. M.1571/H.979 tarihli kayda göre altı ayrı yerden gelir elde etmektedir. Bunlardan Hacı Resul b. Halur Bey Vakfı'ndan Sinan Bey Mahallesi'nde olan ev, dükkân, fırından oluşan mülklerinden ¹²⁷ yıllık 300 akçe geliri olan vakıf, bunun bir miktarını Şeyh Bedreddin Zaviyesi'ne aktarmaktadır.¹²⁸

Şeyh Bedreddin Zaviyesi'ne yapılan tahsislerden diğeri de Hasan Kızı Bellü Hatun adındaki bir hayırsevire aittir. Kendi adını taşıyan vakıf gelirlerinden bir kısmı Bedreddin'in zaviyesine akmaktadır. En eski vakfiyeye göre dört odalı evinin 56 akçelik gelirini önce eşi İbrahim'e, sonrasında kendi neslinden gelenlere, onlardan sonra ise zaviyeye bırakmıştır. M.1571/H.979 tarihli kayıta ev 1 odalı olarak kaydedilmiştir. Evden elde edilen gelir muhtemelen kira geliri olmalıdır. 180 akçe olarak yazılmıştır. Vakfın şartları en eski vakfiyesinde olduğu gibi aynı şartlarda tasarruf edilmektedir.¹²⁹

¹²⁵ Diğer adı arşındır. Dirsek ile orta parmak arasındaki uzunluğun adı olan ölçü birimidir, Bkz, Mehmet Erkal, "Arşın", DİA, C. 3, İstanbul 1991, s. 411; İslamiyette çok çeşitli zira (arşın) ölçüleri bulunmaktadır. Ölçülerin kaynağının Kahire'de er-Ravda Adası'ndaki H.861 tarihli eski Nil ölçeğinin arşını(zira) olduğu ifade edilir. Pek çok zira (arşın) ölçüsü bulunmaktadır. Diğer zira(arşın) türleri için Bkz, Walther Hinz, İslamda Ölçü Sistemleri, Çev. Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 67.

¹²⁶ "Vakf-ı el-Merhum Şeyh Bedreddin ber müceb-i vakfiyye el-vâkı'a fi evâil-i Şaban min şühûr sene selâse ve seb'in ve semâniyemie. bâ-mazâ Mevlâna İlyas bin İbrahim el-Kadı be-Edirne-i el-Mahrûsa. Vakf-ı Dükkân-ı kapan 38 zirâ'Hâsıl fi şeh: 40. Hânehâ-i 5 bâb ihrak olmuş yeri mukâta'aya virilmiş yerine beş bâb dükkân binâ olmuş deyü kayd olunmuş hâliyen murâda teftîş olunub bilür kimesne bulunmadı. Dükkân der Suk-ı Kazgacıyân ... Hâsıl fi şeh: 10", Bkz, BOA TD 1070, s. 149.

¹²⁷Bu vakfın mülkleri Edirne'de Sinan Bey Mahallesi'nde Kutlu Bey Vakfı ile Berber Mülkü ile sınır vaziyettedir, Bkz, BOZ TD 1070, s. 8.

¹²⁸ "Vakf-ı Hacı Resul bin Halur Bey Hânehâ-i Süflî-i kebîr ve gurfе ve hücre ve dekâkîn ve hâne-i çatma ve fırın ve muhavvet der Mahalle-i Sinan Bey hudûdu Vakf-ı Kutlu Han ve mülk-i Berber... Dekâkîn-i... 4 bâb muttasıl be-hânehâ-i mezbûre Hâsıl fi sene: 300. Kazgân-ı kebîr kıt'a 2. Şart-ı vâkıf gurfе altında olan iki dükkânın gâllesi mezkûr dört dükkânın gâllesi neslen ba'd-ı nesl ba'de'l-inkırâz Şeyh Bedreddin Zaviyesi mesâlihine ola hâliyen İskender'in kızları Zahide ve Fatma tasarruflarındadır. Tarih-i vakfiyye 904/1499, Bkz, BOA TD 1070, s. 8.

¹²⁹ Vakf-ı Bellü Hatun binti Hasan Hânehâ-i tahtânî 4 bâb ve fevkânî ve muhavvet ve kenîf. Hâsıl fi sene: 56. Ahur ve muhavvet neslen ba'd-ı nesl sonra zzâviye-i mezbûre mesâlihine sonra fukâraya. Şart-ı vâkıf zevci İbrahim Bey'e neslen ba'd-ı nesl sonra Hazret-i Şeyh Bedreddin Zaviyesi'nin mesâlihine sonra fukârâya hâliyen zâviyeye müntakil olmuştur. Hânehâ-i tahtânî 1 bâb

Mahmud b. Abdullah Es-Sarrac'ın M.1467/H.871 tarihli vakfiyesine göre Emirşah Mahallesi'nde bulunan evinin gelirini evladlık vakıf olarak tasarruf edilmek üzere bırakmıştır. Buna göre evin geliri önce vakıf sahibinin eşi Hatice'ye, sonrasında azatlılarına, onlardan sonra ise zaviyeye ve fukaraların masraflarına sarf edilecektir. M.1571/H.979 tarihli kayıta zaviye tarafından tasarruf edildiği belirtildiğine göre vakıf sahibinin ailesinden artık kimse hayatta değildir.¹³⁰

Şeyh Bedreddin Zaviyesine gelir aktaran vakıflardan Devlet binti Abdullah'a ait olanıdır. Vakıfe, küçük bir evinin gelirini doğrudan Şeyh Bedreddin Zaviyesi'ne aktarmaktadır.¹³¹ Evin kira geliri 10 akçedir.¹³²

Şeyh Bedreddin Zaviyesi masrafları için yardımda bulunan vakıflardan birisi de Ayşe Hatun Vakfıdır. Kilisa Cami Mahallesi'nde bulunan akarından elde edilen 30 akçe ile Siyah Mahallesi'nden elde edilen akarın gelirinden 24 akçeyi zaviyenin harcamaları için bırakmıştır.¹³³

Evadlık vakıf olan Yusuf b. Mürüvvetlü Vakfı'ndan Şeyh Bedreddin Zaviyesi'ne bir miktar gelir aktarılmaktadır. Yıllık 168 akçe kira geliri olan 2 odalı ev ile 24 akçe geliri olan zeminden elde edilen hasılat öncelikle vakıf sahibinin eşi Evliya'ya, sonrasında azatlılarına ve azatlılarının neslinden gelenlere bırakılmıştır. Bunlardan

ve zillî ve zemîn-i hâli muttasıl be-ahur-ı mezbûre. Hâsıl fî sene: 180. Şart-ı vâkıfe atîkesi Devlet'e sonra fûkaraya ola Vakf-ı el-Merhûm Şeyh Bedreddin sâhibü'z-zâviye...", Bkz, BOA TD 1070, s. 148.

¹³⁰ Vakf-ı Mahmud bin Abdullah es-Sarrac atîk-i İbrahim vâkıf-ı mezbûr Emirşah Mahallesi'nde dört beyt-i Tahtânî ve suffe ve gurfe ve muhavvet ve kenîf ve muhavvet-i müştemil menziline, neslen ba'd-ı nesl onlardan sonra zevcesi Hadice ba'dehâ vâkıfın utekâsına neslen ba'd-ı nesl ba'dehüm hisâr içinde Şeyh Bedreddin Zaviyesi mesâlihine ola ba'de fukarâ-i Müslimîne hâliyen Şeyh Bedreddin Zaviyesine tasarruf olunur. Tarih-i vakfiyye 871, Bkz, BOA TD 1070, s. 10.

¹³¹ Ev, Araboğlu Mahallesi sınırlarında Manyas Kapısı yanında Küçük Sufî ile Yahya Mülkü'ne sınır vaziyettedir, Bkz, BOA TD 1070, s. 149.

¹³² Vakf-ı Devlet binti Abdullah vâkıfe-i mezkûre Araboğlu Mahallesi'nde Küçük Sufî ve Yahya mülkü ve tarafeynden tarîk-i âmmla mahdûd Manyas Kapusu kurbunda bir tahtânî hâne ve muhavvet ve kenîf müştemil menziline vakf idüb şart eylemiş fahrü'sâkilin Şeyh Bedreddin Zaviyesi'nin mesâlihine ola. Hâsıl fî şeh: 10, Bkz, BOA TD 1070, s. 149.

¹³³ Vakf-ı Ayşe Hatun... Hücerât 3 bâb der Mahalle-i Cami-i Kenise mahdûd be-tarîk-i âmml ve hâss ve be-Vakf-ı Kadı Medresesi ve be-Mescid-i Siyah.Hâsıl fî şeh: 30. Hücrât-ı 3 bâb der Mahalle-i Siyah.Hâsıl fî şeh: 24. Şart-ı vâkıfe merhûm Şeyh Bedreddin zâviyesinin mesâlihine ola. Defter-i atîkde galat olunub Firuz Ağa Mahallesi'nde yazılmış. Bkz, BOA TD 1070, s. 149.

hiç kimse hayatta olmadığı takdirde gelirleri Şeyh Bedreddin Zaviyesi tasarruf edecektir.¹³⁴

2)-Şeyh Şücâ Zaviyesi: Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin gelir kaynakları incelenirken zaviyenin bizzat kendi mülkü, akarı olanları değil farklı vakıflardan zaviyeye şartlı bağış olarak vasiyet edilmiş gelirler görülebilmektedir. Bu vakıfların çoğunda bağış doğrudan zaviyeye değil vakıf sahibinin uygun gördüğü kişi ya da kurumdan kimse bulunmadığı hallerde alternatif olarak zaviyeye vasiyet edilmiştir. Bu şekilde çeşitli kurum/şahıslara yapılan alternatifli vasiyet bağışlarıyla vakfın faaliyetlerinin, amacının sürdürülebilirliğini sağlama amaçlanmış olmalıdır.

Debbağ Hacı Halil Mahallesi'nde faaliyette olan Hacı Abdi Çelebi b. Hacı Hasan Vakfı, cüz vakfi olup, Şeyh Şücâ Zaviyesi Mescidi'ne akarları görülmektedir. Vakfın 22.000 akçe nakiti ile aynı mahallede deri dükkânları ve odaları bulunmaktadır. Söz konusu vakfın gelirinden yılda 200 akçe Şeyh Şücâ Zaviyesi Mescidi'ne sarf edileceği kayıtlıdır. M.1536/H.942.¹³⁵

M.1498/H.904 tarihli vakfiye kaydına göre Hacı Hayreddin b. İvaz Vakfı evlatlık vakıf olarak kurulmuştur. Vâkıf, Debbağ Hacı Halil Mahallesi'nde bulunan evini önce azatlılarına sonra da Şeyh Şücâ Zaviyesi masrafları için vasiyette bulunmuştur. Evin senelik kirası 360 akçe olarak kaydedilmiştir.¹³⁶

Arşiv kayıtlarından vakıf sahiplerinin sadece erkekler olmadığı, bazı kadınların da vakıf kurdukları, çeşitli bağışlarda buldukları görülmektedir. Bunlardan bir kısmı önemli gelirleri/mülkleri olan vakıflarken bazıları ise daha küçük bütçelidir. Gülsene

¹³⁴ “Vakf-ı Yusuf b. Mürüvvetlü. Hânehâ-i tahtânî 2 bâb ve zillî ve kenîf ve muhavvet ber zemîn-i menzil Nigar Hatun mahdûd be-mülk-i İlyas el-Haffaf ve be-hâne ma'an Hamza ve tarîk âmm ez tarafeyn. Hâsıl fî sene: 168. Mukâta'a zemîn 24. Şart-ı vâkıf zevcesi Evliya'ya sonra vâkıfın utekâsına ve evlad-ı utekâsına neslen ba'd-ı nesl ba'de'l-inkirâz Merhum Şeyh Bedreddin Zaviyesinin mesâlihine ola hâliyen zâviyeye muttasıl olmuşdur deyü kayd olmuş...” Bkz, BOA TD 1070, s. 150.

¹³⁵ “...dahî Debbağ Hacı Halil Mahallesi fukarâsının avârızı için yılda iki yüz akçe hıfz oluna ve dahî Şeyh Şücâ Zaviyesi Mescidi'ne ve Şeyh Muslihiddin Mescidi'ne ve Debbağ Halil Mescidi'ne yılda bir berâti alınmağa iki yüz akçe sarf oluna...” Bkz, BOA TD 1070, s. 83.

¹³⁶ “Vakf-ı Hacı Hayreddin bin Hacı İvaz el-Attar vâkıf-ı mezbûr Hacı Halil Mahallesi'nde etrâf-ı selâseden Şah Melek Vakfı ve bir taraftan tarîk-i âmmla mahdûd bir beyt-i tahtânî ve gurfe ve hücre ve fırını ve muhavvet müşt Emil menzilin vâkıf eyleyüb şart eylemiş mu'tekası mülkü sonra Şeyh Şücâ Halife Zaviyesi'nin mesâlihine ola hâliyen zâviyeye muntakil olmuş. Hâsıl fî sene: 360, Tarih-i vakfiyye 904”, Bkz, BOA TD 1070, s. 90.

binti Abdullah adlı cüz vakfı bu şekilde küçük bütçeli olan vakıflardan birisidir. Vakıf sahibi kadın, Şeyh Şücâ Mahallesi'ndeki evinin kira gelirini, günde bir kere Yasin okuması şartıyla eşi Tursuna, daha sonra ise Şeyh Şücâ Zaviyesi müezzini vakfetmiştir. M.1571/H.979 tarihli defter kaydında evin gelirinin zaviyenin müezzini Mehmed'in tasarrufunda olduğunu belirtilmektedir. Ancak ev daha sonra padişah emri ile 3000 akçe mukabilinde zaviye mescidine ilave edilmiştir. Ayrıca vakıf tarafından bırakılmış olan bir adet kazan da zaviye şeyhinin kullanımındadır. M.1473/H.878.¹³⁷

Arşiv kayıtlarından Osmanlı vakıf sisteminde çok çeşitli vakıf türlerinin olduğunu anlaşılmaktadır. Bunlara örnek olarak Hacı İbrahim ibn-i el-Haffaf saka vakfidir. Vakfın Bit Pazarı yakınında 6 dükkânı bulunmaktadır. Dükkânın gelirlerini iki sakanın masrafına sarf etmiştir. Adı geçen dükkânların geliri bu iki sakanın masrafını karşılayacaktır. Ancak sakalar dükkânlara günde birer yük su döküleceklerdir. Para kalır ise vakıf hayatta olduğu sürece vakıf sahipleri, sonra Hacı İbrahim tasarruf edecektir. En son olarak ise Şeyh Şüca Zaviyesi mutfağında pişirilecek yemeklerin masrafı için harcanacaktır. Bu yemekleri zaviye misafirleri ve zaviye etrafında olup gelip geçenler yiyeceklerdir. Ayrıca tevliyet zaviye imamına verilip imam bu görev karşılığı aylık 12 akçe alacaktır. Mutfakta yemek yapma vazifesi dervişlere ait olacak olup karşılığında 20 akçe alacaklardır. Dervişlerden sonra ehl-i salâvattan kim yemek pişirmeyi biliyorsa onlar pişirecekler, şayet zaviye yıkılıp harap olursa söz konusu yemeği zaviye muadilinde bir yerin mutfağında pişireceklerdir. Eğer o da olmazsa ilm ehli salih fakir kimselere verilecektir. Adı geçen dükkânların gelirinden bir kısmı zaviyenin aydınlatılmasında görevli olana sarf edilecektir. Kaydın tutulduğu tarihte sakadan kalan kısmı, zaviyenin mutfağında yemek pişirilmesi için kullanılmaktadır. Mütevellî ise zaviye imamı şeyh Mustafa Çelebi'dir.¹³⁸Hacı İbrahim b. Kumru,

¹³⁷ Vakf-ı Gülsene binti Abdullah Vakf, Hânehâ-i tahtânî ve gurfе ve kenîf ve dükkân ve fırın der Mahalle-i Zaviye-i Şeyh Şücâ mahdûd. Harem mescide zamm olunub mukâbelesinde üç bin akçe virülüb sonra beş yüz akçesi zâyi' olub hâliyen iki bin beş yüz akçe mevcûddur. Sonra zâviye-i mezkûre müezzini şart idüb ve tevliyeti imam zâviyeye ta'yîn etmeğın ve dahî vâkıf-ı mezbûre bir küçük kazgân vakf eylemiş hâliyen mezbûr şeyh elindedir", Bkz, BOA TD 1070, s. 90-91.

¹³⁸ Vakf-ı Hacı İbrahim ibni el-Haffaf mezbûr Hacı İbrahim Bit Bazari kurbunda altı bâb dükkân etmiş iki sakkâyası mesâlihine ki birisi mezbûr dükkânların birisinin tahtındadır. Şart etmiş ki mezbûr dükkânların hâsılı ola mezbûrtân sakkâyaların suyu mesâlihine sarf oluna. Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin tabh-ı ta'âmına sarf ola mezbûre zâviyede misafirîn ve mecâvirinden kim hazır olursa ba'de'l-a'sâ ekele ideler...", Bkz, BOA TD 1070, s. 91.

zaviye vakfidır. Kula Kapısı civarında iki dükkânını sonra arsasını da satın almak suretiyle vakfetmiş, hayatta olduğu sürece kendisi kullanacak ama kendisinden sonra Hacı İbrahim b. Abdi kullanacaktır. Daha sonra Şeyh Şücâ Zaviyesi mutfağında yemek pişirilmek üzere masraflar için sarf edilecektir. Eğer ki zaviye kapanmış olup kimse bulunmaz ise benzer bir müessese mutfağında kullanılacak, o da olmazsa ilm fukarasından kimselere verilecektir. Tevliyet ise zaviye imamına verilecektir. Belirtilen dükkânlar kapanıp arsaları da mukataaya verilmiştir. Arsa mukataası geliri olan 400 akçe zaviye mutfağında yemek pişirilmesi için sarf edilmektedir.¹³⁹

Hacı İbrahim b. Kumru Vakfı'nın Mehmed Ağa Mahallesi'nde müştemil bir evi, beş dükkânı bulunmaktadır. Ev ve dükkânın hududu zaten vakıfnamesinde belirlidir. Vakfın gelirinin toplanması için de 15 akçe tayin edilmiştir. Bu görevi de vakıf sahiplerinin azatlılarından birileri üstlenecektir. Şayet azatlılardan uygun kimse bulunamazsa zaviyenin müezzine verilecektir. Sofu dervişlerden sonra ise zaviye mutfağının idaresi imamda olacaktır. İmam mültezim olmazsa müezzin yedinde olacaktır. Müezzin de mültezim olmaz ise imam ile müezzinin kontrolünde başka bir kimseye vakıf gelirlerini toplama görevi verilecektir. Bu kimseye zaviye mutfağında yemek pişirilmesine refakat etmesi bu görevi yaptırabilmesi için 10 akçe fazla verilecektir. M.1571/H.979 tarihinde vakfın gelirlerini Muharrem toplamaktadır. Zaviye mutfağındaki işlerin yürütülmesi işini imam yapmaktadır.

Hacı İbrahim b. Kumru Vakfı'nın ayrıca Attarlar Çarşısı'nda iki dükkân arsasının gelirinden de zaviyeye gelir gelmektedir. Hacı İbrahim b. Abdullahın müteveli olması, daha sonra ise zaviye imamının müteveli olması şart edilmiştir. Kaydın tutulduğu tarihte arsaların senelik geliri 384 akçedir. Müteveli ise zaviye imamıdır.¹⁴⁰

¹³⁹ “Ve Hacı İbrahim bin Kumru. el-mezbûr vakf etmiş Kula Kapusu hâicinde iki bâb dükkân binâsı sonra arsasın dahî satın alub onu dahî vakf etmiş ve şart etmiş ki mâdemki hayatda ola kendü tasarruf eyleye sonra mezbûr Hacı İbrahim bin Abdi tasarruf eyleye sonra sâbiken zikr olan evkâfa zamm olub zâviye-i mezbûrede tabh-ı ta'âma sarf ola...”Bkz, BOA TD 1070, s. 91.

¹⁴⁰ “Ve mezbûr Hacı İbrahim b. Kumru vakf etmiş Attarlar Çarşusu'nda iki dükkân arsasın ki hudûdu vakfiyyesinde mestûredir Kula Kapusu'nun mukâbelesinde vaz' etdüğü sakkâyaya mesâlihine deyi şart etmiş ki mezbûre arsa hâsılından mezbûre sakkâyaya günde bir yük su döküler ayda iki akçe mezbûre...”Bkz, BOA TD 1070, s. 92.

Şaban Dede b. Halil Vakfı, evlatlık vakıf olup müştemil evini kendi neslinden gelenlere, akrabalarına, eşine, sonra Şeyh Şücâ Zaviyesi'nden imam olana, sonra müezzine vakfetmiştir. Kıraat ehlinde olup kalacak yere muhtaç olan olursa zaviyenin kandillerini yakması şartıyla evi kullanabilir. Ayrıca tevliyet de bu kişide olur. Vakfın kaydı M.1491/H.897 olup vakıf akrabalarından Kamer evde oturmaktadır.¹⁴¹

Ayşe Hatun binti Hacı Mustafa Vakfı'nın bazı mülkleri Şeyh Şücâ Zaviyesi ve mescidine aktarılmaktadır. Buna göre Şeyh Şücâ Mahallesi'nde bulunan evi Şeyh Şücâ Mescidi'nin imam ve müezzinin kullanımına vermiştir ki; bunlar, her Cuma akşam Yasin-i şerif okuyacaklardır. Deri dükkânının (Debbâğ Halil Mahallesi'nde) gelirine ise eşi Seyyid Abdurrahman, sonra zaviye mescidinin imamı mutasarrıf olacak, buna karşılık haftanın ikinci ve beşinci günlerinde birer cüz Kur'an okuyacaktır. Tevliyet kendisinde, sonra eşi Abdurrahman'da olacaktır. Adı geçen dükkân, başka mirasçı olmadığı için zaviye imamına intikal etmiştir. Ayşe Hatun ayrıca mescidin kandillerinin yakılması için 500 akçe vakfetmiştir. Şeyh Muslihiddin tasarrufundadır. Senelik geliri 50 akçedir.¹⁴²

Hacı Hatun binti Hacı Hüseyin zaviye vakfidir. Şeyh Şücâ Zaviyesi'ne nakit para bağışlamıştır. Buna göre şeyhin kontrolünde olmak ve yılda bir kere hatim okunmak koşuluyla 1000 akçe bağışlamıştır.¹⁴³

¹⁴¹ “Vakf-ı Şaban Dede bin Halil vâkıf-ı mezbûr Şeyh Şücâ Mektebi haremî ve Sinan Sufî Vakfı ve Hafsa Hatun Vakfı ve tarîk-i âmmla mahdûd bir beyt-i tahtânî ve zillî ve kenîf ve muhavvet müştemil menzilinî vakf idüb şart eylemiş evladına ve evlad-ı evladına neslen ba'd-ı nesl ba'de'l-inkırâz vâkıfın akrabâsına zükûren ve inâsen zevcesi Fatma ile sonra Şeyh Şücâ Zaviyesi'nde imam olana sonra müezzin olana ehl-i kırâatdan olub sekeneye muhtâc olursa sonra zâviye-i mezbûrenin zeyt sirâc ola ve tevliyet kendüye ola hâliyen akraba-i vâkıfdan Kamer sâkidir. Tarih-i vakfiyye 897”, Bkz, BOA TD 1070, s. 92.

¹⁴² Vakf-ı Ayşe Hatun binti Hacı Mustafa ber müceb-i vakfiyye el-vâkı'a fî evâsıt-ı Şevval min şühûr tis'a aşare ve tis'amie bâ-mazâ Ali bin Ahmed en-Naib-i be-Edirne el-Mahrûsa, Vakf Hâne-i tahtânî 2 bâb ve gurfê ve kenîf der Mahalle-i Şüca mahdûd Bayram Dede ve Mevlâna Abdurrahman Çelebi ve vâkıfe-i mezbûre vakfları ve be-tarîk-i âmml. Debbâğ dükkânının gâllisine mezbûr Seyyid Abdurrahman mutasarrıf ola sonra Şeyh Şücâ Mescidi'nin imamı mutasarrıf olub isneyn ve hamsîn günlerde birer cüz okuya ve tevliyet kendüye ve sonra Abdurrahman'a hâliyen Ferahnaz ve Ahmed ve Kadem bilâ-veled fevt olub hisseleri Abdurrahman evladlarından Ayşe nâm Hatun müntakil olmuşdur ve mezbûr dükkân Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin imamına müntakil olmuşdur...”Bkz, BOA TD 1070, s. 94.

¹⁴³ “Vakf-ı Hacı Hatun binti Hacı Hüseyin vâkıf-ı mezkûre kendü malından bin nakd akçe vakf eyleyüb şart eylemiş Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin şeyh ribhını mutasarrıf ola ve yılda bir hatm okuya ve

Derbeli Gelin adlı bir hanım Cuma geceleri Yasin-i Şerif okumaları koşuluyla 1000 akçe bağışlamıştır. Zaviye mescidi imamının bu görevi yapması vasiyet edilmiştir. Şeyh Mustafa Çelebi şeyh olarak nakte mutasarrıftır Yasin okuma görevi için senelik 100 akçe değer belirlenmiştir.¹⁴⁴

Sevindik Fakih Mahallesi vakıflarından Divane Yusuf Vakfı, Şeyh Şucâ Mahallesi'ndeki fakirler için 2500 akçe nakit vakfetmiştir. Buna göre zaviye şeyhi mütevellî, cemaat de nazır olacaktır. Mustafa Çelebi en son kaydın tutulduğu M.1571/H.979 tarihinde mütevellîdir. Hâsılı 250'dir.¹⁴⁵

Evremcik Vakfı, saka vakfı olup, Sinan Mescidi önünde olan sakaya; Şeyh Şucâ Zaviyesi'nde olan kandillerin yanması adına para vakfetmiştir. Ancak vakfettiği 2000 akçenin 1000 akçesi kaybolduğu yazılmıştır. Vakfın 1000 akçe nakit, senelik ise 100 akçe geliri bulunmaktadır.¹⁴⁶

Şah Çoban binti Burak, cüz vakfidir. Ahi Hasan Mahallesi'nde evini Hacı Mustafa b. Şeyh Ali tasarrufuna bırakmıştır. Buna göre Hacı Mustafa haftanın ikinci ve beşinci günlerinde vakıf için Yasin okuyacaktır. Vakıf Hacı Mustafa'nın evladı neslinden devam edecektir. Neslin kesilmesinden sonra ise Şeyh Şucâ Zaviyesi şeyhi tasarrufuna geçecektir. Geliri 180 akçedir. Kayıt tutulduğu esnada vakıf kurucusu neslinden Fahri tasarrufundadır.¹⁴⁷

tevliyet-i mezbûr şeyhe ola hâliyen Mustafa Çelebi elindedir. Nakdiyye 1000, Hâsıl fi sene: 100" Bkz, BOA TD 1070, s. 94.

¹⁴⁴ Vakf-ı Derbeli Gelin nâm hatun bin akçe vakf eyleyüb şart eylemiş ki rıbhını Şeyh Şucâ Mescidi'nin imamı mutasarrıf olub Cuma günlerinde Sure-i Yasin okuya hâliyen Şeyh Mustafa Çelebi elindedir. Hâsıl fi sene: 100", Bkz, BOA TD 1070, s. 95.

¹⁴⁵ "Vakf-ı Divane Yusuf nâm kimesne Şeyh Şucâ Mahallesi fukarâsının avâriz için iki bin beş yüz akçe vakf eylemiş Şeyh Şucâ Zaviyesi'nin şeyhi mütevellî ve cemâ'at nazır ola deyü şart eylemiş haliyen Mustafa Çelebi mütevellîdir. Hâsı fi sene: 250", Bkz, BOA TD 1070, s. 95.

¹⁴⁶ "Vakf-ı Evremcik nâm kimesne iki bin akçe vakf eylemiş Sinan Mescidi önünde olan sakkâyaya ve Şeyh Şucâ Zaviyesi'nde olan çerâğ mesâlihine bin akçe zâyî' olmuş deyü defter-i atıkde kayd olunmuş, Hâsıl fi sene: 100", Bkz, BOA TD 1070, s. 95.

¹⁴⁷ "Vakf-ı Şah Çoban binti Çırak vâkıfe-i mezkûre Ahi Hasan Mahallesi'nde bir beyt-i tahtânî ve fevkânî ve zıllî ve kenîf ve muhavvet müstemil menziline ki mahdûddur Ali bin Ahmed el-Kethüdâ ve Hacı Sinan Vakfı ve Balınacı Karagöz tarîk-i âmmla, Hâsıl fi sene: 120, Vakf eyleyüb şart eylemiş Şeyh Ali oğlu Hacı Mustafa'ya mutasarrıf olub isneyn ve hamsin günlerinde üç def'a vâkıf için Sure-i Yasin okuya sonra evladı ve evlad-ı evladı mutasarrıf ola neslen ba'd-ı nesl şart-ı mezbûr üzre sonra

3)- Saru Şeyh Zaviyesi: Zaviyenin gelirleriyle alakalı M.1519/H.926 tarihli kayda göre zaviyenin şeyhine Karipçe Hacı adlı kimse bir parça ark yeri bağışlamıştır. Bununla ilgili bilgiler vakıf şartnamesinde kayıtlıdır.¹⁴⁸ M.1571/H.979 tarihli vakıf kayıtlarında Saru Şeyh ve Derviş Mübarek Zaviyeleri'nin akarları birlikte yazılmıştır. Arapzade (İbni Arab Hacı Davud bin İlyas) Mahallesi'ndeki bazı mülklerin geliri zaviyelere aittir. Buna göre adı geçen mahallede, daha önceleri sabun dükkânı iken M.1571/H.979 tarihli defter kaydının tutulmuş olduğu tarihlerde bakkal dükkânı, bitişiğindeki ahır, sonrasında yer alan ve 500 akçeye satın alınan üç göz yerden yıllık 1066 akçe gelire sahiptir.¹⁴⁹

M.1546/H.953 tarihli vakfiye kaydına göre Hacı Ramazan bin Hızır Vakfı evlatlık olup Zincirlikuyu Mahallesi'ndeki evini kendi neslinden gelenlerin kullanımından sonra Saru Şeyh Zaviyesi için bağışlamıştır. Buna göre zaviye şeyhine hatim okuması için yılda 45 akçe verilecektir. Şeyhine ise yılda 15 akçe verilip vakıf sahibinin ve kızlarının ruhuna dua okuyacaktır. Zaviye vakfı mütevellisi için yılda 3 akçe verilecektir. Yılda 15 akçe ise zaviyede hizmet edenler için sarf edilecektir.¹⁵⁰

4)-Mevlevihane-i Köhne-i Muradiye: M.1519/H.926 tarihli kayıta ismi zikredilmemiş olan bir kimsenin önceki tarihlerde mevlevihaneye on dönüm kadar yeri vakfettiği yazılmıştır.¹⁵¹ XVI. yüzyılın sonlarında tutulmuş mühimme kaydına göre Mevlevihanede görevli olanlara gerekli olan malzemelerinin verilmediği, vakıf

Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin şeyhi mutsarrıf ola şart-ı mezbûr üzre hâliyen vâkıfın kızı Fahri elindedir", Bkz, BOA TD 1070, s. 97.

¹⁴⁸ BOA TD 77, s. 73.

¹⁴⁹ "Mahalle-i İbni Arab Hacı Davud bin İlyas ma'a Zaviye-i Saru Şeyh ve ma'a Zaviye-i Derviş Mübarek der nezd-i Darü'l-hadis, Vakf-ı sâhibü'l-mescid mezbûr mahallede bir sabun dükkânı binâsı ki şimdiki hâlde iki bakkâl dükkânıdır ona muttasıl bir bakkâl dükkânı ve mezkûr dükkânlara muttasıl bir ahır ve halefnde üç hücre binâsı ki vakfiyyede zikr olan beş bin akçe ile satın alınmıştır ki hudûdu vakfiyesinde mestûredir. Hâsıl fi sene: 1066", Bkz, BOA TD 1070, s. 106.

¹⁵⁰ "Vakf-ı Hacı Ramazan bin Hızır er-Remal Ber müceb-i vakfiyye el-vâkı' vâkıf-ı mezbûr Zincirli Kuyu Mahallesi'nde Hacı Vakfı ve Murad mülkü ve tarîk-i âmmla mahdûd süflî hâne ve kenîf ve muhavvet müstemil menziline vakf idüb şart eylemiş nefisine ba'de evladına neslen ba'd-ı nesl ba'del-inkırâz galesinden Saru Şeyh Zaviyesi'nde oluna yılda kırk beş akçe virilüb bir hatm okuya ve mezbûr şeyhe yılda on beş akçe virilüb vâkıfın ve ecdadının kızları üzerinde du'â eyleye ve ayda üç akçe mütevelliyeye ola ve yılda on beş akçe zâviye-i mezbûrede vâkı' olan mekâbirin hâdemete Virile..."Bkz, BOA TD 1070, s. 299.

¹⁵¹ "Zaviye-i Mevlânahane-i Köhne bi'l-fiil şeyh Mehmed'dir vakfname yok Vakıf dahi ba malum sabıken Bir kimesne on dönüm mikdarı yer vakf imiş...", Bkz, BOA TD 77, s. 73.

şartnamesinde de belirtilmiş olan bu durumun yerine getirilmesi gerektiği kayıtlıdır.¹⁵²

5)- Şah Melek Zaviyesi: Zaviyeye mahsus gelirlerden bahsederken Kale Kapısı'nda simit fırınına bitişik yıllık geliri 330 akçe olan bir kasap dükkânı olduğuna dair eski defterde kayıt bulunmaktadır. Adı geçen kasap dükkânına rağbet olmayınca bunun yerine zamanla iki adet manav dükkânı açılmıştır. Dükkânlardan yıllık 1530 akçe gelir elde edilmektedir. Bir önceki kayda göre kasap dükkânına bitişik vaziyette dört dükkân daha bulunmaktadır. Dükkânların sınırlarının vakfiyesinde kayıtlı olduğu bilgisi yer almaktadır. Bunların 2260 akçe geliri bulunmaktadır. Edirne Kalesi'nin Köprü Kapısı haricinde bir önceki defter kaydına göre üç göz dükkân yer almakta olup 300 akçe geliri bulunmaktadır. Dükkânlardan elde edilen gelir, zaviye için kullanılmaktadır. Mülkleri kullanma hakkı zaviye şeyhine ait olacak, şeyh de geliri gelip geçen yolcuların zaviyede yiyip içmeleri için sarf edecektir.¹⁵³

M.1571/H.979 tarihli defter kaydında en son tahrir tutulduğunda zaviyenin harab olduğu, vakfının Şah Melek soyundan Fatma Hatun tarafından tasarruf edildiği kayıtlıdır. Buna göre Yahşi Fakih Hamamı yakınındaki üç dükkân, medrese vakfi adına kaydedilmiştir. Dükkânların senelik 225 akçelik gelirleri bulunmaktadır. Harab olan zaviye binasının yerini yıllık 36 akçeye kiraya vermişlerdir. Kirayı medrese vakfi almaktadır.¹⁵⁴

Zaviye vakfının mülklerinden bazıları artık mevcut değildir. Zaviye vakfiyesinde belirtildiğine göre Taht'ül-Kal'a da dört dükkân ile bir başhane dükkânı bulunduğu kayıtlı olmasına rağmen söz konusu dükkânlardan herhangi bir kalıntı kalmamıştır. Dükkânların yandığı, yerlerinin kiraya verildiği ancak bunlarla alakalı bilirkişinin

¹⁵² BOA MD 75, s. 132, h.452.

¹⁵³ “Mezbûr kassâb dükkânına muttasıl dört dükkân hudûdu vakfiyesinde mestûredir deyü defter-i atıkde kayd olunmuş. Hâsıl fî sene: 2260. Kal'anın Köprü Kapusu hâricinde üç bâb dükkân deyü defter-i atıkde kayd olunmuş, Hâsıl fî sene: 300. Mezkûr hâsıl şeyh olan ba'de'r-rakabe ayende ve ravende için ta'âma ve şarâba sarf idermiş”, Bkz, BOA TD 1070, s. 66.

¹⁵⁴ Yahşi Fakih Hammam kurbunda üç bâb dükkân deyü defter-i atıkde kayd olunmuş hâliyen medrese vakfi ile zabt olunmuş, Hâsıl fî sene: 225, Bkz, BOA TD 1070, s. 66.

dahi bulunamadığı belirtilmiştir. Vakfiyede belirtilen bir dükkân da Tahıl Pazarı kısmında olup bununla alakalı da bilgi olmadığı belirtilmektedir.¹⁵⁵

Şah Melik Zaviye Vakfı'nın Gendümgüp Mahallesi yakınlarında çeşitli mülkleri olduğu kayıtlıdır. Buna göre Bezzeistan yakınlarında vakfa ait otuzaltı dükkân olduğu, bunların bazılarının yandığı, sadece sekiz tanesini tamir edilebildiği kaydedilmiştir. Kalan yirmi sekiz dükkân, kurtarılamayıp yerleri kiraya verilmiştir. M.1571/H.979 tarihli defter kaydına göre ise sekiz dükkân yeri de dâhil olmak üzere tamamı kirada olup 2348 akçe gelirleri bulunmaktadır.¹⁵⁶

Muytabların altında bir başhane dükkânı olup mukataadadır. Ancak vakfiyede bunların yerinde iki adet dükkân olduğu kayıtlıdır. Zaman içerisinde dükkânların yerine başhane¹⁵⁷ inşa edilip o da mukataaya verilmiş olmalıdır. Dükkânın 960 akçe kira getirisi bulunmaktadır.¹⁵⁸

Zaviye vakfının Abdullah Bey Hamamı yakınlarında Hallac Hacı Mahallesi'nde bir miktar yerini mukataaya vermişlerdir. Buraya iki ev inşa edilmiş olup evlerin tam olarak bulunduğu yerin neresi olduğunun, vakfiyesinde kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Bir önceki kayıta iki adet debbağ dükkânının yeri olduğuna dair kayıt düşülmüştür. Senelik kirası 1509 akçedir.

M.1571/H.979 tarihli defterden önceki kayıtlarda Kervansaray yakınlarında bir bağ yerinin olduğu, harap olduğu için arsasının kiraya verildiği, bir süre sonra yeniden bağ haline getirildiği, yıllık 40 akçe kira geliri olduğu kayıtlıdır.¹⁵⁹

Zaviye binasının bahçesinde sonradan dört dükkân inşa edilmiş, dükkânlar yanmış, sadece bir tanesi tamir edilip kiraya verilmiştir. Diğer dükkânların arsasını kiraya

¹⁵⁵ BOA TD 1070, s. 67.

¹⁵⁶ BOA TD 1070, s. 67.

¹⁵⁷ Koyun ve sığırbaşı satan dükkânlara başhane deniliyordu, Bkz, Emine Erdoğan Özünü, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinin Ekonomik Nitelikleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, C.18, No:1, Ocak 2010, s. 264.

¹⁵⁸ BOA TD 1070, s. 67.

¹⁵⁹ BOA TD 1070, s. 67.

vermişlerdir. Sonradan arsalarının üzerine dört dükkân yapılmış olup M.1571/H.979 tarihli kayıt esnasında hepsi kiradadır. Dükkânların yıllık getirisi 1848 akçedir.¹⁶⁰

Zaviye vakfının Kızılağaç Yenicesi'nde Karaca Değirmen adı verilen, otuz yıldan fazladır faaliyette olan yapının harap olduğu ve o şekliyle 1500 akçeye Hasan adında birisine satıldığı kayıtlıdır. Değirmenin satışından elde edilen paranın nerede olduğu sorusuna o sırada mütevellî olan Fatma Hatun zaviye için ahır yaptırdığını beyan etmiştir. Ancak Fatma Hatun'un yapmış olduğu bu inşaat işi kanunen yasal bulunmadığı için söz konusu para kendisinden tahsil edilmiştir.¹⁶¹

Zaviye vakfının Edirne civarında Çeltüklü Köyü'nde bir değirmeni olup çalışır vaziyette değildir. Kızlar Kayası yakınlarında da bir değirmeni bulunduğu, ancak bunun hakkında bilgi sahibi olan bilirkişi bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁶²

El-masraf

Cihet-i nezâret fî yevm: 3

Cihet-i müşeyhîn fî yevm: 2

Cihet-i kitâbet fî yevm: 2

Cihet-i tabbâh fî yevm: 2

Cihet-i ta'âm fî şeh: 260

Yekün 6 000

6)- Sultan Musa (Büst/ Derviş Hilal)Zaviyesi: Zaviyenin vakfiyesi kayıptır. Binası ise artık mevcut değildir. Arsalarını kiraya vermişlerdir. M.1571/H.979 tarihli defter kaydına göre Âhi Hasan Mescidi'nin imamı buradan alınan geliri tasarruf etmektedir. Zaviyenin faaliyette olduğu zamanlarda beş ev ile bir dükkânı olduğu

¹⁶⁰ BOA TD 1070, s. 67.

¹⁶¹ "...bin beş yüz akçe Hasan nâm kimesneye satılmış semeni onu on bir üzre mu'âmele olundu deyü dafter-i atıkde kayd olunmuş şimdikhâlde mezbûr meblağ nice oldu deyü teftîş oluncak mütevellisi olan Fatma Hatun mezbûre zâviyenin ahuru yoğ idi meblağ-ı merkûm ile bir ahur yabdım deyü cevab virecek mezkûr meblağ zikr olan ahuru harc etmek şer'an câiz olmadığı sebebden mezbûre mütevelliyeye zikr olan meblağ tazmîn idilüb sâbiken mu'âmele olduğu sebebden be-ayne mu'âmeleye virildi deyü dafter-i atıkde kayd olunmuş", Bkz, BOA TD 1070, s. 67.

¹⁶² "Edirne tevâbi'inde Çelıklü nâm karyede bir değirmen varmış harâb olmuş ve Kızlar Kayası kurbunda bir değirmenin ismin ve mesmâsın bilür kimesne bulunmadı deyü dafter-i atıkde kayd olunmuş...", Bkz, BOA TD 1070, s. 67.

anlaşılmaktadır. Ancak M.1571/H.979 tarihli sayım esnasında bunlar artık mevcut değildir. Yerleri ise kiralanmıştır. İbrahim 2, Hacı Kaya 5, Ahmed b. Abdullah 2, Halka 2, Hacı Hasan 1 akçe ev arsası kirası; Karakaş Hüseyin 2 akçe dükkân arsası kirası ödemektedir. Aylık 14 akçe, yıllık 168 akçe kira getirisi bulunmaktadır.¹⁶³

7)- Derviş Mübarek Zaviyesi: Mevlâna İbrahim b. İlyas adında bir vakıf sahibi Debbağ Hacı Halil Mahallesi'nde Sufi Ali ve Karagöz mülkleri ve sınır olan evini vakfetmiştir. Vakfettiği ilk kimse vakıf kurucularının neslinden Musa'dır. Bundan sonra nesilden nesile vakıf sahibinin evladları evi tasarruf edeceklerdir. Ancak nesilden kimse kalmazsa Derviş Mübarek Zaviyesi'nin masrafları için kullanılacağı bir önceki defter kaydında belirtilmiştir.¹⁶⁴ Şah Melek Bey Mahallesi'nde vakfı belli olmayan bir evin kirasını Zaviye Şeyhi Mehmed'in tasarruf ettiği, fakat elinde temessükü olmadığı için kira gelirinin başka birisine verildiği kayıtlıdır.¹⁶⁵

8)- Tur Paşa Hatun binti Mahmud Bey Zaviyesi: Vakfın, Edirne'de Has Murad Vakfı'na ait Kara İsmail Köyü'nde ve civarında bazı yerleri zaviye masraflarında kullanılmak üzere yerleri bulunmaktadır. Fakat zamanla zaviye binası ve vakıf harap olmuştur. Zaviye vakfının Baba Timurtaş Bey Mahallesi'nde Cami'i Cedid yakınlarındaki beş dükkânı bulunmaktadır. Dükkânlar bir önceki sayımda halen faaliyettedir. Hatta Seyyid Hasan b. Hüseyin tasarrufundadır. Fakat en son yapılan sayımda artık dükkânların mevcut olmadığı yandığı, arsalarının aylık 25 akçeye mukataaya verildiği belirtilmiştir. Dükkânların yıllık kira getirisi 300 akçedir.¹⁶⁶

9)- Noktacızade Zaviyesi: Zaviye vakfının Cami'i Şerif yakınında eski bir evi ile bahçe ve arazisi olup geliri zaviye şeyhinin masraflarına vakfedilmiştir.¹⁶⁷

¹⁶³ “Vakf-ı Zâviye-i Merkûm Mağfûrlehû Sultan Musa tâbe serâh Derviş Hilal Zaviyesi dâhî dirlermiş ve Büst Zaviyesi dâhî dirlermiş vakfiyesi zâyi' olub şimdi bi'l-küllîye harâb olub arsaları mukâta'aya virilmiş hâliyen Ahi Hasan Mescidi'nin imamı mutasarrıf olagelmiş ol-mukâta'ât bunlardır ki zikr olunur...” Bkz, BOA TD 1070, s. 99.

¹⁶⁴ BOA TD 1070, s. 404.

¹⁶⁵ BOA TD 1070, 130.

¹⁶⁶ BOA TD 1070, s. 224.

¹⁶⁷ “Hânehâ-i kebîr ma'a zillî ve muhavvet ve bağçe ve arâzi-i hâliye der kurb-ı câmi'-i mezbûr berây-i mesâlih-i şeyh Hankah derbeş câmi'-i şerîf”, Bkz, BOA TD 1070, s. 269.

Selçuk Hatun Vakfının, söz konusu zaviyeye tahsisi bulunmaktadır. Buna göre vakıfe, 1500 akçe vakfetmiştir. Paranın 10 akçesi cüz okunmasına karşılık zaviye şeyhine verilecektir. Kalan para zaviyenin tevliyeti için kullanılacaktır.¹⁶⁸

Hacı Sinan Vakfı, Noktacızade Zaviyesi'nin su ihtiyaçlarının karşılanması için 1000 akçe vakfetmiştir.¹⁶⁹

Şeyh Noktacızade'nin eşi Selime Hatun'un da vakıf kurduğu anlaşılmaktadır. Selime Hatun, Selçuk Hatun Mahallesi'ndeki evini eşinin vakfına bağışlamıştır. Evin tasarruf hakkı daha sonra Noktacızade Zaviyesi'ne geçmiş olup 120 akçe yıllık getirisi bulunmaktadır.¹⁷⁰ Selime Hatun, zaviyeye iki adet kazan ile bir saçayak bırakmıştır. Kazanla sacayak yazımın yapıldığı tarihte mevcut değildir.¹⁷¹

Abdüllatif Çelebi adlı şahsın azatlısı Sinan'ın kurduğu vakıf, Noktacızade vakfına 500 akçe bağışlamıştır. Paranın bir kısmı zaviye giderleri için harcanacaktır.¹⁷²

10)- Şir Ali Kalenderi Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli defter kaydından zaviyenin bazı eşyalarının olduğu görülmektedir. Bunlar, birisi pirinçten olmak üzere 2 adet kandil, 10 adet tepsi, 1 kilelik pirinç kazanı, pirinçten 1 kandil, Şeyh Şirazi Murad'tan kalmış olan 1 kandil, 1 kefçe, 1 harani, zaviye binasından yukarı doğru iki

¹⁶⁸ “Vakf-ı Selçuk Hatun vâkıfe-i mezbûre bin beş yüz akçe vakf idüb şart eylemiş ki rıbhından ayda on akçe Noktacı-zâde Zaviyesi'nde şeyh olan kimesneye virilüb isneyen ve hamse günlerinde birer cüz-i şerif okuya ziyâdesi cihet-i tevliyet ola ve tevliyet İsa'ya ola ba'de hâkim ihtiyâr etdüğüne ola deyü defter-i atfıkde kayd olunmuş...”, Bkz, BOA TD 1070, s. 273.

¹⁶⁹ “Vakf-ı Hacı Sinan vâkıf-ı mezbûr zâviye-i mezkûrede olan sakkâyaya mesâlih için bin akçe vakf idüb şart eylemiş ki rıbhı ile zâviye-i mezbûrede olan sakkâyaya su döküle...”, Bkz, BOA TD 1070, s. 273.

¹⁷⁰ “Vakf-ı Selime Hatun Zaviye-i Noktacı-zâde vâkıfe-i mezbûre mahalle-i mezkûrede bir menzilin ki müştemildir. Bir beyt-i süflî ve kılâri ve kenîf ve muhavvet vakf idüb zevcinin sâir evkâfına ilhâk eylemiş kendüden sonra hâliyen zâviye için zabt olunmuş Hâsıl fi sene: 120”, Bkz, BOA TD 1070, s. 273.

¹⁷¹ “Ve şeyhin hatunu Selime iki kazgân ve bir saçayak vakf eylemiş zâviyeye zâyi' olmuş...”, Bkz, BOA TD 1070, s. 272.

¹⁷² “Vakf-ı Sinan atfık-i Abdullatif Çelebi vâkıf-ı mezbûr beş yüz akçe vakf idüb şart eylemiş ki rıbhı Noktacı-zâde Hatun kurbunda olan Kasım Paşa Cami'nde ta'mir eylediği mahfilin hasırına ve câmi'-i mezbûrda vaz' eylediği çerâğın şem'ine zâviye ve zâviyenin hücreleri önünde olan bi'rin ve kapu yanında olan bi'rin kav'âsı vesâir levâzımına sarf oluna ve tevliyet kendüye ba'de mahalle cemâ'ati ve zâviyede sâkin olanlar gözedeler...”, Bkz, BOZ TD 1070, s. 273.

yol arasında kalan bir parça yer de zaviye akarıdır. Burayı padişah hükmüyle zaviye şeyhine zaviyenin ihtiyaçlarında kullanmak üzere bırakmışlardır.¹⁷³

11)- Sinan Dede Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli defterden anlaşıldığı kadarıyla M.1525/H.932 tarihli vakfiye kaydına göre Üsküfçü Mahallesi'nde Nigar Bacı binti Abdullah Vakfı'na ait evin tasarrufu zaviye imamına vakfedilmiştir. İmam, seyyidler için yılda bir kere hatim okuyacak, zaviyenin tevliyeti imamda olacaktır. Adı geçen ev eskiyince Kabak Çarşusu'nda Hüseyin b. Abdullah adlı birinin dükkânıyla becayiş edilmiştir. Hatta bu alışverişten vakıf 300 akçe fazla parayı dükkân sahibinden alıp vakfin masrafları için ayrılmıştır. Dükkânın yıllık getirisi 140 akçedir.¹⁷⁴

Habib Hoca Vakfının 4000 akçe nakdinin gelirinden günlük 1 akçe verilerek cüz okunmasını vakfetmiştir. Tevliyet için 40 akçe bırakmış olan vakıf kurucuları, tevliyeti Sinan Dede Zaviyesi'nde şeyh olan kimseye bırakmışlardır. Ancak günlük okunacak olan cüz'ün de Sinan Dede evlatlarından birisi tarafından okunmasını şart koşmuşlardır.¹⁷⁵

Nefise Hatun Vakfı, Sinan Dede Zaviyesine gelir sağlayan vakıflardandır. Vakfın Çavuş Bey Mahallesi'nde bir evi ile 5000 akçe nakit varlığı bulunmaktadır. Sinan Dede Mescidi'nde her gün Sinan Dede tarafından bir cüz okunduğu, buna karşılık günde 1 akçe ödendiği kayıtlıdır. Söz konusu nakit paranın 3000 akçesi kaybolmuş, 2000 akçesi vakıf bünyesinde muhafaza edilmektedir. Zaviyede kullanılmakta olan birer adet kazan, tencere ve sahan da vakıf tarafından bırakılmıştır.¹⁷⁶

¹⁷³ BOA TD 1070, s. 334-335.

¹⁷⁴ BOA TD 1070, s. 395.

¹⁷⁵ “Vakf-ı Habib Hoca vâkıf-ı mezbûr dört bin nakd akçe vakf eylemiş ki rıbhından günde bir cüz tilâvet oluna yevmî bir akçe verile kırk akçe cihet-i tevliyet ola tevliyet Zaviye-i Sinan Dede mütevellisine ola ve cüz-i mezbûru Sinan Dede evladından tilâvet okuyalar deyü defter-i atıkde kayd olunmuş, Bkz, BOA TD 1070, s. 394.

¹⁷⁶ “Vakf-ı Nefise Hatun vâkıf-ı mezbûre beş bin nakd akçe ile Çavuş Bey Mahallesi'nde olan menzilin vakf eylemiş şart-ı vakıf meblağ-ı merkûmun rıbhından Sinan Dede Mescidi'nin kurbunda olan sakkâya bir yük su döküle eğer yaz günlerinde bir yük su yetmezse iki yük döküle meblağ-ı mezbûr vefâ iderse ve menzil-i mezbûrun icâresinden ber-vech-i sâlih kimesneye yevmi bir akçe verilüb mescid-i mezbûrda günde bir cüz okuya ve tevliyet kendünden sonra Abdülkerim El-tevfik'ye sonra hâkimü'l-vakt ihtiyâr etdüğü kimesneye ola şimdiki hâlde mezbûr cüzü Sinan Dede tilâvet ider ve meblağ-ı merkûmdan iki bin akçe kalub üç bin akçesi zâyi' olmuş Zâviye-i mezbûra bir kazgân ve bir tancere var imiş bir sahan dahî var imiş. Zâviye-i mezbûre mesâlihi için zabt olunur.”, Bkz, BOA TD 1070, s. 395.

12)- Hacı Sinan Zaviyesi: Zaviyenin geliri ile alakalı tek bilgi Hafsa binti Mehmed Vakfi'nin Darbhane Mahallesi'ndeki evidir. Ev, evlatlık vakıf olarak vakıfenin neslinden gelenler ile azatlılarına, neslin son bulması halinde zaviyenin masraflarında kullanılmak üzere vakfedilmiştir. Evin geliri yıllık 180 akçedir. Kayıt yapıldığı esnada zaviyenin tasarrufunda olması vakıfenin neslinin kaybolduğu anlamına gelmektedir.¹⁷⁷

13)- Ahi Hacı Bey Zaviyesi: Zaviye vakfı, Meyve Kapanı Mahallesi yanındadır. Zaviyeye tahsis yapıldığı, buna göre Hacı Bedreddin Mahallesi'nde bir ev, Hacı Bey Vakfına ve sonrasında zaviyenin azatlarından salih kimselere ve bunların evladlarına, nesli tükenince ecza masraflarına sarf edilecektir.¹⁷⁸ Zaviye vakfının Siyah Mescidi Mahallesi'nde senelik geliri 272 akçe olan dükkânı ile aynı mahallede 1080 akçe senelik geliri olan başhanesi olduğu kaydedilmiştir. Bunlardan tahrir kaydı esnasında başhane halen ayaktadır. Zaviye vakfının yakınındaki kapan civarında vakfın üç göz dükkânı yer almaktadır. Hatta dükkânlardan biri zaviye binasıyla bitişiktir. Bunlardan senelik 720 akçe gelir elde edilmektedir. Zaviye binasına bitişik 2 göz oda ile 5 evlek yer de mukataya verilmiş, senelik 156 akçe gelir sağlamaktadır. Bit Pazarı karşısında aylık 45 akçe kirası olan 2 dükkân kayıt esnasında hala ayaktadır. Edirne Kalesi'nin Bab-ı Sagir yakınındaki debbağhane de zaviye vakfının mülkleri arasında olup aylık kirası 240 akçedir.¹⁷⁹

Debbağhanenin yakınında 3 dükkân yeri kiraya verilmiştir. Geliri yıllık toplam 312 akçedir. Vakfın 15 evlik yeri olduğu ve gelirinin yıllık 258 akçe olduğu belirtilmiştir. Yerler, Kasım Paşa Hamamı karşısında Cebe Ali Evleri yakınında bulunmaktadır. Bunların dışında bir önceki sayımda vakfın bir mukataadan 284 akçe geliri yazılmış, ancak mukataa ile ilgili bilgi edinilemediği kaydedilmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ “Vakf-ı Hafsa binti Mehmed Hatun mahalle-i mezbûrede vakf etmiş bir menziline ki müstemildir. beyt-i süflî ve muhavvet Hacı Abdullah sonra onun evladına sonra utekâsına zükûren ve inâsen sonra Hacı Sinan Zaviyesi mesâlihine hâliyen Hacı Sinan Zaviyesi'ne tasarruf olunur, Hâsıl fi sene 180”, Bkz, BOA TD 1070, s. 129.

¹⁷⁸ BOA TD 1070, s. 139.

¹⁷⁹ BOA TD 1070, s. 140.

¹⁸⁰ BOA TD 1070, s. 141.

M.1513/H.918 tarihli vakfiyeden zaviyenin harcama kalemlerini, miktarını görmek mümkündür. Buna göre mutfakta kullanılacak et için günlük 3, ekmek için 3, aşçının günlük ücreti 1 akçedir.¹⁸¹

14)- Darü'l-Hadis Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayda göre Merhum Mesud Halife Cami'i kendisine ait vakfının olmadığı, Cam'ide görev yapanların ücretlerinin Darü'l-Hadis Zaviyesi Vakfi'ndan karşılandığı belirtilmiştir.¹⁸² M.1575/H.983 tarihine ait kayıta zaviye dervişlerinin ihtiyaçları için Darü'l- Hadis Vakfi'ndan 4 akçe verildiği, ancak eskiden beri dervişlerin ihtiyaçlarının 10 akçe ile görülebildiği, bu yüzden zam istendiğine dair kayıt düşülmüştür. 6 akçe daha zam istendiği, ancak 3 akçe zam verilerek 7 akçeye çıkarıldığı kaydedilmiştir.¹⁸³ M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin giderleri şu şekilde belirlenmiştir: Günlük 8 akçe olarak tahsis edilen paranın 3 akçesi imama, 2 akçesi hatibe, 2 akçesi müezzine, 1 akçesi aydınlatma için kandil yağı ile yere oturmak için alınacak hasıra harcanmaktadır. Daha sonra Kapu Ağası Hüseyin Ağa'ya 2 akçe 1 akçe kayyima verileceği kayıtlıdır. Bir önceki kayıta geçen bu bilgilerin halen geçerli olduğu belirtilmektedir.¹⁸⁴

15)- Ramazan Halife Zaviyesi: M.1485/H.890 tarihli vakfiyede zaviye vakfının gelirleri yazılmıştır. Söz konusu vakfiye Edirne Kadısı Beytullah b. İshak tarafından onaylanmıştır. Buna göre, Gazi Hoca Mahallesi'nde vakfın mescidinin bitişik vaziyette 18 göz oda ile 3 ayrı göz oda olduğu, sonradan 16 oda kaldığı belirtilmiştir.¹⁸⁵

Yelliburgos Mahallesi'nde zaviyenin karşısına denk gelen yerde bir başhane ile iki adet tek katlı düz girişli evler varken bunlardan evler zamanla kaybolmuştur. Kayıt esnasında başhane hala ayaktadır. Buradan aylık 80 akçe gelir elde edilmektedir.

¹⁸¹ BOA TD 1070, s. 141.

¹⁸²İlgili vakfiyenin tarihi H.885/M.1481'dir, Bkz, BOA TD 1070, s. 19.

¹⁸³ BOA MD 25, s. 135, H.1435.

¹⁸⁴ “Evkâf-ı Cami-i Merhum Mesud Halife asl kendünün vakfi yoğmuş Darü'l-hadis Zaviyesi'nden yevmi sekiz akçe ta'yîn olunmuş iki akçe hatibe üç akçe imama ve iki akçe müezzine ve bir akçe çırâk yağına ve hasırına sonra Kapu Ağası Hüseyin Ağa iki akçe dâhî ta'yîn eylemiş bir akçe kayyima ve bir akçe çırâk yağıyla hasıra deyü defter-i atıkde kayd olunmuş hâliyen verilürmüş”, Bkz, BOA TD 1070, s.19.

¹⁸⁵ BOA TD 1070, 310.

Çakır Ağa Mahallesi'nde aylık 15 akçe geliri olan kasap dükkânı zaviye vakfının diğer gelirlerindedir.¹⁸⁶

Vakfiye kaydına göre vakfın gelirlerine ipotek konulmuştur. Buna göre gelirin beşte biri vakıf tevliyeti için, beşte biri mescidin imamına, beşte biri vakfın gelirlerini toplayan görevli cabiye ve müezzine kalan beşte birden günlük 1 akçe aydınlatmada kullanılacak zeytinyağı ile yere serilecek hasırlar için, günlük 1 akçeden daha fazlası ise vakfın asıl geliri olarak muhafaza edilecektir.¹⁸⁷

M.1471/H.875 tarihli, Edirne Kadısı Mevlâna Mehmed b. Bayezid'in zamanında kaydedilmiş olan vakfiyeye göre, zaviyenin bitişiğinde bulunan üç gözlü ev, Eski Maraş adı verilen yerde bulunduğu belirtilen bir arsa, Karapınar yakınındaki 8 dönüm bağ zaviyenin mülkleridir. Bunların kim tarafından tasarruf edileceği belirtilmiştir. Buna göre ilgili mülklerin gelirini müteveli neslinden gelenlerin tasarruf edeceği kayıtlıdır. Zaviyeye bitişik olan evlerin tasarrufu o sırada tevliyet sahibi olan Şeyh Mehmed; bu evlerin tam karşısında bulunan büyük ve yanındaki küçük ev eşi Zeliha'ya intikal edecektir. Bunların gelirleri zaviyede görevli imam ve müezzinin masrafları ve fakirler için harcanacaktır. Bağların geliri zaviyede yenilen yemeklerin masraflarına harcanacaktır. Bağlar harap olursa satılıp zaviye masrafları için kullanılacaktır.¹⁸⁸

Ramazan Halife Zaviyesi vakfına başka vakıflardan tahsisler söz konusudur. Kaya Çelebi b. Abdullah Vakfı'nın gelirlerinden iki hafız kimseye ayda altmış akçe verilecek ve bunlar zaviyede cüz okuyacaklardır. Bu vakfiyenin tarihi M.1511/H.916 tarihlidir. O tarihte Edirne kadısı olan Mevlâna Mehmed bin Ali el-Fenari tarafından onaylanmıştır.¹⁸⁹ Attar Hacı Hüseyin Vakfı'ndan zaviyenin şeyhine ve müezzinine cüz okumaları için günlük 1'er akçe, fakirlerin masrafları için günlük 1 akçe, zaviyenin diğer masrafları için aylık 25 akçe tahsis edilecektir. Vakfın tevliyeti ise Ahmed Çelebi'ye, ondan sonra ise Ramzan Halife Zaviyesi'nde Şeyh ve müezzin olup mahalle cemaatinin de uygun gördüğü kimseye bırakılacaktır.¹⁹⁰

¹⁸⁶ BOA TD 1070, s. 310.

¹⁸⁷ BOA TD 1070, s. 310.

¹⁸⁸ BOA TD 1070, s. 311.

¹⁸⁹ BOA TD 1070, s. 308.

¹⁹⁰ BOA TD 1070, s. 312.

Kayıtta Hacı İbrahim b. Abdullah Çavuş Vakfının zaviyeye tahsisleri görünmektedir. M.1496/H.901 tarihli vakfiye kaydında Zincirlikuyu Mahallesi'ndeki bir evinin tasarrufunu vakıf sahibinin eşi Nevbahar'a, sonrasında ise zaviyede şeyh olana bıraktığı belirtilmiştir.¹⁹¹

Ali Hoca Vakfı, vakıf civarındaki bir evi, eşinin tasarrufuna, sonrasında ise zaviye masraflarına vakfetmiştir. Kaydın tutulduğu tarihte evden gelen aylık 16 akçelik gelirin zaviye masrafları için kullanıldığı görünmektedir.¹⁹²

Kadın vakıf kurucularından Sabuncu Hacı adlı şahsın eşi Fatma Hatun'un zaviyeye tahsisleri olmuştur. Fatma Hatun'un zaviyede eskiden şifa niyetiyle Kur'an okuma hizmeti verdiği anlaşılmaktadır. Vâkıfe, aylık 45 akçe geliri olan evlerini eşi, oğlu ve torunlarına, bunlardan sonra ise zaviye şeyhi kaymakamına bırakmıştır. Fatma Hatun, kendi ruhu için Kur'an okunması kaydıyla bu tahsisi yapmıştır.¹⁹³

Hüsameddin Vakfı, Karapınar yakınlarında içinde meyve ağaçları olan ve yıllık 180 akçe hasılatı bulunan bağın tasarrufunu kendinden sonra zaviyenin masrafları için kullanılmasını şart etmiştir. Defter kayıtlarından söz konusu bağın hemen bitişiğinde zaviyenin kendisine ait bir bağının daha olduğu anlaşılmaktadır. Hüsameddin Vakfının kurucusu zaviyeye yapmış olduğu tahsise karşılık şeyhin günde üç kere kendi ruhu için ihlâs suresi okumasını şart etmiştir. Defter kaydı esnasında zaviye tarafından tasarruf edildiğine göre Hüsameddin hayatta değildir.¹⁹⁴

Zeynep Hatun binti Tanrıvermiş Vakfı'nın, on bin akçe nakit parası ile Hacı Bedreddin Mahallesi'nde bir evi bulunmaktadır. Vakfın hâsılatının kendinden sonra annesi Selime Hatun'a, sonrasında ise zaviye şeyhinin masraflarına harcanmasını şart etmiştir. Vakfın nakdi ile uygun bir yerlerden emlak alınmasını istemiştir. Ancak defter kaydı esnasında vakfın durumu ile alakalı net bilgi verebilecek bilirkişi bulunamamıştır.¹⁹⁵

¹⁹¹ BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹² BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹³ BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹⁴ BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹⁵ BOA TD 1070, s. 313.

Zaviyeye tahsisi olan vakıflardan birisi de İbrahim ve kız kardeşi Şahi'ye ait olanıdır. Kardeşler, Sarraçlar Köprüsü civarındaki ortak dükkânlarını vakfetmişlerdir. Dükkân gelirinden İbrahim'in hissesine düşecek meblağdan on akçe ile zaviyenin su ihtiyacı, üç akçe ile tamir giderleri karşılanacaktır. Şahi ise dükkândan gelecek hissesini neslinden gelenlere ve sonra zaviye masraflarına bırakmıştır. Defter kaydı tutulduğunda halen Şahi'nin gelirinin zaviye tarafından tasarruf edildiği belirtildiğine göre kendisi hayatta olmadığı gibi neslinden kimse de kalmamıştır. İbrahim'in de geliri halen zaviyenin su ihtiyacı için kullanılmaktadır.¹⁹⁶

Sema binti İshak Vakfı, kendisine ait evini kendisinden sonra neslinden gelenlerin tasarrufuna, sonrasında zaviye masraflarına vakfetmiştir. Ancak defter kaydı tutulduğunda zaviyenin tasarrufunda olması vâkıfenin neslinden kimsenin hayatta olmadığını göstermektedir. Söz konusu evin aylık 20 akçe kirası bulunmaktadır.¹⁹⁷

Zaviyeye tahsisi olan diğer vakıflardan Hızır b. Bayezid, bir evini evlatlarından ve kendi neslinden, azatlılarından sonra zaviye şeyhinin tasarrufuna bırakmıştır. Defter kaydı esnasında ev halen azatlılarının neslinden Ayşe'nin tasarrufundadır.¹⁹⁸ Mahmud b. Abdullah Vakfı, Gazi Hoca Mahallesi'ndeki evini neslinden gelenlere sonrasında ise zaviyenin aydınlatılma masraflarına vakfetmiştir. Evden aylık 5 akçe gelir elde edilmekte olup sayım esnasında halen zaviyenin aydınlatma masraflarına harcanmaktadır.¹⁹⁹

Hacı Şirmerd b. Abdullah vakfı, zaviye şeyhine Cuma günleri haricinde cüz okuması karşılığı günlük 1 akçe tahsis etmiştir. Vakfiyenin tarihi M.1558/H.966'dır. Kaydın tutulduğu tarihte Edirne kadısı Mevlâna Mahmud bin Abdulkadir'dir.²⁰⁰ Yahşi Dede b. Muhyiddin vakfı, zaviye için diğer cüz bağışçılarından birisidir. Buna göre günlük iki cüz okunması karşılığı günlük 1 akçe tahsis edilecektir. Cüzün birini zaviye müezzini, diğerini vakıf sahibinin kardeşinin oğlu Mehmed okuyacaktır.²⁰¹

¹⁹⁶ BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹⁷ BOA TD 1070, s. 313.

¹⁹⁸ BOA TD 1070, s. 314.

¹⁹⁹ BOA TD 1070, s. 314.

²⁰⁰ BOA TD 1070, s. 314.

²⁰¹ BOA TD 1070, s. 315.

Hacı Ahmed b. Abdullah Vakfı M.1568/H.965 tarihli vakfiyeye göre 1500 akçe bağışlamış, bunun 25 akçesi zaviyenin aydınlatılması, 20 akçesi zaviye görevlilerinin ücretleri için sarf edilecektir.²⁰²

Hurşid binti Abdullah Vakfı, M.1569/H.976 tarihli vakfiyeye göre 1000 akçe nakit vakfetmiştir. Nakdin işletilip gelirinin zaviye masraflarına harcanması şart edilmiştir. Kaydın tutulduğu esnada halen zaviye masrafları için harcanmaktadır.²⁰³

16)-Pehlivan Ali Zaviyesi: Mescid-i Veliyüddin Mahallesi'nde kurulmuştur. Zaviye binası tek göz odadır.²⁰⁴ Kuruluşuna dair vakıfnâmesi olmasına rağmen kaybolmuştur.²⁰⁵ Zaviye vakfına ait çeşitli mülkler bulunmaktadır. Kule Kapısı'nın dışında 6 göz dükkânlık yerinin olduğu, ancak buranın üzerine zamanla hallaç, çadırcı, faraş dükkânları inşa edildiği kayıtlıdır. Hatta Rüstem Çelebi adlı birisinin buraya kasap dükkânı yaptırdığı belirtilmiştir. Buradan zaviye vakfına yıllık 3770 akçe kira ödenmektedir. Zaviyeye yakın bir yerde olduğu anlaşılan 6 göz odanın yıllık 540 akçelik geliri de zaviye vakfına aittir. Bunun dışında 72 akçe yıllık geliri olan bir odanın olduğu, zamanla odanın yandığı yerine pehlivanların bahçe yaptığı kayıtlıdır.²⁰⁶

Mevlâna Muhyiddin b. Bayezid, zaviyenin masraflarında harcanmak üzere Bayarluca Cebhane Kapısı önünde bir dükkân vakfetmiştir. Zamanla buraya 3 dükkân daha yapılmıştır. Kaydın tutulduğu sırada dükkânların gelirini zaviye şeyhi olduğu anlaşılan Halil, gelen geçenlerin masrafları için dükkânların gelirini harcamaktadır. Dükkânların yıllık geliri 180 akçedir.²⁰⁷ Dükkânlardan elde edilecek gelirin ne şekilde harcanağı da belirtilmiştir. Buna göre, paranın günlük 4 akçesi muallime, 2 akçesi şeyh, 1 akçesi hilafet için harcanacaktır. Zaviyenin su masrafları için aylık 4

²⁰² BOA TD 1070, s. 316.

²⁰³ BOA TD 1070, s. 316.

²⁰⁴ "Sakaya Civarında bir odadır Zaviye-i mezbure", Bkz, BOA TD 1070, s. 400.

²⁰⁵ BOA TD 1070, s. 399.

²⁰⁶ Altı bâb dükkân yeri ki Kul Kapusu'nun haricinde üzerinde çadırcılar ve hallâclar ve fûrûşlar ve Rüstem Çelebi'nin kassâb dükkânı binâ olunmuş. Hâsıl fi sene 3770. Mezbûr zâviyenin civârında altı hücre ki hudûdu beyândandır. Hâsıl fi sene: 540. Defter-i atıkde yetmiş iki akçe hâsıl kayd olunmuş amma hâliya ihrak olub yerinde pehlüvânlar bağçe etmişler", Bkz, BOA TD 1070, s. 400.

²⁰⁷ "Zâviye-i mezbûre mesâlih için merhûm Mevlâna Muhyiddin bin Bayezid El-meşhûr Bayarluca cebhane kapusu önünde bir dükkân vakf imiş şimdi üç dükkân olmuş şeyh olan Halil ayendeye ve revendeye sarf idermiş. Hâsıl fi sene: 180", Bkz, BOA TD 1070, s. 400.

akçe ayrılmıştır. Ayrıca kâtip için günlük 0,5 akçe, Yiyecek içecekler için yıllık 143 akçe, zaviyede kullanılacak hasırlar için aylık 15 akçe ayrılmıştır.²⁰⁸

Zaviyenin yiyecek içecek masraflarıyla ilgili pehlivanların başvurusuyla günlük 4 akçe olan ödenek artırılıp aylık 30 akçe olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.²⁰⁹

17)- Güzelce Baba Zaviyesi: Hacı Davud Vakfı tarafından zaviye inşa edilip binasına bitişik iki kıt'a bağ bağışlanmıştır. Zaviyeye Güzelce Baba şeyh olup, şart üzere bu bağları da fakir fukaranın istifadesi için tasarruf etmiştir. Hatta güzelce baba bekâr odaları ile bir çatma evi zaviye bünyesinde fakirlerin tasarrufuna bırakmıştır.²¹⁰

18)- Hacı Hüseyin Zaviyesi: Koduk Osman Mahallesi'nde zaviye vakfının 16 evlek yeri olduğu ve yıllık 192 akçeye mukataya verildiği belirtilmiştir. Arsanın sınırı vakfiyesinde belirtilmiştir. Ancak vakfiye görülmemiştir. Zaviyeye yakınında Hacı Bedreddin Mahallesi'nde 2 ev ile 6 oda olduğu, yıkıntısının kadı izni ile 8000 akçeye satılıp arsasının aylık 150 akçeden kiraya verildiği belirtilmektedir. Bir önceki defter kaydında 228 akçe olarak yazılıp, ancak hüccetinde 150 akçe olarak yazılmış olduğu, bir önceki defter kaydının dayanağı bulunamadığı görülmektedir. Hüccetin tarihi M.1525/H.931'dir. Mukataaya verilmiş başka bir bağ yeri daha olduğu 240 akçe hasılatının olduğu kaydedilmiştir.²¹¹

²⁰⁸ BOA TD 1070, s. 400.

²⁰⁹ “Defter-i atıkde mâkûlât-ı zâviye için yevmî dört akçe yazılmış imiş sonra pehlüvânlar hükm göstermişler ve zâyid-i mu'ayyeneden zâid kalan cümlesi mâkûlât zâviyeye sarf ola deyü amma bu takdirce meremmet vâki' olacak her vakt rakabe etmek lâzım gelüb meremmet için bir mikdar meblağ hıfz olunmak münâsib gördüğü ecluden pehlüvânlar rızâsı ile ayda altı akçe meremmet için elli koğan edâ olundu deyü defter-i atıkde kayd olunmuş hâliyen meremmet için ayda otuz akçe hıfz olunurmuş”, Bkz, TD1070, s. 400.

²¹⁰ BOA TD 1070, s. 383.

²¹¹ “Kodek Osman Mahallesi'nde on altı evlek yer mukâta'aya virilmiş hudûdu vakfiyede mestûredir. Hâsıl fî sene: 192. Mezbûr zâviye kurbunda iki ev ve altı oda der Mahalle-i Hacı Bedreddin harâb olıcâk nukzu izn-i kâdı ile sekiz bin akçeye bey' olunub arsası mukâta'aya virilmiş. Hâsıl fî sene: ber müceb-i hüccet 150. İbtidâ-i Fethat Gazi Murad tâb-ı serâh vakf etmiş zâviye-i mezbûre mesâlihine Defter-i atıkde iki yüz yirmi sekiz akçe yazılmış hüccetinde yüz elli akçedir. Hâliyen dâhî yüz elli akçe alınurmuş defter-i atıkde kayd olunanın vechî ma'lûm olmadı. Tarih-i hüccet 931. Bir bâğ yeri mukâta'aya virilmiş, Hâsıl 240”, Bkz, BOA TD 1070, s. 141.

Zaviyenin masrafları için Gazi Murad tarafından Kıyık tarafında Bucadiye yakınlarında yıllık 99 akçe geliri olan 20 dönüm kadar bağ yeri mukataası vakfedilmiştir.²¹²

19)- Ahi Hasan Zaviyesi: Zaviye Edirne Kalesi'nin içinde kurulmuştur. ²¹³ Edirne'nin muhtelif yerlerinde bazı mülkleri olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları yıkılmış, arsaları kiraya verilmiştir. Bazılarının ise yerine yeni yapılar inşa edilmiştir.

Zaviyenin Hasan Mescidi Mahallesi'nde 1 göz odası ile 2 adet debbağ dükkânı olduğu belirtilmiştir. Kayıt esnasında burada 2 adet debbağ dükkânı, 1 babuçu dükkânı ve 2 göz oda olduğu belirtilmektedir. 2 göz odanın aylık kira getirisi 5 akçedir. Diğer dükkânlardan aylık toplam 20 akçe kira alınmaktadır.²¹⁴

Ahi Hasan'ın mezarlarına (türbe) bitişik olarak inşa edilmiş 7 dükkânın varlığından söz edilmektedir. Dükkânlar zamanla yıkılmış, yerleri mukataaya verilmiştir. Dükkânların yerine sonradan 4 dükkân yeniden yapılmıştır. Dükkânlardan aylık 20, diğer arsalardan aylık 70 akçe alınmaktadır. Adı geçen dükkânlara bitişik 2 göz oda varken, yıkıldıkları ve yerlerinin aylık 6 akçeye mukataya verildiği eski defterde kayıtlıdır. Ayrıca bunların yanında birbirine bitişik 2 dükkân ve 1 sarraf dükkânı yıkılıp yerine 2 oda ve bir ahır inşa edilmiştir. Hasılatı yıllık 180 akçedir.²¹⁵

Vakfın kendisine ait zeminden 30 akçe kira geliri olduğu kayıtlıdır. Ayrıca Çukur Hamamı karşısındaki birbirine bitişik 3 odası bulunmaktadır. Odalardan yıllık 180

²¹² “İbtidâ-i Fethat Gazi Murad tâb-ı serâh vakf etmiş zâviye-i mezbûre mesâlihine Kayık tarafında Bucadiye Kurbunda yirmi dönüm mikdârı bağ yeri mukâta‘ası, Hâsıl fi sene: 99”, Bkz, BOA TD 1070, s. 141.

²¹³ BOA TD 1070, s. 158.

²¹⁴ “Mezbûr dâhî Hasan Mescidi Mahallesi'nde bir hücre ve iki debbağ dükkânı ki hudûdu vakfiyesinde mestûredir. hâliyen hücrât iki debbağ dükkânı olmuş ve bir babuçu dükkânı olmuş ve bir mikdâr havlîsi varmış ayda beş akçe mukâta‘aya virilmiş hâliyen mezbûr iki hücre yer olmuş. Hâsıl fi şeh: 20. Hâsıl ez mukâta‘a fi şeh: 5” Bkz, BOA TD 1070, s. 158.

²¹⁵ “Mezbûr Ahi Hasan mekâbirine muttasıl yedi dükkân ki hudûdu vakfiyesinde mestûrdur. Harâb olub arsası mukâta‘aya virilmiş beşi dört dükkân olmuş şimdiki hâlde dört dükkândan, Hâsıl ez mukâta‘a fi şeh: 20, Hâsıl fi şeh: 70. Ve mezbûr dükkânlara muttasıl iki oda varmış harâb olmuş dahî arsası mukâta‘aya virilmiş deyü defter-i atîkde kayd olmuş. Hâsıl fi şeh: 6. Biri birine muttasıl iki dükkân ve bir sarraf dükkânı bozulub iki hücre ve bir ahûr binâ olmuş. Hâsıl fi sene: 180”, Bkz, BOA TD 1070, s. 158.

akçe kira alınmaktadır. Zaviye binası bitişigindeki tek göz odanın ise 10 akçe aylık kirası bulunmaktadır.²¹⁶

Edirne Kalesi'nin içinde Pabuççular Çarşısı'nda vakfa ait bir kasap dükkânı yanmıştır. Tamir edilemeyecek kadar tahrip olmuş dükkândan bazı mutfak eşyaları kalmıştır. Dükkândan 1 kazan, 8 sini, 17 adet tepsi ve sahan ve 8 adet de döşek kalmıştır. Ancak defter kayıdı esnasında eşyalar kayıptır.²¹⁷

Zaviye binası karşısında zaviye vakfına ait bir ev olduğu, evden elde edilecek gelirin masraflar için harcanacağı, 12 akçelik bir kirasının bulunduğu kayıtlıdır. Ancak, ev ile alakalı bilir kimse bulunamamıştır.²¹⁸

Zaviye vakfının tüm gelirleri vakıf kurucularının masrafları için sarf edilecektir. Kalan para olursa zaviyedeki yiyecek masraflarına ayrılacaktır.²¹⁹

20)- Karaca Zaviyesi: Zaviyeye yapılmış olan tahsis Şavenaz binti Abdullah adlı evlâdlık vakfın neslinden İnci adlı kadının hissesine düşen ve miktarı belirtilmemiş gelirin zaviyenin aydınlatılması masraflarına ayrılmış olmasıdır. Bu tahsisle alakalı tarih M.1461/H.865'dir.²²⁰

21)- Merhum Hoca Musa Çelebi b. Devlet Şah Zaviyesi: Edirne Sarayı yakınındaki Mescid-i Bedreddin Efendi Mahallesi'nde kurulmuştur. Zaviye binası yakınında şeyhin oturduğu bir ev ile fakirlerin barındıkları 4 göz oda olduğu ve zaviye mülklerinin olduğu kayıt edilmiştir. Zaviye yakınlarında olduğu belirtilen ve

²¹⁶ “Mukâta‘a-i zemîn be-hücrât ki üç nefer kimesneye mukâta‘aya virilmiş. Hâsıl fî şehri: 30. Çukur Hammamı mukâbelesinde üç oda biri birine muttasıl. Hâsıl fî sene: 180. Mezkûr zâviyeye muttasıl bir hücre, Hâsıl fî şehri: 10”, Bkz, BOA TD 1070, s. 158.

²¹⁷ “Kal‘a içinde Babuccular Suku'nda bir kassâb dükkânı muhterik olmuş ta‘mîr mecâl olmamağın arsası ayda beş akçe mukâta‘aya virilmiş evâni bunlardır ki zikr olunur. kazgân kıt‘a 1 zâyî, sini kıt‘a 8 zâyî‘, tepsi ve sahan kıt‘a 17 zâyî‘, Döşek kıt‘a 8 zâyî”, Bkz, BOA TD 1070, s. 158.

²¹⁸ “Mezbûr zâviye mukâbelesinde bir menzil ki müştemildir iki süflî evi ve bir gurf ve kenîf ve fırın ve muhavvet ki hudûdu vakfiyyesinde mestûrdur. Vakf eylemiş mezkûr zâviye mesâlihine ve bunlardan gayri vakfiyyesinde ba‘z evkâf yazılmış vücûddan bilür kimesne bulunmadı. Hâsıl fî şehri: 12”, Bkz, BOA TD 1070, s. 158.

²¹⁹ BOA TD 1070, s. 158.

²²⁰ BOA TD 1070, s. 188.

kayıt esnasında boş olan bağ da zaviye mülküdür. Buradan elde edilen gelirin, gelip geçenlerin masrafı için kullanıldığı belirtilmektedir.²²¹

22)- Rüstem Çelebi Zaviyesi: Habibe Binti Hacı Turmuş Vakfının 3000 akçe nakdinin 100 akçesi zaviyenin su ihtiyaçları için vakfedilmiştir.²²²

23)- Derviş Hacı Ali Zaviyesi: Zaviye vakfı tarafından Gazi Han yakınlarında bir zaviye binası yaptırıp fakir fukaranın ihtiyaçları için vakfetmiştir. Sultan II. Bayezid tarafından zaviyeye bir parça yer verilerek hükümname verilmiştir. Ancak zamanla zaviye binası harap olmuştur. Yeri ise boş arsa olarak kalmış, sonradan burası Müslüman mezarlığı haline getirilmiştir.²²³

24)- Şeyh Hayreddin Zaviyesi: M.1466/H.870 tarihli vakfiyeye göre zaviye vakfına ait olan mülkler zaviye binası, ahır, 2 farklı arsa, bahçe olarak kayıtlıdır. 1070 numaralı defter kaydında ise zaviye binası, kiler, üç göz ev, iki ahır, 1 dükkân olarak belirtilmiştir. Zaviyede 2 adet Kur'an, 1 büyük 2 küçük kazan, 1 bakraç, 3 sahan, 7 adet halı ki sadece 2 tanesi mevcut, 1 sini, 6 adet kandil, 1 âlem, 2 adet kilim olduğu kayıtlıdır.

Zaviyeye ait 150 arşınlık yer, Müslüman mezarlığı olarak kullanılmak üzere zaviye vakfına bırakılmıştır. Vakfiye şartına göre zaviye şeyhi, söz konusu mezarlığın idaresini üstlenecektir.²²⁴

25)- Kıyık Baba Zaviyesi: Zaviye vakfının masraflarını karşılayabileceği pek çok akarı görülmektedir. Bunlardan, 8 adet dükkân zaviye binası yakınlarındadır.

²²¹ “Vakf-ı Zaviye-i Merhum Hoca Musa Çelebi bin Devlet Şah der Mahalle-i Mescid-i Bedreddin Efendi der kurb-ı Saray-ı Hass. Hâne-i kurb-ı zâviye-i mezbûre berây-ı sekenâ-yı şeyh-i zâviye-i mezbûr. Hücrât 4 bâb der kurb-ı zâviye-i mezbûre berây-ı sekenâ-yı fukarâ. Bağ ma‘a arz-ı hâliye der kurb-ı zâviye-i mezbûr ayende ve ravende. Mezkûr hâlî yer mekâbir olub vakt oldukda ba‘z nesnecik virirlermiş mezbûr yerden ve bağdan hâsil olanı şeyh olanlar ayende ve refende sarf iderlermiş”, Bkz, BOA TD 1070, s. 266-267.

²²² BOA TD 1070, s. 351.

²²³ “Derviş Hacı Ali vâkıf-ı mezbûr Gazi Han kurbunda bir zâviye binâ idüb fukarâya vakf eylemiş sonra Bayezid Han aleyhü'r-rahmetü ve'l-gufran olmalı. bir pâre yer i'tâ idüb hükm virmiş mezbûr zâviye harâb olub yeri hâlî yaturmuş deyü defter-i atıkde kayd olmuş hâliyen yeri mekâbir-i Müslimîn olmuşdur deyü defter-i atıkde kayd olmuş”, Bkz, BOA TD 1070, s. 322.

²²⁴ BOA TD 1070, s. 332.

Dükkânlardan ikisi nalbant olarak faaliyet göstermektedir. Dükkânlardan elde edilen 480 akçe, zaviyenin yıllık masrafları için harcanmaktadır.²²⁵

Zaviyeye gelir getiren mülklerden bir diğeri, yeri tam olarak belirtilmemiş evdir. Mutfağı, mahzeni, ahır ve fırını olan evin zaman içinde fırını ve ahır kullanılmaz hale gelmiştir. Hamid adında birisi evin fırını tamir ettirmiştir. Ancak, ahır kullanılmaz haldedir.²²⁶

Zaviye binası yakınında Sultan Murad Han tarafından Müslüman Mezarlığı olarak kullanılmak üzere hükümname verilmiş olan yeri de zaviye kullanmaktadır. Yer, halen mezarlık olarak kullanılmaktadır. Buranın yıllık geliri 100 akçedir.²²⁷

Zaviye civarında 8 göz odanın yıllık geliri 450 akçe olup bu gelir zaviye masrafları için sarf edilmektedir.²²⁸

Abdullah Bey Mezrası yakınlarında 8 dönümlük yer olduğu, padişah emriyle mukataya verildiği, üzerine evler yapıldığı kayıtlıdır. Buranın yıllık geliri 32 akçedir.²²⁹

Zaviye binası yakınında Mehmed b. Süleyman ve neslinden gelenlerin tasarruf edeceği, sonradan zaviyeye ilhak olan bir ev kayıtlıdır. Bir başka ev ise söz konusu evin yakınında Hacı Mustafa b. Hüseyin ve neslinden gelenlerin kullanımına verilmiştir. Ev, zaviyeye intikal etmiştir. Zamanla harap olan evin yeri ayda 5 akçeye mukataya verilmiştir. Senelik geliri ise 25 akçedir.²³⁰

Zaviye binası yakınlarında Derviş b. Mehmed ve neslinden gelenlerin tasarruf edeceği bir ev kaydı daha bulunmaktadır. Evi, Derviş b. Mehmed'in akrabaları ayda 5 akçeye kiraya vermişlerdir. Muradiye Çarşısı'nda bir miktar yer de yıllık 18 akçelik geliri ile söz konusu aile tarafından tasarruf edilmektedir. Ailenin gelirinden zaviyeye masrafları için de tahsis yapıldığı belirtilmiştir.²³¹

²²⁵ BOA TD 1070, s. 333.

²²⁶ BOA TD 1070, s. 333.

²²⁷ BOA TD 1070, s. 333.

²²⁸ BOA TD 1070, s. 333.

²²⁹ BOA TD 1070, s. 333.

²³⁰ BOA TD 1070, s. 333.

²³¹ BOA TD 1070, s. 334.

Zaviyenin bazı mutfak eşyaları bulunmaktadır. Buna göre birisi 3 kile pirinç diğeri 1 kile pirinç alır 2 adet kazan, 1 adet kazandan küçük tencere olan büyük haranı, 1 büyük kandil sayılmıştır.²³²

26)- Kulak Hacı Ali Zaviyesi: Zaviye ile alakalı tek gelir kaydı bilgisi, Sitti Hatun binti Tahsin Vakfı'ndan miktarı belirtilmemiş nakdin cüz okunması karşılığında zaviye şeyhine verilmesidir.²³³

27)- Abdurrahman Zaviyesi: Zaviye Vakfı, kendisine ait olan bir evi, fakir fukaranın istifade etmesi için vakfetmiştir. Kayıt esnasında Mezid b. Tura tasarruf etmektedir. Zaviyenin kendisine ait 2 adet sahan, 1 adet kandil kaydedilmiştir.²³⁴

28)- Mahmud Subaşı Zaviyesi: Sinan Bey b. Abdullah Vakfı'nın zaviyeye tahsisi olduğu kayıtlıdır. Zaviyede adı geçen vakıf için Kur'an okunacak ve karşılığında günlük 1 akçe alınacaktır.²³⁵

29)- Mahmud Bey b. Abdullah Zaviyesi: M.1530/ H.937 tarihli vakfiye kaydı zaviye vakfının akarlarını, tahsislerini kaydetmiştir. Zaviye vakfının 42000 akçe nakit parasının olduğu ancak henüz mütevellileri zamanında paranın 8500 akçesi kaldığı ve kalan paranın kaybolduğu kayıtlıdır. Muallimhane yakınında dört ev ile 5 göz dükkânı olduğu belirtilmiştir. Dükkânların yakınında 1 ev daha olduğu kayıtlıdır. Dükkânların aylık 25, evin 10 akçe getirisi bulunmaktadır.

Zaviye vakfı bazı masraflar için ödenek ayırmıştır. Buna göre yemek masrafları için günlük 8, müteveli için 1, zaviyenin aydınlatılması için aylık 15, zaviyenin hasır döşemeleri için aylık 10, zaviyenin su ihtiyacı için aylık 10, kayyım için aylık 15, nazır için günlük 1 akçe ödenecektir. Zaviyeye ait olan evlerden birinde şeyh, diğerinde zaviyedeki sofular oturacaklardır. Evlerden birisi de yemek pişirmek için mutfak olarak kullanılacaktır.²³⁶

²³² BOA TD 1070, s. 334.

²³³ BOA TD 1070, s. 360.

²³⁴ BOA TD 1070, s. 339.

²³⁵ BOA TD 1070, s. 246.

²³⁶“Şart-ı vâkıf evlerden birisi şeyh için sekeâ olub birisi şeyhin etbâ‘ olan sufilere olub ve birisini onda sâkin olanların ta‘âmı pişmek için matbah ola mâ‘dâsı icâreye virilüb gallâtından yevmî sekiz akçe şeyhe virilüb zâviyede ta‘âm ve su için sarf oluna ve yevmî bir akçe mütevelliyeye ve ayda on beş akçe zâviyede yanmak için şem‘ ve ayda on beş akçe hasıra li-eclü’z-zâviye ve ayda on beş akçe

30)- Bayezid Çelebi b. Hamza Bey Zaviyesi: Zaviye vakfının Hayrabolu'ya bağlı Doğancılu Köyü'nden 10000 akçe geliri bulunmaktadır. Vakfın giderleri de belirtilmiştir. Buna göre mütevellie 2, cabiye 1, nazıra 1, eczacıya günlük 10 akçe ödenmektedir. Zaviye mutfağının ekmek ihtiyacı için 3, et için 5 diğer malzemeler için 2 akçe olmak üzere mutfak için 10 akçe harcanacaktır. Zaviyenin demirbaşlarına gelince, 2 sini, 1 kazan, 2 sahandır. Vakfiye şartına göre adı geçen köyün gelirinden masraflar için harcanacaktır.²³⁷ M.1577/H.985 tarihinde köyün mütevellisi Ahmed'in teftişi için emir getiren Eşref Hoca'nın dürüst olmadığı, durumun teftiş edilerek sonucunun bildirilmesine dair alınmış karar bulunmaktadır.²³⁸

31)-Hacı Davud Zaviyesi: Hacı Davud tarafından zaviyede tevliyet sahibi olanlar için oda vakfedildiği belirtilmiştir.²³⁹ Hacı Davud, ayrıca zaviye binasına bitişik yerde iki parça bağ vakfetmiştir. Bağın gelirinin önce fukaraların ihtiyaçlarına, sonra Güzel Baba adlı birisine vakfedildiği belirtilmiştir. Güzel Baba daha sonra bir mücerredhane ile çatma bir evi de vakfa dâhil ederek fukaranın tasarrufuna bırakmıştır.²⁴⁰

32)-Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi): Mehmed b. Abdullah Vakfı'na ait evin kirasını Ali Paşa Zaviyesi'ne gelir sağlamak üzere vakfedilmiştir. Buna göre ev, vakıf sahiplerinin neslinden gelenlerden sonra zaviye sofularının üç İhlâs bir Fatiha; Cuma geceleri mülk suresi ile Fatiha ve üç İhlâs okumaları şartıyla zaviyeye gelir sağlayacaktır. Ancak kayıt esnasında henüz evin tasarrufu zaviyeye geçmemiştir.²⁴¹

M.1571/H.979 tarihinde Ali Paşa Zaviyesi ile Cami'i vakfının kaydı müşterek tutulmuştur. Vakfiyesi yanmıştır. Bilirkişi ile kayıt tutulmuş olmalıdır. Zaviye, Çilehane olarak zikredilmiştir. Cami ve zaviye vakfında görevli olanların alacakları ücretler, bu kayıta belirtilmiştir. Buna göre imama 3, hatibe 3, müezzine 4, mescidin

zâviye-i mezbûrede olan kayyıma ve on akçe su dökmek için ve yevmî bir akçe nâzır ola ve nezâret kâdiya ola ve tevliyet nefsine ba'de hâkim ihtiyâr etdüğü bir müstakîm kimesneye ola ve meblağ-ı merkûm rehn-i kavî ve kefil mal ile istirbâh oluna hâliyen mütevellî Saru Hamid'dir." Bkz, BOA TD 1070, s. 143.

²³⁷ BOA TD 1070, s. 334.

²³⁸ BOA MD 30, Hüküm No: 373.

²³⁹ BOA TD 77, s.73.

²⁴⁰ BOA TD 1070, s. 383.

²⁴¹ BOA TD 1070, s. 351.

masraflarına 10, kayyımına 1, su masrafına ise günlük 1 akçe tahsis edilmiştir. Ayrıca aydınlatma masraflarına 1, müezzin 1, eczahan ve fukaraya 40 akçe günlük ödenmektedir. Zaviye ve Cami vakfının 7600 akçesi kalmıştır.²⁴²

Mübarek Ağa, odaları sattıktan sonra aldığı parayla çeşitli mülkler yaparak bunları vakfetmiştir. Cami yakınlarında 2 ev ve 9 hücre ile 2 parça bağ vakfetmiştir.²⁴³ Bunların kullanım hakları Cami ya da zaviye şeyhlerine ve onların evlatlarına bırakılmıştır. 1571 tarihli defterin yazıldığı tarihlerde 2 ev ve 9 hücre (oda) halen sağlamdır. Zaviye, şeyhi Mevlâna Veli Dede tasarrufunda görünmektedir. Mübarek Ağa, ayrıca bazı eşyalar ve kitapları da vakfetmiştir. Buna göre Mübarek Ağa'dan 2 cilt Kur'an, Kitab-ı tezkiretü'l-Evliya, Kitab-ı Muhammediye olmak üzere üç eser kalmıştır. Eşya olarak 3 kazan, 1 tas, 2 sini, 1 kefgir, büyük sini 1, sanduk 2, Saç Ayak 1²⁴⁴

33)-Baba Timurtaş Bey Zaviyesi: Vakfa gelir sağlamakta olan 6 göz dükkân bulunmaktadır. Bunlar Kale ile Cebahane yakınında olup ayrıca vakfın zaviyesi ile aynı civardadır. Dükkânlar mukataya verilmiş olup yıllık 240 akçe gelire sahip oldukları kayıtlıdır. Ancak dükkânlar yanmış olup bir tanesi mevcuttur. Dükkânı Nazır Çelebi Vakfının mütevellisi kiralamaktadır. Nalband Hasan adlı kiracı yıllık 20 akçe ödemektedir. Bundan başka kiracı olarak Nalband Mustafa b. Abdullah 20, Nalband Hacı Hüsrev b. Abdullah yıllık 52 akçe kira ödemektedir.²⁴⁵

Vakfın zemin mukatasından olan yıllık 4 akçe geliri, Cami'i Cedid yakınındaki mescidin aydınlatma masrafları için sarf edilmektedir. Ayrıca vakfa ait bir ev bulunmaktadır. Fakat ev harabe olmuştur. Evin arsası Sarraf Hacı Ali'nin mütevellisi tarafından kiraya verilmekte iken vakıf kaydı yapıldığı esnada kiracının kim olduğu, halen kim tarafından arsanın tasarruf edildiğine dair bilirkişi bulunamamıştır.²⁴⁶

²⁴² BOA TD 1070, s. 350.

²⁴³ "Cami'-i mezbûrun yerini merhûm Mübarek vakf eylemiştir. Sonra müşârü'n-ileyh paşaya satub paşa-i mezbûr dahî cami'-i mezkûru binâ etmiş ve merkûm Mübarek Ağa zikr olunan yerin bahâsıyla mezbûr cami' kurbunda iki ev ve dokuz hücre binâ idub vakf eylemiş hâliyen mevcûddur.", Bkz, BOA TD 1070, s. 350.

²⁴⁴ BOA TD 1070, s. 350.

²⁴⁵ BOA TD 1070, s. 221.

²⁴⁶ BOA TD 1070, s. 221.

Cebehane yakınında olan dükkânların geliri imama tayin edilmiştir. Zaviye ise harap olmuştur. Zaviye için tahsis edilen dükkânlar ve zaviye binası olan hanenin geliri vakıf mescidi müezzine gelir tayin edilmiştir. Vakfiye kaydı esnasında bu tasarruf halen devam etmektedir.²⁴⁷ Zaviye'nin harap olmasından sonra vakfın mescidi zaviye görevi görmeye başlamış olmalıdır. Çünkü Osmanlıların şehir merkezlerinde kurulmuş olan zaviyelerle mescitlerin birbirlerine dönüşme süreçlerinin çok kolay olduğu, daha önce zaviye olan bir binanın bir sonraki sayımda mescide dönüştüğü ya da tersinin olduğu rastlanan bir durumdur.

İkinci vakfiye kaydı M.1468/H.872 tarihlidir. Vakfiyeye göre kurulma amacı cüz okunması ve evkaf rakabesi içindir. Baba Timurtaş Bey Mahallesi'nde 5 dükkân ile bir ekmek fırını vakfa ait olup yanmıştır. Yerleri ayda 9 akçeye kiralanmıştır. Mukataa sahibi vezir-i azam Mehmet Paşa yakınlarındandır. Senelik mukataa geliri ise 108 akçedir.

Vakfın Hoca Mahallesi'nde bulunan yeri üzerine Mehmed b. Bazarcı Ali mülkü bulunmakta olup ayda 6 akçe kirası bulunmaktadır. Vakfiye kaydının düşüldüğü tarihte zemin kirası yıllık 77 akçedir. Aynı mahalledeki vakfın zemin kirası aldığı başka yerleri de vardır. Bunlar; İmam Hacı Kurt'un kiracısı olduğu aylık dört akçe ödediği, ancak kaydın düşüldüğü tarihte Nalband Mustafa'nın kiracı olduğu mukata'adır. Buranın Yıllık kirası vakfiye kaydının düşüldüğü tarihte 98 akçedir. Vakfın aynı mahallede yıllık 24 akçe kirası olan bir yeri, eskiden aylığı 12 akçe olup kaydın geçtiği tarihte 22 akçe olan İbrahim b. Mustafa'nın kiracı olduğu başka bir mukataası bulunmaktadır.²⁴⁸

Vakfın Mescid-i Timurtaş Mahallesi'nde de kira geliri bulunmaktadır. Buradan vakfa zemin geliri sağlayan yer üzerinde Kara İlyas'ın dükkânları olup senelik 316 akçe kira ödemektedir.²⁴⁹

Vakfın mescidinde her gün sabah namazından sonra birer cüz okunması için beş kişiye günlük birer akçe verilecektir.²⁵⁰

²⁴⁷ BOA TD 1070, s. 221.

²⁴⁸ BOA TD 1070, s. 222.

²⁴⁹ BOA TD 1070, s. 222.

²⁵⁰ BOA TD 1070, s. 222.

Baba Timurtaş Bey Vakfı, mülkünün bir kısmını da evladlık olarak vakfetmiştir. Vakfiyesinin tarihi M.1458/H.862'dir. Vakfiye kaydı tutulduğu sırada Edirne Kadısı olarak Mevlâna İbrahim b. Halil görev yapmaktadır. Baba Timurtaş Bey Mahallesi dâhilinde Camî'i Cedid yakınında vakfa ait bir ev kaydı tutulmuştur. Evin yıllık geliri 720 akçe olarak gösterilmektedir. Evde vakıf evladından birileri oturmaktadır. Aynı mahalle hududu içerisinde vakfin 13 adet dükkânı ve 10 adet odası kiraya verilmiştir. Bunlardan yıllık 468 akçe gelir sağlanmaktadır. Ancak bunlar harap vaziyettedir. Vakfiye kaydı tutulduğu sırada Abdülvasi Efendi soyundan gelenler kiracıdır. Vakfin, adı geçen mahalle içerisinde büyük ve daha küçük bir ev ile dükkânları bulunmakta iken bunlardan bir göz oda ile dört dükkânı kalmış, gerisi harap olmuştur. Bunları da ayda 15 akçeye kiralamışlardır. Kaydın tutulduğu tarihte 300 akçe kira gelirleri vardır.²⁵¹

34)-Kemal Halife Zaviyesi: Kemal Halife'nin kendi adıyla zikredilen hem mescidi hem zaviyesi bulunmaktadır. Bunlara çeşitli müklerini vakfetmiştir. Mescidin dairesinde 23 çilehane odası olduğu belirtilmektedir. Fukara müslümanın oturduğu eski ve bahçeli bir ev, mescide yakın bir yerde 6 dükkan, dükkana bitişik ekmek fırını, on parça kitap, otuz parça ev eşyası (mutfak)nı mescid ile zaviye ihtiyaçlarına, bir çatma ev ile mescide yakın bir yerde olan iki evi kendi neslinden olanların tasarrufuna, sonrasında yine mescidin ihtiyaçlarına vakfedilmiştir. Ancak çilehane binaları harap olmuş, dükkanlardan üçü kaybolmuş, kitaplar ve evler (çatma ev dahil) kaybolmuştur. Bunlarla ilgili bilirkşi bulunup bilgi edinilememiştir. Tahrir esnasında elde bulunan mülkler bir kepek evi, iki evlek boş yer, bir kıta yer kalmış burası ayda iki akçeye kiraya verilip geliri aydınlatılma mastafalarına harcanmaktadır. Bağ ve iki evlik yer ise Mustafa Ağa'ya aylık dört akçeye kiralanmış, kira getirisi yine aydınlatma masraflarına harcanmaktadır. Ayrıca Şeyh Okçu Yusuf lakaplı Derviş Ahmed'in zaviye şeyhi olarak kendisine ait olacak ne mülk varsa ve olacak ise zaviye ihtiyaçlarına sarf edeceğini belirttiği kayıtlıdır. Derviş Ahmed, Dutyolu denilen bir mevkide beş dönüm bir kıta bağın gelirini zaviye masraflarına sarf etmektedir.²⁵²

²⁵¹ BOA TD 1070, s. 223.

²⁵² BOA TD 1070, s. 391.

35)-İbrahim Paşa Zaviyesi: İbrahim Paşa'nın bir imarethane oluşturduğu bunun içinde bir de zaviyesinin olduğu anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa, ilk tesislerini Edirne'de kurduştur. Cami, medrese, muallimhane gibi tesislerine ait M.1455/H.859, M.1458/H.862, M.1462/H.866, M.1465/H.869 ve M.1466/H.870 tarihlerinde tutulmuş vakfiye kayıtları tespit edilmiştir. İlgili vakfiyelerde cami, medrese, muallimhane gibi müesseselerine ait ayrı ayrı vakfiye şartları belirtilmiştir. Ancak, zaviyesine ait müstakil bir vakfiyesi bulunmamaktadır. Sadece M.1466/H.870 tarihli vakfiyesinde evinin bir odasının çilehane olduğu belirtilerek çilehane için tasarruf edilecek gelirlere söz edilmiştir. Buna göre Gelibolu'da Bakkallar Sukû'nda birbirine bitişik üç dükkân ile dükkânlara bitişik bir oda ki vakfa ait 144 akçe yıllık gelir getirmektedir. Tarakçı Mescidi yakınında yıllık 300 akçe getirisi olan bir kasap dükkânının geliri de vakfa aittir. Hoca Hasan Mahallesi sınırlarında vakfa ait iki evden birisi harap vaziyette iken diğeri hala sağlam vaziyettedir. Yıllık kirası 120 akçedir. Vakfın diğere gelirleri Gazi Hoca Mahallesi'ndeki yıllık geliri 130 akçe olan ev, Yeni Cami önünde Hasan Ağa yerindeki yıllık geliri 780 akçe olan iki dükkân, Gelibolu'da yıllık getirisi 800 akçe olan beş göz dükkân vakfın gelirleri olarak görülmektedir. Bunlar, zaviye ihtiyaçlarına sarf edilmektedir. Gelirlerden zaviye görevlilerine ayrılmış olan ödeneğe göre zaviyenin şeyhi için günlük 4 akçe, yiyecek-içecek için günlük 5 akçe harcanacaktır.²⁵³

36)-Seydi Ali Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihli kayıta zaviyenin bazı eşyalarının kaydı tutulmuştur. Buna göre 100 parça küçük halı (kaliçe), 3 adet büyük kazan, 30 Parça has alet, 1 parça şamdan, 1 harani, 2 tepsi, 1 tencere, 1 kevgir, 2 parça büyük saçayak²⁵⁴. Hacı Bedreddin Vakfından 8520 akçelik gelirden, zaviyeye yıllık 60 akçe ayrılmıştır. Zaviye görevlileri, buna karşılık vakfın mezarındaki kandillerin yakılması işlerini yapacaklardır. Paradan artan kısım olursa zaviye masrafları için kullanılacaktır.²⁵⁵

²⁵³ BOA TD 1070, s. 433.

²⁵⁴ BOA TD 77, s. 73.

²⁵⁵ "Yekûn 8 520, Bu zikir olan bâkîden Seyyid Ali Zaviyesi'nde vâkıfın mezârında çırak yağı için yılda altmış akçe virilürmüş bâkîsine kalursa meremmet için zabt olunmuş", Bkz, BOA TD 1070, s. 136.

37)- Mahmud Bey b. İsfendiyar Zaviyesi: İsfendiyaroğulları'ndan İbrahim Bey'in oğlu Mahmud Bey'e, Fatih Sultan Mehmet tarafından Edirne'nin Çöke Nahiyesi'ne bağlı Musa Beyli Köyü'nün tasarruf hakkı verilmiştir.²⁵⁶ Köyün mülkiyeti ise, Sultan II. Bayezid zamanında verilmiştir. Mahmud Bey, köye bir zaviye yaptırarak buranın gelirini zaviyeye vakfetmiştir. M.1530/H.937'de köyde 30 müslüman hane, 3 mücerred, 3 Hristiyan hane, 1 kara kayıtlıdır. Köyün hasılatı yıllık 3783 akçedir.²⁵⁷

Mahmud Bey, Azizlü ve Yaraklu Köylerini Zağanos Bey'den satın alıp kendi mülkiyeti olarak kullanırken Fatih Sultan Mehmed tarafından adı geçen köyler tımara dönüştürülmüştür. Azizlü, Yaraklu'dan ayrılıp tekrar mezra olarak Kızılgüllü'ye bağlanarak başka birisine tevcih edilmiştir. Sultan II. Bayezid zamanında ilgili köyler sınıname ile tekrar mülk haline dönüştürülmüştür. İlgili sınınamede yerleşim yerlerinin statüleri belirtilmiştir. Kızılgüllü (Sigillü Kavak) Azizli'ye tabidir. Koyuneri Bostanlığı (Kayacık), Çekirdeklü (Balcı Bükü), Dezek Bükü (Çuvallu), Fıruncuk ve Kuzuluca Viranı adlı yerler Yaraklu sınıdadır. Bu yerleşim yerlerinin tamamı, Mahmud Bey'e sınıname ile mülk olarak kaydedilmiştir.²⁵⁸

Zaviye vakfına ait görülen ilk gelir M.1486/H.892 tarihli kayıta sözü edilen 5 gözlü değirmenden alınan yıllık 360 akçelik gelirdir.²⁵⁹

M.1519/H.926 tarihli defter kaydına göre Mahmud Bey'in Musa Beylü Köyü'ndeki zaviyesinin masrafları Hallaç Muradlu'nun tasarruflarından sağlanmaktadır. Buna göre Hallaç Muradlu'nun Dimetoka'daki kendi adını taşıyan mezrasının geliri vakfa aittir. Mezranın 13627 akçe geliri kaydedilmiştir. Kayacık Mezra'sının geliri

²⁵⁶ Vakf-ı Mahmud Bey b. İbrahim Bey b. İsfendiyar haliya padişahımız Sultan Bayezid Han mahdum inayet ve umum-u himayet nazarın edüb işbu Musa Beylü nam köyü hibe ve temlik edüb ve tevabi'yle bağışlayub eline hükm-ü alem sadaka olunmuş şimdi mülkiyet üzere mezbur Mahmud Bey mutasarrıfıdır. Hane 24, mücerred 11, Hasıl: 4417" Bkz, BOA TD 20, s. 73-74.

²⁵⁷ "Mülk-ü Mahmud Bey b. İsfendiyari sabıka işbu Musa Beylü nam karye merhum Sultan Mehmed mezbur Mahmud Beye hududu ve sinuruyla eşkincü eşer çiftlik tarikiyle virüb tasarruf edermiş bade merhum Sultan Bayezid Han karye-i mezbureyi hibe ve temlik edüb eline hükm-ü sadaka buyurmuş Mahmud Bey dahi mzkur karyede bina etdüğü zaviyesine vakfeylemiş", Bkz, BOA TD 370, s. 15.

²⁵⁸ "Mülk-ü Mahmud Beyb. İsfendiyar mezbur Mahmud BeyZağanos Beğden satun aldığı Yaraklu ve Azizlü ki köy olmuşdur merhum Sultan Mehmed Han zamanında tımara verilmiş imiş tımar olduğu sebebiyle mezbur Azizlü Yaraklu nam mezradan ayrılıb Kızılgüllü nam mezra ile başkaca bir kimesneye verilmiş imiş haliya padişahımız Sultan Bayezid Han inayet nazarın edüb gerü mülkiyetin mukarrer dutup eline sınıname tevki'i hümayun irzan kılınmış..." Bkz, BOA TD 20, s. 267.

²⁵⁹ BOA TD 20, s. 1/a.

Medine-i Münevvere vakıflarına sarf edilmektedir. Mezrada 7 vergi hanesi 1 mücerred kaydedilmiştir. Yıllık hasılatı 1376 akçedir. Mahmud Bey'in vakfına gelir sağlayan bir diğer yer Azizlü (Yaraklu) Köyüdür. Köy, 24 vergi hanesi ve 27 mücerred olarak kaydedilmiştir. Yıllık geliri 4615 akçedir. Vakıf şartnamesine göre gelirlerin tasarrufu Hallaç Muradlu'nun azatlılarına bırakılmıştır. Bunlardan tasarruf edecek kimse kalmadığı vakit geliri Musa Beğli köyündeki Mahmud Bey'in zaviyesine bırakılmıştır. M.1519/H.926 tarihli kayıt esnasında gelirlerin tasarrufu henüz zaviyeye geçmemiş olup Hallaç Muradlu'nun azatlılarında bulunmaktadır.²⁶⁰ Musa Beğli Köyü'nün geliri 2005 akçedir.²⁶¹

M.1527/H.934 tarihinde Hallaç Muradlu, Balcı Bükü, Çekirdeklü, Kozancık, Ayvalı mezralarının tasarruf hakkı Mahmud Bey vakfında olup vakıf kanalıyla zaviyeye aktarılmaktadır. Mezraların hasılatı yıllık 13600 akçedir.²⁶²

M.1530/H.937 tarihinde Azizlü (Yaraklu) köy statüsündedir. Geliri Medine-i Münevverede Resullullah'ın türbesine aktarılmaktadır. Köyde 61 Müslüman vergi hanesi, 39 bekâr, 2 Hristiyan vergi hanesi olup yıllık geliri 4504 akçedir. Kayacık Mezrası'nın da geliri aynı türbeye gelir olmaktadır. Mezrada 6 müslüman vergi hanesi ile 2 bekâr kaydedilmiştir. 1213 akçe gelire sahiptir. Diğer mezralardan Hallaç Muradlu, Balcı Bükü, Çekirdeklü, Kozancık ve Ayvalı Mahmud Bey'in evladiyelik vakfi olup kendi neslinden gelenlere, sonrasında azatlılarına ve en son Musa Beylü Köyü'ndeki zaviyesinin masrafları için şart edilmiştir. Mezraların yıllık geliri toplam 13600 akçedir. Mahmud Bey'in bu köyler ve mezralardan toplamda 19413 akçe hâsılatı sahip olduğu kaydedilmiştir.²⁶³

M.1568/H.976 tarihinde, bir önceki defter kaydında atıfta bulunulmuş; Azizlü mezrasının Yaraklu'ya ilhak olduğu, halen bu statünün devam ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Kızılgüllü (Siğillü Kavak) Mezrası'nın Azizlü'ye tabi olduğu; Koyuneri Bostanlığı (Kayacık), Çekirdeklü, Balcı Bükü ve Dezek Bükü (Çuvallu) ve Kozancık

²⁶⁰ BOA TD 73, s. 42.

²⁶¹ BOA TD 77, s. 138.

²⁶² BOA TD 138, s. 24.

²⁶³ BOA TD 370, s. 29.

mezralarının Yaraklu sınırında yer aldığı kaydedilmiştir. Mahmud Bey, buraları mülkiyet olarak tasarruf etmektedir. Vakfın geliri 12775 akçedir.²⁶⁴

Mahmud Bey, Ak Alan, Azizlü ve Kayacık mezralarının gelirini Medine-i Münevvere'de Resullullah'ın türbesinin masraflarına göndermektedir. Her üç yerden toplam 17085 akçe türbeye aktarılmaktadır. Ayrıca, Hallaç Muradlu, Çekirdeklü, Balcı Bükü, Kozancık ve Ayvalı olmak üzere 5 mezranın gelirini kendi neslinden gelenlere, daha sonra azatlılarına ve en son Musa Beylü Köyü'ndeki kendi zaviyesinin giderlerine vakfetmiştir. M.1568/H.976 tarihinde Kozancık, Ayvalu ve Çekirdeklü, Hallaç Muradlu mezralarının geliri toplam 17703 akçe olup doğrudan zaviyeye; Balcı Bükü Mezrası'nın geliri ise 1914 olarak Medine-i Münevvere'deki türbeye ve zaviyeye aktarılmaktadır.²⁶⁵

38)- Doğanbey (Kurdçu Doğan, Korucu Doğan) Zaviyesi: Edirne'nin Prevadi Nahiyesi'ne bağlı Kayapa Köyü Doğan Bey Vakfı'nın evlatlık mülküdür. Köyden elde edilen gelir, köy yakınlarındaki zaviye ile Edirne şehir merkezinde olduğu anlaşılan mescidine sarf edilmektedir.

M.1462/H.866 tarihli vakfiye kaydında zaviyenin malî kayıtlarına detaylı olarak yer verilmiştir. Edirne şehir merkezinde Hacı Halil Mahallesi'nde vakfa ait arsa olduğu, üzerinde 24 oda yapıldığı, bunlardan sadece 13 odanın sağlam olduğu 16 odanın kullanılmaz vaziyette olduğu belirtilmiş ise de hesap tutmamaktadır.²⁶⁶ Kayıt tutulurken rakamların yanlış yazılmış olabileceği anlaşılmaktadır. Odaların 1560 akçe geliri bulunmaktadır. Şehir merkezinde vakfın zaviyeye sarf ettiği Şeyh Şücâ Mahallesi'nde 7 göz odalı evi olduğu, senelik 524 akçe gelir getirdiği kaydedilmiştir.²⁶⁷

M.1485/ H.890 tarihinde Doğan Vakfı Zaviyesi'ne, muhtemelen Kayapa Köyü yakınlarında ortaklıkla iştilig edip değirmen işleten 4 vergi hanesi kaydedilmiştir.

²⁶⁴ BOA TD 498, s. 21; BOA TD 470, s. 29-30.

²⁶⁵ BOA TD 498, s. 21-25; BOA TD 470, s. 29-30.

²⁶⁶ "Vakf-ı ber müceb-i vakfiye, Arsa Mahalle-i Hacı Halil ala beray-ı muttasıl be-tarik-i âmm mezbûre arsa üzerinde yirmi dört bâb hücreler binâ idüb hâliyen on üç bâb hücreler ma'mûr olub on altısı harâbdır." Bkz, BOA TD 1070, s. 229.

²⁶⁷ BOA TD 1070, 229.

Hristiyan olan vergi hanelerinin 5 göz değirmen işlettiği yıllık 360 akçe gelire sahip oldukları kayıtlıdır.²⁶⁸

M.1519/H.926 tarihinde Kayapa Köyü civarında ortakçılık yapmakta olan Hristiyan 9 vergi hanesinden 5160 akçe gelir elde edilmektedir. Buranın geliri zaviyenin masraflarına harcanmaktadır.²⁶⁹

M.1569/H.977 tarihli kayıttta Kayapa Köyü ve mezraları, çayırları ve reayası ile birlikte Kanuni Sultan Süleyman Han döneminde hazine defterdarlığı yapmakta olan Mahmud Çelebi'ye 150.000 akçeye satılmıştır. Ancak, köy üzerindeki reayası avâriz-ı divaniyye ile tekâlif-i örfiyyeden muaf olmaya devam edeceklerdir. Köye yakın yerde vakfa ortakçı olan Hristiyan reaya, zaviye vakfına bağlı kalmaya devam etmiştir.²⁷⁰ Köyde 12 çift ve 1 bennak ile 30 hristiyan vergi nüfusu kaydedilmiştir. Köyün yıllık hasılatı 2448 akçedir. Köy civarında yarıcılık yöntemiyle tarımla uğraşan Hristiyanlar, sabit bir yerleri olmadığı için nereyi ekerlerse yarısını yer sahibine vermektedirler. Bunlardan elde edilen hasılat, Doğan Bey'in zaviyesinin masraflarına aktarılmaktadır. Kayapa köyü ve civarındaki bazı yerler satılmış olmasına rağmen, hala söz konusu ortakçılardan elde edilen gelir, zaviyeye aktarılmaktadır. 8 vergi nüfusu ortakçı olarak kayıtlıdır. Bunlardan elde edilen hâsılat 1490 akçedir. Vergi kalemleri arasında geçmiş yıllarda da kaydı görülen değirmenler halen işlemektedir. M.1485/ H.890 tarihli kayda göre değirmenler 5 göz iken 4'e düşmüştür.²⁷¹

M.1485/H.890 yılında 5 göz olup geliri vakfa ait olan değirmenler 3 göz kalmış, ancak son sayımda 2 gözünün bulunduğu ancak değirmenlerin nerede olduğuna

²⁶⁸ BOA TD 20, s. 1.a

²⁶⁹ BOA TD 77, s. 114.

²⁷⁰ BOA TD 498, s.506-507.

²⁷¹ "Vakf-ı Kurdçu Doğan gılman-ı ortakçıyan-ı Kurdçu Doğan der civar-ı karye-i Kayapa mezkurları merhum Kurdçu Doğan kendü zaviyesi mesalihiçün tayin etmişdir merkumların ispençeleri vesair rüsümları ve ziraat etdiklerinin nısıf hâsılları vakf-ı mezbur için zabt olunub ve nısf-ı aharında ortakçılar mutasarıfdir ve zıkr olan ortakçıların müstakil yerleri olmadığı için her kimin yerinde ziraat ederlerise evvela hâsıl-ı öşürlerini yer sahibi alub mabaki tasnif ederler", Bkz, BOA TD 498, s. 507.

dair bilirkişi bulunamadığına ilişkin kayıt düşülmüştür Vakfiye kaydında değirmenlerden 275 akçe gelir elde edilmekte olduğu anlaşılmaktadır.²⁷²

Kayapa Köyü'nde zaviye binası civarında artık harap vaziyette olan bir bağ ile meyve bahçesi olduğuna dair eski defter kaydı olduğu belirtilmiştir. Bunların kullanılmakta olduğu dönemlerde zaviye için ne kadar getirisinin olduğu belli değildir.²⁷³

Aynı köyde misafirlerin konakladıkları bir han olup tahminen vakıf tarafından buraya 590 akçe sarf edilmektedir.²⁷⁴

Kurtçu Doğan Mahallesi'nde vakfın iki odalı küçük bir evi ile iki odalı biraz daha büyük bir evi, 2 dükkânı ve 5 odası olduğu, evlerin Cami'i Cedid yakınındaki Şadi Bey'in büyük evi ile becayiş edildiği belirtilmiştir. Evin kira geliri yıllık 360 akçedir.²⁷⁵

Vakfiyeye göre vakfın tüm hâsılatı, önce vakfın kendi masraflarına harcandıktan sonra hanın, müteveli ve diğer görevlilerin masraflarına sarfedilecektir. Kalan para zaviye için kullanılacaktır. Hâsılatın öşrü zaviye şeyhi tarafından tasarruf edilecektir. Zaviyenin gelirini toplayan görevli için günlük 1 akçe ödenecektir. Zaviyede yemek pişirilmesi görevini şeyh yürütecektir. Zaviye mutfağı için 10 derviş görevlidir. Bunların ikisinin 15 kile arpa ile 15 kile buğday, birisinin ise 8 kile buğday ve ikişer

²⁷² “Dolabhâ 3 göz der Karye-i Kayapa, Hâsıl fi sene: 275, Hâliyen iki göz değirmen kalmışdır. Yerin bilür kimesne bunmadı”, Bkz, BOA TD 1070, s. 229.

²⁷³ “Bağ der Karye-i Kayapa berây-ı zâviye-i mezbûre, haylî zamân imiş harâb olub nesne hâsıl olmaz imiş deyü defter-i atıkde kayd olmuş hâliyen yine ol hâl üzredir. Bağ ma'a eşcar-ı müsmire der kurb-ı zâviye-i mezbûre haylî zaman imiş harâb olub nesne hâsıl olmaz imiş deyü defter-i atıkde kayd olmuş yine ol hâl üzredir.”, Bkz, BOATD 1070, s. 229.

²⁷⁴ BOA TD 1070, s. 229.

²⁷⁵ Hânehâ-i tahtânî 2 bâb ve fevkânî 2 bâb ve dükkân 2 bâb ve hücrât 5 bâb ve kenîf 2 bâb ve muhavvet ve fırın der Mahalle-i Kurdcu Toğan muttasıl be-Vakf-ı Arif Ağa ve be-mülk-i Hacı Behram ve mülk-i Mehmed ve tarîk-i âmm berây-ı zâviye-i mezbûre. Zikr olan evleri Şadi Bey istibdâl idüb Cami-i Cedid kurbunda olan Baba Timurtaş mescidi kurbında yerine bir menzil bedel virmişdir ki müştemildir. Dört büyütlü süfliye ve ahûru ve üzerinde iki gurfe ve kenîf ve muhavvet ki hudûdu mülk-i Hacı Musa ve Vakf-ı Behlul ve iki tarafı tarîk-i âmmdır. Hâsıl fi sene: 360”, Bkz, BOA TD 1070, s. 229.

araba odun verdikleri kayıtlıdır. Üç dervişin dışındakiler yardım yapabilecek durumda değillerdir.²⁷⁶

M.1486/H.890 tarihli kayda göre Kayapa Köyü, Doğan Bey'in evlatlık vakfının akarı olacak şekilde temlik edildiği, Fatih Sultan Mehmed zamanında tımara dönüştüğü, daha sonra tekrar evlatlık vakıf statüsüne getirildiği bilgisi edinilmiştir. Söz konusu kayıt esnasında köy 7 vergi hanesi, 1 mücerred, 3 gayr-i müslim hane ile 11613 akçe gelire sahiptir.²⁷⁷

M.1531/ H.935 tarihli kayıтта Kayapa Köyü'nün gelirinin 4680 akçelik artışla 6293 akçeye yükseldiği görülmektedir. Köyde ortakçılık yapan Hristiyanlar görülmektedir. Bunlar 7 hane ve 1 mücerred olarak köyde tarım ile hayatlarını sürdürmektedir. Bunların dışında köyün daimi sakinlerinden Müslüman vergi hanesi 5, gayrimüslim vergi hanesi 14, mücerred 1, bive 1, kara 1 olarak kaydedilmiştir.²⁷⁸

M.1571/H.979 tarihli tahrir kaydında Doğan Bey vakfı ve tahsisleri ile alakalı detaylı bilgi edinmek mümkündür. Kayapa Köyü civarında Hristiyan ortakçıların tarımla uğraştıkları, elde edilen gelirin zaviye masraflarına aktarıldığı belirtilmektedir. Ortakçılar toplam 8 vergi hanesi olup 200 akçe ispençe vergisi mükellefidir. Üretim

²⁷⁶ “Şart-ı vâkıf evvelâ mahsûl rakabeye sarf olunub ba‘dehâ mezkûr karyede olan hânın meremmetine sarf olunub mâ-zâidden mütevellî ve câbî vazîfe ayda aldıktan sonra bâkîsin karye-i mezkûrede olan zâviyede sadırın ve varidine sarf oluna ve öşr-i mahsûl şeyhin ola ve cihet-i cibâyet yevmî bir akçe ola ve ta‘âmın bişmesi şeyh üzerine ola şimdiki hâlde on nefer kul kalub ikisinden on beş kile arpa ve on beş kile buğday ve birisi sekiz kile buğday ve ikişer araba odun virirlermiş üç neferden mâ‘adâsı sagîrlerdir nesne virmezlerimiş deyü defter-i atıkde kayd olunmuş”, Bkz BOA TD 1070, s. 229.

²⁷⁷ “Vakf-ı Evlad-ı Zaviye-i Kurdçu Doğan selatin-i güzeşte mezkûr Kurdçu Doğan işbu Kayapa nam köyü temlik edib ahkâm-ı şerife erzan kılmışlar mezbur Kurdçu Doğan dahi evladına, evladı münkariz olıcak ebnasına, ebna dahi münkariz olıcak salihaya vakf edib vakfîyesine şebt edermiş evkaf ve emlak tebdil ve tag‘yir olıcak merhum Sultan Mehmed Han zamanında tımara verilmiş haliya padişahımız umume-i inayet tasrif edib gerü mülkiyetine ve keyfiyetine mukarrername tevki-i şerif sadaka eylemiş şimdi ol hükm-ü şerif mucébince vakf-ı evlatlık üzere teşrif olunur. Karye-i Kayapa (Saruca veledi Abdullah, Ahmed veledi Murad, hane:7, mücerred:1, cema‘at-i hizmetkâr-ı sahib-i vakıf; hane-i gebr: 3, Hâsıl:1613”, Bkz, BOA TD 20, s. 72.

²⁷⁸ “Vakf-ı evlad-ı Korucu Doğan selatin-i maziye mezbur Korucu Doğan’a işbu Kayapa nam karyeyi temlik edib ahkâm-ı şerife erzan buyurmuşlar mezkûr Korucu Doğan dahi evladına evladı münkariz olıcak ebnasına ebnası münkariz olıcak sulehaya vakf edüb vakıfnamesinde şebt etdirmiş haliya vakf-ı evlatlık üzere tasarruf olunur. Karye-i Kayapa tabi-i Edirne (hane-i müslim 5, hane-i gebran 14, mücerred 1, bive 1, hâsıl 6293, kara 1, gılman-ı ortakçıyan-ı Korucu Doğan, hane gebr:7, mücerred 1)”, Bkz, BOA TD 370, s. 13.

açısından 21 müd buğdayın 300 akçe, 6 müd mahlûtun 960 akçe hâsılatları olmaktadır.

Ortakçılar köy civarında 4 göz değirmeni işletmektedir. Toplamda 1490 akçe vergi ödemektedirler.²⁷⁹ Köyün kaç vergi hanesi olduğu belirtilmemiştir. Ancak hristiyan vergi hanesinin 30 olduğu kaydı tutulmuştur. Bunlardan 950 akçe ispençe alınmaktadır. Köy, hayvancılıktan çok tarımla geçimi sağlayan bir yerleşim yeridir. Ayrıca hristiyan halk şarap üretmekte ve domuz yetiştirmektedir. Kayapa köyünün toplamda 3448 akçe vergisi bulunmaktadır.²⁸⁰

39)- Büklüce Dede Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Edirne'nin Çöke Nahiyesi'nde Büklüce Köyü'nde kaydı bulunmaktadır. Binasının bulunduğu Büklüce Köyü'nün yıllık hasılatı 4744 akçedir.²⁸¹ Ancak, köyün gelirinden zaviyeye ne derece tahsis sağlandığı hususu net değildir. Zaviyeye ait M.1571/H.979 tarihli kayda göre, Sultan Süleyman Han'ın imaret vakfından günlük 20 akçelik yemek masrafı verilmek şartı olduğu halde bu paranın misafirlerin ihtiyaçlarında kullanılmayıp zaviyede gelir olarak tasarruf edildiği belirtilmiştir.²⁸²

40)- Fahreddin Dede Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayıta zaviyenin adı geçmektedir. Edirne'nin Çöke Nahiyesi'ne bağlı Yundlu Köyü'nde olduğu kaydedilmiştir. Fahreddin Dede Zaviyesi'nin bağ ve bahçeden senelik 20 akçe geliri bulunmaktadır.²⁸³

41)- Gül Baba Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihinde Kozcu Köyü'nde Gül Baba Zaviyesi'nin 50 akçelik geliri olan bostan mukataasına sahip olduğu anlaşılmaktadır.²⁸⁴ M.1570/H.978 tarihinde ise aynı köyde zaviyeye ait 100 akçelik hasılat kaydı düşülmüştür. Ancak gelirin hangi kalemden sağlandığı

²⁷⁹ “ Vakf-ı Kurdçu Doğan, Gılman-ı ortakçıyan-ı der civar-ı karye-i Kayapa. Mezkûrların merhum Kozancı Doğan kendü zaviyeleri mesalihiçün tayin etmişdir. Merkumların ispençeleri vesair rüsümları ve ziraat etdiklerinin nıfıs hâsılları vakf-ı mezbur için zabp olunur ve nisf-ı aharında ortakçılar mutasarrıfıdır ve zikr olan ortakçıların yerleri olmadığı için her kimin yerinde ziraat ederler ise evvela hâsıl-ı öşürlerini yer-i sahib alub mabaki tasnif ederler...” Bkz, BOA TD 498, s. 507.

²⁸⁰ BOA TD 498, s. 506-507.

²⁸¹ BOA TD 494, s. 131.

²⁸² BOA MD 45, Hüküm No. 2613.

²⁸³ BOA TD 494, s. 133.

²⁸⁴ BOA TD 77, s. 93.

belirtilmemiştir.²⁸⁵ M.1571/H.979 tarihli kayıttan anlaşıldığı kadarıyla zaviye bütçesinde önemli bir gelir ya da birikim bulunmamaktadır. Çünkü zaviye şeyhi İbrahim Dede, göndermiş olduğu dilekçesinde zaviyenin tamire ihtiyacı olduğu, tamirat giderlerini kendi maaşından kullanmak istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine zaviyenin tamir ihtiyacının olup olmadığının tespit edilmesine ve gerekli ise İbrahim Dede'nin kendi maaşını tamir giderlerinde kullanabilmesine karar verilmiştir.²⁸⁶ Buradan hareketle tıpkı zaviyelerin ilk kurulduğu yıllarda olduğu gibi XVI. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde yine kendi şeyhinin, kurucularının ya da görevlilerinin çabalarıyla varlıklarını sürdürdüklerini söylemek mümkündür. Şeyhin kendi maaşını dahi zaviye masrafları için kullanamayıp bunun için devletten onay alması devletin zaviye vakıfları üzerindeki kontrol mekanizmasının gücünü göstermektedir. Bu durum, herhangi bir bağışın, zaviye gelirinin gerekçe göstermeden harcanmadığının işaretidir. Kaldı ki şeyhin kişisel rıskının zaviyeye sarf edilmesi bile devletin lüzum görmesi ve olurlarına bağlıdır.

B-DİMETOKA'DAKİ ZAVİYELER

1)- Yağmur Baba Zaviyesi: Tahrir kayıtlarından zaviyenin evladlık vakıf olarak varlığını devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Zaviyenin bilinen tek akarı, önceleri mezra olup sonradan köye dönüşmüş olan Araplıca'dır. M.1519/H.926 tarihli tahrir kaydında, Yağmur Baba'nın oğlu Karlı, Araplıca Mezrası'nı ve vergi gelirlerini zaviye vakfı adına tasarruf etmektedir. Elinde bulundurduğu ferman hükmünce salariye ve öşürden muaftır. İlgili tahrir kaydında mezrada vergi mükellefi 3 hane bulunduğu ve bunlardan toplam 190 akçe vergi geliri tahsil edildiği görülmektedir.²⁸⁷ Hanelerin çok eskiden beri burada oturmadığı, zaviyenin inşasıyla birlikte buranın şenlendiği, iskâna açıldığı düşünülebilir.

²⁸⁵ BOA TD 470, s. 132.

²⁸⁶ BOA MD 10, s. 145, H.221.

²⁸⁷ “Zaviye-i Karlı b. Yağmur Baba der nezd-i karye-i Veledi Dağeri der Tanrıdağı, mezra'a-i Araplıca Der tasarruf-u mezkûr işbu zikr olan mezra'aya bundan evvel mutasarrıf olan mezkûr Karlı'nın atası Yağmur Baba'nın elinde hükm-ü hümayun metâi varmış ki mezbur mezra'a mezkûr Yağmur Baba'nın taht-ı tasarrufunda olub kimesneye öşür salariye virmeyüb dâhil olunmaya deyu haliya mezkûrun oğlu Karlı işbu mezra'aya bu ve cümlesi mutasarrıfdır, Dede ve Mahmud ve Bazarlu, Hâsıl: 190” Bkz, BOA TD 77, s. 292.

Bölge ile alakalı 1 yıl arayla yapılmış sayımların verilerinden anlaşıldığı kadarıyla yıllar geçtikçe Araplıca mezrasının şenlendiği, nüfusunun ve gelirinin arttığı anlaşılmaktadır.²⁸⁸ Yaklaşık 7 yıl içinde mezraa gelirlerinde 120 akçelik artış meydana gelmiş, mezradan 310 akçelik vergi hâsılatı elde edilmektedir. Nüfus artışında vergi hanesi değil zaviyeye hizmet eden dervişlerin sayısındaki artış etkindir. Çünkü hane sayısı önceki sayıya göre değişmemişken zaviyeye hizmet etmekte olan dervişler 25 kişi olarak kaydedilmiştir. Dervişler, zaviye binasında değil civarında oturup gelen geçene hizmet ettiklerine göre kendilerine ait evleri bulunmaktadır. Vergiden muaf olduklarından muhtemelen vergi hanesi olarak belirtilmemişlerdir. Ancak, mezranın şenlenmesi, nüfusun artışı açısından önemli bir veridir. Buradan hareketle, dervişlerin ve diğer zaviye çalışanlarının üretimdeki katkılarına, buldukları bölgenin imar ve iskânında oynadıkları role dikkat çekilebilir.²⁸⁹

M.1542/H.949 yılında Araplıca Mezrası artık köy statüsündedir. Muhtemelen zaviye kurulduğu yıllarda ıssız olan burası zaviyenin inşasıyla birlikte zamanla gelişip köy statüsüne kavuşmuştur. Köyün geliri 1380 akçedir. Gelirin tamamı zaviye için kullanılmaktadır.²⁹⁰

M.1568/H.976 ve M.1571/H.979 yıllarında Araplıca Köyü'nde sayım yapılırken, müfettişler köyün zaviyenin mülkü olduğunu gösteren mülknameyi istemiş, ancak belgenin kaybolduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine zaviye vakfın neslinden gelen 3 kişinin tasarruf ettiği çiftlikler ile zaviyeye hizmet etmekte olan 10 dervişin işlemekte olduğu çiftlikler zaviyeye yazılmış, köyün geri kalan geliri zaviye tasarrufu dışında bırakılmıştır. M.1568/H.976 tahririnde zaviyeye hizmet eden dervişlerin işlemekte olduğu çiftliklerden 270 akçe gelir elde edilmektedir. Dervişler, tasarruf ettikleri çiftlikler nedeniyle herhangi vergi ödememektedirler. Zaviye vakfına gelir sağlayan

²⁸⁸ BOA TD 136, s. 39; BOA TD 138, s. 27.

²⁸⁹ “Zaviye-i Timur (Yağmur) Baba der nezd-i karye-i Veled-i Dağeri der Tanrı Dağı, Mezraa-i Araplıca der tasarruf-u Karlı b. Timur (Yağmur) Baba el mezbur işbu zikr olunan mezraya bundan evvel mutasarrıf olan mezkûr Karlı'nın babası Timur (Yağmur) Baba'nın elinde hükm-ü hümayun meta'i varmış ki mezbur mezra'a Timur (Yağmur) Baba'nın taht-ı tasarrufunda olub kimesneye oşür salariye virmeyüb hiç ahd-ı mani olunmaya deyü haliya mezkûrun oğlu Karlı işbu mezra'aya muafiyet üzere mutasarrıf olub kimesneye oşür ve salariye virmeye deyü elinde hükm-ü şerif erzan kılınmış, dervişan nefer 35, hâsıl-ı mezra'a 310, zikr olunan dervişler zaviye-i mezbure civarında sakin olub ayende ve ravendiye hizmet ederler”, BOA TD 370, s. 40.

²⁹⁰ “Karye-i Araplıca sabıka mezraa imiş Yağmur Baba Zaviyesi kurbunda Karye-i Dağeri dahi derler der Tanrı Dağı haric ez defter 1380, Bkz, BOA TD 220, s. 16.

Yağmur Baba neslinden gelen 3 torunun işledikleri çiftliklerden elde edilen 50 akçelik hayvancılık ve bostan vergisiyle birlikte toplam 320 akçelik gelir sağlanmaktadır.²⁹¹ Zaviye, bu gelirle misafir olanlara yeme içme belki konaklama hizmeti sağlayarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın Osmanlı toplumundaki örneğini temsil etmektedir.

M.1571/H.979 tarihinde Araplıca Köyü'nün geliri 2300 akçedir. Ancak köyün gelirinin tamamı artık zaviyeye aktarılmadığı için bunun ne kadarının zaviyeye ait olduğu tespit edilememektedir.²⁹² M.1542/H.949 yılından bu yana köyün toplam gelirinde 920 akçelik artış meydana geldiği görülebilir.

2)- Abdal Cüneyd Zaviyesi: Zaviyenin şehir merkezi civarında bir parça yeri olduğu kaydedilmiştir. Fakat yerin nerede ve ne miktarda olduğu belli değildir. Kuvvetle muhtemel ki burası büyük bir yer değil ekinlik, çayırılık ve bağ gibi daha küçük bir yerdir.²⁹³

²⁹¹ “Vakf-ı Zaviye-i Yağmur Baba der karye-i Araplıca der Dimetoka der nezd-i karye-i Veledi Dağeri der Tanrı Dağı, Zaviye-i Yağmur Baba defter-i atikte zikr olan mezra'aya hükm-ü hümayun muta verilmiş ki mezkûr Yağmur Baba'nın taht-ı tasarrufunda olub kimesneye öşür ve salariyye vermeye deyü kayd olunmuş hin-i teftişde mezkûr Yağmur Baba'nın evladı tasarrufunda bulunub mülkname taleb olundukda zayi ettik deyü bulunmadığı ecilden ba-efrad-ı Zaviye-i mezbure için tayin olunan 270 akçe mukabelesinde merhum Yağmur Baba'nın evladı tasarrufunda vakı olan üç çiftliğin yerleri mahsulüne Zaviye-i mezbureye varid olan olursa ganemden resim alınmaya deyü mukayyid bulunmağın haliya üslub-u mezbur üzre defter-i cedit kayıd olundu deyü mukayyiddir defter-i atikte”, Bkz BOA TD 470, s. 631; BOA TD 498, s. 611; BOA TD 562, s. 129.

²⁹² BOA TD 54, s. 98.

²⁹³ Zaviyeye akar olarak vakfedilen yerin Dimetoka'ya bağlı köylerden Eymürlü olma ihtimalinden bahsedilmektedir: (Bkz, Vatan Özgül, “16. Yüzyıl Öncesinde, Dimetoka, Kızıl Deli ve Balabanlılar”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 53 (2010), s. 243). Adı geçen köy, Cüneyd Fakih Vakfı'na akar olarak Sultan II. Murad tarafından verilmiştir. (Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası... s. 266-267.) Burada adı geçen Cüneyd Fakih ile Abdal Cüneyd'in aynı kişiler olma ihtimali zayıf olarak görülmektedir. Çünkü Eymürlü Köyü, Cüneyd Fakih'in ölümünden sonra Hisarlı adında birisine, daha sonra bunun elinden alınarak Seyyid Mehmed ve evladlarına evladlık vakıf olarak verilmiştir. II. Bayezid zamanında Eymürlü Köyü'nü Seyyid Mehmed'in neslinden gelenler tasarruf etmekte idiler. Köy civarındaki mezraları ise Seyyid Mehmed'in neslinden Hatice Hatun tasarruf etmektedir. Ölümünden sonra ise oğulları Seyyid Abdullah ve Seyyid Lütfullah söz konusu mezralara mutasarrıfdir. (Bkz, BOA TD 370, s. 34). Görüldüğü üzere Abdal Cüneyd Zaviyesi ile Cüneyd Fakih Vakfı'nın hikâyeleri birbirine oldukça benzemektedir. Ancak, Abdal Cüneyd Zaviyesi'nin akarı Sultan I.Murad tarafından tevcih edilmiştir. Abdal Cüneyd'in neslinden olan kız torununun zaviye akarını tasarruf etmesi Cüneyd Fakih Vakfı'nda Sitayış ve Gökviran mezralarını tasarruf eden vakıf evladlarından Hatice Hatun'la aynı döneme denk gelmektedir. Ancak, Abdal Cüneyd'in ismi zikredilmeyen kız torunundan sonra zaviyenin yönetimine gelmiş olan evladının adı Seydi olarak belirtilmiştir. Aynı tahrirlerde Abdal Cüneyd Zaviyesi ile alakalı bilgiler muallakta iken Cüneyd Fakih Vakfı'na ait bilgilerin (akarının, kuruluşunun ve ahfadının) açıkça belirtilmesi bunların farklı vakıflar olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Zaviye gelirleri ile alakalı M.1485/ H.890 tarihli kayıta çayırların ve bağların mahsulünden 396 akçelik hâsılat elde edildiği kaydı bulunmaktadır.²⁹⁴ M.1519/H.926 tarihli kayıta zaviyenin bulunduğu mahalle ile zaviyenin kaydı olmasına rağmen ne kadar geliri olduğuna dair bilgi edinmek mümkün olmamaktadır. Çünkü şehir merkezindeki tüm mahallelerin geliri müşterek kaydedilmiştir.²⁹⁵ 1526 yılında yapılmış olan sayımda zaviye gelirlerinin 620 akçeye yükseldiği görülmektedir. Bu yılda gelir kaynakları hassa çayırları ve bağlardan elde edilen öşürler olarak görülmektedir.²⁹⁶ M.1527/H.925 ve M.1530/H.937 tarihli sayımlarda bir önceki sayıma nazaran zaviye gelirinde 100 akçelik artış söz konusudur. Zaviyenin geliri 730 akçe olarak kaydedilmiştir (Barkan, 1942, s. 338)²⁹⁷ Zaviyenin bundan sonraki sayımlarda gelir miktarında artış görülmemiştir. M.1568/H.976, M.1570/H.978 sayımlarında da zaviyenin geliri 730 akçe olarak görülmektedir.²⁹⁸

3)- Ahi Dinek Zaviyesi: Yıldırım Bayezid tarafından zaviyeye gelir sağlaması için Dimetoka kaza merkezinde pazar yerinde bir başhane yaptırılmış ve zaviyeye vakfedilmiştir. Başhanenin geliri zaviyeye aktarılmaktadır. Geliri günlük 3 senelik 1080 akçe olarak kayıtlıdır.²⁹⁹ Zaviyenin bununda dışında gelirine rastlanmamıştır.

4)- Karagöz Bey Zaviyesi: M.1485/H.890 tarihli tahrir göre Karagöz Bey, Hekimoğlundan satın aldığı Hekim Köyü'nü zaviyeye gelir olarak vakfetmiştir. M.1485/H.890 tarihinde Hekim Köyü 32 vergi hane ile 4042 akçelik hâsılatı

²⁹⁴ “Zâviye-i Abdal Cüneyd der nefsi-i Dimetoka. Şehir civarında bir pâre yer[e] çöker imiş merhum Gazi Murad Hüdavendigâr zamanından berü vakıfımış şimdiki halde Abdal Cüneyd’in neslinden oğlu kızı tasarruf edüb tekkeye harç ederlermiş amma hükümleri görülmedi. Hâsıl ez-çâyır hâssa ve öşr bağat ve sâir cihât 396”, Bkz, BOA TD 20, s. 301.

²⁹⁵ BOA TD 77, s. 142-146.

²⁹⁶ BOA TD 136, s. 31.

²⁹⁷ “Vakf-ı Zaviye-i Abdal Cüneyd der nefsi-i Dimetoka şehir civarında mezkûr Cüneyd’in bir pare yeri varmış Gazi Hüdavendigâr Handan berü vakıfımış haliya Abdal Cüneyd’in neslinden oğlu, oğlunun kızı oğlu Seydi tasarrufunda imiş mezkûr yeri bağlığa ulaştırıp mahsulün zaviyeye vakfedermiş. Hâsıl an ba’at ma’a meyva dönüm fi sene 680, çayırha-i hassa der kurb-ı şehri fi sene 50, yekûn 730” Bkz BOA TD 370, s. 30; BOA TD 138, s. 19.

²⁹⁸ BOA TD 470, s. 632; BOA TD 498, s. 61; KKA TD 562, 130 vr.

²⁹⁹ “Zaviye-i Ahi Dinek der mahalley-i Kasaban nam-ı diğeri Kuyumcu Mahallesi der nefsi-i Dimetoka sabıka Zaviye-i mezbureyi merhum Sultan Yıldırım Han bina edüb ve nefsi-i Dimetoka’da bazar için bir başhane yapub mezkûr zaviyeye vakfetmiş olan ve vakf için tasarruf olunur bulunmağın ber karar sabık kayd olundu deyü mukayyiddir defter-i atikde. an mahsul-ü başhane-i mezbure fi yevm 3, fi sene 1080”, Bkz BOA TD 562, s. 129; BOA TD 77, s. 242; BOA TD 136, s. 31; BOA TD 138, s. 19; BOA TD 470, s. 631; BOA TD 370, s. 30.

sahiptir.³⁰⁰ M.1519/H.926 tarihinde ise köy 34 vergi nüfusu ve 3788 akçelik gelir görülmektedir.³⁰¹ M.1530/H.937 tarihinde köyde 25 vergi hanesi ile 5 mücerred kaydedilmiştir. Köyden elde edilen hâsılat 411 akçedir.³⁰² Zaviyenin Dimetoka'nın merkezinde bazı dükkânların kirasından elde ettiği gelirleri de bulunmaktaydı. Zaviye'ye sonradan mescit denilmeye başlanmıştır, bazı hanımların da bağış yaptığı görülmüştür (Gökbilgin, 2007, s. 290). 1568 tarihinde zaviye yerine mescid olarak kaydedilmiştir. Mescit'in Dimetoka şehir merkezinde bazı dükkânların kirası ile Ayşe Hatun ve Abdi Çelebi adında birisinin eşinin nakit bağışlarından geliri bulunmaktadır.³⁰³ M.1571/H.979 tarihli kayda göre Çölmeklü Köyü'ndeki değirmenin gelirinin zaviye masraflarına sarf edildiği görülmektedir.³⁰⁴

5)- Hacı Bektaş Zaviyesi: Zaviye hakkında elde edilen tek bilgi M.1571/H.979 tarihli kayıttır. Çırçır Mahallesi kayıtları arasında gösterilen zaviyenin mali kayıtları hakkında bilgi edinmek mümkün olmamıştır.³⁰⁵

6)- Nasuh Bey Zaviyesi: Zaviye binası Dimetoka şehir merkezinde Nasuh Bey tarafından yaptırılmıştır. Nasuh Bey, Bey Köyü adı verilen ve kendi adını taşıdığı muhtemel olan köyün gelirini zaviye ile bitişiğindeki mescidine, köydeki cami ve mehtephanesine aktarmaktadır. Zaviyeye geliri aktarılan Bey Köyü'nün M.1485/H.890 tarihinde 4760 akçe geliri bulunmaktadır. Köyde haymane olarak oturmakta olan 39 hane kaydı vardır. Köyde ayrıca 6 mücerred kaydı yer almaktadır.³⁰⁶ M.1530/H.937 tarihinde köyde 45 müselleme vergi hanesi, 4 mücerred kayıtlıdır. Köyün vergi hâsılatı 25200 akçedir.³⁰⁷

³⁰⁰ “Vakf-ı Karagöz Bey Hekim Oğlu'ndan satın alınmış mülkü imiş nefsi Dimetoka'da olan tekkesine sarf olunmuş bundan evvel evkaf ve emlak tebdil ve tagyir olucak bozulub tımara verilmiş imiş şimdi gerü vakfiyet üzere tasarruf olunur ama beradları görülmedi., Bkz, BOA TD 20, s. 272, 273.

³⁰¹ BOA TD 77, 250.

³⁰² BOA TD 370, s. 32.

³⁰³ BOA TD 470, s. 632.

³⁰⁴ BOA TD 494, s. 185.

³⁰⁵ BOA TD 494, s. 159.

³⁰⁶ “Mülk-ü Nasuh Beğ mir liva-i İskenderye padişahımız Sultan Bayezid Han işbu köyü hibe ve temlik edüb bağışlamış, cem'i tevabiyle ve levahatıyla mülkiyet üzere tasarruf olunur beratı görülmedi Karye-i Beğ mülkü mezkûr karye-i Hacı nam-ı diğer Çeltükçü hali raiyyetleri mezkûr Beğ köyünde oturular...”, Bkz, BOA TD 20, s. 246.

³⁰⁷ BOA TD 370, s. 39.

7)- Kızıldeli Zaviyesi: Kızıldeli Zaviyesi, sadece klasik zaviye işlerinin yürütüldüğü değil aynı zamanda Kızıldeli adını taşıyan derbentin³⁰⁸ işlerinin de görüldüğü bir kurumdur. Kızıldeli Derbenti, kendisiyle aynı adı taşıyan ırmağın yakınında kurulmuştur. Adını Kızıldeli Irmağı'ndan almıştır. Sonradan zaviyeye yakınlığı münasebetiyle yönetim işleri zaviyeye aktarılmış olmalıdır. Derbent'in belgelerde ilk geçtiği yer M.1456/H.861 tarihli defter kayıdır. Derbentin korunması görevi Subaşı Hızır'ın tımarına bağlı Umur Hacı Köyü (Derbend)'nün gayri müslimlerinindir. Bunlardan her birisi onar akçe ile birer kile buğday ve arpayı vergi olarak tımar sahibine ödemektedirler. Ödeme yükümlülüklerinin nakdi karşılığı 792 akçedir. Bahsi geçen gayrimüslimler, Umur Hacı Köyü'nün reayası değildir. Bunlar aynı zamanda Daru Bükü Mezrası dâhilindeki Süvari Bükü Mezrası'nın mültezimleri olarak da kaydedilmişlerdir (Bilgili, 2010, ss. 100-105).

M.1486/H.892 tarihinde Kızıldeli Derbendi'nin faliyet alanı genişlemiştir. Umur Hacı Köy (Derbend Köy) yanında Sıçanlı ve Daru Bükü köyleri de derbend alanına dâhil olmuştur. Bunların geliri doğrudan tımar sahibine tahsis edilirken³⁰⁹ Daru Bükü Köyü'nün geliri Kızıldeli Vakfı'na aktarılmaktadır.³¹⁰ Daru Bükü Köyü, ilgili tarihte Kızıldeli Sultan ahfadından Gülşehri'nin tasarrufundadır. Gülşehri, zaviye dervişleriyle birlikte köyde derbent beklemektedir.³¹¹ Derbentçi gayr-i Müslimler, yaptıkları bu vazifelerine karşılık avârız-ı divaniyeden muaflardır. Vakıf arazisinde ziraatla uğraşırlarsa öşürlerini ödeyeceklerdir. Her derbentçi 10'ar akçe ispençe, birer kile buğday ve birer kile arpayı vergi olarak ödeyeceklerdir.³¹² 1530 tarihinden M.1571/H.979 yılına kadar Kızıldeli Derbendi'nde görevli gayrimüslimlerin hukuki statüleri aynen devam etmektedir. Bunlar, vakıf arazilerinde zirrat ettikleri öşür bedellerini tımar sahibine ödeyecekler, derbentçi olarak yolların güvenliğini sağlayacaklar, avârız-ı divaniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf olacaklar, her biri onar akçe ispençe ile birer kile arpa ve buğdayı vergi olarak ödeyeceklerdir.

³⁰⁸ Derbend, Osmanlıların fethettikleri yerlerde yolların ve ticaretin güvenliğini sağlayabilmek amacıyla yolların kavşak noktasına ve merkezi konumdaki mıntikalara kurulan karakolları Bkz, Yusuf Halaçoğlu, Derbend, DİA, 1994, C. 9, s. 162.

³⁰⁹ BOA TD 20, s. 223-224.

³¹⁰ BOA TD 20, s. 264.

³¹¹ "Gebran-ı mezra-i Daru Bükü derbend köyüdür yalnız Gülşehri tasarrufundadır elinde padişah hükmü vardır bile olan dervişleriyle derbendi hıfz edüb varız-ı divaniyeden emin olalar deyü...", Bkz, BOA TD 20, s. 265.

³¹² BOA TD 20, s. 265.

Daru Bükü, Tırfillu Viran ve Büyük Viran mezzaları Yıldırım Bayezid tarafından Kızıldeli Vakfı'na mülk olarak verilmiştir. Zaviye vakfına ve derbente ait gelirler hakkında M.1485/H.890 tarihli kayda göre toplam 1742 akçe vergi geliri bulunmaktadır. Buğdaydan 4 müdd³¹³ için 400 akçe, ceviz vb. den 4 müdd için 320 akçe, armuttan 10, bağdan 20, ceviz ağacından 100, çayırdan 50, su değirmeninden 15, ispençeden 210, çift-bennak-mücerred'ten 527, arustan (evlilik) 65, şarap üretiminden 30 akçe vergi hasılatı elde edilmektedir. Mezzalarda sadece Müslüman değil gayrimüslimler de oturmaktadır. Gayrimüslimler şarap üretimiyle uğraşmaktadır. Gayrimüslim olarak 17 hane 4 mücerred, vergi hanesi kayıtlıdır. Müslüman vergi hanesi sayısı daha fazladır. 26 müslüman vergi hanesi ile 15 mücerred yazılmıştır.³¹⁴

M.1519/H.926 tarihinde vakfın 3162 akçe vergi geliri kayıtlıdır. Vakfın arazilerinden elde edilen hasılatı göre buğdaydan 5 müdd için 1000, çev ve alef 600, cevizden 1000 akçe, armuttan 20, 1 gözlü değirmenden 15, bağdan 100, bostandan 30, arus (evlenme) 150 ve ispençeden 375 akçe vergi geliri elde edilmektedir.³¹⁵ Vakfa ait bir de tahsis görünmektedir. Demirlü Köyü sınırında Ketanlık Mezzası'nda bir değirmenin geliri 30 akçe olarak zaviye vakfına bağışlanmıştır.³¹⁶

M.1526/H.933, M.1528/H.935 yıllarında vakfın vergi gelirleri 3951 akçeye yükselmiştir.³¹⁷ M.1530/H.937 tarihli kayıta Daru Bükü hala mezra olarak görünmektedir. Tırfillu Viran ile Büyük Viran köy olarak kaydedilmiştir. Büyük Viran Köyü'nün vergi geliri ayrıca verilmiştir. Köyde 58 müselleme hane, 22 mücerred, 23 gayr-i Müslim hane, 2 gayrimüslim mücerred kaydı görülmektedir. Köyden 3951 akçe vergi hasılatı toplanmaktadır. Gayrimüslimler Daru Bükü Mezzası'nda oturmaktadırlar. Burası derbend köyüdür. Köy sakinleri derbencilik yapmalarına karşılık avarız-ı divaniyeden muaflardır. Ancak, vakıf arazisinde

³¹³ İslamiyetin ilk senelerinde kullanılmış olan şer'i mudd $\frac{1}{4}$ şa idi. Ebu Hanife'ye göre 1 müdd 2 Bağdat ritl'i, Ebu Yusuf'a göre ise $\frac{1}{3}$ ritl etmekteydi. Ebu Yusuf'un ritl'i Medine ritl'i olsa gerekir. Çünkü her ikisi de 812,5 gr (buğday)'dır, Bkz, Walther Hinz, a. g. e, s. 56.

³¹⁴ BOA TD 20, s. 264.

³¹⁵ BOD TD 77, s. 253; BOA TD 73, s. 44.

³¹⁶ BOA TD 77, s. 199.

³¹⁷ BOA TD 136, s. 33; BOA TD 138, s. 21.

ziraatla uğraşırlarsa öşürlerini vakfa ödeyeceklerdir. Çünkü ilgili gayrimüslimler, vakıf reayası değillerdir.³¹⁸

M.1568/H.976 tarihli defter kaydına göre vakfa ödenen vergi geliri 7815 akçeye yükselmiştir. Bu hasılatı ödeyenler 3 çift, 81 nim çift, 3 bennak, 26 müslüman mücerred, 67 gayrimüslim vergi mükellefidir. Gayrimüslimler kişi başı 10 akçe ispençe ödemektedirler. Hasılatın 2060 akçesi Daru Bükü, 120 akçe Süvari Bükü ve 5635'i Büyük Viran Köyü'nden sağlanmaktadır. Vergi hâsılatının dağılımı ise; çift-bennak-mücerred'ten 1101, 5 müddlük buğdaydan 1200, 11 müddlük mahlûtтан 1320, her hane için 25 akçe olmak üzere 10 avarız hanesinden 250, Müslüman bağlarından 450, balamut ve otlaktan 250, bostandan 100, ketenden 120, cevizden 30, kovandan 100, zemin tapusundan 150, koyundan 200, pazarda satılan koyundan 50, değirmenden 60, arustan (evlenme) 254 akçe vergi geliri sağlanmaktadır.³¹⁹

M.1571/H.979 tarihinde Kızıldeli Vakfı'nın tasarrufundaki Büyük Viran'dan 3455, Derbentten 2180 akçe, Daru Bükü'nden 2180 akçe vergi geliri sağlanmaktadır. Büyük Viran Köyü'nde 79 nim çift, 5 bennak, 25 mücerred, 3 dühan kaydı bulunmaktadır. 102 nefer vergi mükellefi kaydedilmiştir. Kızıldeli Derbendi'nde ise 700 ispençe, 3 müddlük 540 akçe buğday, 3 müddlük 300 akçe karışık tahıl, 80 bağ, 45 palamut, 90 bac-ı hamr, 30 bostan, 30 keten, 80 zemin, 150 evlenme, 120 Süvari Bükü Mezrası geliri, 15 akçe müjdegani vergisi tahsili yapılmaktadır. Büyük Viran ile Kızıldeli Derbendi'nin hâsılatları birlikte yazılmıştır. Buna göre çift-bennaktan 1035, 9 müddlük 1630 akçe buğday, 12 müddlük 1200 akçelik karışık tahıl, ispençe 350, Müslümanlardan tahsil edilen bağ 450, Pelut 250, bostan 100, keten 121, ceviz 20, kovan 100, zemin 150, koyun 200, pazarda satılan koyundan 50, evlenmeden 200, 2 göz değirmenden 60 akçe vergi geliri sağlanmaktadır.³²⁰

8)-Timurhan Şeyh Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Elmalu Köyü'nün hasılatı 5274 akçedir.³²¹

³¹⁸ BOA TD 370, s. 33.

³¹⁹ BOA TD 562, s. 127/b,128/a; BOA TD 470, s. 628.

³²⁰ BOA TD 498, s. 605-608.

³²¹ BOA TD 498, s. 601.

C-FERECİK'TEKİ ZAVİYELER

1)- **Ahi Turasan Zaviyesi:** M.1571/H.979 Doğancı Köyü civarında Gökçe Viranı Mezrası'nın geliri zaviyenin geliri olarak görünmektedir. M.1519/H.926 tarihinde köyden alınan vergi geliri 727 akçedir.³²² M.1571/H.979 tarihli kayıтта zaviye, Hacı Yusuf Mahallesi kayıtları içerisindeydir. Zaviyeye Gökçe Viranı Mezrası'ndan ne kadar gelir aktarıldığı, detay olmaması ilgi kaydın tutulduğu defterin sadece mufassal defter olmasıyla alakalıdır.³²³ Aynı tarihli evkaf defterinde mezra gelirleri belirtilmiştir. Buna göre mezradan 913 akçe hâsılat elde edilmektedir.³²⁴

2)- **Çubi Dede Zaviyesi:** Zaviyenin M.1519/H.926 tarihinde geliri 260 akçedir. Zaviyeye gelir sağlayan tarım gelirleri Koca Kilisa Köyü ile müşterek yazılmış olan Bağcı Köyü'dür.³²⁵ Köy, daha sonraki kayıtlarda Bağcı Deresi Mezrası olarak görülmektedir. 1526 yılındaki sayımda zaviye geliri 272 akçeye yükselmiştir.³²⁶ M.1571/H.979 tarihli kayıтта Ferecik şehir merkezine yakın civarda Bağcı Dere Mezrası'nın geliri zaviyeye aktarılmaktadır. Mezradan 360 akçe hâsılat elde edilmektedir.³²⁷ Aynı tarihli vakıf defterinde mezradan 360 akçe hâsılat elde edildiği belirtilmiş, zaviyenin geliri ise 305 akçe olarak ayrıca belirtilmiştir.³²⁸

³²² BOA TD 77, 431; BOA TD 136, s. 51.

³²³ “ Zaviye-i Ahi Turasan der mahalley-i Hacı Yusuf el mezbur der tasarruf Osman veledi Hamza beher yevm fi 2 Gökçe Viranı demekle ma'aruf mezraya berat-ı şerif ile mutasarrıfıdır. Şart-ı vakfiyet üzere zaviyedar olanlar mezranın mahsülüne berat-ı şerif ile mutasarrıfıdır”, Bkz, BOA TD 494, s. 281; BOA TD 54, s. 124.

³²⁴ BOA TD 498, s. 460; BOA TD 562, vr. 55; BOA TD 470, s. 479.

³²⁵ Vakf-ı Zaviye-i Çubi Dede haliya Yusuf b. Abdullah ahkam-ı padişahi vardır ki mezkur Yusuf şeyh olub bundan evvel şeyh olanlar yerine mutasarrıf olageldilerse bu dahi ol vech üzere mutasarrıf olub ayende ve ravendiye hizmet ede deyü. yekun 260”, Bkz, BOA TD 77, s. 431.

³²⁶ BOA TD 136, s. 51.

³²⁷ “Vakf-ı Zaviye-i Çubi Dede der nefis-i Ferecik der tasaruuf-ı Mehmed Dede b. Mustafa Dede an evlad-ı Çubi Dede el-merhum ber muceb-i berat-ı şahane mutasarrıflardır. Mezra-ı Bağcı Dere der kurb-ı nefis-i Ferecik mezbur mezrada hasıl olan mahsule merhum Mehmed Dede mutasarrıfıdır ber muceb-i şart-ı vakf hasıl-ı an öşr 360 şart-ı vakf üzere zaviyedar olanlar mezra mahsülüne mutasarrıflardır”, Bkz BOA TD 494, s. 280.

³²⁸ “Vakf-ı Zaviye-i Çubi Dede zıkr olunub zaviyeye şeyh olanlar kendülerinden mukaddim şeyh olanlar yerine mutasarrıflardır bunlar dahi ona mutasarrıf olub ayende ve ravendiye hizmet eyleyeler deyü defter-i atikde mukayyid bulunmağın ber muceb-i defter-i atikde kayd olundu, hasıl 305. Vakf-ı Zaviye-i Çubi Dede der nefis-i Ferecik der tasarruf-u Mehmed Dede b. Kayık Dede an evlad-ı Çubi Dede el merhum ber muceb-i bereketşahi Mutasarrıf Gerede. Mezraa-i Bağcı Dere der kurb-ı nefis-i Ferecik Mezraa-i mezbure mahsülüne merhum Mehmed Dede mutasarrıfıdır ber muceb-i şart-ı vakıf, hasıl 360”, Bkz, BOA TD 498, s. 460; BOA TD 562, vr.55; BOA TD 470, s. 479.

Ç-ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

1)- **Mümin Baba Zaviyesi:** Zaviye, Eski Zağra'da Tazılar Köyü yanında kurulmuştur. Tazılar Köyü kurucu Mümin Baba'nın tımarıdır. Hatta zaviyedeki on dervişin muaf olmalarına yönelik II. Bayezid tarafından muafname verilmiştir. M.1519/H.926 tarihli kayıta Tazılar Köyü'nün diğer adı olan Ilıcalı da kullanılmıştır. Köyde 16 vergi hanesi, 1 mücerred, 22 yamak, 3 yağcı, 2 eşkinci nüfusu kaydedilmiştir. Köyden 4211 akçe vergi geliri tahsil edilmektedir. Mümin Baba Zaviyesi'nin efradı köyden ayrı olarak yazılmıştır. Zaviyede 17 nefer sayılmış olup 510 akçe öşür vergisi Tazılar Köyü'nün sipahisine ödemektedirler.³²⁹

M.1530/H.937 tarihinde Tazılar (Ilıcalı) Köyü'nde 34 vergi hanesi, 1 mücerred, 9 yamak, 2 eşkinci ve yörük, 2 yağcı ile Ahmed Paşa'nın çiftlik kaydı görülmektedir. Köyün vergi geliri M.1519/H.926 yılına nazaran azalmıştır. 3836 akçe vergi hasılatı olan köyden elde edilen vergi miktarı 375 akçe (%9) azalmıştır. Zaviyede görevli derviş sayısı 30'a yükselmişken dervişlerin sipahiye ödedikleri öşür bir önceki sayıma nazaran azalarak 300 akçeye (%41) düşmüştür.³³⁰

M.1568/H.976 tarihinde padişah tarafından zaviye dervişlerine verilen vergi muafiyeti derviş sayısı oranında yenilenmiştir. Zaviye efradının devlete ödedikleri öşür miktarı M.1530/H.937 tarihindeki miktar olan 300 akçe ile aynı kalmıştır.³³¹

M.1571/H.979'da Tazılar Köyü Asarlu, Kara Veli (Yörük), Sungurlu, Ada Depe cemaatleri ile Banaslu ve Kızankaya mahallelerinden oluşmaktadır. Gümlübey Nahiyesi'ne bağlıdır. Ambarlu Cemaati 13 çift, 1 bennak ile 7 nefer aynı zamanda çift vergisi mükellefi yamak olarak kaydedilmiştir. Tazılar Köy sınırında yerleşmiş Kara Veli adlı Yörük cemaati ise 1 kişi çift, 8 kişi yamak çift, 2 kişi ise çiftliksiz ve 1 kişi de imam olarak kayıtlıdır. İmamın adı Mustafa Fakih olup bu cemaatin nüfusunda sayıldığına göre yörük cemaati sünnidir. Sungurlu Cemaati 2 çift, 9

³²⁹ “Zaviye-i dervişan-ı Mümin Baba der nezd-i Karye-i Tazılar sabıka Karye-i Tazılara mezkûr Mümin Baba ber vech-i tımar mutasarrıf imiş badehü tımar olmuş ve mezbure zaviye dervişlerinin on nefer kimesnesine ki kimesnenin yazılı raiyyeti olmaya ve raiyyet yerin tutmaya ve vech-i maişiyetleri sadakat-i müsliminden ola. Merhum Sultan Bayezid Han aleyh'ür-rahme ve'l gufran vech-i meşruh üzre zindigani iden on nefer derviş muaf ve müsellemler ola deyu muafname virilmiş haliya tecdid-i hükm dahi itmişler ve mezkûr dervişler öşürlerin Tazılar sipahisine virirler”, Bkz, BOA TD 77, s. 509.

³³⁰ BOA TD 370, s. 69-72.

³³¹ BOA TD 470, s. 664.

yamak çift ve 3 çiftliksiz olarak kaydedilmiştir. Ada Depe Cemaati'nde 8 çift, 11 yamak çift ve 8 çiftliksiz kayıtlıdır. Mahallelerden Banaslu 6 çift, 5 yamak çift; Kızan Kaya 2 çift, 4 yamak çift ve 1 çiftliksiz vergi mükellefi kaydedilmiştir. Köyden toplam 8143 akçe vergi geliri toplanmaktadır. Meyve, sebze, tahıl, bakliyat ve diğer maktu vergiler tahsil edilmektedir. Köyde değirmenlerin işlemekte olduğu görülür. 9 ayrı değirmenin 5 tanesini bir aile işletmektedir. Değirmenlerden her göz için 30 akçe olmak üzere 270 akçe vergi tahsil edilmektedir.³³²

2)-Gümlüoğlu Zaviyeleri: Vakfın Eski Zağra'da, Gümlüoğlu Köyü'nde ve Kosova'da olmak üzere 3 zaviyesi bulunmaktadır. Ayrıca Eski Zağra, Kosova, Gümlüoğlu Köyü ve Edirne'de olmak üzere dört adet mescidi olduğu görülmektedir. M.1519/H.926 tarihli kayıta Gümlüoğlu, Köse Salih, Hacı Yakub, İsmailce, Büyük ve Küçük Hamidli köylerinin geliri vakfa aittir. Gümlüoğlu Köyü, vakfın ana tasarruf kalemleri içerisinde yer almaktadır. Diğer köylere nazaran nüfusunun ve gelirinin fazlalığı açısından ilk sıradadır. 70 vergi hanesinin 20 mücerred'in yer aldığı köyün hâsılatı 13818 akçedir³³³. Köse Salih Köyü 11 vergi haneli, 3 mücerred ile 3104; ³³⁴ İsmail Köyü 12 vergi hanesi ile 2224,³³⁵ Hacı Yakub Köyü'nün 8 vergi hanesi, 1 mücerred ile 1664 akçelik vergi gelirine sahiptir³³⁶. Büyük ve Küçük Hamidli köyleri, sınırlarının genişleyip nüfusunun artmasıyla birlikte bölünmüş yerleşim yerlerindedir. Küçük Hamidli Köyü 2 vergi hanesi, 2 mücerred ile 2424 akçe hâsılatı sahiptir. Büyük Hamidli ise 17 vergi hanesi ile 2639 akçelik geliri görülmektedir³³⁷.

Musa Beğlü ve Beşdepe köyleri de vakfın gelir kaynakları arasındadır. Köyler, Sultan II. Bayezid tarafından Gümlüoğlu Paşa Yiğit'e temlik edilmiştir. Musa Beğlü Köyü 5 hane, 5 mücerret ile 1168 akçelik hâsılatı sahiptir.³³⁸

³³² BOA TD 494, s. 444-447.

³³³ BOA TD 77, s. 527-528.

³³⁴ BOA TD 77, s. 128.

³³⁵ BOA TD 77, s. 529.

³³⁶ BOA TD 77, s. 529.

³³⁷ BOA TD 77, s. 529-530.

³³⁸ BOA TD 77, s. 531.

Beşdepe Köyü altı bölükten oluşmaktadır. Bunlar Yegan Ahmed, Paşalular, Subaşı, Gündüzler, Yoğurtçu ve Yar Paşa bölükleridir. Bölüklerde toplam 38 hane, 4 mücerred kayıt edilmiştir. Bölüklerin hâsılatı 10164 akçedir.³³⁹

Vakfın gelir sahibi olduğu diğer köyler Bahadır Lale ve Çobanoğlu köyleridir. Bu köylere daha sonradan Yenice (Meriç), Kepecelü ve Kulfalca köyleri de dâhil olmuştur.³⁴⁰ Kayıtlara göre Bahadır Lale Köyü'nün 18 hane, 4 mücerred ile 1998; Çobanoğlu Köyü'nün ise 17 yamak hane, 2 mücerred ile 1640 akçe vergi geliri bulunmaktadır. Kepecelü Köyü 27 haneli olup 2454 akçelik hâsılatı bulunmaktadır. Yenice Köyü'nde 12 vergi hanesiyle 1930 akçe hâsılatı sahiptir. Kulfalca Köyü 13 hane, 2 mücerred barındırmakta olup 2239 akçelik hâsılatı sahiptir.³⁴¹

İkisi de M.1519/H.926 tarihli olan BOA TD 77 ve BOA TD 73 numaralı defterlerde köylerin gelirleri arasında fark bulunmaktadır.³⁴² Buna göre BOA TD 77 numaralı mufasal evkaf defterine göre vakfa gelir sağlayan tüm köylerin toplam hâsılatı 47566 iken aynı tarihli BOA TD 73 numaralı defter kaydında söz konusu toplam gelir 45109 akçedir. Aradaki fark 2457 akçedir.³⁴³

1568 tarihli kayıta Gümlüoğlu Köyü 15182, Köse Salih Köyü 2441, İsmailce Köyü 2144, Hacı Yakub 1574, Büyük ve Küçük Hamidlü köyleri 5879 akçelik hâsılatı sahiptir. Musa Beğlü Köyü 1330, Beşdepe Köyü'ne bağlı altı bölük ise 11134 akçelik hâsılatı sahiptir. Ayrıca Halilce (2207), Çobanlı (2011), Bahadır Lale (2235), Yenice (2138), Kepecelü (2572) toplamda 11163 akçelik hâsılatı sahiptir.³⁴⁴

M.1571/H.979 tarihli kayıta ise Köse Salih, Hacı Yakub, İsmailce ve Büyük ve Küçük Hamidlü Köylerinin sayımları bulunmamaktadır. Köyler, vakfın gelirleri

³³⁹ BOA TD 77, s. 531-534.

³⁴⁰ “Vakf-ı Veled-i Gümlü Beğ diğer selatin-i maziyyeden ahkâm vardır ki karye-i Bahadır Lale ve Çoban oğlu köyi imiş, sonradan üç pare köy dahi sınırları içinde dâhil olub haliya vakfiyet üzere zabt olunur Eski Hisar'da olan zaviyesine mescidine sarf olunur ellerinde muafnameleri vardır ve Gümlü oğlu Köyü'nde olan zaviyesine ve mescidine ve Edirne'de olan mescidine sarf olunur deyu mesdur olub defter-i atikte üslub-u mezbur üzere mukayyid bulunmağın haliya defter-i ceditde dahi kayd olundu. Bu karyeler dahi ol yer karyeleri gibi serbest olub ol karyeler kimesnededir.” BOA TD 498, s. 631.

³⁴¹ BOA TD 77, s.534-538.

³⁴² BOA TD 73, s. 103.

³⁴³ Tasnif heyeti BOA TD 73 numaralı deftere M.1520/ H.926 tarihini verse de ilgili kaydın XVIII. yüzyıla ait olması muhtemeldir, Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası..., s. 230.

³⁴⁴ BOA TD 470, s. 645-658.

arasında değildir. Diğer köylerden Gümlüoğlu (15182), Musa Beğlü (1228), Beşdepe (12134), Bahadır Lale (2235), Çobanoğlu (2011), Yenice (2138), Kepecelü (2572), Kulfalca (2207) toplam 39707 akçe geliri kayıtlıdır.³⁴⁵

Vakfa gelir sağlayan yerleşim yerlerinden elde edilen gelirlerde yıllara göre orantılı olmayan bir dağılım söz konusudur. M.1519/H.926 tarihli kayıta tüm gelirlerin miktarı 47566 akçe iken 1568 tarihinde ilgili gelirler 50847 akçeye yükselmiştir. 3281 akçelik farkla %7 civarında artışı meydana gelmiştir. Ancak M.1571/H.979 tarihinde tüm gelir 39707 akçedir. Toplam gelirden %22 civarında azalma görülmektedir. Bu azalmada Köse Salih, Hacı Yakub, İsmailce ve Büyük ve Küçük Hamidlü köylerinin hâsılatının vakıf gelirleri içerisinde olmamasının da etkisi bulunmaktadır.

Vakfın tahsisleri şu şekildedir: Bahadır Lale, Çobanoğlu (Toyran), Kepecelü, Yenice (Karacaköy) ve Kulfalca köylerinin gelirleri vakfın çeşitli yerlerdeki kurumlarına tahsis edilmiştir. Buna göre söz konusu gelirler Eski Zağra'daki zaviye ve mescide, Gümlüoğlu Köyü'ndeki zaviye ile mescide, Kosova'daki zaviye ve mescide, Edirne'deki mescide akar olarak kullanılmaktadır.³⁴⁶

3)- Doğan Balı Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihinde zaviyeye ait olan tek mali kayıt zaviye dervişleri tarafından işletilen su değirmeninden 30 akçe vergi alındığına dair olandır.³⁴⁷

D-TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER

1)- Hüseyin Paşa Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Hüseyin Paşa Zaviyesi Vakfı'nın Saruhanbeyli Nahiyesi'ne bağlı Varvara (Doğancı) Köyü sınırlarında kaydı tutulmuş 3 gözlü su değirmeni işlemektedir. Değirmenin işlemesinden eskiden de olduğu üzere vergi alınmayacağına dair kayıt düşülmüştür.³⁴⁸ Aynı yıl kaydı tutulmuş vakıf defterinde zaviye vakfının gelirleri hakkında detaylı bilgiye yer verilmiştir. Zaviyeye gelir olan bağ, bahçe ve tarlalardan elde edilecek mahsülün

³⁴⁵ BOA TD 498, s. 625-633.

³⁴⁶ BOA TD 77, s. 534-538.

³⁴⁷ BOA TD 77, s. 470.

³⁴⁸ BOA TD 494, s. 765.

getirisi zaviyenin ihtiyaçlarına, ayrıca zaviye görevlilerinden şeyh ve diğer dervişlerin masraflarına harcanacaktır.

Zaviyenin dört parça çayırılığı kayıtlıdır. Bunlardan 10 dönümü Oğuzcalar Köyü sınırına yakındır. 3 çayırılık Saldlu Köyü sınırına yakındır. Bunlardan birisi 20 dönüm diğerleri 30 ve 10 dönümdür. Zaviye vakfının 3 farklı bağı kaydedilmiştir. Bunlardan ikisi zaviyeye çok yakın bir yerdedir. Birisi 1 kıta diğer 2 kıtadır. Diğer bağ, Şeyhler Köyü yakınında olup 10 dönümdür. Şeyh Hacılı Köyü sınırı yakınlarında ayrıca 40 akçe yıllık vergisi olan çeltiki kabuğundan ayırmaya yarayan dink kaydedilmiştir.³⁴⁹ Varvara Köyü yakınındaki su değirmeninin kaydı yine M.1571/H.979 tarihli vakıf defterinde de geçmektedir. Değirmenin işletilmesinden herhangi bir vergi alınmamasına dair kayıt düşülmüştür.³⁵⁰

2)- Ali Baba Zaviyesi: Zaviye hakkında detaylı bilgi yoktur. Tatar Pazarı'nın Saruhan Nahiyesi'ne bağlı Saldlu (Sailü) Köyü'nde rastlanan bir çiftlik kaydından anlaşıldığı kadarıyla ilgili zaviyenin dervişlerinden Balaban Çiftliği işletmektedir. Ancak zaviyenin nerede olduğuna dair bilgi bulunamamıştır.

E-FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER

1)- Kürkçü Baba: Zaviye hakkında bilgi edinilen tek kaynak M.1519/H.926 tarihli kayıttır. Kayda göre gelip geçenlerin masrafları için tarladan çayıra dönüşmüş bir yer olduğu belirtilmiştir. Ancak yeri, miktarı konusunda bilgi yoktur.³⁵¹

2)-Mersin Baba: M.1571/H.979 tarihli kayıтта zaviye şeyhi üzerinde 10 akçelik vergi görünmektedir.³⁵²

³⁴⁹ “Emr-i Padişah-ı alempenah ile vilayet teftiş olunub tesvid olundukda bundan akdem mezbure zaviyei merhum Hüseyin Paşay-ı merhum mahalle-i mezburda ihdas idüb masdur olan asiyablarının ve bağlarının ve bahçelerinin ve tarlalarının mahsülü Zaviye-i mezburda varidin ve naziline sarf olunur bulunmağın yine Zaviye-i mezbureye şeyh olanlar ve sayir dervişler Zaviye-i mezbureye müteaalik olanlar asiyabları ve çayırları ve bağları ve tarlaları mahsülleri ayende ve ravendeye sarf etmek üzere deftere kayd olundu deyu defter-i atikte mukayyed bulunmağinhaliya defter-i cedide dahi üslub-u merkum üzere kayd olundu “, Bkz, BOA TD 498, s. 649.

³⁵⁰ BOA TD 498, s. 649.

³⁵¹ “Zaviye-i Kürkçü Baba der Karye-i mezbure müsellemlerün sadakatiyla zindegani ederlermiş ayende ve ravendiye İçün tarladan çayır olmuş”, Bkz, BOA TD 77, s. 734.

³⁵² BOA TD 494, s. 587.

F-KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER

Şeyh Ülemiş Zaviyesi: KüleğinViranı Köyü, evladık vakıflarıdır. Köyün geliri tasarruf edilmektedir. Ayrıca muafiyetlerinin dışında vergi de ödemektedirler. Zaviye vakfına ait 918 akçe vergi tespit edilmiştir. Vergiler, tarım gelirlerinden olup buğday, arpa, karışık tahıl ve pamuktan oluşmaktadır.³⁵³

G-KIZILAĞAÇ'TAKİ ZAVİYELER

Doğan Bey Zaviyesi: Zaviyeye ait tek mali kayıt 260 akçe yıllık geliri olan tek gözlü su değirmenidir. Zaviye binasının bulunduğu köydeki ilgili değirmenden alınan vergi bir önceki kayıtlardaki gibidir. Çünkü artık zaviye binası boştur. Faaliyette değildir. Zaviye binası yerinde köyün gayrimüslimleri oturmaktadır.³⁵⁴

H-İPSALA'DAKİ ZAVİYELER

Ahi Devle Zaviyesi: Mali kaydına rastalanmamıştır. Ancak M.1571/H.979 tarihli kayıta mahalle halkının, avarız- 1 divaniyye ile tekâlif-i örfiyyeden Sultan Murad Han zamanından beri muaf olduğu, bir önceki kayıta da aynen muafiyetin yazıldığı belirtilmiştir. En son sayımda ellerinde bulunan muafiyet belgesini ibraz ederek durumlarını muhafaza etmişlerdir.³⁵⁵

I-ÇİRMEN SANCAĞI'NDAKİ ZAVİYELER

Umur Bey Zaviyesi: Buna göre Çirmen'de Aladoğlu Köyü'nün sultan tarafından Umur Bey'e mülk olarak verildiği, Umur Bey'in kaydın tutulduğu tarihte ölmüş olduğu, köyün gelirinin Çirmen'deki imarete aktarıldığı, vakfın adının zaviye vakfı olarak kaydedildiği yazılmıştır. Köyde Müslüman ve Hristiyan halk oturmaktadır. Müslüman halkın 34'ü çift, 32'si bennak; Hristiyan halkın 20 hane olduğu köyden 4674 akçe hasılat elde edildiği kayıtlıdır. Çirmen şehir merkezinde de zaviyeye ait

³⁵³ “Vakf-ı Zaviye-i Şeyh Ülemiş zemin-i Küleğin Viranı demekle maarufdur yeri vakf-ı evladmış haliya beratı şahane mümaileyh Hasan ve Hüseyin Çiftliği muayyen olmuşlar evladlarından oldukları ecilden ber vech-iştirakın mutasarrıflardır şimdiye değin şeyh olduklarına vechile mutasarrıf olgıldükleri yerleri onlar dahi ol vecihle mutasarrıflardır deyü defter-i atikde mukayyid bulunmağın Mehmed ve İsa ve Vahid evladdan olub berat-ı şahaneyeye mutasarrıflardır. Hasıl 915”, Bkz, BOA TD 498, s. 465; BOA TD 470, s. 483; BOA TD 562, s. 55.

³⁵⁴ “Gılman-ı Zaviye-i Doğan Bey, asiyab, bab 1, 260, kulları kırılmış zaviye dahi hali kalmış yerinde mezkur karye Yavrı Deresi kafirleri oturmuşlardır”, Bkz, BOA TD 77, s. 316.

³⁵⁵ BOA TD 494, s. 337.

bazı gelirler bulunmaktadır. Buna göre bağdan 400, bahçeden 400, dükkândan 10 akçe zaviyeye gelir elde edilmektedir.³⁵⁶ 1515 tarihinde Çirmen köylerinden Karan Köyü'nün geliri zaviyenin vakfidir. Umur Bey'in Çirmen'de bir imareti bulunmaktadır. Çirmen Kazası'na bağlı köylerden Akdağ'ın geliri zaviyeye aktarılmaktadır. Müslüman ve gayrimüslim cemaatlerden oluşan köyden toplam 5286 akçe gelir elde edilmektedir.³⁵⁷

İ-HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER

1)-Saruca Paşa Zaviyesi: Kurucusu Saruca Paşa, Yassıpınar adındaki köyü zaviyeye vakfetmiştir. M.1530/H.937 tarihli kayda göre zaviyenin iki tarla ve bahçesi vardır.³⁵⁸ Ancak muhtemelen gelir getiren yerler değildir. Avarız-ı divaniyeden muaftırlar.³⁵⁹ Mali açıdan kendi kendine yetebilecek güce sahip değildir. Etraftan bahşedilen kurbanlarla geçimlerini sağladıkları yönünde kayıt söz konusudur.³⁶⁰

2)-Osman Baba Zaviyesi: Zaviyenin mali kaydının ilk görüldüğü ilk defterin 1515 tarihli olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihte Osman Baba Zaviyesi'nin gelir getiren bazı mülklerinin olduğunu görülür. Bunlardan, Kırpınar'da 4 gözlü su değirmeni zaviyeye ait görünmektedir. Değirmenlerden ikisini İlyas Voyvoda, ikisini de Benli Hasan zaviyeye bağışlamıştır. Değirmenlerin yıllık 3500 akçe vergisi kayıtlıdır. Ayrıca Aydoğmuş Köyü civarında 3 araba, Beyköy civarında 2 araba, Koçaş Köyü civarında 1 araba ile zaviye civarında dervişlerin baktığı 3 araba hâsılatı olan armut bahçeleri zaviyenin akarıdır. Bunun dışında Yunus Dede Vakfı'ndan zaviyeye gelir gösterilen Sarnıç Pınarı'nda meyve bahçesi 100 akçe hâsılat kaydedilmiştir. İskender Beyoğlu Yahya Bey, zaviyeye bir çeltük dingi bağışlamıştır. Çeltikten 6 müdd pirinç hâsılatı elde edilmektedir. Zaviyeye ait bağ, bahçeler, değirmenler ile bağışlanan kurbanlara

³⁵⁶ BOA MAD 35, s. 244 vd.

³⁵⁷ BOA TD 50, s. 57-58.

³⁵⁸ BOA TD 370, s. 342.

³⁵⁹ “Vakf-ı Pınar-ı Yassı demekle ma'aruf yeri Saruca Paşa vakfedüb hududu beyan olunmuş ve anda sakin dervişler merhum Sultan Bayezid Han ve merhum Sultan Selim Han tale bakahu ellerinde hükm-ü şerifleri var ve padişahımız Sultan Süleyman Han halled-i mülki hazretleri dahi mukarrer dutup ve mezkur dervişler kimesneye dahil olmayub ve avarız icab eden yerleri ve olmayub avarız-ı divaniyeden masun olub tekalif-i avarız olunmaya deyü hükm-ü şerif kayd olunmuş beyan-ı hududu budur ki zikr olunur Gündoğdudan Depecik Burnunda oyucuğa vararak Kaya Deresi, Çökük Pınar Hisarı, Çökük Pınarıdan Oluklu Pınara Oluklu Pınardan Dereye girip mucub-i vakıfname-i Saruca Paşa zikr olan vakfına ayende ve ravendiye hizmet eden dervişlerdir ki zikr olunur defter-i atikte bu hasıl üzere olmağın defter-i cedid-i hakaniye dahi sebt olundu”, Bkz BOA TD 385, s. 367.

³⁶⁰ BOA TD 370, s. 342.

kimsenin müdahil olmaması buyurulmuştur.³⁶¹ Zaviyenin ilgili tarihte nakit olarak 3600 akçe nakdi, o dönemin şartlarında kıymeti belirli olmayan 9 araba yıllık aynı hâsılatı olan armut bahçesi bulunmaktadır.

M.1530/H.937 tarihinde zaviyeye ait değirmen sayısı 3 göze düşmüş, gelirleri 3000 akçeye düşmüştür. Bahçe sayısında değişiklik olmamıştır. Ancak önceki sayımda aynı olarak aktarılmış olan hâsılatın kıymeti verilmiştir. Buna göre 5 bahçeden 500 akçe vergi elde edilmektedir. Her bir bahçe 100 akçe vergi hâsılatına sahiptir. İskender Beyoğlu Yahya Bey'in bağışladığı çeltik dinkinden 6 müdd hâsılat elde edilmektedir. Ilıca civarında Ahmed Dede'ye ait harap olmuş bir değirmen yazılıdır. Zaviyenin toplam geliri yıllık 3500 akçedir. Bir önceki sayıma göre nakit gelir oranını değerlendirmek sağlıklı bir sonuç vermeyecektir. Çünkü önceki sayımda armut bahçelerinden elde edilen gelirler aynı olarak yazıldığı için nakit toplamına ilave edilmemiştir.

M.1541/H.948 tarihli kayıta³⁶² zaviyeye gelir getiren su değirmenlerinin sayısı 5 olmuştur. İlyas Voyvoda'nın (Baba) bağışladığından 10, Kırkpınar'da Yeniçeri Hüseyin Vakfı'nın bağışladığından 12, Doğmuş yakınında Koçi Bey Vakfı'nın bağışladığından 10, Koçaşlı yakınında Mahmut Bey Vakfı'nın bağışladığı değirmenden 10 müdd vergi hâsılatı elde edilmektedir. Ilıca Köyü civarındaki Ahmed Dede tarafından bağışlanan değirmen ise harap vaziyettedir. Üzerine kayıtlı vergi bulunmamaktadır. Zaviyeye gelir sağlayan çeltik argı da iki tane olmuştur. Doğmuş civarındaki Yahya Bey Vakfı'nın bağışladığı Çeltik dinki bu tarihte yine kayıtlıdır. Üzerinde 5 müddlük vergi hâsılatı yazılıdır. Aynı köy civarında Koçi Bey Vakfı da bir çeltik dinki bağışlamış görünmektedir. Bunun da üzerinde 5 müddlük vergi hâsılatı kaydedilmiştir.³⁶³

³⁶¹ BOA TD 50, s. 131.

³⁶² "Hasköy nevalisinde ber muceb-i defter-i atik - hazret-i padişah-ı alempenah hükmi cihan-muta - erzani kılınmış, yurdunu ve tekkesin hududuyla tasarruf idüb ve etraftan kurban için gelen koyuna amel dahl itmeye ve resm taleb kılmaya deyu hükmüne nazar olunub mukarrer kılınub deftere sebt olunmuş badehu Sultan Selim Han - aleyhü'r-rahme ve'lgufrân - tekrar hükmi-i şerif sadaka idüb emir eylemişler ki zikr olan tekke ve ana müteallik olan bağa ve bağçeye ve değirmene kimesne dahl ve niza iderse men ve def oluna deyu suret-i hükmi defter-i atikte mukayyed olunmağın defter-i cedid-i hakaniye dahi bu minval üzere sebt olundu", bkz, BOA TD 385, s. 365.

³⁶³ BOA TD 385, s. 366-367.

M.1541/H.948 tarihinde zaviyeye gelir sağlayan bahçelerin sayısı 11'e yükselmiştir. Burada M.1515/H.921 tarihli kayıta olduğu gibi vergi gelirleri aynı olarak değil nakdi olarak kaydedilmiştir. M.1530/H.937 tarihli sayımda da nakit gelir miktarı belirtilmediği için üretim açısından artış ya da azalma olup olmadığı bilgisine ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bağçelerden Aydoğmuş ve Beyköy civarındakinden 100'er, dervişlerin işlettikleri ile Sarnıç Pınarı'ndan 100'er ve 1515 tarihinde rastlanmayan Koçaş ve Kara Dede yakınındaki Cemşit Ağa Bahçesi'nden 50 akçe vergi hâsılatı tahsil edilmektedir. Koçaş Köyü civarında bulunan Sefer ve Mehmed bahçelerinden 40'ar, Gökçeler civarında Kebe Musa ve İvaz Dede bahçelerinden ise 30'ar akçe vergi tahsili yapılmaktadır. İvaz Dede Bahçesi ? dönümdür. Bahçelerde hububat üretimi yapılmaktadır. Buna göre 30 müdd buğday, 10 müdd arpa, 10 müdd çavdar ve 10 müdd mısır hâsılatı elde edilmektedir.³⁶⁴

M.1571/H.979 tarihinde zaviye ve bulunduğu arsanın zaviye tasarrufunda olduğu, etraftan yapılacak kurban bağışlarından vergi talep edilmemesi diğer padişahlar gibi Sultan Selim tarafından da tasdiklenmiştir.³⁶⁵ Ayrıca zaviyeye tasarrufunda olan bağ, bahçe ile değirmenlere kimsenin müdahale etmemesi emredildiğine dair kayıt düşülmüştür.³⁶⁶ Bu tarihte 4 değirmen zaviye tasarrufundadır. Bunlardan birisi 3 gözü işleyen 10 müddlük hâsılı olanıdır. Diğerleri ise başka vakıfların zaviyeye olan tahsisleri ile geçmiş değirmenlerdir. Yeniçeri Hüseyin Vakfı'ndan Kırkpınar'da 3 gözlü 12 müddlük hasılatı olan bir değirmen zaviyeye gelir sağlamaktadır. Diğer tahsis Aydoğmuş Köyü yakınındaki 2 gözlü 10 müddlük hâsılı olan değirmendir. Koçi Bey Vakfı tahsis etmiştir. Mahmut Bey Vakfı'nın tahsisi ise Koçaşlı Köyü'ndeki 2 gözlü 10 müddlük hâsılı olan değirmendir.³⁶⁷

M.1571/H.979 tarihinde 2 çelitik arkı bazı vakıflar tarafından zaviyeye tahsis edilmiştir. Bunlardan ilki Yahya Bey Vakfı'nın tahsis ettiği Gündoğmuş Köyü yakınlarındaki arktır. 5 müddlük hâsılatı çıkmaktadır. Diğer ark Koçi Bey Vakfı'nın

³⁶⁴ BOA TD 385, s. 366-367.

³⁶⁵ BOA TD 521, s. 445.

³⁶⁶ BOA TD 494, s. 628.

³⁶⁷ BOA TD 521, s. 445.

tahsisi olan aynı köy civarındaki arktır. Onun da 5 müddlük hâsılatı kaydedilmiştir.³⁶⁸

Zaviyeye tasarrufunda olan bahçe sayısı M.1571/H.979 yılındaki kayıta artış göstermiştir. 12 bahçenin kaydı düşülmüştür. Bunlar Aydoğmuş Köyü civarında, Beyköy civarında ve abdalların kendi işledikleri bahçelerin isimleri yoktur. Diğerlerinden üç tanesi yine vakıf tahsisidir. Yunus Dede Vakfı'nın tahsisi Sarnıç Pınarı Bahçesi, Nebi Dede Vakfı'nın tahsisi ettiği abdalların işlediği bir bahçedir. Diğerleri Koçaş Köyü yanında Karaca Dede, Cemşit Ağa, Sefer, Mehmed bahçeleridir. Gökçeler Köyü yakınındaki Kebe Musa ve İvaz Dede bahçeleri de bunlardandır. İvaz Dede Zaviyesi yakınında 100 dönümlük adı verilmemiş bir bahçe kaydı daha bulunmaktadır. Bahçelerden toplamda 670 akçe vergi hâsılatı elde edilmektedir. Yetiştirilen tarım ürünlerinin vergi miktarı ise buğday 30, arpa 10, zahire 10, yulaf 10 müdd olarak görülmektedir. Osman Baba Zaviyesi'ne bağlı dervişlerin hayvancılıkla uğraştıklarına dair de kayıt bulunmaktadır. Söz konusu dervişler Kılıçburnu adlı yaylakı tasarruf edip 30 akçe vergi ödemektedirler.³⁶⁹

3)-Otman Baba Zaviyesi: 1515 tarihinde zaviyenin gelirleri tarım ile kurbanlık olarak bağışlanan koyunlar olarak görülmektedir. Buğdaydan 5 müdd 700 akçe, zahire 75, Arpa 2 müdd 200 akçe vergi mükellefiyeti kaydedilmiştir. Zaviyeye 400 baş koyun bağışlanmaktadır. İlgili tarihte bağış olarak dışarıdan zaviyeye verilecek koyuna müdahale edilmemesi, bunlardan vergi alınmaması emredilmiştir.³⁷⁰ M.1530/H.937 tarihinde zaviyeye bağışlanan kurban sayısı 350 başa düşmüştür. Zaviyeye gelir getiren akarlardan birisi de Behlül Dede'nin bahçe ve tarlasıdır.³⁷¹ M.1541/H.948 tarihinde zaviyeye bağışlanan kurban sayısı 200'e düşmüştür.³⁷² Bu tarihe kadar yıllar içerisinde zaviye bütçesinin gittikçe küçüldüğü gözlemlenmektedir.

³⁶⁸ BOA TD 521, s. 445.

³⁶⁹ BOA TD 521, s. 445.

³⁷⁰ BOA TD 50, s. 134.

³⁷¹ BOA TD 370, s. 341.

³⁷² BOA TD 385, s. 370.

Zaviye hakkında bilgi elde edilen diğer kaynak M.1571/H.979 tarihlidir. Bu kayıttaki zaviyede kullanılan demirbaşlar hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre 1 mushaf-ı şerif, 2 kara sığırı, 9 koyunu, 4 ineği ve 1 atı zaviyeye ait olarak kaydedilmiştir.

Zaviyenin kuruluşundan bu yana olan bazı muafiyetleri ve bunların diğer sultanlar tarafından olduğu gibi Sultan Selim tarafından da devam ettirildiği, zaviye arsasının satın alınıp binasının inşa edildiği, Otman Baba ve evlatlarının tasarrufunda olacağı, dışarıdan zaviyeye bağışlanan kurbanlardan da vergi talep edilmeyeceği bilgisi eski kayıtlarda olduğu gibi bu tarihte de tekrarlanmıştır. Ancak dervişlerin ziraat etmesine karşılık vergi ödeyeceği belirtilmiştir.³⁷³ Zaviyeye tarımsal faaliyetlerinde herhangi bir vergi muafiyeti sağlanmadığı görülür.

4)-Lütfullah Veledi Hacı Baba Zaviyesi: Zaviye kaydı sadece M.1515/H.921 tarihli defterde geçmektedir. Bu durum zaviyenin kısa ömürlü olarak faaliyette bulunduğunu akla getirmektedir. Zaviyenin yer aldığı Tunrul Köyü sadece M.1466/H.871 ve M.1481/H.866 tarihli defterde geçmektedir. M.1515/H.921 tarihli olanda ise müselleme köyü olduğu kaydı düşülmüştür. Bundan sonra köy hakkında da bilgi yoktur. Bu durum köyün dağıldığını zaviyenin faaliyetlerini kestiğini ve dervişlerinin etrafa dağıldığını düşündürmektedir (Çalık, 2005, s. 124). Zaviyeye ait herhangi bir akarı, tahsisi belirtilmemiştir. Sadece M.1515/H.921 tarihli defterde dervişlerinin etraftan yapılan yardımlarla geçindiklerini belirtmiştir.³⁷⁴ Varlığını devam ettirebilmek için yeterli gelire sahip olmaması, sadece yardımlarla geçiniyor olması, mevcut köyünün de dağılması zaviyenin faaliyetlerini sonlandırmasında etkili olmuş olabilir.

³⁷³ " Akyazı'da Hacı Hüseyin Kışlası kurbunda bazı hali yer Doğancı Saruhan nam karye subaşı Ali veled-i Musa'dan mezkûr Otman Baba nam derviş yuz akce resm-i tapu virub zikr olan yerde zaviye bunyad idub bu hususda - merhum mağfurun leh - Sultan Bayezid Han - aleyhu'r-rahme ve'l-gufrandan - sene sitte ve semanin ve semanemie şevvali evvelinden suret-i hukm-i şerif ibraz idub fehvasında buyurmuşlar ki haricden kurban için gelen koyuna amel dahl eylemeye ve resm taleb kılmaya ve zikr olan yurd tekke-i mezbur dervişin taht-ı tasarrufunda olub - merhum ve mağfurun leh -Sultan Selim Han tabe serahuda sene işrin ve tisamie Muharreminin evasıtıyla muverreh hukm-i şerif getirub haric ez defter olub mezkur Otman Baba'nın evladı sebt olunmasın maksud eyledukleri ecilden deftere sebt olundı deyu defter-i atik-i hakanide mukayyed bulunmağın hala defter-i cedide dahi kayd olundı. Amma ziraat ve hırsat itdukleri yerlerin öşür ve resimlerin sahib-i arza eda ideler", Bkz, BOA TD 521, s. 449.

³⁷⁴ BOA TD 50, s. 133.

5)-Hasan Baba Veledi Yağmur Zaviyesi: Zaviyenin gelir getirecek akarı ya da tahsisi görünmemektedir. Etraftan yapılan kurban yardımlarıyla geçindikleri belirtilmiştir. Avarız ödenmesini gerektirecek yerleri yoktur. Gelip geçene hizmet edip buna karşılık avarızdan, evlenme ve koyun vergilerinden muaf tutulmuşlardır. Senede 200 baş kurbanlık koyun zaviyeye bağışlanmaktadır.³⁷⁵ Kayıtlardan anlaşıldığına göre başka gelirleri yoktur.

J-YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

1)-Şeyh Sinan Zaviyesi: 1515 tarihli kayda göre Buraklı-Ilıca Köyü'nde yerleşik 23 vergi hanesinde 868 akçe vergi hasılatı elde edilmektedir. Vergi hanelerini zaviyede görevli dervişler oluşturmaktadır. Köyde 15 bennak vergisi mükellefi derviş 165 akçe ödemektedir. Buna göre bennak vergisi hane başı 11 akçeye karşılık gelmektedir. Mücerred vergisi kişi başı 6 akçedir. Köyde tarım olarak hububat üretimi yapılmaktadır. Buğdaydan 322, arpadan 205, yulaftan 104 akçe vergi geliri elde edilmektedir. Çift vergisi 66 akçedir. Bir vergi hanesinden 22 akçe alınmaktadır.³⁷⁶

2)-Şahkulu b. Abdullah Zaviyesi: M.1515/H.921 tarihli defter dışında bir kaynakta bilgiye rastlanmamıştır. (Çalık, 2005, s. 144)³⁷⁷ Zaviye vakfına ait tarım gelirleri görülmektedir ancak nereyi işlediklerine dair bilgi yoktur. Yıllık 250 akçelik vergi hasılatına sahiptir. Vergi kalemlerini meyve ve bağcılıktan elde etmektedir. 3 vergi hanesi kaydedilmiştir.³⁷⁸

K-TEKİRDAĞI'NDAKİ ZAVİYELER

1)-Mevlâna Muslihiddin Tekkesi: Tekkenin kendi mülkü olarak Ahi Mihal Çiftliği'ni tasarruf ettiği belirtilmektedir. Bilinen tek akarı bu çiftliktendir. Çiftlik üzerinde 10 vergi hanesi kayıtlıdır. Bunlardan 8 hane toplam 126 akçe çift vergisi, 1

³⁷⁵ “Zaviye-i Hasan Baba veledi Yağmur Baba Tanrıdağı kurbunda Perperek Deresi Boğacık nam karye kurbunda Baadlı demekle ma'aruf ve Akça Alanı ki Kara Asıllar, demekle ma'arufdur. Hali vıran mezra olub kimesne tasarrufunda olmayub defter-i cedide kayd olundu Zaviye-i mezkûrun meşahine Hasan Baba mutasarrıf ayende ve radendiye hizmet edüb her sene Şeyhullah edüb ikiyüz res mikdarı kurban koyun gelür ve avarız icab eder yerleri olmağın ve adet-i ağnamına ve resm-i arusanelerine kimesne dâhil etmeye”, BOA TD 370, s. 342; BOA TD 385, s. 369.

³⁷⁶ BOA TD 50, s. 280.

³⁷⁷ BOA TD 50, 283.

³⁷⁸ BOA TD 50, s. 282.

hane 11 akçe bennak vergisi, 1 hane 6 akçe mücerred vergisi ödemektedir. Çiftlikten toplam 2353 akçe vergi tahsil edilmektedir.³⁷⁹ Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılmış bir tahrirde çiftliğin vergi hasılatında azalma olduğu görülür. Vergi hasılatı 1322 akçeye düşmüştür. Vergi hanesindeki düşüşle paralellik gösterir, 7 vergi hanesine düşmüştür. Bunlardan 5 tanesi çift, 2 tanesi yarım çift tasarruf etmektedir. Çiftlik etrafında 1 gözlü harab değirmen kaydı vardır.³⁸⁰

2)-Musa Baba Zaviyesi: Zaviyeye babası eski Çirmen Sancak Beyi olan Mehmed Bey tarafından bir çiftlik ile bir mezra verilmiştir. Mezraya iki vergi hanesi kaydı düşülmüştür. Bunlar, zaviyede görevli dervişler olabilir. O sırada zaviyenin şeyhi Hüseyin Dede olduğuna göre mezrada kaydı düşülen derviş Musa Dede'nin azatlısı Yusuf ile Hüseyin Dede'nin oğlu Şaban olabilir. Mezranın adı belirtilmemiş olan zaviye mezrası tabiri kullanılmıştır. Mezradan buğday, yulaf ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ayrıca arıcılık faaliyeti de görülür. Buradan toplam 529 akçe vergi hasılatı elde edilmektedir.³⁸¹ M.1530/H.937 tarihinde zaviyenin toplam hasılatı 500 akçeye düşmüştür.³⁸²

³⁷⁹ BOA TD 50, s. 222.

³⁸⁰ BOA TD 385, s. 391.

³⁸¹ BOA TD 50, s. 225.

³⁸² BOA TD 370, s. 350.

III. BÖLÜM

ZAVİYELERDEKİ GÖREVLİLER

A-EDİRNE'DEKİ ZAVİYELER

1)-**Şeyh Bedreddin Zaviyesi:** Osmanlı Devleti'nde sürgünler sürgün edilenin ailesiyle birlikte yapılmaktaydı. Şeyh Bedreddin'in zaviyesi kurulduktan çok kısa süre sonra şeyh, ailesi ile birlikte sürgün edilmişti. Bu durumda Şeyhin zaviye ile mütevellilik ilişkisi kesilmiş olmalıdır. Bununla birlikte zaviyenin kapatılmadığı faaliyetlerine devam ettiği bilinmektedir.

Diğer dikkate alınması gereken kayıt ise, M.1412/H.815 yılından öncesine atıfta bulunan vakfiyede tavliyetin ve zaviyenin şeyhinin Şeyh Musa b. Ali olduğu kayıdır.³⁸³ Buna göre Şeyh, Musa Çelebi'nin hükümranlılığı altında Kazaskerlik görevini üstelendiğinde tevliyeti ve zaviye şeyhliğini halifesine devretmiştir. Şeyh Bedreddin'in bu durumda sürgünden önce zaviyesi ile yönetsel münasebetinin kesildiği, sürgün ile de dervişleri ile de ilişkisinin kesildiği anlamına gelmektedir.

Sürgünden sonra da zaviyenin mütevelliliği vakfiye şartı gereği Şeyh Bedreddin ve evladından sonra zaviye şeyhine olduğuna göre, zaviyeye şeyh atanarak faaliyetlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim vakıf tahririnde vakıf mütevelliliği şartı belirtilip devamında halen zaviye şeyhinin Şeyh Mustafa b. Ali olduğu belirtilmektedir. İlgili şeyhin vakıf evladından olmadığı anlaşılmaktadır. Bundan sonra zaviyeye vakıf kurucusu soyu haricindekiler gelmiş olmalıdır. M.1519/H.926 tarihli tahrirde Kilisa Cami'i Mahallesi'nde Pir Nazır Odası'nda kalmakta oldukları görülen 12 derviş isimleriyle yazılmıştır. Her birinin adının altında Acem ibaresinin olması İran kökenli olduğunu gösterir. Bunların isimleri Derviş Ali, İdris b. Ozan, Hacı Mehmed, Derviş Kulu, Baba Ali, Pir Kulu, Hüseyin, Abdi, Haydar Kulu, Derviş Mehmed'tir. Diğer odada zaviye dervişlerinin isimleri ayrıca kaydedilmiştir. Bunların isimleri Mustafa, Seydi Ahmed, Kurt, Hasan,

³⁸³ BOA TD 1070, s. 148.

Ahmed'tir. Bu odada kalan dervişlerin tamamı babuçculuk yapmaktadır.³⁸⁴ 1530 tarihinde zaviyenin şeyhi İlmeddin'dir.³⁸⁵

2)-Şeyh Şücâ Zaviyesi: Şeyh Şücâ'aeddin Veli'nin, XIV. yüzyılın sonu XV. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Hem kendi vilayetnamesi hem de Otman Baba Vilayetnamesi'nde verilen bilgiler bunu göstermektedir. Otman Baba'nın vilayetnamesine göre Yıldırım Bayezid döneminin sonlarında Şüca'eddin Veli'yi Anadolu'da bulunmaktadır. Hatta Timur kendisine gelerek bazı hediye ve mallar vermek istemiş, Şeyh Şücâ'eddin bunları kabul etmemiş, Timur'dan derhal Anadolu'dan çıkmasını istemiştir (Haşim Şahin, 2017, ss.5 3-54).³⁸⁶ Kendi Vilayetname'sinde Timur'la olan herhangi bir münasebetine yer verilmeyip daha çok Çelebi Mehmed ve II. Murad dönemlerindeki faaliyetlerinden, o dönemin devlet ricali ve meşayihleriyle olan münasebetlerinden bahsetmektedir. Şücaeddin Veli, ağırlıklı olarak Eskişehir'de Seyit Gazi'de yaşamıştır. Ancak dervişleriyle birlikte Bursa, Manisa, Kütahya, Ankara civarını da gezmiştir (Haşim Şahin, 2017, s. 54).

Şeyh Şücâeddin'in, kendi zaviyesi Eskişehir'de Seyyid Gazi Zaviyesi'ne çok yakın bir yerde kurulmuştur. Menakıbnamesine şeyhin maiyetindeki 200 abdalıyla birlikte yazları gezip, kışları ise zaviyelerinde geçiren tipik bir Kalenderi olduğuna vurgu yapar. İlgili Vilayetname'de kendisinden Sultan Varlığı olarak bahsedilir. Şüca'eddin Veli, sadece Kalenderi zümreleri içinde değil aynı zamanda üst düzey Osmanlı Gazi'leri arasında da hatırı sayılır mevkiye sahiptir. Timurtaş Paşa ve oğlu Ali Bey gibi pek çok müridinin olduğu ve bunlarla birlikte Rumeli gazalarına katıldığı belirtilir (Ocak, 2016, ss.151-152). Şeyh Şücâ'nın etkisi sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış, Balkanlarda da yoğun olarak hissedilmiştir.³⁸⁷ Hatta Anadolu ve

³⁸⁴ BOA TD 77, s. 31.

³⁸⁵ BOA TD 370, s. 4.

³⁸⁶ Küçük Abdal, Vilayetname-i Otman Baba, Ankara Cebeci Semt Kütüphanesi, nr.495, vr. 18a.

³⁸⁷ Edirne'deki zaviyeye adını veren Şeyh Şücâ'eddin'in bu kişi mi yoksa Edirne şehrinin kurucuları arasında gösterilen Şeyh Şücâ Karamani mi olduğu net değildir. İkisinin de aynı kişi olma ihtimali bulunmaktadır. Çünkü her ikisinin de aynı zamanlarda yaşadığına dair bilgiler mevcuttur. Edirne şehrinin kurucuları arasında gösterilen Şeyh Şücâ II. Murad döneminde Edirne'ye geldiği burada padişah tarafından adına bir zaviye ve mescit yaptırıldığı böylece Edirne'nin kurucuları arasında sayıldığı belirtilir, Bkz, M.Tayyib Gökbilgin, Edirne Şehrinin Kurucuları, Edirne, Edirne'nin 600. Yıldönümü..., s. 168; Ayrıca Edirne Şehri'nin kurucuları arasında olan şeyhin ünvanı Karamani olup bu ünvanı Şeyh Şücâ Veli'de görülmemektedir. Ancak, Şeyh Şücâ Veli'nin Karamanoğlu ile husumeti sonucu zaviyesinin bulunduğu Eskişehir'e geldiği belirtilmektedir, (Bkz, A. Yaşar Ocak, Kalenderiler..., s. 151), Karamani ünvanı buna dayanıyor olabilir. Dolayısıyla Eskişehirde bizzat kendi

Balkanlar'da onun adına açılmış pek çok tekke ve köyler bunun göstergesidir (Haşim Şahin, 2017, s. 58).

M.1555/H.963 tarihinde zaviyenin şeyhi, imamı ve mütevellisi Muslihiddin'dir. Muslihiddin'in yemek harcamasının 5 akçeden on akçeye çıkarılmasına ilişkin karar görülmektedir.³⁸⁸ M.1571/H.979 tarihinde Şeyh Şücâ Zaviyesi'nin aynı zamanda imamlık da yapmakta olan şeyhi, Mevlâna Hasan Ahmed'tir. Şeyh, Hacı İslam (Veled-i İslam) Mahallesi'nde oturmaktadır.³⁸⁹

3)-Baba Timurtaş Bey Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayıta vakfın bulunduğu mahallede, Baba Timurtaş Bey adını taşıyan odada beş vakıf görevlisi isimleriyle birlikte görülmektedir. İskender, Osman, Memi, Mahmud, Sinan isimli görevliler odada kayıtlıdır.³⁹⁰ 1571 tarihli kaydın tutulduğu sırada vakıf neslinden Mehmed Çelebi tevliyet sahibi olarak görülmektedir.³⁹¹

4)-Mahmud Müderris Zaviyesi: Hatuncu Mahallesi'nde olduğu görülen zaviyenin M.1571/H.979 tarihindeki şeyhi Alaeddin'dir.³⁹²

5)-Kıyık (Kıyak) Baba Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Cafer b. İsmail zaviyede imam, müezzin ve şeyh olarak görev yapmaktadır. Fakat Çokalcı Mahallesi'nde zaviyeye ait bekâr odasında 4 kişiyle birlikte oturmaktadır.³⁹³

6)-Edhemi Sultan Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Amal b. Eymir'dir. Aynı zamanda habbazdır.³⁹⁴

7)-Arpacı Sinan Zaviyesi: Zaviye, Sabunhane (Sabuncıyan) Mahallesi'nde kayıtlıdır. Kara Sinan M.1571/H.979 tarihinde zaviyede şeyhtir.³⁹⁵

zaviyesini açmış Anadolu ve Balkanlar gibi pek çok yerde adına tekke açılıp köy kurulmuş olan Şeyh Şücâ Velf ile Şeyh Şücâ Karamani aynı kişi olabilir.

³⁸⁸ BOA MD 2, s.29, h.258.

³⁸⁹ BOA TD 494, s. 12.

³⁹⁰ BOA TD 494, s. 26.

³⁹¹ BOA TD 1070, s. 223.

³⁹² BOA TD 494, s. 24.

³⁹³ BOA TD 494, s. 30.

³⁹⁴ BOA TD 494, s. 35.

³⁹⁵ BOA TD 494, s. 36; BOA TD 54, s. 15.

8)-Baba Haydar b. İbrahim Zaviyesi: M.1572/H.980 tarihinde Baba Haydar b. İbrahim Seyyid zaviyenin şeyhidir.³⁹⁶ Zaviyede o tarihte altı kişi görevlidir. Seyyid Hüseyin b. Hasan Dede, Mehmed Dede, Hüseyin Dede, Mahmud Dede ve Seyyid Baba isimli dervişler zaviyenin hizmetindedir.³⁹⁷

9)-Anbardar Zaviyesi: M.1572/H.890 tarihinde Mehmed Bali zaviyenin şeyhidir.³⁹⁸ Aynı tarihte Hasan b. Hamza zaviyede kayıtlıdır.³⁹⁹ Muhtemelen zaviyeye hizmet eden dervişlerdendir.

10)-Güzelce Baba Zaviyesi: Abdullah Çelebi zaviyede görevlidir. Ancak görevi yazılmamıştır. Tımar erbabı olduğu belirtilmiştir.⁴⁰⁰ Bektaş Seyyid'in evlatlarından olduğu kaydı vardır.⁴⁰¹

11)-Hacı Memi Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayıta zaviyenin kurucusu Hacı Memi aynı zamanda zaviyenin şeyhidir.⁴⁰²

12)-Eşkinçi Pirî Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Hacı Ali Pirî'dir.⁴⁰³

13)-Elvan Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Hızır b. Ramazan olarak kaydedilmiştir.⁴⁰⁴

14)-Kasab Alanı Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Ramazan Halife zaviyede şeyh olarak görünmektedir. Zaviye Şehabeddin Paşa sınırlarındadır.⁴⁰⁵

16)-Kemal Halife Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihinde zaviyenin şeyhi Muslihiddin Halife'dir. Zaviyede şeyh ile birlikte toplam 8 kişi görevlidir. Abdi Sofu, Mehmed b. Sofu, Mehmed b. Hızır, İvaz b. Murad, Derviş Hamid b. Abdullah, Hasan b. Kasım,

³⁹⁶ BOA TD 494, s. 39; BOA TD 54, s. 16.

³⁹⁷ BOA TD 54, s. 16.

³⁹⁸ BOA TD 494, s. 42.

³⁹⁹ BOA TD 54, s. 17.

⁴⁰⁰ BOA TD 494, s. 45.

⁴⁰¹ BOA TD 54, s. 19.

⁴⁰² BOA TD 494, s. 46.

⁴⁰³ BOA TD 494, s. 47.

⁴⁰⁴ BOA TD 494, s. 47.

⁴⁰⁵ BOA TD 494, s. 49.

Hasan b. Kasım görevlilerdir. M.1571/H.979 tarihli kayıt esnasında zaviyede Okçu Sufi denilen Derviş Ahmed şeyhtir.⁴⁰⁶

17)-Mevlevihane-i Köhne (Muradiye Mevlevihanesi): Osmanlı başkentinde kurulmuş olan Mevlevihane, hak ettiği meşrûiyeti alabilmek için sultanın isteği üzerine Mevlâna'nın sülalesinden beşinci çocuğu Celaleddin Çelebi ve altıncısı Cemaleddin Çelebi Edirne'ye getirtilip Muradiye Mamuresi'nde ayrıca inşa edilmiş olan dergâha yerleştirilmişlerdir. Bunların sayesinde Edirne kültür muhitine önemli katkılar sağlanmıştır (Şakir-Taş, 2009, s.123). M.1519/H.926 tarihinde mevlevihanenin şeyhi Mehmed'tir. Mevlevihanede sadece şeyh, dervişler değil başka meslek erbabları da görev yapmaktadır. Bu yönüyle Mevlevihane ve bu nevi müesseseler sadece bir hizmet değil istihdam merkezidir. Bunlar yaptıkları işlere karşılık Muradiye İmareti'nden ücretlerini almaktadırlar. Mevlevihanede görevli olan çalışanların almış oldukları ücret XVI. yüzyılda şu şekildedir: Derviş Mehmed (Mevlevihan 6 akçe), Mustafa Muslihiddin ve Sina Seyyid (hanende 1'er akçe), Muslihiddin (aşirhan ve hanende 6 akçe), Pir Mehmed (muarrif 1 akçe), Veledi Ulu (nayı 3 akçe), Kemal (dünbeleki 2 akçe), Ahmed Dede (nayı 2 akçe), Muhyiddin-Hacı Ebri- (deffal 2 akçe), Şemseddin (deffal 2 akçe), Pir Ahmed (tableki 2 akçe). (Barkan, 1993, s. 304; Kazancıgil, 1999, s. 37).

18)- Şeyh (Hacı) Hızır Zaviyesi: Mehmed b. Süleyman M.1571/H.979 tarihinde zaviyede şeyh olarak görev yapmaktadır.⁴⁰⁷

19)-Şarabdar Hamza Bey Zaviyesi: Seyyid Mustafa M.1571/H.979 tarihinde zaviyede şeyhtir.⁴⁰⁸

20)-Hasan Dede Zaviyesi: Hızır Dede M.1571/H.979'de zaviyede şeyhtir.⁴⁰⁹

21)-Afşancı Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviye şeyhi Ak Emir'dir.⁴¹⁰ Ancak aynı tarihli başka bir defter kaydında zaviye şeyhinin Mehmed b. Ali olduğu

⁴⁰⁶ BOA TD 1070, s. 391.

⁴⁰⁷ BOA TD 494, s. 53.

⁴⁰⁸ BOA TD 494, s. 53.

⁴⁰⁹ BOA TD 494, s. 53.

⁴¹⁰ BOA TD 494, s. 55.

görünür.⁴¹¹ Defter aynı yıla ait olduğuna göre zaviyede şeyh değişikliği söz konusudur.

22)-Şah Melek Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihli kayıta sufilerin oturmakta olduğu, Atik Dede'nin zaviye şeyhi olduğu belirtilmiştir. Zaviye, Hallaç Hacı Mahallesi'nde kaydedilmiştir. ⁴¹²

23)-Tur Paşa Hatun binti Mahmud Bey Zaviyesi: M.1485/H.890 tarihinde zaviyede 3 kişi görevlidir Bunlar Turpaşa Hatun'un köleleri Yunus, Yusuf ve ...'dir. Zaviye vakfının yönetimi Süleyman b. Gören'dedir. Evvelinde 10 derviş zaviyede görevli iken kayıt esnasında sadece 3 kişinin olduğu görülmektedir. ⁴¹³

24)-Ramazan Halife Zaviyesi: Sultan Hacı Bayramın halifelerinden Ramazan Halife tarafından kurulmuştur. Ramazan Halife sülukunu tamamlayıp Edirne'ye gelerek yerleşmiş, tarikatını yaymıştır. Kendisine mensup olanlar da tarikat işleriyle meşgul olmuşlardır (Şimşek, 2008, s. 236). M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Fazlullah'tır. Zaviyenin müezzini Ahmed'tir. ⁴¹⁴

25)-Büklüce Dede Zaviyesi: Hüdaverdi, M.1571/H.979 tarihli kayıta zaviye şeyhidir.⁴¹⁵ M.1581/H.989 tarihli kayıta zaviyenin şeyhi Seyyid Ali'dir. Günlük 2 akçe yevmiyesi bulunmaktadır. Buna ilişkin beratının resmileştiğine dair kayıt düşülmüştür.⁴¹⁶

26)-Hacı Bayram Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviye şeyhi Kasım b. Mehmed'tir.⁴¹⁷

27)-Mahmud Subaşı Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Süleyman'dır. Zaviyenin Şeyh Alemüddin Mahallesi'nde olduğuna dair kayıt vardır.⁴¹⁸

⁴¹¹ BOA TD 54, s. 22.

⁴¹² BOA TD 494, s. 61; BOA TD 54, s. 24.

⁴¹³ BOA TD 20, s. 70.

⁴¹⁴ BOA TD 494, s. 74; BOA TD 54, s. 29.

⁴¹⁵ BOA TD 494, s. 131.

⁴¹⁶BOA MD 45, Hüküm No: 2613.

⁴¹⁷ BOA TD 54, s. 9.

28)-Fazlullah Zaviyesi: Zaviyenin adının geçtiği M.1571/H.979 tarihinde zaviyede Ramazan Halife şeyh olarak kaydedilmiştir.⁴¹⁹

29)-İbrahim Paşa Zaviyesi: Zaviyeye adını vermiş olan İbrahim Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in veziri olan Çandarlı Halil Paşa'nın oğludur. M.1429/H.833 tarihinde Edirne'de dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilinden sonra ilmiye sınıfına geçmiş, M.1451/H.855 yılında Edirne Kadısı olarak görevlendirilmiştir. Sadrazamlık makamına ulaşıncaya kadar resmiyette adı İbrahim Çelebi olarak zikredilmiştir. M.1464/ H.869 yılı ortalarına kadar kadılık görevini sürdürmüştür. M.1487/H.843 yılında Şeyzade Bayezid'in lalası olarak Amasya'ya görevlendirilmiştir. Daha sonra Rumeli Beylerbeyliği, üçüncü ve ikinci vezirlik görevleri ve Sultan Bayezid'in Edirne'de kurduğu vakıflara müteveli tayin edilmiştir. M.1490/H.904 tarihinde sadrazamlık makamına nail olmuştur. 1499 yılında padişahla birlikte çıktığı İnebahtı Deniz Seferi esnasında 67 veya 68 yaşında vefat etmiştir (Kazancıgil, 1999, ss. 57-58).

İbrahim Paşa babasının idamından sonra Fatih Sultan Mehmed devrinden itibaren Edirne Kadısı ve kazaskerlik, vezirlik gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Kazasker olarak tasarrufunda bulundurduğu tımar köyleri ile babasından evlatlık vakıf olarak intikal eden mülklerini ve diğer emlakını Edirne, İstanbul ve muhtelif yerlerde yaptırdığı din ve hayır kurumlarına bağışlamıştır (Gökbilgin, 2007, ss. 417-418) .

M.1466/H.870 tarihli vakfiye kaydında İbrahim Paşa'nın imareti bünyesinde faaliyette olan zaviyesinin evladlık vakıf olarak nesilden nesile idare edilmesi şeklinde şartı bulunmaktadır. Tevliyetin vakıf kurucusu neslinden, bulunmadığı halde ise kardeşi Muslihiddin Bey ve onun neslinden, Muslihiddin Bey'den sonra ise vakfin azatlıları ve bunların evlatlarına intikal etmesi şart edilmiştir. Kayıt esnasında kurucu neslinden Ali Çelebi zaviyenin tevliyetine sahiptir.⁴²⁰

30)-Gittigiran Zaviyesi: M.1578/H.986 tarihli kayda göre zaviyenin şeyhi Receb adlı pehlivana verilmiştir. İlgili kayda göre, zaviye ile mektebin tevliyeti güreşçilerde

⁴¹⁸ BOA TD 54, s. 10.

⁴¹⁹ BOA TD 54, s. 20.

⁴²⁰ BOA TD 1070, s. 433.

olması lazım gelirken yabancı birisinde olduğu, hatta zaviye binasının ihmâl nedeniyle bakımsızlıktan harabeye döndüğü, tevliyetin Recep Pehlivan'a verilmesi talebinde bulunulmuştur. İlgili talep yerinde bulunarak kabul edilip bundan sonra İstanbul'daki güreşçiler kimi isterse tevliyetin ona verilmesi buyurulmuştur.⁴²¹

31)-Karaca Ahmed (Çelebi) Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhinin Dede adlı kişiye şart edilmiş olduğu halde kendisine tevcih edilmeyip berat-ı şerif ile İbrahim Dede'ye verildiği kayıtlıdır. İbrahim Dede'nin görevli olduğunun netleşmesi belirtilmiştir.⁴²² Aynı tarihli tahrirde Mehmed Dede M.1571/H.979 tarihinde zaviye şeyhi olarak yazılıdır.⁴²³

32)- Hacı Davud Zaviyesi: Zaviye, Hacı İslam Mahallesi'nde kurulmuştur.⁴²⁴ Balaban Dede Zaviyesi olarak bilinmektedir. Ancak, Balaban Dede adı sadece M.1519/H.926 'da kullanılmıştır.⁴²⁵ M.1571/H.979 tarihli defter kaydında yine Hacı Davud Zaviyesi olarak zikredilir.⁴²⁶ Zaviye, Selhane yakınındadır. M.1519/H.926 da zaviyede Derviş Hasan görevlidir.⁴²⁷

33)- Darü'l-Hadis Zaviyesi: M.1575/H.983 tarihlerinde zaviyenin şeyhi Şeyh Muslihiddin olarak kayıtlıdır.⁴²⁸

34)- Balabaniye Zaviyesi: Kurucusu II. Murad döneminin devlet adamlarından olan Balaban Paşa ise tarih sahnesinde ilk görüldüğü olay Sultan'ın Teke ve Mentеше Beylikleri'nin topraklarını M.1425/H.829-M.1426/H.830 tarihlerinde Osmanlı Devleti topraklarına dâhil etmesiyle başlıyor. Fetihden sonra Sultan Murad Mentеше Eyaleti'nin idaresini Balaban Paşa'ya vermiştir (Hoca Sadettin Efendi, 1999, s. 145). Balaban Paşa'nın tarihi kayıtlarda adının geçtiği bir diğer olay ise Haçlı seferidir. M.1443/H.847 tarihli olan savaşta Niş yakınlarında Morava Nehri civarında bir çarpışma meydana geliyor. Türk Ordusu'nun başında o dönemde Rumeli Beylerbeyi

⁴²¹ BOA MD 35, s.268, H.678.

⁴²² BOA MD 15, s.79, h.683.

⁴²³ BOA TD 494, s. 53.

⁴²⁴ BOA TD 1070, s. 383.

⁴²⁵ BOA TD 77, s. 73.

⁴²⁶ BOA TD 1070, s. 383.

⁴²⁷ BOA TD 77, s.73.

⁴²⁸BOA MD 15, Hüküm No: 1435

Kasım Paşa, Çandarlı Halil Paşa'nın kardeşi damat Mahmut Çelebi, Timurtaşoğlu Ali Bey, Evranosoğlu İsa Bey gibi önemli akıncı beyleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde iz bırakmış pek çok önemli devlet adamının çağdaşıdır. M.1446/H.850 tarihinde vefat edince Edirne'de kendi adını taşıyan caminin hazresine defnedilmiştir. (Tosyavizade Rıfat Osman, 1998, s. 18).

1)-Gül Baba Zaviyesi: Zaviyeye adını vermiş olan Gül Baba'nın esas adı Gül Mehmed Baba'dır. Fatih Sultan Mehmed zamanında Şirvan'dan Anadolu'ya gelmiştir. Gül Mehmed Dede olarak da tanınmaktadır. Bilim ve takva sahibi olması nedeniyle Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'da inşa ettirdiği Camîde sekiz sene tefsir ve hadis dersleri vermiştir. Hatta vaazlarında padişah hep hazır bulunmuş, kendisinden ayrıca tefsir, hadis ve şeriat dersleri almıştır. Gül Baba yaptığı bu hizmetler de dâhil olmak üzere hiçbir hizmetinden para almamaktadır. Padişah Edirne'ye gelince Gül Baba'yı da beraberinde getirmiştir (Abdurrahman Hibri, 1996, s. 57).

Zaviyesinin de bulunduğu göl kenarında yaşamış olan Gül Baba, Edirne'de şehit düşmüştür. Keramet ve irfan sahibi olan Gül Baba'nın şöhreti ölümünden sonra da devam etmiştir. Şair Tıgi Bey (Ahmed Badi Efendi, 2014, ss. 1691-1693)⁴²⁹, Gül Baba ile ilgili bir şiir yazmıştır:

Aşına-yı bahr-ı irfan-ı keramet Gül Baba

Ruşena-yı dide-i ehl-i basiret Gül Baba

Ab-ı ruy-i hayli merdan-ı Buhara'dır özü

Cuy-i banundur bu gül ayn-ı vilayet Gül Baba

Dürr-i pay-ı Nefes ser-çeşme-i al-i Ali

Lülü-yi lala-yı umman –ı siyadet Gül Baba

⁴²⁹Edirneli'dir. Asıl Adı Mehmed'tir. Edirne sarayında yetişti. Sipahi olarak saraydan çıkıp müteferrika, ihtisap ağalığı gibi görevlerde bulundu. Aynı zamanda divan şairi olan Tıgi Bey, H.1027/M.1617 tarihinde vefat etmiştir, Bkz, Mehmed Süreyya, a.g.e, C. V, Haz. Nuri Akbayar, Transkripsiyon. Seyyid Ali Kahraman, Kültür ve Turizm Bakanlığı-Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul –Mayıs 1996, s. 262.

Saki-i Kevser gadir-i hunda buldu iltifat

Eyledi bu göl kenarında ikamet Gül Baba

Can verüp gazı ebü'l-fethi de rah-ı aşkda

Tigiya bulmuş bu menzilde şahadet Gül Baba (Abdurrahman Hibri, 1996, s. 57)⁴³⁰

Mevlevi şairlerinden Şeyhülislam Çelebizade Asım da bir şiirinde Gül Baba'dan söz ederek, türbesinin ziyaret edilmesi ve kendisinin feyz deryasından bir zerre elde edebilmek için dua edilmesinden söz etmektedir. Burada Gül Baba'nın türbesinin Şeyhü'l-İslamlar tarafından ziyaret edildiği, kendisinden feyz, güç alabilmek için dua edildiği ve XVIII. yüzyıl ortalarında ölümünden üç yüz yıl sonra hala şöhretinin sürdüğü anlaşılmaktadır (Tansel, 1970, ss. 67-68).

Korucu Köyü yöresi kendisine mülk olarak verilmiş olduğu için mülklerinin tasarrufu öldükten sonra evlatlarına, nesli tükenince de bazı bilginlere bırakılacaktır. Ölüncü buraya defnedilmiştir. Ölümünden sonra türbesi mesire ve ziyaret yeri olarak kullanılmıştır. Gül Baba'dan sonra oğlu Hafız burada oturmuştur (Abdurrahman Hibri, 1996, s. 57). Gül Baba Zaviyesi'nde M.1519/H.926 tarihinde iki kişi görevlidir. Bunlardan Sinan Fakih şeyh, oğlu Ramazan bennak vergisi mükellefi bir derviştir.⁴³¹ M.1568/H.976 tarihinde Gülbaba Zaviyesi mahsulünü tasarruf eden görevlinin adı İbrahim olarak yazılmıştır.⁴³²

B- DİMETOKA'DAKİ ZAVİYELER

1)-Yağmur Baba Zaviyesi: Zaviyenin bilinen ilk görevlisi kurucusu olan Yağmur Baba'dır. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında Horasan erenleri olarak Anadolu'ya gelerek fetih hareketlerine destek veren, fetihten sonra şenlendirme faaliyetlerinde bulunan baba lakaplı, ancak Bektaşîlikle ilgisi olmayan Âhiler (Âhi babalar), abdallar, erenler, dervişler gaziler vardı. Yağmur Baba ve hatta oğlu Karlı'nın

⁴³⁰ Abdurrahman Hibri, Enisü'l-Müsamirin, Edirne Tarihi 1360-1650, Çev. Ratip Kazancıgil Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yay., No:24, Edirne 1996, s. 57.

⁴³¹ BOA TD 77, 93.

⁴³² BOA TD 470, s. 131.

isimlerine bakılırsa yukarıda sözü edilen Müslüman Türklerden oldukları, gaza için Rumeli'ye gelip savaşan gazilerden oldukları söylenebilir.

Yağmur Baba, fetihten sonra padişahın kendisine vermiş olduğu temlikname ile boş ıssız yerleri bayındır hale getirmek için buralarda tekke-zaviyeler kuran Müslüman derviş gazilerden olduğu söylenebilir. Ömer Lütfi Barkan söz konusu derviş gazilere "Kolonizatör Türk Dervişleri" adını vermiştir (Kala-Emen, 2016). Bunların yerleştikleri ıssız bölgelerde su mühendisliği, inşaatçılık, çiftçilik, hayvancılık, ticaret ve esnafılık yaparak mahiyetindekilere ve çevresindekilere de bu faaliyetleri öğreterek buraları sadece meskûn yerler haline getirme değil üretime açarak iktisadi açıdan kalkınmayı da sağladıklarını ifade etmiştir (Barkan, 1942, ss. 279-286). Yağmur Babayla ilgili yüzyıllar sonra bile kendisinin ilk başlarda kendisiyle aynı adı taşıyan köyün korucusu olduğu, yağmur yağdırma konusunda keramet sahibi olduğuna (Mikov, 2008, s. 114) dair söylemler bununla örtüşmektedir.

Kolonizatör Türk Dervişlerinden olan Yağmur Baba'nın, Yavuz Sultan Selim ya da II. Bayezid döneminde yaşamış olabileceği varsayılabilir. Ölümünden sonra tevliyet oğlu Karlı'ya geçmiştir. M.1519/H.926 tarihinde zaviyenin yönetimi Karlı'dadır.⁴³³ M.1526/H.933⁴³⁴, M.1527/H.934⁴³⁵ ve M.1530/H.937 tarihli kayıtlarda Karlı, zaviyenin yönetiminden sorumlu olarak görülmektedir. Bu tarihlerde zaviyede görevli derviş sayısı 50'dir. Bunlar gelip geçene zaviyede hizmet etmektedirler.⁴³⁶ M.1568/H.976 tarihinde Karlı artık hayatta değildir. M.1568/H.976 tarihli kayıttan Yağmur Baba'nın torunları hakkında bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Nitekim, Karlı'nın iki oğlu bu kayıttan geçmektedir. Çerak ve Erçek adındaki oğulları yetişkin yaşlardadır. Çünkü Erçek'in Abdülcelil isminde bir oğlu olup amcası Çerakla o tarihte zaviyeyi birlikte idare ettikleri kaydedilmiştir. Bu tarihte tevliyeti Karlı'nın oğluyla torununda olduğuna göre 1530'dan sonra Karlı, tevliyeti kuvvetle muhtemel oğlu Çerak ve torunu Abdülcelil'e devredene dek tek başına üstlenmiş olmalıdır. Dolayısıyla M.1530/H.937'den M.1568/H.976'ya kadar arada Yağmur Baba soyundan başka evlatların zaviyenin idaresini yürütmüş olma ihtimalleri zayıftır.

⁴³³ BOA TD 77, s. 292.

⁴³⁴ BOA TD 136, s. 39.

⁴³⁵ BOA TD 138, s. 27.

⁴³⁶ BOA TD 370, s. 40.

M.1568/H.976 tarihinde zaviyeye hizmet eden derviş sayısı 10 olarak kaydedilmiştir.⁴³⁷ M.1530/H.937 tarihindeki derviş sayısı düşünülürse ciddi bir azalma gibi görünebilir. Ancak sayıda azalma değil muafiyet belgesini ibraz etme sorunundan kaynaklanan eksik yazım söz konusudur. Zira M.1568/H.976 tarihli kayda göre sayım memurlarına zaviyedarlar, ellerindeki muafnamelerini ibraz edememişlerdir. İhtimal olarak sayım memurları da sadece ibraz edenleri kaydetmiş olmalıdır. Kaydı düşülen dervişlerden Nesimi oğlu Abdullah Yağmur Baba'nın soyundan gelmektedir. O halde bahsi geçen Nesimi ya Karlı'nın üçüncü oğlu ya da torunlarından birisidir. Diğer dervişlerden Musa ile Durmuş kardeşdir. Babalarının adı Veli'dir. Baba isimleri Yahya olan Ali ve Nebi de kardeşdir. Zaviyeye hizmet etmekle görevli diğer dervişler Durud b. Durmuş, Yusuf b. Davud, Seydi b. Alagöz, Mustafa b. Ali ile Timur b. Hüseyin'dir. Bunlar zaviyeye yakın bir yerde oturup gelip geçerken zaviyeye uğrayan misafirlerin hizmetini görmektedirler.⁴³⁸ Derviş ve babalarının isimleri Durud b. Durmuş, Alagöz, Timur gibi hem eski Türkçe isimleri hem de Yusuf, Davud, Mustafa, Ali, Hüseyin gibi dinî nitelikteki isimleri almışlardır.

2)-Abdal Cüneyd Zaviyesi: Kütahya'da zaviyesinin olduğuna dair kayıtların olması Şeyh Cüneyd'in Germiyan'dan çıkmış olduğunu gösterir. Zaviyesi Bozdağlar'dadır. Buradan sonra Balkanlara geçtiği sanılmaktadır. Türkleşme sürecinin en önemli şahsiyetlerindendir (Armağan, 2001, s. 203) .

Zaviyesi, evlatlık vakıf statüsündedir. Kurucusu Abdal Cüneyd'ten sonra kendi neslinden gelenler tarafından idare edilmiştir. Hatta M.1485/H.890 tarihli kayıta zaviyeye ait toprağı Abdal Cüneyd'in oğlunun kızı tarafından işlenip gelirinin zaviye için harcandığı kaydedilmiştir. İlgili kayıttan ayrıca Abdal Cüneyd'in neslinin, oğlundan sonra kız torunu tarafından sürdürüldüğünü de göstermektedir⁴³⁹

M.1519/H.926 tarihinde zaviyede altı derviş hizmet etmektedir. Bunlar Sersam Baba, Derviş Mustafa, Kara Abdal, Derviş Cüneyd, Cüneyd'in Oğlu Hacı Hüseyin ile

⁴³⁷ BOA TD 498, s. 611.

⁴³⁸ “Zikr olan dervişler Zaviye-i mezbure civarında sakinler olub ayende ve ravendiye hizmet ederler”, Bkz, BOZ TD 498, s. 611; BOA TD 470, s. 631.

⁴³⁹ “Zaviye-i Abdal Cüneyd der nefsi-i Dimetoka şehir civarında bir pare yere çöker imiş merhum Gazi Murad Hüdavendigâr zamanından berü vakıfmış şimdiki halde Abdal Cüneyd'in neslinden oğlu kızı tasarruf edüb tekkeye harç ederlermiş ama mülknameleri görülmedi.”, Bkz, BOA TD 20, s. 301.

Hüseyin Abdal'dır. Söz konusu dervişlerin avarızdan muaf olduklarına dair ellerinde hükümleri olduğunu gösteren der-kenar kaydı düşülmüştür.⁴⁴⁰

M.1530/H.937 yılında zaviyenin başında Abdal Cüneyd' in kız torununun oğlu Seydi zaviyedar olarak bulunmaktadır.⁴⁴¹

M.1568/H.976 tarihli kayda göre zaviye hala Seydi'nin yönetimindedir. Burada Abdal Cüneyd'in neslinden olan Seydi'nin ön adı olan Fahreddin de belirtilmiştir.⁴⁴²

2)-Hacı Bektaş Veli Zaviyesi: Görevlileri hakkında elde edilmiş tek bilgi M.1571/H.979 tarihinde Sinan Dede'nin zaviyenin şeyhi olduğudur.⁴⁴³

3)-Karagöz Bey Zaviyesi: Karagöz Bey, zaviye vakfının kurucusudur.

4)-Kızıldeli Zaviyesi: Vakfın Kurucusu kaynaklarda Kızıldeli Sultan, Seyyid Ali Sultan gibi isimlerle ifade edilmektedir. Kızıldeli Sultanın tarihi kişiliği ile alakalı kaynaklarda teferruatlı bilgi bulunmamaktadır. Kendisiyle ilgili bilinen Rumeli Bölgesindeki Osmanlı fetihleri ile birlikte pek çok kolonizatör Türk dervişi gibi bölgedeki iskân ve şenlendirme faaliyetlerinde etkin olarak rol oynayıp Dimetoka'da zaviyesini kurduğu; kurmuş olduğu zaviyenin gerek faaliyetleri gerekse mal varlığı açısından Rumeli Bölgesi'nde adından en çok söz ettiren kurumlardan olduğudur.

Kızıldeli Sultan, Balkanlar'dan önce Ege Bölgesi'nde Küçük Menderes Havzası'nda görüldüğü bilinmektedir. Bu havzanın doğu, orta ve batı kesimlerinde oldukça etkili olmuştur. Buradaki alt yapı ve imar faaliyetlerine katkıda bulunduğu kayıtlıdır. Lütfi Paşaya ait M.1543/H.950 tarihli vakfiyede Kızıldeli Sultan'ın yaptırmış olduğu çeşmelerden söz edilmektedir. Buradan doğu kesimindeki köylerinin (Boynuyğun ve Bakırlı) dışında Tire'nin batısındaki yerleşmelerin meydana gelmesinde payının olduğu, Yeniceköy'ün de kurucusu olduğu izlenimi edinilmektedir. Çünkü bölgedeki eski su kaynaklarınının Kızıldeli'ye ait olması dikkat çekicidir. Burası Balım Sultan,

⁴⁴⁰ BOA TD 77, s. 143.

⁴⁴¹ "...vakıfımış haliya Abdal Cüneydin neslinden oğlu, oğlunun kızı oğlu Seydi tasarrufunda imiş..."Bkz, BOA TD 370, s. 30.

⁴⁴² "... Şeyh Fahreddin Seydi Zaviye-i Cüneyd Abdal an evlad-ı Cüneyd...", KKA TD 54, s. 72, Seydi'nin o tarihte zaviyenin başında olduğuna dair ayrıca bkz, BOA TD 470, s. 632; KKA TD 562, s. 130.

⁴⁴³ BOA TD 494, s. 159.

Bali Dede (Yegan Baba, İsa Baba) ve Bedri Baba gibi zaviyelerle su kaynaklarının çokluğu açısından zaviyeler mıntıkası gibidir. Kızıldeli Sultan Manisa ve Soma'da da bulunmuştur. Aydınoguları Beyliği'nin Osmanlı Devletine bağlandığı 1390 senesinde Yıldırım Bayezid, Kızıldeli Sultan'ı buradan alarak Balkanlar'a sevklemiştir. Bu dönem adeta derviş devşirme dönemi olarak nitelendirilebilir. Çünkü aralarında Şeyh Şucâ, Timurhan Şeyh, Ahi Dinek'in de bulunduğu ileriki dönemlerde adından çokça söz ettirecek olan pek çok dervişin Balkanlara göçleri sağlanarak bunlara mülkler verilmiş, Türkleşme sürecinin hizmetine sunulmuşlardır (Armağan, 2001, ss. 152-153).

Kızıldeli Sultan'ın ahfadından söz ettiği bilinen ilk kayıt M.1456 tarihlidir. Burada zaviye yönetiminin Kızıldeli'nin oğlu Şaban'ın yedinde olduğu belirtilmiştir (Bilgili, 2010, s. 95). Bu kayıttan sonra Kızıldeli'nin neslinden bahseden ilk kayıt M.1485/H.890 tarihlidir. Bu tarihte zaviyeyi Kızıldeli'nin oğullarından Gülşehri, İlyas, Bilal, İshak ve Sinan birlikte idare ederek gelip geçene hizmet etmektedirler. Aynı tarihte vakıf soyundan gelenlerin ismi de kayıtlıdır. İlyas'ın Yusuf ile Davud, Gülşehri'nin Ahi Evran ve Bahşayış, İbri'nin Durak, Bilal'in Abd Ali ve Abdülvahab, Sinan Dede'nin Nurbahş ile Hızır, İshak'ın Ahmed ve Ali Kulu adlı oğulları Kızıldeli ahfadındandır.⁴⁴⁴

M.1519/H.926 tarihinde vakıf soyundan gelenlerin sayısı oldukça kalabalıktır. Bunları 3 şekilde tasnif etmişlerdir. Beratlı olarak vakıf malından tasarruf edenler: Ahi Evren b. Gülşehri Dede, Bahşayış b. Gülşehri Dede, Abdülvahab b. Bilal, Baba Ali b. Bilal, Safer b. Bilal, Kameri b. Bilal, Hüseyin b. Bilal, Nurbahş b. Sinan Dede, Hızır b. Sinan, Canbahş b. Sinan, İskender b. Sinan, Hamdi b. Sinan Kızıldeli Sultan'ın birinci dereceden torunlarıdır. Beratları olmadığı halde vakıf malından istifade edenler Kızıldeli Sultan'ın oğullarından İshak ile İlyas'ın çocuklarıdır: Ahmed b. İshak, Talib b. İshak, Garip b. İshak, Yusuf b. İlyas, Davud b. İlyas, Yakub b. İlyas. Bir de vakıf malından tasarruf etmeyen vakıf soyundan gelenler vardır ki hepsi bekârdır: Mehmed b. Berad, Abdürrezzak b. Berad, Şaban b. Berad, Veli b. Ali

⁴⁴⁴ BOA TD 20, s. 135.

Kulu, Nasuh b. Yusuf, Abdülkadir b. Yusuf, Hüseyin b. Ahmed olarak kaydedilmişlerdir.⁴⁴⁵

M.1530/H.937 tarihli Kanuni Sultan Süleyman dönemi kayıtlarında bir önceki kayda atıfta bulunularak Kızıldeli Sultan'ın oğulları Gülşehri, Bilal, İshak, Sinan ve İlyas'ın vakfi müştereken idare ettikleri belirtilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde zikredilen vakıf evlatları vefat etmiş olup bunların çocuklarının vakıf yönetiminde görevli oldukları belirtilmiştir. Aynı tarihli kayıta vakıf evlatlarının adları değil sayısı belirtilmiştir. Buna göre beratlı olarak vakıf malını tasarruf edenler 9, beratsız tasarruf edenler 8, vakıf evladından olup tasarruf etmeyenler 7 müsliman kişidir. İsimleri M.1519/H.926 tarihli kayıta geçmektedir.⁴⁴⁶

M.1566/H.974 tarihli II. Selim dönemi kaydında vakıf evlatlarının isimleri görülmektedir. Gülşehrinin oğlu Şeyh Bahşayış, Abdülvahab'ın oğulları Mirza ve Hızır, Hüseyin b. Cafer, Yegân b. Baba Ali, Muhsin b. Baba Ali ve Müslim b. Baba Ali; Kubad'ın oğulları Hacı, Şah Kulu, İmam Kulu, Batur; Pir Kulu b. Sinan; Davud b. Yakub, Dede Bali b. Yakub, İlyas b. Yakub, Veli b. Yakub; Garib b. İshak; Ferhad b. Talib, Emrullah b. Talib, İshak b. Talib; Veli b. Kulu; Hasan b. Turulmuş; Hazanca b. Çapankeş; Yusuf b. İskender; Abdullah b. Hasan, Şaban b. Hasan, Fusad b. Hasan, Bilal b. Hasan, Ali b. Hasan, Şehsuvar b. Hasan; Yusuf b. Nasuh; Çakır b. Nasuh'tur. Vakıf evladı yetişkin kişi toplam 33 kişidir.⁴⁴⁷ Bunların evlatları bekâr 41 kişidir. Bunlar; Kuldad oğulları Hızır ve Ali, Hasan b. Yahya, Ferruh b. Şehriyar ve Ebuşah b. Şehriyar, Durali b. Sinan, Kozbali? b. Aşık, Emir Ali b. Durkaden, Ahi Ozan b. Şaban, Sefer b. Şaban, Şeyhu b. Şaban, İbrahim b. Kurd, Mehmed b. Ali, İshak b. Deliş, Cafer b. Deliş, İskender b. Deliş ve Mansur, Musa b. Halife, Kılıç b. , Davud

⁴⁴⁵ “Vakf-ı mezray-ı Daru Bükü ve mezray-ı Büyük Viran ve mezray-ı Turfullı Viran ma fihiden vakfiyet üzere tasarruf olmagelmiş selatin ma fihiden sınırnemeleri var selatin ma fihiden mukarrernemeleri var ba'de merhum Sultan Mehmed Han tabe ferahü zamanından bozulub tımar olmuş sonra merhum Sultan Bayezid Han aleyhü'l-rahmeti gerü vakfiyyet mukarrer dutub hükm-ü hümayun verilmiş ki Kızıldeli oğullarından Gülşehri ve İlyas ve Bilal ve İshak ve Sinan ber vech-i iştirak vakf-ı evladlık üzere tasarruf olub zaviyesine nazil üzere ayendiye ve ravendiye hizmet ideler deyu haliya padişahımız. dahi hükm-ü şerif inayet edüb vakf-ı evladlık üzere mutasarrıflardır mezra-i Tatar Viranı mezra-i Akviran ve mezra-i Papaslık ve mezra-i Kavacık ba'de zıkr olan mezzalar mezbur vakfin sınırundan olmağın sahib-i vakf olanlar mutasarrıflardır...” Bkz, BOA TD 77, s. 251-253.

⁴⁴⁶ BOA TD 370, 33.

⁴⁴⁷ M.1571/H.979 tarihli kayıta vakıf evladı olarak kaydı düşülen kişiler 33 kişi iken yekünde sehven 34 kişi yazılmıştır, Bkz, BOA TD 498, s. 605.

b. Hüseyin, Atman b. Hüseyin ve Turbahş, Ahmed b. Samri, Yusuf b. Mehmed, Kayabali b. Riata ve Kemtaş veled-i Minaya,⁴⁴⁸

14 Haziran 1568 tarihli bir hükümde Kızıldeli Sultan'ın arazilerinde dışarıdan gelip çiftçilikle uğraşan gayrimüslim reayadan bazılarının buna karşılık vakfa vergilerini ödemedikleri, konu ile ilgili Seyyid Mirza ile kavga ettikleri, Seyyid Mirza'nın bunları mahkemeye vermesi üzerine mahkemeyi bastıkları, isimlerini Yovan Kethüda, Kara Yovanni, Dimitri ve Nikola olduğu belirtilmiştir. Bunların yakalanarak ifadeleri alınıp gerekli cezanın (hapis) verilmesi yönünde karar çıkmıştır.⁴⁴⁹

5)-Timurhan Şeyh Zaviyesi: Zaviyenin bilinen ilk şeyhi kurucusu Timurhan Şeyh'dir. I. Murad zamanında kendisine yapılan toprak tevcihi ile zaviyesini kurduğuna göre bu dönemde zaviyenin başındadır. Sultan II. Bayezid zamanında vakfının statüsünün iadesiyle evlatlarından Ahmed Dede, Hızır Derviş ve kardeşlerine vakıfları yeniden devredilmiştir (Gökbilgin, 2007, s. 174).⁴⁵⁰ M.1571/H.979 tarihinde vakıf afhadından zaviye etrafında yerleşmiş hanelerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Timurhan Şeyh'in afhadından 559 nefer sayılmıştır. Bunlardan Timurhan Şeyh evladından olmayanlar 42 neferdir.⁴⁵¹

⁴⁴⁸ BOA TD 498, s. 605; KKA TD 562, s. 126.

⁴⁴⁹“Dergâh-ı Mu‘allâm çavuşlarından Haydar Çavuş ile vusûl buldukda, mezkûr zimmîleri ihzâr idüp gaybet idenleri şer‘le buldurması lâzım olanlara buldurup getürdüp Dimetoka ve Ferecik'te Kızıldeli Baba'nın vakfettiği yerlere hariçten gelip ziraat etmelerine rağmen vakfa ait hukuku vermedikleri ve Seyyid Mirza adlı şahsa saldırıp, mahkemeye kaçması üzerine mahkemeyi bastıkları bildirilen Yovan Kethüda ve diğer zimmîlerin yakalanarak teftiş olunmaları ve neticesinin bildirilip ehl-i fesâd olanların hapsedilerek gelecek emre göre hareket edilmesi. bi-hasebi's-şer'î's-şerîf teftîş ü tefahhus eyleyüp göresiz; husûs-ı mezbûr ne vechile olmışdur ve aslı nedür; tamâm ma'lûm idinüp ve ehl-i fesâdı habsidüp vukû'ı üzre arzeyelesiz; sonra emr-i şerîfüm ne vechile sâdır olursa mücebiyle amel oluna. Yazıldı. Muhzır kâtibine virildi. Fî 14 Zi'l-hicce, sene: 975”, BOA MD 7, Hüküm no:1538.

⁴⁵⁰ “vakf-ı Şeyh Timurhan el merhum müşarü'n-ileyh şeyh zamanından berü vakfiyet üzere tasarruf olunub merhum Sultan Mehmed Han aleyhü'l-rahme ve'l-gufran zamanında evkaf ve emlak tımara tevzi olunmağın zikr olan mezra'a dahi tımara verilüb bade merhum Sultan Bayezid Han tabe serahu gerü vakfiyet mukarrer dutub vakf-ı evladiyye üzere bazıları beratiyla ve bazıları beratsız mutasarrıflardır deyu defter-i atikte mukayyid bulunmağın haliya hıyn-ı teftişde merhum Sultan Bayezid Han Hazretlerinin ellerinde mukarrernameleri görülüb üslub-u sabık üzere defter- cedide kayd olundu”, Bkz, BOA TD 498, s. 596.

⁴⁵¹ BOA TD 498, s. 596-601.

C- FERECİK'TEKİ ZAVİYELER

1)-Çubi Dede Zaviyesi: Kurucusunun Çubi Dede olması muhtemeldir. Evlatlık vakıf olarak faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. M.1519/H.926 tarihinde zaviyenin şeyhi Abdullah oğlu Yusuf'tur. Şeyh Yusuf'un dışında zaviyede iki derviş görevlidir. Dervişlerden birisi Hızır b. Abdullah iken diğerinin ismi yazılmamış, diğer derviş olarak zikredilmiştir.⁴⁵² M.1526/H.933 tarihinde Yusuf b. Abdullah hala zaviyenin başındadır.⁴⁵³ M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin yönetimi kendisinden önce zaviye yönetiminde olduğu anlaşılan Mehmed Dede'nin oğlu Kayık Dede'nin elindedir. Mehmed Dede de Çubi Dede'nin evlatlarındanıdır.⁴⁵⁴ Tahrirlerde genel olarak sadece çocuklar değil torunlardan bahsederken de evlat kelimesi kullanıldığı için Mehmed Dede'nin Çubi Dede'nin oğlu mu yoksa torunu ya da torununun çocuğu mu olduğu hususu açık değildir. Buradan sadece zaviye yönetiminin vakıf kurucusunun soyundan yürüdüğü konusu net olarak görülebilmektedir.⁴⁵⁵

2)-Ahi Turasan Zaviyesi: Zaviyenin görevlileri hakkında bilgi edinilememiştir. Çünkü M.1519/H.926 tarihli kayıta zaviyenin yıkıldığı ve tasarrufunda olan Gökçe Viranı Mezrası'nın (Doğan Köyü yakınında) Osman b. Hamza'ya verildiği yazılmıştır.⁴⁵⁶

Ç- ESKİ ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

1)-Karaca Ahmed Zaviyesi: M.1519/H.926'da Çelebi oğlu Mehmed Balı zaviye görevlisidir.⁴⁵⁷ M.1571/H.979 tarihinde zaviyede Haydar ve Mustafa adında iki şeyh kayıtlıdır.⁴⁵⁸

2)-Mümin Baba Zaviyesi: 1489-1490 yıllarında Mümin Baba Zaviyesi'nin bulunduğu Tazılar Köyü'nde zaviyede görev yapan şeyh, türbedar, derviş gibi

⁴⁵² BOA TD 77, s. 440.

⁴⁵³ BOA TD 136, s. 51.

⁴⁵⁴ BOA TD 494, s. 280; BOA TD 470, s. 479; KKA TD 652, vr. 55.

⁴⁵⁵ "Vakf-ı Zaviye-i Çubi Dede zikir olunub zaviyeye şeyh olanlar kendülerinden mukaddim şeyh olanlar yerine mutasarrıflardır bunlar dahi ona mutasarrıf olub ayende ve ravendiye hizmet eyleyeler deyü defter-i atikte mukayyid bulunmağın ber mucceb-i defter-i atikte kayd olundu", Bkz, BOA TD 498, s. 460.

⁴⁵⁶ BOA TD 77, s. 431.

⁴⁵⁷ BOA TD 77, s. 468.

⁴⁵⁸ BOA TD 494, 424.

özellikle belirtilmiş bir zaviye görevlisine rastlanmamaktadır. Ancak Mümin Baba Tazılar adlı köyü tımar erbabı olarak tasarruf etmektedir.⁴⁵⁹ Köyde sakin olan reyanın Bektaş, Kûpeli gibi isimleri almış olması Bektaşî ve Kalenderî karışımı bir inanç anlayışının devam etmekte olduğunu gösterir.

M.1519/H.926 tarihinde zaviye kayıtlara geçmiştir. Mümin Baba Zaviyesi'nde görevli 10 derviş kaydedilmiştir. Davud Dede zaviyenin şeyhidir. Mümin Baba artık hayatta değildir. Bu hem Davud Dede'nin şeyhlik yapmasından hem de Derviş Ali'nin türbedarlık yapmasından anlaşılmaktadır. Derviş Ali, Mümin Baba türbesinin hizmetlerini görüyor olmalıdır. Bunların dışında Ali Dede, Cafer Dede, Kasım Dede, Elmalu Dede, Pirkulu Dede, Veyis Dede, diğer Cafer Dede ve Adil Derviş zaviyede görevli dervişlerdir. Sözü edilen on görevli de vergiden muaftır. Buna karşılık zaviyenin hizmetlerini görürler, gelip geçenlere yardım ve ikramda bulunurlar. Zaviyeye hizmet eden bekârların da kaydı görülmektedir. Teslim Dede'nin oğulları Memi ve Mümin, Sarı b. Kulfal Dede, Hüseyin b. İlyas Dede, Aydın b. Abdullah, İmam Kulu mücerred kaydedilmişlerdir. Mustafa Hızır da zaviye dervişlerinden olup yağcılık yapması karşılığında vergi muafiyeti tanınmıştır.⁴⁶⁰ Bunlar babalarının Dede lakabı almasına bakılırsa zaviyeye hizmet etmiş ya da etmekte olan dervişlerin çocuklarıdır.

M.1530/H.937 tarihinde zaviyede görevli dervişlerin sayısı 30'a yükselmiştir.⁴⁶¹ M.1568/H.976 yılındaki kayıta ise daha önceki yıllarda 10 derviş için tanınmış olan vergi muafiyeti bundan sonra diğer dervişler için de sağlanacaktır. Hasan Dede zaviyenin şeyhidir. Diğer dervişler, Yusuf b. Hasan, Hızır Dede b. Fenari, Yavaş Dede b. Turna, Bektaş b. Haydar Baba, Durmuş b. Turbali, Mehmed b. Mustafa, Kara Hüseyin b. Arap, Kurd b. Ali Dede, İsa b. Abdullah, Piri b. Pervane, Derviş b. Hızır, Kul Ali b. Veli, Mehmed b. Haydar Baba, Baba Ramazan, Derzi Mehmed, Veli Derviş, Mazlum Dede b. İsa, Yahya Dede b. Mehmed, Mustafa Dede b.

⁴⁵⁹ BOA TD 26, s. 24-25.

⁴⁶⁰ BOA TD 77, s. 508-509.

⁴⁶¹ BOA TD 370, s. 72.

Mehmed, Ahmed Dede b. Abdullah, Hızır Pervane b. Abdullah, Ali Dede b. Kasım, Turbali b. Ali zaviye dervişleridir.⁴⁶²

M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Pervane Dede'dir. M.1568/H.976 tarihindeki sayımda Hasan Dede zaviyenin şeyhi iken anlaşıldığı kadarıyla iki yıl içinde şeyhlik makamında değişiklik olmuştur. Diğer dervişler Haydar b. Davud Dede, Mihaliç Derviş, Sadi Hüseyin b. Ahmed, Umur b. Ahmed, Veli b. Mustafa Dede, Cafer b. Mustafa, Pervane b. Abdullah, Mustafa b. Mahmud, Kasım b. Ali, Ali b. Abdullah, Hüdaverdi b. Hüseyin, Koç Ali b. Veli Dede, Yavaş b. Turna, Cibali b. Mustafa, Memi b. Mustafa, Fahreddin b. Durali, Turbali b. Mustafa, Cibali b. Pervane, Hızır b. Sarı, Hasan b. Abdullah, Ali b. Abdullah, Kara Ali b. Ömer, Haydar b. Derviş Ali, Ali b. Hamza, Halil b. Hasan, Derviş Veli (müsellem), Mazlum Dede b. İsa, Yahya Dede b. Mehmed, Mustafa Dede b. Mehmed, Ahmed Dede b. Abdullah, Pervane Dede b. Abdullah, Ali Dede b. Abdullah, Turbali b. Ali'dir.⁴⁶³

3)-Gümlüoğlu Zaviyeleri: M.1519/H.926 tarihli tahrir kaydında vakfın tasarrufu Gümlüoğlu ailesinden Saltuk ve İskender Bey'in elindedir.⁴⁶⁴

4)-Doğan Balı Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihinde Pir Ahmed b. Piri Çelebi zaviye soyundan gelenlerdendir. Muhtemelen zaviyenin yönetiminden sorumludur. Bekâr olduğu kaydı düşülmüştür. Mustafa b. Mahmmud Dede zaviyede görevli derviştir.⁴⁶⁵ M.1571/H.979 tarihinde zaviyede görevli Mustafa Dede b. Abdullah, Mustafa Dede b. Mustafa Dede, Murad b. Abdullah, Ahad Hızır b. Hızır Şeyh olarak kaydedilmiştir.⁴⁶⁶

D-İPSALA'DAKİ ZAVİYELER

Ahi Devle Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Şeyh Muslihiddin Mahallesi'nde bizzat zaviyeden bahsedilmese de bir zaviyenin varlığı söz konusudur. Bu zaviyenin

⁴⁶² KKA TD 562, s. 146; BOA TD 470, s. 664.

⁴⁶³ BOA TD 498, s. 638-639.

⁴⁶⁴ BOA TD 77, s. 527.

⁴⁶⁵ BOA TD 77, s. 470.

⁴⁶⁶ BOA TD 494, s. 493.

Ahi Devle olma ihtimali oldukça fazladır. Burada diğer zaviyelerden farklı olarak sanki belirgin bir dergâh dışında umumi olarak mahalle halkı imtiyaz sahibidir. Mevlâna Şeyh Muslihiddin'in şeyh olduğu, ona bağlı olan imam, müezzin, kayyum ve derviş gibi görevlilerin de avarız-ı divaniye ve tekalif-i örfiyeden muaf tutuldukları belirtilmiştir. İbrahim Halife o tarihte mahallenin imamı, Musa b. Mustafa müezzin, Hüsam Halife de mahallede kayıtlı diğer imamdır. Mahallede 17 derviş oturmaktadır. Ancak isimleri değil sayısı verilmiştir.⁴⁶⁷

E- FİLİBE'DEKİ ZAVİYELER

1)-Nasuh Baba Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin şeyhi Nasuh oğlu Ali Derviş'tir.⁴⁶⁸ Ali Derviş'in zaviye kurucusu Nasuh Baba'nın oğlu olması ya da Nasuh Babanın neslinden gelmiş olması muhtemeldir.

2)-Baba Gulam Tekkesi: Tekkenin sadece adı geçmektedir.⁴⁶⁹

3)-Kürkçü Baba Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihinde zaviye dervişleri ve şeyhi abdal lakaplı olarak deftere kaydedilmişlerdir. Şeyh Abdal zaviye yönetiminde kaydedilmiştir. Mustafa Abdal, Mirbekir Abdal, Aşur Abdal, Hüseyin Abdal, Cafer Abdal, Mustafa Abdal (diğer) zaviyenin diğer dervişleridir.⁴⁷⁰

4)-Arpacı Mustafa Baba Zaviyesi: M.1571/H.979 tarihinde Bali Mustafa zaviyede şeyhlik yapmaktadır. Köyün vergi nüfusu içerisinde yazılmış olan dede lakaplı dervişlerin isimleri şunlardır: Hasan Dede b. Hüseyin, Hasan b. Hüddam Dede, Bali b. Yarani Dede, Yarani b. Abdullah Dede, Mustafa b. Memi Dede, Piri b. Pervane Dede, Herdem b. Veli Dede, İlyas b. Abdullah Dede'dir. Bunlardan bazılarının babaları da derviştir. Adı geçen dervişlerin hepsi bennak vergisi mükellefidir.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ BOA TD 494, s. 337.

⁴⁶⁸ BOA TD 494, s. 539.

⁴⁶⁹ BOA TD 470, s. 547.

⁴⁷⁰ BOA TD 77, s. 734.

⁴⁷¹ BOA TD 494, s. 668.

F- KEŞAN'DAKİ ZAVİYELER

Şeyh Ülemiş Zaviyesi: Zaviyenin idaresi vakıf evladı tarafından yürütülmüştür. Çünkü 1568 tarihli defterde eski deftere atıfta bulunularak vakıf soyundan Hasan ve Hüseyinin zaviye vakfının mülkünden tasarruf etmekte olduğunu, kaydın tutulduğu yılda ise evlatlarından Mehmed ve İsa'nın vakfın idaresinden sorumlu olduğu belirtilmiştir.⁴⁷²

G- TATAR PAZARI'NDAKİ ZAVİYELER

1)-Hüseyin Paşa Zaviyesi: Hüseyin Paşa'nın tarihi kimliğiyle ilgili iki farklı ihtimal bulunmaktadır. Bunlardan birisi Çandarlızade İbrahim Paşanın oğlu Hüseyin Paşa, diğer ise bir aralık Rumeli Beylerbeyliği de yapmış olan M.1573/H.980 yıllarında vefat eden Lala (Tütünsüz) Hüseyin Paşa olmasıdır (Gökbilgin, 2007, s. 504). M.1568/H.976 tarihinde zaviyede görevli üç derviş muhtemelen zaviye kurucusunun soyundandır. Hızır adlı vakıf evladının 3 oğlu Ali, Osman ve Ahmed zaviyede görevlidir.⁴⁷³ M.1571/H.979 tarihinde zaviyede görevli 6 derviş olup isimleri Hacı Hüseyin Dede, Ali Dede, Ahmed Dede, Budak Dede, Durmuş Dede, Fahreddin Dede'dir.⁴⁷⁴

2)-Pirzade Zaviyesi: M.1519/H.926 tarihli defterde 3 zaviye görevlisi yazılmıştır. İshak b. Bahşayış, Hızır Kulu ve Kaygusuz Abdal'ın zaviyede görevli dervişlerdir.⁴⁷⁵

H- HASKÖY'DEKİ ZAVİYELER

1)-Otman Baba Zaviyesi ve Tarihi bir Şahsiyet Olarak Otman Baba: Otman Baba M.1379/H.780 tarihinde doğduğu belirtilir. Otman Baba'ya ait tek kaynak, ölümünden beş yıl sonra halifelerinden Küçük Abdal tarafından yazılmış olan Vilayetname-i Otman Baba adlı eserdir.⁴⁷⁶ Eserin kaleme alınmasını Otman Baba'nın

⁴⁷² BOA TD 470, s. 483; KKA TD 562, vr. 55.

⁴⁷³ BOA TD 470, s. 674; KKA TD 562, s. 151.

⁴⁷⁴ BOA TD 498, s. 649.

⁴⁷⁵ BOA TD 77, s. 635.

⁴⁷⁶ “Vilayetnamesinde Otman Baba'nın bekâr olduğu, eşinin olmadığı, hatta evli olan Mümin Derviş'i bu yüzden yerdiğine dair bilgi söz konusudur, Bkz, Yunus Yalçın, Türk Edebiyatında Velayetnameler ve Otman Baba Velayetnamesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2008, s. 33; Ancak, tahrir kayıtlarında Otman Baba'nın evlatlarının isimleri

istediği belirtilmiştir. Vilayetnâmesine göre M.1402 /H.833 tarihinde Timurla birlikte Anadolu'ya gelmiş olup asıl adı Hüsam Şah olan bir velîdir (Üçüncü, 2004, s. 11). Oğuz Türkçesi konuşur. Ağrı Dağı eteklerinde, Bursa, İznik, Saruhan, Germiyan yörelerinde dolaşmış, Fatih Sultan Mehmed henüz şehzade iken Manisa'da görüşmüşlerdir. Daha sonra Abdalan-ı Rum olarak ifade edilen yüzlerce dervişi ile önce İstanbul'a, daha sonra uzun yıllar falliyette bulunacağı Balkanlar'a geçmiştir. Burada pek muhtelif köy, kasaba, şehirleri dolaşmış, sıkıntılarını giderme konusunda halka yardımcı olmuş, zor durumda olan çiftçilere destek olmuş, dervişleri için kurbanlık toplamıştır. Yazları Ahmed Baba (Vize), Mümin Baba (Zağra), Bayezid Baba (Vardar), Mecnun Derviş (Serez), Nasuh Baba (Karasu Yenicesi) gibi devrin önemli Kalenderi zaviyelerini dolaşmış, kışları ise Varna'daki ve Edirne'deki zaviyesinde geçirmiştir. Vilayetnemesinde bölgenin efsanevi kahramanı Sarı Saltuk'a atıfta bulunarak Sarı Saltuk'un aslında kendisinin olduğunu ifade etmiştir (Haşim Şahin, 2007, s. 7).

Otman Baba'nın Balkan şehirlerindeki ana faaliyet alanı olan Yanbolu, Babadağ ve Dırnova şehirleri konar-göçerlerin yoğun olduğu yerlerdir (Üçüncü, 2004, s. 12). Kendisi de yörük olan Otman Baba'nın yörüklerin arasında faaliyet göstermesinde merkezi yönetim tarafından bu kesimin bir nevi dışlanmış olması etkilidir (Haşim Şahin, 2007, s.7). Yörüklerin, Balkanlar'ın iskâna açılması ve asayişinde önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Kendisini Kutb-ı Âlem olarak ifade eden Otman Baba'nın bir kanaat önderi olarak bu topluluk üzerinde tesirli olduğunu söylemek mümkündür (Üçüncü, 2004, ss.12-13). Otman Baba'nın Vilayetnâmesi ölümünden 5 yıl sonra halifesi Küçük Abdal tarafından 1483 tarihinde yazıldığına (Haşim Şahin, 2017, s. 151) göre 1478 tarihinde ölmüştür. Mezar taşındaki kitabede de bu tarihte öldüğü yazılmıştır (Mikov, 2008, s. 33) .Otman Baba'nın sökölüp türbe içinde bir kenara konulmuş olan mezar taşında şu dizeler yazılmıştır:

“Şah-ı iklimi keramet menbaı Osman Baba”

zikredilmektedir, Bkz, BOA TD 50, s. 134; Literatürde Velayetnamesi zikredilen Otman Baba, tahrir kayıtlarında Osman Baba olarak zikredilen şahıs olabilir, Velayetnamesine göre Otman Babanın bekâr olması, ancak tahrir kayıtlarında Otman Baba'nın ise çocuklarının olması, Osman Baba'nın ise evlatlarına dair ibarenin kayıtlı olmaması ve müritlerinin sayısının Otman Baba olarak zikredilen zaviyeninkinden fazla olması, Otman Baba'nın mezar taşındaki kitabesinde Osman Baba olarak yazılması bunu güçlendirmektedir.

“Rum eli içre keramati bulub ner-şü nema”

“Cümle Piran-ı-tarıkın Şahı hem sultanıdır”

“El alanlar bu tarik içre olur gamdan reha”

“Tahir irfan evliyalar Şah-ı Kutb-ül- arifin”

“Hem dahi bahr-ı keramet mahzen-i sır-rı- Hüda”

“Hanikah-ı dergehinde aşkla can-ü-başıla”

“ Hizmetinde bendelerdir nice ala vü Geda”

“ Horasandan yediyüz doksanda huruc eyleyüb”

“ Nice Abad-i Al ile gecüb Rumeli 'ye haliya”

“ Seyyida olsundua fevtine tarih diyelim”

“ Hem sekizyüz seksen üçde göçtü şol Osman Baba” (Balkanlı, 1986, s. 74).

Otman Baba'nın türbesi ölümünden sonra inşa edilmiştir. II. Bayezid döneminde (1481-1512) inşa edilen türbenin giriş kapısındaki kitabedeki tarihlerden birisinin tarihi bunu doğrulamaktadır. Evliya Çelebi de bu kitabeyi görmüş, kitabenin 1506-1507 tarihlerine ait olduğunu belirtmiştir (Evliya Çelebi, 2003, s. 344; Mikov, 2008, s. 33).

Otman Baba Zaviyesi'nden söz eden ilk tahrir kaydında zaviyenin yönetimi Otman Baba'nın oğulları Dede Bali ile Tirbudak'ın elindedir. Ayrıca Nesimi b. Kebir Dede, Muhib Derviş b. İskender, Müstecab Abdal b. Kocalıca zaviyede görevli olduğu anlaşılan diğer dervişlerdir. Bazılarının babalarının lakabına bakılırsa muhtemelen zaviyede derviş olarak görev almışlardır. Zaviye görevlilerinin bazılarının azatlılıklardan oldukları görülmektedir. Bunlardan İskender bizzat Otman Baba'nın azatlısıdır. Diğerleri Gönder b. Hayreddin, Hüseyin Kulu, Ferhad (mühtedi) b. Abdullah, Yakub Bey'in azatlısı Hüseyin ile Ali Paşa'nın azatlısı Cafer'dir.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ BOA TD 50, s. 134.

M.1530/H.937’de zaviyede görevli olanların sayısı 5’e düşmüştür. Görevli isimleri kayıtlı değildir.⁴⁷⁸ Kanuni döneminin 1530 sonrasında tutulduğu tahmin edilen başka bir kayıtda zaviyede görevli dervişlerin sayısının 15’e yükseldiği görülmektedir. Zaviyenin şeyhi, Otman Baba’nın neslinden geldiği anlaşılan Kızıl Deli’dir. Bu kayıttan Otman Baba’nın neslinden gelenlerin isimlerini görebilmek mümkündür. Nesimi b. Kızıldeli, Bazar b. Nesimi, Kızıldeli Şeyh’in oğlu ve torunu olarak zaviyede görevlidir. Diğer zaviye görevlileri Şaban b. Nazar ile Hasan b. Cafer’dir. Hasan Dede’nin iki kardeşi Ali ve Veli diğer zaviye görevlileridir. Cafer’in kardeşi Mehmed ile oğulları Muaddil ve Nebi diğer görevlilerdir. Memi Dede b. Abdullah, İlyas’ın oğulları Hamza Dede b. İlyas ile Musa b. İlyas, Ali b. Bahar ve Hüdaverdi b. Umur zaviyede görevli diğer dervişlerdir.⁴⁷⁹

M.1541/H.948 tarihli kayıttta Otman Baba’dan merhum olarak söz edilmektedir.⁴⁸⁰ M.1571/H.979 tarihinde zaviyenin yönetimi Otman Baba’nın neslinden Nesimi’nin oğlu Bazarlı’nın elindedir. Kayıttan Bazarlı’dan önce babası Nesimi’nin de zaviyede şeyhlik yaptığı anlaşılmaktadır. Zaviye yöneticisi Bazarlı’nın oğlu Kurd da zaviyede görevliler arasındadır. Diğer görevlilerin isimleri; Dede Bali b. Hasan, Ali b. Cafer, Mahmud b. Nebi, Cafer b. Ali, Nebi b. Cafer, Veli b. Cafer, Aslan b. Maden, Muharrem b. Nazar, Çerak b. Abdullah, Memi b. Abdullah, Ali b. Bahar, Hüseyin b. Bahar, Hüdaverdi b. Umur, Durak b. İlyas, Hamza b. İlyas, Nebi b. Mehmed zaviye görevlileridir.⁴⁸¹

Bir önceki kayıttta isimlerine rastlanılan bazı zaviye görevlilerini M.1571/H.979 tarihli kayıttta da görmek mümkündür. Hüdaverdi b. Umur, Ali b. Bahar, Hamza b. İlyas halen zaviyede görevlidir. Hasanb. Cafer bir önceki kayıttta olduğu gibi bu kayıttta da yer almaktadır.⁴⁸² Ancak aynı kişi olup olmadığı açık değildir. Zira M.1515/H.921 tarihli kayıttan bu yana zaviye görevlileri içerisinde Cafer ismi mevcut olup sayısı en son kayıttta oldukça fazladır.

⁴⁷⁸ BOA TD 370, s. 341.

⁴⁷⁹ BOA TD 385, s. 370.

⁴⁸⁰ BOA TD 202, s. 11.

⁴⁸¹ BOA TD 521, s.449.

⁴⁸² BOA TD 521, s. 449.

2)-Osman Baba Zaviyesi: Zaviye kaydının geçtiği M.1515/H.921 tarihli defterde zaviye kurucusu Osman Baba'dan merhum olarak söz edildiğine göre kendisi artık hayatta değildir. Ancak zaviyenin yönetiminde kimin olduğuna dair bir kayıt da yoktur. Zaviyede görevli olanlar; Behlül Derviş b. Tunç ile Adil Derviş b. Abdullah, Ahmed Derviş b. Abdullah, Bektaş Derviş b. Abdullah zaviyede görevlidir. Bunların kardeş olmayıp mühtedi olma ihtimali kuvvetlidir. Diğer dervişin adı Ali olup baba adı Muhammed olarak kaydedilmiştir.⁴⁸³

Zaviyede görevli olup tamamı derviş olan diğer görevliler; Kasım Derviş b. Mahmud, Hasan Derviş b. Abdullah, İbrahim Derviş b. Abdullah, Nebi Derviş b. Abdullah, Yunus Derviş b. Abdullah, Davud Derviş b. Abdullah, Kozlu Derviş b. Abdullah, Ali Derviş b. Abdullah, Yusuf Derviş b. Abdullah, Şirmerd Derviş b. Abdullah, İsmail Derviş b. Abdullah, Sinan Derviş b. Abdullah'tır. Diğer görevliler Ali Derviş b. Hamza, Nev Hüseyin Derviş b. Musa ile Durmuş Derviş b. İbrahim'dir. Dervişlerin tamamının zaviyede oturdukları belirtilmiştir. Zaviyede görevli dervişlerden 14 tanesinin baba isminin Abdullah olması bunların mühtedi olma ihtimalini düşündürmektedir.⁴⁸⁴

M.1530/H.937 tarihinde zaviyede görevli derviş sayısı 69'a yükselmiştir. Dervişlerin isimleri yazılı değildir.⁴⁸⁵

Kanuni Sultan Süleyman döneminde tutulmuş kayıta zaviyede görevli dervişlerin listesi "hidemetkaran-ı zaviye" ifadesiyle yazılmıştır. Şahkulu b. Aydın Dede, Hacı Nasuh b. İsa, Nazar b. Yahşi, Hacı Cafer b. Abdullah, İsmail Dede b. Abdullah, Bali Dede b. İskender, Türbedar Abdi Dede, Hüseyin Dede b. Ramazan, Ferhad Dede b. Abdullah, Gül Dede b. Abdullah, Hüseyin b. Abdullah, Nasuh b. Abdullah ve Ahmed b. Abdullah, debbağcılık yaptığı anlaşılan Mustafa, pabuçculuk yaptığı anlaşılan Pervane, Mustafa b. Abdullah, Pervane b. Abdullah, Cafer b. Abdullah, Süle b. Abdullah, Hasan b. Abdullah ve Cafer b. Abdullah, Abdi b. Hasan, Gündoğdu b. Hızır, Bektaş Dede b. Musa, Musa Dede'nin kardeşi Kamber, Hasan b. Abdullah, Salih b. Abdullah, Musa b. Abdullah, Çağdar b. Abdullah, Burak b.

⁴⁸³ BOA TD 50, s.130.

⁴⁸⁴ BOA TD 50, s. 131.

⁴⁸⁵ BOA TD 370, s. 341.

Abdullah, Mani b. Veli Dede, Şahkulu b. Bektaş, Yunus b. Bektaş, Mümin b. Bektaş, Nasuh b. Bektaş, Hüdaverdi b. Kamber, Pir Ali b. Kamber, Derviş b. Kamber, Şükür b. Kamber, Hızır b. Kamber, Duralı b. Kabil, Kurd b. Kabil, Mehmed b. Kabil, Bali b. Kabil, baba adı yazılmamış olan Şahkulu, Murad b. Abdullah, Mustafa b. Abdullah, İynehân b. Abdullah, Malkoç b. Abdullah, Ahmed b. Abdullah, Hasan b. Abdullah, Zeynel b. Kamber, Ali b. Dede, Şahkulu b. Hüseyin, Ali b. İlyas, Veli Yevm Dede, Kurd b. Veli Yevm Dede, Zülfikar b. Veli Yevm Dede, İynesi, Yusuf b. Abdullah ile Abdullah b. Abdullah, Ali b. Mümin, Divane Şaban, Haydar b. Ali, Kalender b. Hasan, Üveys Dede b. Mehmed, Durdu b. Kılıçcı Mustafa ile Memî zaviye dervişleridir. Zaviyede görevli Kıptiler de yazılmıştır. Bunlar Kurd Hacı, Mustafa Hacı, Mihâl Hacı, Veli Mustafa, Nebî Mustafa, Bazarlı Yakub, Yolageldi Hamza, Kurd Hamza, Tatar Abdullah'tır. Kıptilerin, baba isimleri lakap olarak kaydedilmiştir.⁴⁸⁶

M.1571/H.979 tarihinde zaviyede görevli dervişler şunlardır: Mehmed b. Emir, Abdi b. Hasan, Hamza b. Hüseyin, Sadi b. Memî, Gül Dede b. Abdullah ile Mahmud Dede b. Abdullah, Veli b. Aydın, Nasuh b. Aydın, Emir b. Behlül, Nebî b. Şahkulu, Şahkulu b. Hüseyin ile Şahverdi b. Hüseyin, Mustafa b. Abdullah, Kurd Ali b. Abdullah, Şahkulu b. Bektaş ile Derviş b. Bektaş, Mümin b. Veli, Mümin b. Bektaş, Sefer b. Yakub, Yunus b. Bektaş, Hüdaverdi b. Kanber, Pir Ali b. Kanber ve Derviş b. Kanber; Kabil b. Musa, Mehmed b. Musa, Süleyman b. Oruçbey, Ahmed b. Abdullah, Hasan Dede b. Kölemen, Bali Dede b. Yevm Dede ile Kurd Ali b. Yevm Dede, Kurd Dede b. Veyis Dede, Kalender b. Hasan Dede, Hasan Dede'nin kardeşi Zülfikar, Derviş ve Güçbeyi, Haydar b. Ali, İbrahim b. Kalaycı-Derzi, Mahmud b. Abdullah, Mustafa b. Abdullah, Tur Hoca b. Ahad Dede, Ramazan b. Ahad Dede, Halil Dede b. Ahad Dede, Ali Dede b. Ahad Dede, Orhan Dede b. Ahad Dede ve Süleyman b. Ahad Dede, Kıptiyan Dervişler ise Mustafa b. Hacı, Kurd b. Hacı, Mihâl b. Hacı, Hüdaverdi b. Hacı, Mustafa b. Veli, Bazarlı b. Yakub, Yolageldi Hamza, Hamza birader-i Sefer, Hüdaverdi b. Nebî'dir.⁴⁸⁷

⁴⁸⁶ BOA TD 385, s. 365.

⁴⁸⁷ BOA TD 521, s. 444-445.

3)-Hasan Veledi Yağmur Baba Zaviyesi: Hasan Baba b. Yağmur Baba, Dimetoka'da Veledi Dağeri yakınlarında zaviyesini kurmuş Yağmur Baba'nın oğullarından birisi olabileceği ileri sürülmüşse de bu pek gerçeğe uygun gelmemektedir. Çünkü adı geçen zaviyenin kurucusu Yağmur Baba'nın Karlı adlı oğlundan söz edilirken Hasan adında bir oğlundan bahsedilmemektedir. Aynı coğrafyada kurulmuş iki ayrı zaviyede bunun bahsedilmemiş olması pek mümkün değildir. Hasan Baba b. Yağmur Baba'da adı geçen Yağmur Baba isim benzerliği olmalıdır.

Hasan Baba, Rumeli Bölgesi'ne Ege Bölgesi'nden gelmiştir. Ege Bölgesi'nde Aydın Yenişehir, Foça ve Bergama'da zaviyeleri faaliyet göstermiştir. Babası Yağmur Baba pek çok yeri yerleşime açarak kendi adını vermiştir. Manisa'da Yağmurcular, Soma'da Yağmurlu köyleri ile Demirci'de bir mahalle örnek gösterilebilir. Hatta Yozgat Boğazlıyan'da Baba Yağmur adının varlığı namının ve etkisinin Batı Anadolu dışına çıktığının göstergesidir. Yağmur Baba Batı Anadolu inanç sistemi ile alakalı zikredilen isimlerin başında yer almaktadır (Armağan, 2001, ss. 178-179).

Hasan Baba, XIV. yüzyılın önemli Bektaşî babalarından birisi olarak gösterilir (Armağan, 2001, s. 178). Ancak, Hasan Baba'yı XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamış bir zaviye şeyhi olarak adetmek daha doğru olur. Zira M.1515/H.921 tarihli tahrir kaydında şeyh, hayattadır.⁴⁸⁸ Zaviyesinin Hasköy'de olduğu belirtilmişse de idari taksimattaki değişiklikler bunu mümkün kılabilir. XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarının çoğunda Hasan Baba'nın zaviyesi Dimetoka'da Veledi Dağeri Köyü yakınlarında olarak konumlandırılır.

M.1515/H.921 tarihli kayıttaki zaviye kurucusu Yağmur Baba'nın oğlu Hasan Baba hayattadır. Zaviyenin tevliyeti kendisindedir. Diğer zaviye görevlileri Hacı Mehmed b. Hacı, Hızır b. İsmail, Hasan Kulu b. Duran, Ali Kulu b. Abdullah, Hızır b. Hamza olduğu kaydedilmiştir.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ BOA TD 50, s. 133.

⁴⁸⁹ BOA TD 50, s. 133.

M.1530/H.937 tarihinde zaviyede görevli derviş sayısı 28 görünmektedir.⁴⁹⁰ Kanuni döneminde yapılmış diğer tahrir kaydında Hasan Baba'nın oğulları Sadullah, Pir Ali, Timur, Kurd, Mehmed zaviyede görevlilerdir. Tevliyet Hasan Baba'nın oğullarının elinde olmalıdır. Hasan Baba'nın Sadullahtan olan torunu Ayas da zaviyede görevliler arasındadır. Diğer görevliler; Mustafa b. Derviş, Seydi b. Eyne Hoca, Kurd Ali b. Hasan, Badkar veled-i Şahkade oğulları ve Ali, Halil b. Şahoğul, Hüseyin b. Şahoğul, İbrahim b. Cafer, Ali b. Eyne Beyi, Dede Bali b. Turhan, Halil b. Turhan, Hasan b. Turhan, Ferhad b. Turhan ve Ali b. Turhan; Bekir b. Hacı, Hasan b. Veli, Hüseyin b. Veli, Durmuş b. Cibali, Ramazan b. Cibali; Pervane b. Abdullah, Kalkal b. Hamza, Şirmed b. Abdullah, İshak b. Halil, Derviş b. İshak oldukları kaydedilmiştir.⁴⁹¹

4)-Saruca Paşa Zaviyesi: M.1515/H.921 tarihinde zaviyede 40 derviş görevlidir. Bunlar Tokuç b. Şeyh Abdullah, Kuhak b. Tokuç, Demir b. Kulağuz, Şah Kulu b. Derviş Hüseyin, Bazarlı b. Ali, Kendal b. Şah Kulu, Hasan b. Mutasar, Mehmed b. Abdal, Kebir b. Kalınca Aslan, Kurd b. Selim, Pervane ıtk, Demir b. Bahşayış b. Eynekulu, Bahşayış birader-i Hüdaverdi, Mehmed b. Rufi, Abdülkadir b. Rufi, Abdülkadir birader-i Balaban, Gazi b. Arifhi, Karzem b. Arifhi, Ruif b. Abdal Mehmed, Arif birader-i Ruif, Pir Ahmed b. Durali, Pir Ahmed birader-i Bayram, Pir Ahmed birader-i Seyfullah, Pir Ahmed birader-i İbrahim ve Pir Ahmed birader-i Halil, Hayreddin b. Bekir, Hayreddin birader-i Nebi ve Kemal, Nasuh b. Şadi Dede, Nasuh birader-i Şah Kulu, Dede b. İskender, Dede birader-i Osmanlı, Dede birader-i Kendal, Dede birader-i Halil ve Dede birader-i Akıncı, Hüdaverdi b. Abdal, Ramazan b. Şah Kulu, İskender b. Resul, Hüsrev b. Ramazan, Mustafa b. Mutasar adlı dervişler zaviyede görevlidirler. Bunlardan 6 tane derviş zaviye kurucusu soyundandır. Elleri muafnameleri de bulunmaktadır.⁴⁹²

M.1530/H.937 tarihinde 76, M.1541/H.948 tarihinde 83 kişidir. M.1541/H.948 tarihinde görevli olanların isimleri; Uluk b. Abdi, Hüseyin b. Abdi, Sefer b. Abdi, Yusuf b. Abdi, Durali b. Mehmed, Mansur b. Durali, Bazarlı b. Ali, Hasan b. Bazarlı, Ali b. Bazarlı ve Sevinç b. Bazarlı, Kurd b. Hasan, Mustafa b. Kabad, Sofu

⁴⁹⁰ BOA TD 370, s. 342.

⁴⁹¹ BOA TD 385, s. 369.

⁴⁹² BOA TD 50, s. 132.

b. Kabad ve Malkoç b. Kabad, Bali b. Keftar, Yolcu Bali, Ferhad Keftar, Pir Nazar b. Kurd, Abdurrahim b. Kurd ve Mehmed b. Kurd, Pir Nazar b. Kurd, Yadgeldi b. Muzaffer, Sadeddin b. Muzaffer, Erçek b. Hasan, Süleyman b. Ramazan, Timur b. Kılıç, Mehmed birader-i Timur, İsa Bali birader-i Timur, İbrahim birader-i Timur, Kurd Ali b. Yusuf, Hasan b. Koçak, Muzafer birader-i Hasan, Nasuh b. Yusuf, Nasuh b. Diğer Yusuf, Alem Aniye, Evren birader-i Alem, Bektaş b. Recep, Timur birader-i Bektaş, Yunus birader-i Bektaş, Nasuh birader-i Bektaş, Kalkal b. Abdurrahman, Erçek b. Sefil, Yağmur birader-i Erçek, Evhad b. veled-i Nebi Mihal Sadık, Kurd birader-i Mihal, Yahya birader-i Mihal, Malkoç birader-i Mihal, Aşık b. Pirahmed, Muhammed birader-i Aşık, Durali birader-i Aşık, Agah Kulu b. Hüsün, Kalem Kulu birader-i Agah Kulu, Kayabey b. Aşık, Bayram Veli, Durmuşali birader-i Bayram Veli, Evhad b. Ali Kulu, Şirmend b. İbrahim, Durmuş b. Mehmed Kulu, Veli b. Halil, Akıncı Eynebeyi, Ali birader-i Eynebeyi, Durali birader-i Eynebeyi, Osman Şahkulu b. Osman, Kurd birader-i Şahkulu, Adil birader-i Şahkulu, Sinan b. İsa, Durak b. Umur, Haydar b. Abdullah, Şems b. Memi, Bektaş b. Oruç, Uğurlu b. Abdullah, Durgut b. Hamza, Bayezid Kadı, Sefer, Hacı birader-i Sefer, Veliyüddin birader-i Sefer, İbrahim b. Mustafa, Bayramlı birader-i İbrahim, Hüseyin b. Mustafa, Hızır b. Emrullah, Muslihiddin b. Nebi, Sadullah birader-i Muslihiddin olarak kaydedilmiştir.⁴⁹³

5)-Lütfullah Veledi Hacı Baba Zaviyesi: M.1515/H.921 tarihinde zaviyede 4 kişi görevlidir. Zaviye kurucusu Hacı Baba'nın oğlu Lütfullah hayatta ve zaviyesinin başındadır. Hacı Baba'nın diğer oğlu da zaviye görevlisi olarak kaydedilmiştir. Diğer iki görevli ise Tunrul'un oğulları Hızır ve kardeşidir.⁴⁹⁴

I-YENİCE ZAĞRA'DAKİ ZAVİYELER

Şeyh Sinan Zaviyesi: M.1515/H.921 tarihinde zaviyede 23 derviş görevlidir. Bunlar Mevlâna Hamza (hatib), Mevlâna Ali b. Süleyman (ulemadan), Ahmed (müezzin), Bayezid Fakih b. Ömer Fakih (bennak), Hacı Fahreddin b. Abdullah (bennak), Ali b.

⁴⁹³ BOA TD 385, s. 367-368.

⁴⁹⁴ BOA TD 50, s. 133.

İsmail (çift), Dede b. Hamza (bennak), Hacı Abdullah b. Abdullah (bennak), Mehmed b. Abdullah (bennak), Balaban b. Abdullah (bennak), Dede b. Abdullah (mücerred), Mustafa b. Abdullah (bennak), Mahmud b. Abdullah (bennak), Hasan b. Yusuf (bennak), Bali b. İlyas (bennak), Şaban b. Abdullah (bennak), Mustafa b. Abdullah (bennak), Şah Kulu b. Dede (bennak), Mustafa b. İsfendiyar (bennak), Piri b. Abdullah (bennak), Ayan b. Abdullah (bennak), Elik (çift), Ali b. Ayan (çift) dervişlerdir. Baba isimlerinin çoğunun Abdullah olması mühtedi olma ihtimallerini artırmaktadır.⁴⁹⁵

Zaviye görevlileri olarak adlandırılanlar, zaviyenin yönetiminden hizmetini gören dervişlere kadar hepsi bu tasnifte yer alır. XVI. yüzyıl defter kayıtlarının sunduğu imkânlar neticesinde bazı zaviyelerin görevlilerini tespit edebilmek mümkün olmuştur. Ancak bunlara dair detaylı bilgi bulunamamıştır. Derviş sayıları, zaviyede görev yapan meslek erbablarının çeşitliliği, zaviye görevlilerinin almakta olduğu ücretler zaviyelerin ekonomik durumuna, itibarına dikkat çekebilir. Aynı coğrafyada faaliyette olan zaviyelerden birinde diğerinden ciddi fark yaratacak şekilde fazla dervişe sahip olması, zaviyeler arasında aynı meslek erbablarının farklı ücretlendirmelere sahip olmaları söz konusu kurumların sosyo –ekonomik açıdan aynı statüye sahip olmadıklarını göstergesidir. Aynı zaviyenin yıllara bağlı olarak çalışan ve derviş sayılarındaki değişmeler de aynı şekilde yorumlanabilir.

⁴⁹⁵ BOA TD 50, s. 280.

IV. BÖLÜM

ZAVİYELERİN SOSYAL VE KÜLTÜREL HAYATTAKİ YERİ

Zaviyeler, genel yargı olarak din ve tarikat öğretisi eğitiminin verildiği kurumlar olmanın dışında aslında çok farklı niteliklere sahip müesseselerdi. Sadece inançla ilişkilendirilen, zikredildiğinde ilk olarak dinî işlevleriyle bütünleştirilen bu müesseseler Osmanlı'nın klasik devrinde siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyal hayatın mutlaka bir yönüne sirayet edebilmiş kurumlardı.

Zaviyelerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile daha ileriki yüzyıllarda niçin ne şekilde kurulduğuna atıfta bulunabilmek için öncelikli olarak ilgili müesseselerin kurulmasındaki dinamiklere bakılmalıdır. İlk olarak Remle'de kurulduğu genel bir yargı olarak kabul edilen zaviyelerin tasavvuf akımına paralel olarak yayılıp geliştiği kabul edilmektedir. Söz konusu müesseselerin hızla yaygınlaşmasında doğal olarak siyasi, toplumsal bir takım sebepler olduğu muhakkaktır. Nitekim Abbasi halifeleri maddi-manevi nüfuzlarının azaldığı XI. ve XIII. yüzyıllarda çeşitli bölgelerde yeniden bağımsızlıklarına kavuşabilmek için o dönemlerde halk üzerinde önemli bir nüfuza sahip şeyhlere zaviyeler, hanıgahlar açmışlardır. Haçlı Seferleri sırasında sürekli maddi manevi kayıplar yaşayan ahali de aradıkları sükûn ve huzuru bu müesseselerde bulunmaktaydı. Zenginler ise hükümdarların husumetlerinden korunabilmek amacıyla zengin vakıflar tahsis ettikleri zaviyelerini evladlık statüde işlemelerini sağlayarak kendi mülklerinin kendi ailelerinde kalmalarını sağlıyorlardı. İşte bütün bu amillerle IX ve XIII. yüzyılda İslam ülkeleri tekke-zaviyelerle donanmıştı (Ocak, 2015, ss. 186 -187).

İslam dünyasının IX-XIII. yüzyıllarda bu kurumlardan beklentisi ne ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve sonraki devirlerde söz konusu kurumlardan olan beklentiler hemen hemen değişmedi. Devlet, sınırlarının batıya doğru genişletirken fetih sonrası iskân faaliyetlerini yürütürken, tekke-zaviyelerden de istifade etmiştir. Bu müesseseler, yeni fethedilmiş yerlere Anadolu'dan getirilmiş halkın yerleştirilmesinde öncelikle üs, toplanma yeri olarak hizmet vermiştir. Çoğu yörük

olan bu toplulukların üretim tarzları nedeniyle dinamik bir yapıya sahip oldukları aşikârdır. Söz konusu toplulukların başka bir coğrafyada sükûnetle, ilgili toplanma yerlerinde bir süre misafir edildikten sonra planlı bir şekilde yerleştirilmelerinde bu müesseselerin başarısı azımsanamaz. Dimetoka'da Debbağlar Mahallesi'nde Kurulu Abdal Cüneyd Zaviyesi, bu tür toplanmaların gerçekleştiği zaviyelerdendir. Debbağlar Mahallesi, Dimetoka Kalesi'nin Kızıldeli çay tarafına bakan güney kısmı boyunca uzanan bir yerleşim merkezidir (Delibalta, 2007, s. 149). Şehrin fethinden hemen sonra zaviyede görev alacak dervişler mahalleye gelip yerleşmişlerdir. Zaviye binası Osmanlı Devleti'nin Dimetoka'da inşa ettikleri ilk sosyal ve dinî müessese olarak kabul edilmiştir (Kiel, 1994, s. 306). Anadolu'dan getirilip civar bölgede iskân edilecek halk önce bu zaviye etrafında misafir edilip yerleşim alanlarına buradan sevk edilmiştir (Delibalta, 2007, s. 149; Emen, 2010, s. 10) .

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu yıllarında devlet eliyle değil de tekke-zaviyeler vasıtasıyla sosyal-siyasi-kültürel ve ekonomik hayatı tanzim etmesindeki dayanaklarından birisi olan bu müesseselerin kurucuları, çalışanları Barkan'ın "Kolonizatör Türk Dervişleri" adını verdiği şahıslardı. Kolonizatör dervişler, Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan akınlarla birlikte çok çeşitli dinî cereyanların getirildiği ortamda, geldiği memleketlerindeki örf-adetlerini, dinî adap ve erkânını beraberinde getiren dervişlerdir. Bunlar aynı zamanda bu akınları sevk ve idare etmiş, girişimci ruha sahip kafile reisleri, kolonistler ve hatta geldikleri yerde hanedanlarını kurmuş soy ve mevki sahibi önemli şahıslardır. Bunların müritleri, kendi ailelerinden, soylarından oluşmuştur. Böylece Anadolu dervişler ve mahiyetinin getirdiği dinî ve mistik kaynaşmaların merkezi olmuştur. Daima batıya doğru hareket eden akınlarla birlikte sürekli sayıları da artan zaviyelerde bu dervişler, şeyhler birer öncü olmuşlar, siyasi nüfuzlarını padişahların hizmetinde kullanan, padişahları kendi dergâhında ağırlayıp onlara nasihatler veren önemli şahıslardır (Barkan, 1942, s. 284).

Kolonizatör Dervişler, keramet gösterip mucizeler gerçekleştiren mübarek insan kimliğinden çok dağ başlarında ve ıssız yerlerde toprağı işleyip şenlendiren, bedenen çalışıp zaviyesinin ihtiyaçlarını karşılayan, gelip geçen insanlara izzet ve ikramda bulunan, savaşlarda orduya iştirak eden liderler olarak görülmektedir. Onların asıl

mucizesi, buldukları bölgede maiyetleriyle birlikte bahsedilen faaliyetleri üstlenerek devletin çok yönlü müesseseleri olan zaviyeleri ayakta tutmalarınıdır.

Kolonizatör Dervişler, zaviyelerini kurdukları bölgede büyük ayrıcalıklara sahip değillerdi. Yaptıkları hizmetlere karşılık her türlü vergiden muaf tutulmamışlardı. Tahrir defterlerinin pek çoğunda buna dair örnekler görmek mümkündür. Nitekim 1573 tarihli Otman Baba ile alakalı bir tahrir kaydında zaviyeye adak olarak getirilen kurbanlardan vergi alınmayacağı ancak ziraat ettikleri yerlerin öşürlerini sahib-i arza ödemekle yükümlü oldukları belirtilmiştir.⁴⁹⁶ M.1519/H.926 tarihli Mümin Baba Zaviyesi'ne ait kayıta Tazılar Köyü'nün Mümin Baba'ya tımar olarak verilip zaviyenin burada kurulduğu, daha sonra zaviye efradının köyden ayrı kaydedildiği, zaviye görevlilerinin öşürlerini sipahilerine ödemekle yükümlü oldukları görülmektedir.⁴⁹⁷ Ancak öşür muafiyetleri olmayan bazı zaviye görevlilerinin avarız-ı divaniye ile tekâlif-i örfiyeden muaf tutuldukları görülmektedir. M.1519/H.926 tarihli defterde Dimetoka'da Abdal Cüneyd Zaviyesi'ne dair işlenmiş zaviye kaydında dervişlerinin avarızdan muaf olduklarından söz edilmektedir.⁴⁹⁸ M.1571/H.979 tarihli tahrirde adının Ahi Devle olabileceği tahmin edilen zaviyede görevli olanların avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyeden muaf oldukları görülmektedir.⁴⁹⁹ Bu muafiyetin tüm zaviyeler için geçerli olmadığı tahmin edilmektedir. Çünkü kayıtların hepsinde böyle bir ayrıcalıktan söz edilmemektedir.

Zaviyeler, kuruldukları bölgede eğitim ve kültürel alandaki faaliyetleri yürütmüştür. Zaman zaman bu müesseselerin eğitim merkezi görevini üstlendiği tespit edilmiştir. M.1579/H.987 tarihli kayıta Elmalı Baba Zaviyesi tekkenişi Elmalı Baba'ya intisap edenlerin eğitilmesi, Bektaşîliğin öğretilerinin kazandırılmasına yönelik özel bir ferman yollanmıştır. Fermanda Hasan b. Ali, Cihan Dede ve Pir Ahmed Dede'nin imzası bulunmaktadır. Şaban adlı derviş vasıtası ile bizzat Elmalı Baba'ya gönderilen

⁴⁹⁶ "... Amma ziraat ve hırsat itdukları yerlerin oşur ve resimlerin sahib-i arza eda ideler", Bkz, BOA TD 521, s. 449.

⁴⁹⁷ BOA TD 77, s. 509.

⁴⁹⁸ BOA TD 77, s. 143.

⁴⁹⁹ BOA TD 494, s. 337.

fermana göre, zaviyesine gelen herkese izzet ikramda bulunmasını istemiştir (Koltaş, 2017, ss. 17-18).

Muradiye Mevlevihanesi sosyal ve kültürel açıdan dönemin etkili kurumlarından birisidir. Muradiye İmareti vakıflarının (Cumadi el-ula) M.1488/H.894 tarihli muhasebe kayıtlarında Mevlevihane’de görevli mesnevi okuyucu, hanende vs çalışanlarına günlük 23’er kuruş 1 sene ve 1 ayda toplam 8970 akçe tahsis edildiği görülmektedir. Bu belgede yer alan hanende şarkı söyleyen kimse demek olup Mevlevihane’nin salt eğitim kurumu olmayıp aynı zamanda Osmanlı tasavvuf müziğinin gelişmesine katkı ve imkân sağlayan bir mekân olarak görülmektedir. Mevlevihane’de kalan mutasavvıf taifesine muhtemelen tasavvufa ilgisi olan medrese talebeleri de katılmışlardır. Hatta medrese müntesipleri içerisinde müzikle uğraşanlar daha çok tekke-zaviyelerle bağı fazla olanlardır. Müzik kitaplarının çoğunda tekke mensuplarının temellük kayıtları yer alır ve bu tekke ehlinin müzikle olan bağlantısına işaret eder (Şakir-Taş, 2009, s. 123).

Bazı büyük dergâhların bir nevi tekke-zaviyede çalışacak personelin yetiştirildiği bir okul görevini de üstlenmiştir. Edirne’de Sultan Murad’ın eliyle kurulan Mevlevihane, Rumeli topraklarında kurulmuş olan pek çok Mevlevi dergâhına öncülük etmiştir. Oralarda çalışacak ehil şeyhler buradan gitmiştir (Şakir-Taş, 2009, s. 124).

Tahrir kayıtları incelendiğinde zaviyelere ait demirbaş eşyalar arasında pek çok kitap ve Mushaf-ı Şerif kaydedilmiştir. Bunlardan, zaviyede görevli olanlar ile misafirler istifade etmişlerdir. Dönemin ve özellikle kırsal bölgede meskûn zaviyelerin koşulları düşünülürse kültürel açıdan önemli bir hizmettir.

Tahrir kayıtlarında bazı zaviyelerin kütüphanelerinde bulunan kitaplara yer verilmiştir. Edirne’de Darü’l-Hadis Zaviyesine ait olan kitapları Merhum Şeyh Mesud Halife bağışlamıştır. Şeyh Mesud Halife’nin kendisine ait vakfı olmadığı, Darü’l-Hadis Zaviyesi’nden ücreti karşılığı imam, hatib, müezzin, çerak, kayyım görevlendirdiği görülmektedir. Cami vakfı şeklinde faaliyette bulunup zaviye ile görevli alışverişi olan vakfın kurucusu olduğu tahmin edilen Şeyh Mesud, zaviyeye pek çok eser bırakmış, bunlardan istifade etmek isteyenlere zaviye dışından dahi olsa

engel çıkartılmaması hususunda da şart koymuştur. Vakfiyesinin tarihi H.885/1451-1452'dir. Zaviyeye bırakılan kitapların vakfiyesinde kayıtlı olduğu, ancak tahrir esnasında çoğunun artık olmadığı ve elde kalanların da şunlar olduğu belirtilmiştir: Musshaf-ı Şerif (ciltli), Tefsir-i Kadı (eski ciltli), Erbain-i Gazali (ciltli), Muhtasar mine-maab (ciltli), (ciltli), Şerh-i Mecmuat-ı Mülk (ciltli), es-sahih-i İlmiye, Marife (cilt) Vakaya (cilt), Sadrû'ş-şerîfe (ciltli), Gülistan-ı Saidî (ciltli), Risâle-i mesâbih (ciltli), ? Gayrî Ma'lûm (ciltli), Âşık Paşa (ciltli), Davud Muari (ciltli)'nin eseridir.
500

Edirne'de inşa edilmiş zaviyelerden Şir Ali Kalenderî'ye ait bazı eserlerin olduğu kaydedilmiştir. 1 adet Mushaf-ı Şerif, Kitab-ı Divan-ı Hafız, Kitab-ı Mahrusa, Kitab-ı Kasaband Farisi (kayıptır), Kitab-ı Gülistan, Kitab-ı Kalendername, Kitab-ı Resiri Farisi zaviyeye ait olduğu belirtilen eserlerdir.⁵⁰¹

Bayezid Çelebi b. Hamza zaviyesinde iki kitap kaydı bulunmaktadır. Kitab-ı Tefsir-i Kadı 1 cilt, Kitâb-ı Mesû'a 6 cilt olarak künyeleri verilmiştir.⁵⁰²

Edirne Çilehanesi (Ali Paşa Zaviyesi)'nde zaviyenin Ali Paşa adını almadan evvelki kurucusu olan Mübarek Ağa tarafından bazı kitaplar bırakılmıştır. Bunlar 1 cilt Mushaf-ı şerif, Kitab-ı Tezkire-i Evliya, Kitab-ı Muhammediye'dir.

Kemal Halife Zaviyesi ve mescisinde kayıtlı olan kitaplar; 1 adet Mushaf-ı Şerif, 1 adet Mukaddime'dir.⁵⁰³

İbrahim Paşa imaretine ait olarak 127 adet kitap kayıtlıdır. Bunlar; Kitab-ı Tefsir-i Kebir 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Güşaf 1 cilt, Kitab-ı Güşaf-ı Cenin 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i ibn-i Kesir 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Kadı 1 cilt, Kitab-ı Şeyh tamam 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Sadi 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Küdasi? 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Veciz tamam 1 cilt, Kitab-ı Tefsir-i Levami Alemda ? 12 cilt, Kitab-ı Müfredat-el Ali 1, Kitab-ı Ta'vilat-ı Kaşani Tamam 2 cilt, Kitab-ı Beyt-i Nuzul Kur'an 2 cilt, Kitab-ı Neccari Tamam 4 cilt, Kitab-ı Şerh-i Neccari Gürmani 3 cilt, Kitab-ı Beyt'el-Malım 1 cilt,

⁵⁰⁰ BOA TD 1070, s. 19.

⁵⁰¹ BOA TD 1070, s. 334.

⁵⁰² BOA TD 1070, s. 334.

⁵⁰³ BOA TD 1070, s. 391.

Kitab-ı Şerh-el Malım tamam 1 cilt, Kitab-ı Müsabih 1 cilt, Kitab-ı Şerh-i Müsabih
Kitab-ı el-Ali Sadık 1 cilt, Kitab-ı Şerh-i Sadık La kemal 1 cilt, Şerh-i Hazin el-
Kamil 1 cilt, Şerh-i Hazin el-ibn-i mersiye 1 cilt, Nihaye fi garib el-hadis 1 cilt,
Hedaye tamam 1 cilt, Şerh-i Hedaya 1 cilt, Hilasetü'l-Fetavi 1 cilt, Kitab-ı Berdi 1
cilt, Camiü'd-Mezid 1 cilt, Müstemil Ali Bedreddin 1 cilt, Sadrü's-şeria 1 cilt,
şerhü'l-Mecmua la beyt mersiye 1 cilt, Abdülmeraib 1 cilt, Müntehaf? fi elfika 1 cilt,
Müsnifat 2 cilt, Perdevi tamam 1 cilt, Deste-i Şemsiye 1 cilt, Kitab-ı Seyyid ve
Haşiye ve Mevlânazade 1 cilt, Tevzi? Tamam 1 cilt, Şerh-i Eşadat 1 cilt, Şerh-i
Muhtasar tamam 1 cilt, Avarız el-maarif 1 cilt, Mirsadü'l-ayar 2 cilt, Şerh-i ..? 1 cilt,
Muhit Tamam 1 cilt, ser-muhit 1 cilt, Şerh-i Perdevi 1 cilt, Kitab-ı Saya tamam 2 cilt,
Şerh-i Hükmü'l-Eşraf 2 cilt, Muhsirü'l-imam fahrü'r-Razi 1 cilt, İsa 1 cilt, Tefsir-
... ? tamam 1 cilt, Cami-el Safir tamam 1 cilt, Şerh-i Müfti 1 cilt, Muhakemat 1 cilt,
Şerh-i Ma'ad ? 1 cilt, Münhaç 1 cilt, Eş-şemhir fi alet kebir 1 cilt , Şerh-i Muvakıf 1
cilt, Şerh-i Sahaif 1 cilt, Muavn-ı müsah 1 cilt, Siretü'l-İmam Fahrüddadi 1 cilt,
Sahab natamam 4 cilt, Hilasetü'l-Hakayık 1 cilt, Tevarih-i Taberi 1 cilt, Mesnevi
tamam 1 cilt, Şerh-i İsa 1 cilt, Hilasetü'l-Fitavi 1 cilt, Hilasetü'l-Halayık 1 cilt,
Tefsir-i Fatiha-i el Sadreddin el-Konevi, Musahü'l-ayelan Fenari 1 cilt, Füsüs
Tamam 1 cilt, Şerhü'l-Füsüs? 1 cilt, Mufassal Tamam 1 cilt, Neccari Tamam,
Müslim 1 cilt, Muani? 1 cilt, Mazul Tamam 1 cilt, Mecmua el Fetavi 1 cilt, İzah
tamam 1 cilt, Maarifü'l-A'rif 1 cilt, Füsüs-u Müsbah? Ala haber El Gayb Kaşani 1
cilt, Al-Ahbar 1 cilt, Nizamü'l-Razi ve Desalu min-el-tıbb, Mihtah 1 cilt, Şerh-i
Telhis 1 cilt, Hedaye 1 cilt, Tefsir-i ismi na-malum Zahiretü'r-riyaz 1 cilt, Şerh-i
Müsbah? 1 cilt, Camiü'd-Mesud 1 cilt, Saadetü'l-İmarad 1 cilt, Camiü'l-Cevami'i 1
cilt, Sahaif 1 cilt, Vesayetü'l-imam molla Azam 1 cilt, İsm-i na malum, İlm-i
Muradif ism-i na-malum, Kitab-ı Mushaf-ı Şerif 1 cilt olmak üzere kaydı
tutulmuştur.

Kitaplar Hafız kütüp (kütüphane sorumlusu) Süleyman'ın sorumluluğundadır.
Bunlar, imarete ait olduğu için cami, medrese ve zaviyesinin de kullanımına
açıktır.⁵⁰⁴

⁵⁰⁴ BOA TD 1070, s. 434.

XV. yüzyılın sonlarında Noktacızade Şeyh Mehmed b. Yusuf tarafından yaptırılan (Noktacızade Tekkesi) tekkenin kütüphanesi olduğu bilinmektedir. Tekkede 38 kitap olduğu kayıtlıdır (Erünsal, 2003, s. 24).⁵⁰⁵ Bunlar; Mushaf-ı Şerif 3 cilt, Kitab-ı Gazeliyat-ı Monla Fikar, Kitab-ı Fi't-Tasrif, Kitab-ı Avarız el-Me'arif, Kitab-ı Mesnevi 2 cilt, Kitab-ı Gülistan, Kitab-ı Farisi, Kitab-ı Tezkiretü'l-Evliya, Kitab-ı Şerh-i Menazil, Kitab-ı Usül, Kitab-ı Leta'if-i Gıyasiyye, Kitab-ı Resa'il, Kitab-ı Tefsir-i Farisi, Kitab-ı Şati, Kitab-ı Vikaye, Kitab-ı Tefsir-i Yusuf, Kitab-ı Tibbiyan, Kitab-ı Vakf, Kitab-ı Fakih-i Farisi, Kitab-ı Kühe, Kitab-ı Tefsir-i Sure-i Dühan, Kitab-ı İstilahat, Kitab-ı Cezeri, Kitab-ı Tabsıra, Kitab-ı Risale fi- Tarik-i es-Sufiyye, Kitab-ı Mine't-Tasavvuf, Kitab-ı Ravza, Kitab-ı Fevayid-i Kur'an, Kitab-ı Telhis et- Tercüman fi Tefsir-el Kur'an, Kitab-ı Namalum, Kitab-ı Akayid el-Mübarek, Kitab-ı Farisi-i Küçük, Kitab-ı Mantık et- Tayr, Kitab-ı Kuduri, Kitab-ı Tefsir ve ?, Kitab-ı Tedbirat el-Ahiyye, Evrak-ı Müteferrika, Kitab-ı İhya'-i Ulum olarak kaydı tutulmuştur. İbrahim b. Hamza b. Mesud et-tirevi tarafından Noktacızade Zaviyesi'nde bir tefsir eser yazılmıştır. Eserin adı Camiü'l-Envar fi Lüceci'l-Efkar ve'l-Bihar'dır. Eser M.1536/H.933 tarihinde kaleme alınmıştır. (Bursalı Mehmed Tahir Efendi, 1975, s. 117).

A-Mahallelerdeki Zaviye Odaları (Bekâr Odaları): Osmanlı Devleti'nde büyük şehirlerde bekâr odaları adı verilen yapılar inşa edilmiştir. Buralarda konaklayan bekâr taifesi, bir aile ortamı dışında muhtelif işlerde çalışarak kendi geçimlerini temin eden, ya da bir şekilde hayatını idame ettirebilen kişilerden oluşmaktadır. Osmanlı arşiv kayıtlarının bazılarında söz konusu odalar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bekâr odaları bağımsız odalar şeklinde olabileceği gibi tekke, zaviye, imaret, cami gibi bir dinî ve sosyal müessesenin bünyesinde de olabilmektedir. XVI. yüzyılda Edirne şehir merkezinde bu türden hem bağımsız hem de bir tekke-zaviyeye bağlı bekâr odası görmek mümkündür.

Edirne şehir merkezinde Mescid-i Veledi Hacı Halil Mahallesi'nde Molla Hasan Zaviyesi odalarında beş bekâr konaklamaktadır. Ali, Musa, Mehmed, Ahmed ve Mustafa isimlerini taşıyan bekârlardan Musa hariç hepsinin baba adlarının Abdullah olması mühtedi olma ihtimallerini ortaya çıkarıyor. Bunlar kaldıkları bu odaya kira

⁵⁰⁵ BOA TD 1070, s. 271-272.

ödemektedirler.⁵⁰⁶ Şeyh Bedreddin Zaviyesi'ne bağlı odalar olduğu anlaşılan Mescid-i Halil ile Şeyh Muslihiddin Mahallelerinde inşa edilmiş olanlar da zaviye odasıdır. Odalarda kalmakta olan Hacı Mustafa, Turhan, Hüseyin ve Hüsrev'in baba isimleri Abdullah'tır. Mühtedi olma ihtimalleri bulunmaktadır. Hepsi debbağlık işiyle meşguldür.⁵⁰⁷ Şeyh Bedreddin Zaviyesi'nin Kilisa Cami Mahallesi'ndeki bir diğer bekâr odasında beş kişi kayıtlıdır. Mustafa, Seydi Ahmed, Kurt, Hasan ve Mehmed odadaki sakinlerdir. Hepsi pabuçculuk yapmaktadır.⁵⁰⁸ Çokalcı Mahallesi'ndeki Kıyık (Kıyak) Baba Zaviyesi'nin odasında ise zaviyede şeyh, imam ve müezzinlik yapmakta olan İsmail oğlu Hızır konaklamaktadır. Diğerleri; Karagöz b. Abdullah, Mehmed (basban) b. Abdullah, Hızır ile Ali b. Abdullah'dır.⁵⁰⁹ Bu odalardaki 3 bekârın mühtedi olma ihtimali bulunmaktadır.

Bekâr odalarının büyük şehirlerde özellikle şehir merkezlerinde olması, bekârların iş bulup çalışmak, büyük şehrin olanaklarından istifade edebilmek amacıyla bu şehirleri tercih ettiğini söylemek mümkündür. Tahrir kayıtlarında söz konusu bekârların mesleklerinden de söz edilmektedir. Kimisi zenaatla uğraşırken kimisi de imam, müezzin, hatib gibi din görevlisidir.

B-Mahalle ve Köylerdeki Lakaplar: Tekke-zaviye kurumlarının sosyal ve kültürel hayat içerisindeki varlığını sadece somut bir kurum olarak değil gündelik hayatta şahısların aldıkları lakap ve bunlara verilen isimlerde de görmek mümkündür. Tahrirlerde çoğu kez yerleşim bölgelerinde zaviye kaydı bulunmazken şahıs isimlerinde ve lakaplarda ilgili kurumların tesirini görmek mümkündür. Derviş, baba, şeyh, fakih, pir, piri, mevlâna, molla, dede, bektaş gibi lakap ve isimler, muhtemelen dönemin tasavvuf kültürünün tesiridir. Bu lakap ve isimlerin kullanımının yaygınlığı dikkat çekmektedir.

“Baba” ünvanı, mutasavvıflara, tarikat şeyhlerine veya meczuplara verilmiştir. XI. yüzyıldan itibaren Azerbeycan ve İran başta olmak üzere diğer islam ülkelerinde de kullanılır olmuştur. XII. yüzyılda Türkistan topraklarında haccan yolunu tutan

⁵⁰⁶ BOA TD 494, s. 13; BOA TD 54, s. 5.

⁵⁰⁷ BOA TD 494, s. 15; BOA TD 54, s. 6.

⁵⁰⁸ BOA TD 77, s. 31.

⁵⁰⁹ BOA TD 494, s. 30.

sufilerle Yesevi'nin müritlerinin de kullandığı ünvanlardan olmuştur. Hem sünni hemde gayri sünni kesimlerde kullanılmıştır. Alevilikte ise, mürşitlik mertebesine erişenlerin kullandığı ünvanlardandır. Anadolu'nun fethinden sonra buraya gelip yerleşen, Rumeli'nin fethinde ise bizzat fetih hareketlerinde görev alan baba lakaplı şeyh ve dervişlerin bulunduğu bilinmektedir (Kayapınar, 2009, s. 95) .

XVI. yüzyılda Rumeli Bölgesi'nde faaliyet göstermiş tekke-zaviyelerden bazılarında baba ünvanlı şahısların isimlerini taşıdıkları görülmektedir. Edirne'de Baba Küçük, Baba Halid, Baba Hızır b. İbrahim, Hacı Baba, Gül Baba, Güzelce Baba, Nakkaş Baba, Toprak Baba, Toylu Baba; Dimetoka Kazasında Yağmur Baba, Elmalı Baba, Ahir Baba; Eski Zağra'da Mümin Baba; Tatar Pazarı'nda Ali Baba; Filibe'de Nasuh Baba, Mersin Baba, Arpacı Mustafa Baba, Kürkçü Baba, Baba Gulam; Hasköy'de Otman Baba, Osman Baba, Lütfullah b. Hacı Baba, Hasan Baba b. Yağmur Baba zaviyeleri çalışmaya esas alınan bölgede tespit edilmiş baba ünvanlı kurumlardır. Filibe Kazası'nda tespit edilen tüm zaviyelerde “baba” ünvanının kullanılmış olması dikkat çekicidir.

“Dede” ünvanı, özellikle Bektaşilikte ve Mevlevilikte yaygın olarak kullanılmakta olup belli bir mertebeye ulaşmış dervişlere verilmiştir. Mevlevilikte ikrar verip bin bir gün hizmetini tamamladıktan sonra çile çıkarmış, dervişlik payesine sahip olarak dergâhta hücre sahibi olmuş salike, dede ya da derviş adı verilir. Mevlevilikte aşağıdan yukarıya doğru mertebeler sırasıyla muhiblik, dervişlik, şeyhlik, halifelik şeklinde olup ikinci sıradaki dervişlik mertebesi dedelik ile eş anlamlıdır (Uludağ, 1994, ss. 365-366).

Tekke-zaviye isimlerinden dede ünvanı taşıyanlar Edirne'de Sinan Dede, Cubi Dede, Büklüce Dede, Muhiddin Dede, Fahreddin Dede, Hasan Dede, Kılıç Dede, Kirişçi Dede, Sadık Dede; Ferecik'te Çubi Dede zaviyeleridir.

“Şeyh”, tasavvufta velî kimse, pîr ve mürşitle aynı anlamlara gelmektedir. Türkçede ermiş, eren, er anlamlarına da gelmektedir. Tassavuf ehline göre ise şeyh, bir tarikata mensup olup bununla alakalı gerekli yetkinliğe ulaşmış hakikat, tarikat ilminde kemale ermiş kimselere denir (Öngören, 2010, s. 50). XVI. yüzyıl defter kayıtlarında adında bir şeyhin adını almış zaviyelerin kaydı en fazla Edirne

Kazası'nda yoğunluktadır. Nitekim, Edirne'de Şeyh Bedreddin, Şeyh Şüc'a, Sarı Şeyh, Şeyh Sinan, Şeyh İsmail, Şeyh Hızır Süleyman, Şeyh Piri, Şeyh Hayreddin, Şeyhü'l-İshak, Şeyh Mübarek zaviyeleridir. Edirne dışında sadece Keşan Kazası'nda Şeyh Ülemiş Zaviyesi örnek gösterilebilir.

“Derviş”, bir tarikata ve şeyhe bağlı olan mürid, sufi bir yaşam süren kişi anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca, muhtaç, fakir, dilenci gibi anlamlara gelmektedir (Yazıcı, 1994, s. 188). Tekke-zaviyelerde görevli dervişler, zaviyeye ve şeyhine bağlı olarak yaşayan, zaviyenin hizmetlerinde bulunan, tarikatının kurallarını tatbik eden hizmet ehli kimselerdir. Edirne'de derviş ünvanıyla zikredilen zaviyeler, Derviş Mübarek, Derviş Hacı Ali; Eski Zağra'da Veli Derviş b. İsa zaviyeleridir.

“Pir”, tasavvufta mürşit, veli, şeyh ile aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Farsça kökenli olan kelime, ihtiyar, ak saçlı, tecrübe sahibi anlamlarındadır (Arpaguş, 2007, s. 272). Edirne'de Şeyh Piri, Pir Mahmud, Tatar Pazarı'nda Pirzade, pir ünvanlı zaviyelere örnektir.

“Bektaş”, Bektaşî olan anlamındadır. Bektaşîlik, XIII. yüzyılda Kalenderîlik içerisinde oluşmuş XV. Yüzyılda Hacı Bektaşî Veli ananeleri etrafında Anadolu'da teşekkül etmiş bir tarikattır (Ocak, 1992, s. 373).

XVI. Yüzyıl defter kayıtlarında sadece Dimetoka'da Hacı Bektaş Veli adlı zaviyeye rastlanmıştır. Dimetokada faaliyet göstermiş Abdal Cüneyd Zaviyesine ait bir kayıta Bektaşî ünvanı kullanılmıştır. Bunun dışında Bektaş, Bektaşî ünvanı taşıyan tekke-zaviye kaydı görülmemiştir.

“Halife”, şeyhinin ölümünden sonra onun yerine geçerek irşad faaliyetlerinde bulunan kâmil kimse anlamındadır. Halife ünvanı taşıyan tekke-zaviyeler sadece Edirne Kazası'nda görülmüş olup Fazlullah b. Ramazan Halife, Ramazan Halife, Kemal Halife zaviyeleridir.

Edirne, Osmanlı'nın Rumeli'deki sağ kolu üzerindeki en fazla tekke-zaviye tespiti yapılan şehridir. Şehirde kullanılan bazı lakaplar ve isimler ilgili kurumların sosyal, gündelik yaşama da tesir ettiğinin göstergesidir. M.1519/H.926 tarihli kayıta Edirne

merkez mahallelerinde tespit edilen lakap ve isimler; Veled-i Arab Mahallesi'nde Yahya Şeyh; Kara Hacı Mahallesi'nde Ramazan Halife (imam); Mescid-i Balaban Ağa Mahallesi'nde Evliya Hoca; Markof? Ağa Mahallesi'nde Yusuf Fakih (imam); Ahur Beğ Mahallesi'nde Ahmed Fakih; ..? Mahallesi'nde Hasan Fakih (bakkal); Tarakçı Mahallesi'nde Balı Fakih (imam); Mescid-i Veledi Denizli Mahallesi'nde Derviş Ali (habbaz); Cami Noktacızade Mahallesi'nde Hayreddin Halife (şeyh, imam ve hatib); Cami Kilisa Mahallesi'nde Pir Mehmed; Mescid-i Sinan Mahallesi'nde Pir Mehmed (imam); Sabunkiyan? Mahallesi'nde Mevlâna Sinan (imam); Üsküfçü Hızır Mahallesi'nde Şehabeddin Halife (şeyh), Hızır Ağa Mahallesi'nde Hacı Halife (imam) olmak üzere kayıtları tutulmuştur.⁵¹⁰

M.1571/H.979 tarihli kayıta Edirne Şehri'ndeki mahallerde tekke-zaviye kültürünün uzantısı olarak düşünülen bazı isim ve lakaplara rastlanmıştır. Kilisa Cami Mahallesi'nde adı veya lakabı pirî olan dört kişi kayıtlıdır. Mehmed Pirî (hüddam) ile Mustafa Pirî (kiracı), Haydar b. Abdullah Pirî (kiracı), Mustafa b. Mehmed Pirî mahallenin sakinleridir.⁵¹¹ Şeyh Şüc'a Zaviyesi Mahallesi'nin şeyh ve imamı olan Hasan Ahmed b. Mevlâna'nın oturmakta olduğu Hacı İslam (Veledi İslam) Mahallesi'nde, Hasan Ahmed'in babasının lakap olarak mı isim olarak mı kullandığı tam anlaşılamayan Mevlâna adı örnek gösterilebilir.⁵¹² Mescid-i Veledi Halil Mahallesi'nde Haydari Zaviyesi'nin mütevellisi oturmaktadır. Ayrıca mahalle sakinlerinden birisi pirî lakaplı olup şüurbanlık yapmaktadır.⁵¹³ Sitti Hatun Mahallesi'nde ise Bali Dede b. Nasuh, Mustafa b. Bali Dede, Hacı Pirî b. Nasuh, Ahmed Pirî b. Yusuf, Baba Muharrem b. İbrahim lakapları dikkat çekmektedir.⁵¹⁴

Cami Kasım Paşa Mahallesi'nde Derviş b. Mustafa (muhasıl), Derviş Bayezid (şüurban), Dede b. Abdullah; Hacı Sinan Mahallesi'nde Hacı Piri b. Murad, Hacı Piri b. Murad (sarraf); Yahşi Fakih Mahallesi'nde Mescid-i Mehmed Çelebi odasında Kaya b. Pirî, Mirahur Ayas Bey Mahallesi'nde Ali b. Derviş Hızır, Fındık Fakih Mahallesi'nde Derviş Mustafa (müezzin), Hacı Mustafa b. Mustafa Piri, İsa Dede,

⁵¹⁰ BOA TD 77, s. 14-36.

⁵¹¹ BOA TD 494, s. 11.

⁵¹² BOA TD 494, s. 12.

⁵¹³ BOA TD 494, s. 12.

⁵¹⁴ BOA TD 494, s. 13.

Davud b. İsa Dede, (kefşhor) Derviş Abdullah b. Pîrî Reyis, Kara Hacı Mahallesi'nde Sinan b. Piri Mehmed (habbaz), Osman b. Dede Hamza, Şeyh Şüc'a Zaviyesi Mahallesi'nde Mevlâna Şeyh Muslihiddin (imam), Mustafa Dede, Hatuncu Mahallesi'nde Mevlâna Ahmed, Pîrî Şah Melek Mahallesi'nde Pîrî b. Hacı Durmuş (bakkal), Çakırağa Mahallesi'nde Derviş Alî (bakkal), Baba Timurtaş Bey Mahallesi'nde Pîrî Mehmed Hızır, Derviş (kefşhor), Tarakçı Mahallesi'nde (Mescid-i Kilarî Yusuf) Kösem b. Pîr Ali, Mescid-i Mahmud Ağa Mahallesi'nde Pîrî b. Hızır, Pîrî b. Ferid, Çokalcı Mahallesi'nde Pîrî b. Bali (kebeci), Pîrî Abdullah (kebeci), Sevdindik Fakih Mahallesi'nde Abdullah Pîrî, İmaret-i Muradiye (Mescid-i Sofu İlyas) Mahallesi'nde Sinan Dede (çölmekçi), Fahreddin Paşa Mahallesi'nde Ali Dede (müezzin), Şehabeddin Paşa Mahallesi'nde Ömer Pîrî, Mescid-i Şeyh Halil Mahallesi'nde Pîrî Ali b. Abdullah (yamak), Kiremitçi Hacı Halil Mahallesi'nde Pîrî Veli, Pîrî Latif, Derviş Abdullah, Yenice Firuz Mahallesi'nde Pîrî Hacı Mehmed, Mehmed Dede, Elvancı (Cedid Cami) Mahallesi'nde Sinan b. Şüca Dede, Ali Bey Külahdüz Mahallesi'nde Pîrî Ali (müezzin), Piri b. İsa, Hazinedarbaşı Sinan Bey-Mescid-i Ali Çelebi Mahallelerinde Pîrî Çelebi Ahmed, Musa b. Pîrî, Hızır Ağa Mahallesi'nde Derviş Mehmed (muhasıl), Sofu Murad Mahallesi'nde Pir Ali b. Bali, Umur Bey Mahallesi'nde Piri Hızır, Kara Bulud Mahallesi'nde Mevlâna Pîr Mehmed (şeyh ve imam), Mehmed Dede, Derviş b. Abdullah, Kaya b. Pîr Ahmed (odabaşı), Zaviye-i Rüstem Çelebi Mahallesi'nde Mevlâna Şeyh Saltuk (şeyh ve imam), Kubbe Yapıcı Mahallesi'nde Mustafa b. Pîrî Ahmed (nim), Hacı Halil Attar Mahallesi'nde Derviş Mehmed b. Mustafa (imam), Şehabeddin Paşa Mahallesi'nde Ramazan Halife (zaviye şeyhi), Arabacı Ahmed Mahallesi'nde Mehmed Dede (zaviye şeyhi), Hızır Dede (zaviye şeyhi), Veledi Veliyüddin Mahallesi'nde Hacı Sefer b. Yusuf Pîrî, İmaret-i Yıldırım Han Mahallesi'nde Alihan b. Baba Ali (zaviye şeyhi), Köse Balaban Mescidi Mahallesi'nde Mevlâna İbrahim Pîrî (imam), Çavuş Mahallesi'nde Pîrî Ahmed b. Abdullah (müezzin), Alemdaran Mahallesi'nde Pîrî Çelebi b. Mehmed, Piri Ahmed b. Derviş, Rakkas Ali Bey Mahallesi'nde Bali Dede, Hacı İvaz (Rüstem Çelebi) Mahallesi'nde Mevlâna Mehmed b. Yusuf (imam), Derviş Ali b. Hamza, Mezit Bey Mahallesi'nde Abdullah Piri (Nalbant), Hacı Bayezid Mahallesi'nde Mevlâna Pîr Ali (imam ve korucu), Hadım Timurtaş Mahallesi'nde Mehmed Dede b. Abdullah, Zincirlikuyu Mahallesi'nde Hoca Pîrî

(Kayyum); Üsküfçü Hızır (Mescid-i Kozcu Nişan Paşa) Mahallesi'nde Süleyman b. Şaban Dede (Kasım Paşa Mescidi'nin imamı) kayıtlıdır.⁵¹⁵

Edirne'nin köylerinde tekke-zaviye tesiriyle verildiği tahmin edilen isim ve lakapların izlerini görmek mümkündür. M.1485/H.890 tarihli kayda göre İshak Fakih Köyünde Yusuf b. Ali Fakih, İbrahim b. Ali Fakih; Hasan Ağa (Musa) Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Hisarbeyi (Ortanos) Köyü'nde Yakub fakih (imam), Kadıköy (Bozbükü) Köyü'nde Salih b. Derviş Ali, Hasan Beğlü (İsaca ya da Yahşi Fakih) Köyü'nde İsa Fakih b. Yusuf, Hızır İsa Fakih, İsa Beğlü Köyü'nde Fahreddin Fakih (imam ve hatib), Şahmelek Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), İbrahim b. Abdullah Fakih, Kırk Köyü'nde Karagöz b. Ahmed Fakih, Karagüllü Köyü'nde İlyas Fakih (imam), Hacı Umur Köyü'nde Mahmud Fakih (imam), İnceklü Köyü'nde Ali b. Hızır Fakih, Derviş Hüseyin, Döldöken Köyü'nde Fahreddin b. Ali Fakih, Büyük Saruhanlı Köyü'nde Eruç b. İsa Fakih, Geredelü Köyü'nde Ali Fakih, Yakucak Yahşi (Hasan Ağa) Köyü'nde Murat Fakih (imam), Çekirdeklü Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Musa Fakih, Yancılı Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Küçük Ünlü Köyü'nde Ahmed b. Eynebeğ (şeyh-i fani), Mehmed Mahmud b. Yusuf Fakih (şeyh-i fani), Musa b. Mehmed Fakih (şeyh-i fani), İshak Derviş b. Ali (şeyh-i fani), Büyük Ünlü Köyü'nde İbrahim Fakih (imam), Yusuf b. Ali Fakih, İbrahim Fakih; Köse Köyü'nde Mehmed b. Hamza Fakih, Mustafa b. Hamza Fakih, Hacı Timurhanlı Köyü'nde Abdullah Fakih, Mustafa Fakih, Saru Timurcalu Köyü'nde İsa Fakih (imam), Koca Uruzlu ve Yağcı köylerinde Mümin Fakih (imam), Daye Hatun Köyü'nde Ahmed b. İbrahim Pir, İskender Köyü'nde Pir Ahmed b. Anadollu, Mahmud Köyü'nde Kaya Fakih (imam), Karabudaklı (Sekban) Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Hatun Köyü'nde Abdullah b. Hasip Fakih, Hamza Köse Köyü'nde İbrahim Fakih, Hasan b. İbrahim Fakih, Mustafa b. Ali Fakih, Çölmek Köyü'nde Kara b. Mahmud Fakih, Korucu Köyü'nde Yusuf b. İlyas Fakih⁵¹⁶, Sofular (Çakırcıbaşı Hamza Bey) Köyü'nde Mahmud Fakih b. Mustafa kayıtlıdır.⁵¹⁷

M.1519/H.926 tarihli kayda göre Edirne'ye bağlı köylerde tespit edilmiş isim ve lakaplar; Akpınar Köyü'nde Uzun Fakih (imam), Rum Beğlü Köyü'nde Durgut

⁵¹⁵ BOA TD 494, s.

⁵¹⁶ BOA TD 20, s. 1-73.

⁵¹⁷ BOA TD 20, s. 139.

Fakih (imam), Şah Melek Köyü'nde Musa Fakih(imam), Dögerlicelü ve Döldöken köylerinde Ali Fakih (imam), Süleyman Fakih Köyü'nde Koca Fakih (imam), Büyük Ünlü Köyü'nde Berad Fakih (imam), Köse Timur Köyü'nde Seydi Ahmed Fakih (imam), Mihal Köyü'nde Ali Fakih (imam), Tekfur Belü Köyü'nde Ramazan Fakih (imam), İnceklü Köyü'nde Hasan Fakih (imam), Saru Demircelü Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), İsmailiye Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Diğer Kozcu (Evrenos Hisar Bey) Köyü'nde İbrahim Fakih (imam); Balaban (Budaklu) Köyü'nde Mevlâna Körpe (imam), Medimek? Köyü'nde Hasan Fakih (imam), Şehabeddin Paşa Köyü'nde Delü Fakih (imam), Saru Danişmend Köyü'nde Mehmed Fakih (imam) ve Salih Fakih, Burnu Büyüklü Köyü'nde Mustafa Fakih (imam) isimleri kaydedilmiştir.⁵¹⁸

M.1568/H.976 tarihinde Edirne köylerindeki isim ve lakaplar; Büyük Kozcu Köyü'nde Hasan Fakih (imam), Kara İshaklu Köyü'nde Derviş Ali olarak tespit edilmiştir.⁵¹⁹

M.1571/H.979 tarihli kayda göre Kör Ümitlü Köyü'nde Oruç Piri b. Oruç, Mehmed b. Pir Ali, Piri Hamza, Kara Kullu Köyü'nde Derviş Ali, Piri Murad, Piri Ahmed, Küçük Korucu Köyü'nde Hüseyin Fakih (imam), Veli Dede b. Mehmed Ali, Eğnesi Köyü'nde Ömer Halife (imam), Piri Ahmed, Pir Ali b. Abdullah, Piri Mustafa, Piri Bey b. Mehmed, Kara İshaklu Köyü'nde Hüseyin fakih (imam), Pir Ali b. Hamza, Ahi Köyü'nde Mustafa b. Ahmed Fakih, Sofu Şeyh, Ahmed b. Mehmed Fakih, Yörüdükler? Köyü'nde İbrahim Fakih (imam), Piri Çelebi, Veledi Segün Köyü'nde Derviş, Piri b. Kasım, Pir Ali b. Mehmed, Kılağuzlu Köyü'nde Aslan b. Pir Ali, Pir Ali, Ahmed Fakih Köyü'nde Fakih Çelebi b. Mustafa, Hadım Fakih (imam), Havaros Köyü'nde Süleyman Fakih, Karun (Timurtaş Paşa) Köyü'nde Pir Ahmed Çelebi, Pir Ali b. Hüseyin, Hazır Ağa (Koyunlu Musa) Köyü'nde Hüseyin Fakih (imam), Oğulpaşa Köyü'nde Yunus b. Pir Ahmed⁵²⁰, M.1571/H.979 tarihli kayda göre Kıracköy'de Piri Mehmed b. Ahmed, Sofular Köyü'nde Piri Ahmed b. Ali, Hızır

⁵¹⁸ BOA TD 77, s. 52-121.

⁵¹⁹ BOA TD 470, s. 131-133.

⁵²⁰ BOA TD 498, s. 18-576.

Piri, Piri b. Ali diğer Piri b. Ali, Pir Ahmed Şeyh tespit edilmiş olan isim-lakap örnekleridir.⁵²¹

Dimetoka Kazası'nda, tekke-zaviye kültürünün tesirini kiŐilerin almış oldukları isim ve lakaplarda görmek mümkündür.

M.1485/H.890 tarihli deftere göre Şehir merkezinde Debbağlar (Abdal Cüneyd) Mahallesi'nde Paşa Fakıh (imam), Karagöz Beğ Mahallesi'nde Mevlâna Yakub, Hoca Mahallesi'nde Ali Derviş, Gence Abdal, Habib Fakıh (Macidler) Mahallesi'nde Habib b. Ali Fakıh (imam), Kayyum Hoca Mahallesi'nde Hamza Fakıh b. Mehmed (imam), Doğan Beğ Mahallesi'nde Mustafa Fakıh (imam) isim ve lakap örnekleri tespit edilmiştir.⁵²²

M.1519/H.926 tarihli kayda göre Oruç Beğ Mahallesi'nde Davud Fakıh (imam), Kuyumcu Mahallesi'nde Hamza Fakıh, Habib Fakıh (Macidler) Mahallesi'nde İbrahim Fakıh (imam), Cami Mahallesi'nde İlyas Fakıh (imam), Köprübaşı Mahallesi'nde İsa Fakıh (imam), Bazarlu Beğ Mahallesi'nde Ali Fakıh (imam), Debbağlar (Abdal Cüneyd) Mahallesi'nde zaviye dervişleri olan Sersam Baba, Derviş Mustafa, Kara Abdal, Derviş Cüneyd, Hacı Hasan Cüneyd, Hüseyin Abdal isim ve lakapları kaydedilmiştir.⁵²³

M.1571/H.979 tarihli kayıttta Debbağın (Abdal Cüneyd) Mahallesi'nde Ahmed Veli (imam), Şeyh Fahreddin Seydi, Bazarlu Beğ Mahallesi'nde Şeyh Piri, Piri Hoca (hatib-i Cami Şerif), Latif Fakıh (imam-ı imaret-i Nasuh Beğ), Nasuh Fakıh (muallim), Muslihiddin Fakıh (imam-ı Mahalle-i Tatarlar), Çırçır Mahallesi'nde Piri Çelebi (imam), Derviş, Piri b. Ramazan, Mehmed Fakıh (imam), Sinan Dede (Şeyh), Tatarlar Mahallesi'nde Derviş Mehmed, Haraççı Kasım Mahallesi'nde Hacı Piri, Hoca (Kum) Mahallesi'nde Abdullah Halife (imam), Pir Ali, Karagöz Beğ Mahallesi'nde Pir Ali b. Abdullah, Kuyumcu Mahallesi'nde Piri b. Kulağuz, Derviş, Cami Atik Mahallesi'nde Mehmed Halife (imam), Osman Halife, Hacı Mustafa b. Sinan Dede (killari-i imaret), Mescid-i Sinan Beğ Mahallesi'nde Mustafa b. Sinan

⁵²¹ BOA TD 494, s. 102-107.

⁵²² BOA TD 20, s. 141-147.

⁵²³ BOA TD 77, s. 139-143.

Dede (imam), Hacı Bayram Mahallesi'nde Derviş Sinan Kulu, Oruç Paşa Mahallesi'nde Ali Fakih (imam) isim ve lakap örnekleridir.⁵²⁴

Dimetoka'nın kır yerleşmelerinde kullanılan lakap ve isimlerde de tekke- zaviye kültürünün etkisini görmek mümkündür. M.1485/H.890 tarihinde Karaca Halil Köyü'nde Hasan Şeyh (çift), Hüseyin b. Şeyh Hasan (çift), Köpürüçüklü Köyü'nde Ahmed Fakih, Mustafalu Köyü'nde Sinan Fakih b. Abdullah, Yancu Ahilü Köyü'nde Dede Balı b. Şahin, Saruhanlu Köyü'nde Sofu Mihal, Hamza Şeyh, Hüseyin Şeyh, Kilisalu Köyü'nde İsmail Fakih (imam), Eymir Gazilü ve Tatar köylerinde Yusuf Fakih (imam), Ahur Köyü'nde Yahya Fakih, Antaplu Köyü'nde Fakih (imam), İlyas b. Sabalı Fakih, Peşrevlü Köyü'nde Yunus Fakih b. Ali (imam), Mehmed b. Yunus Fakih (bennak), Turbalı b. Yunus Fakih, Küçük Hancuğız Köyü'nde Mehmed Fakih b. Hasan (imam), İsa Baba b. Tabib, Saruhan Köyü'nde Şeyh İlyas b. ..?, Yukaru Kozcu Köyü'nde Receb Fakih b. Hüseyin (imam), Hamza Sipahi Köyü'nde Kasım Fakih b. İsmail (imam), Sülemiş b. Kasım Fakih, Kadı Köyü'nde Tursun Fakih b. Hamza, Karaca Ağızlu Köyü'nde Musa Fakih b. Kalkal, Altıağaç Küçük Köyü'nde Hayati b. Ali Şeyh, Kadı b. Şeyh Mahmud, Umur Beğ Köyü'nde Süleyman b. Bektaş, Demürler Köyü'nde Mustafa b. Yusuf Fakih, Silgeri Köyü'nde Mehmed b. Hamza Fakih, Esemli Köyü'nde Hamza Fakih b. Durmuş (imam), Doğanlı Budak Köyü'nde Ali Fakih b. Yakub, Yakub Fakih Piri (imam), Yundoğlanı Köyü'nde Ali Fakih b. Mustafa (imam), Oyulu Köyü'nde Süleyman Fakih (imam), Mecit b. Süleyman Fakih (imam), Beğ Mülkü Köyü'nde Mustafa Fakih b. Abdullah (imam),⁵²⁵ M.1519/H.926 tarihinde Umur Beğ Köyü'nde Mehmed Fakih (imam ve hatib), Eyneoğlu Köyü'nde Ali Fakih (imam), Saruhan Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Eymür Gazanlı Köyü'nde Durgut Fakih(imam), Tatarlar Köyü'nde Ömer Fakih (imam), Karacagöz Köyü'nde Süleyman Fakih (imam), Dede Balı b. Emrah; Kavaklu Köyünde Yahşi Fakih (imam), Saltuklu Köyü'nde Kemal Fakih (imam), Mahmudlu Köyü'nde Hasan Fakih (imam), Kulaklu Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Yundoğlanı Köyü'nde Süleyman Fakih (imam), Çavuşköy Köyü'nde Hüseyin Fakih (imam), Doğanlı Murad Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Yukaru Korucu Köyü'nde Hızır Fakih (imam), Hızırlu (Börklü) Köyü'nde Halil Fakih (imam), İncilü

⁵²⁴ BOA TD 494, s. 158-162.

⁵²⁵ BOA TD 20, s. 142-246.

Köyü'nde Kasım Fakih (imam), Karaca Ağızlı Köyü'nde Abdullah Fakih (imam), Yunus Fakih (imam), Ahir Baba Köyü'nde Kara Dede b. Ozan, Yunaklı Köyü'nde Karlı Fakih (imam), Demirlü Köyü'nde Umur Fakih (imam), Karabeğlü Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Sekban-ı Büzürk Köyü'nde İsmail Fakih (imam), Karaca Halil Köyü'nde Murad Fakih (imam), Balcılı Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Ayvalı Köyü'nde Ali Fakih (imam),⁵²⁶ M.1571 /H.979 tarihinde Umur Beğ Köyü'nde Piri Yakub, Simavna Köyü'nde Piri Hamza (imam), Piri b. Mustafa, Mustafa b. Piri Hoca, Bektaş, Doğancı Murad Köyü'nde Ali Fakih (imam), Piri b. Mehmed, Abdullah Köyü'nde Abdullah Fakih b. Dur Ali (imam), Piri birader-i Selim, Piri b. Abdullah, Hisar Beği Küçük Köyü'nde Piri b. Musa, Derviş b. Yahya, Piri Musa, Lalacık Köyü'nde Derviş Ali, Pir Ahmed, Hasekilü Köyü'nde Piri b. Murad, Ömer Viranı Köyü'nde Dede b. Bayezid, Kırk Köyü'nde Piri İsa, Abdüllatif b. Bali Derviş, Piri b. Seyyid, Piri b. Seyyid, Sinan Veli b. Dede Veli, Silgeri (Doğancı Halil Çiftliği) Köyü'nde Pir Ali b. Abdi, Melik Viranı ve Kozluca köylerinde Piri b. Mahmud, Ali Piri, Sekban-ı Büzürk ve Sekban-ı Küçük köylerinde Derviş birader-i Hamid, Timurlar Köyü'nde Piri Bali, Subaşı Viranı Köyü'nde Derviş birader-i Gazi, Karacagöz (Divane Musa) Köyü'nde Hasan Fakih b. Süleyman Fakih, Piri Bali, Pir Ali b. Hacı, Dede Bali, Şaban Piri, Veled-i Dağeri Köyü'nde Piri Hızır,⁵²⁷ Yanculalı? Köyü'nde Ramazan Bekri b. Mehmed Fakih (imam), Üveys b. Piri, ?Viranı Köyü'nde Derviş İldutan, Mehmed b. Piri, Koyun Depesi Köyü'nde Mehmed b. Pir Fakih, Ak Sakal Köyü'nde Yahya b. Pir Ali, Muslihiddin (Korucu) Köyü'nde Ömer Halife (imam), Durgut Fakih, Elmalu Köyü'nde Hüseyin Piri, Derviş Aşık, Musa Piri, Selim Fakih b. Mehmed, Mehmed Fakih b. Turbali, Yusuf Fakih b. Sultan, Veli b. Vefa Dede, Samed b. Pir Ahmed, Büyük Viran Köyü'nde Pir Ali b. Dolu, Dede Balı b. Ali, Pir Aşık b. Sinan, Emreddin Köyü'nde Derviş b. Veli kayıtlı olan isim ve lakap örnekleridir.⁵²⁸

M.1485/H.890 tarihli kayda göre Kızılağaç Kazası'na bağlı Yakub Kazan Mahallesi'nde Hüseyin (hallaç, pir-i fani), İsa Fakih Mahallesi'nde Mustafa Fakih (imam), Piri Fakih (hatib), Hatib Mahallesi'nde Hamza b. Hasan Fakih (imam), Pir

⁵²⁶ BOA TD 77, s. 153- 222.

⁵²⁷ BOA TD 494, s. 158-237.

⁵²⁸ BOA TD 498, s. 164-610.

Ahmed birader-i Durgut lakap ve isimleri dikkat çekmektedir. Köylerinde ise Saru İshak Köyü'nde Piri Halid, Elvan Sofu (şeyh-i fani), İlyaslu Köyü'nde Kasım Fakih (imam), Serlü Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Ahmed Halife, Budak b. Ahmed Halife, Asarlu Köyü'nde Mustafa Fakih, Nusredlü Köyü'nde Hızır Fakih (imam), Azaklu Köyü'nde Veyis Fakih b. İlyas isim ve lakapları tespit edilmiştir.⁵²⁹ M.1519/H.926 tarihinde Kızılağaç Kazası'nın şehir merkezinde Hatib Mahallesi'nde İshak Fakih, Hayreddin b. İshak Fakih isim ve lakapları görülmektedir. Köylerinden Serlü Köyü'nde Haydar Fakih b. Hasan (imam), Budak b. Ahmed Fakih, Düdükçüler Köyü'nde Sultan Sinan b. Halil Fakih (imam), Göçek Köyü'nde Ahmed b. Musa Fakih (imam), Özcelü Köyü'nde İlyas Fakih b. Mehmed (imam), Oğul Beğlü Köyü'nde Hacı Fakih (imam), Azaklu Köyü'nde Ali Fakih (imam), Yenice Köyü'nde Balaban b. Yahşi Fakih, Azaklu Köyü'nde Ali Fakih (imam), Dede b. Yusuf, Işıklı Köyü'nde Ali Fakih, Kara Yahşilü Köyü'nde Mustafa Fakih, Simavlu Köyü'ne Durak Fakih (imam), Çengellü Köyü'nde Mustafa b. Hızır Fakih (imam), Dudulu Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Saruhanlu Köyü'nde Ramazan Fakih (imam), Demircüler Köyü'nde Bayrak Fakih olarak kaydedilmiştir.⁵³⁰ M.1571/H.979 tarihinde Kızılağaç mahallelerinden Yakub Kazan Mahallesi'nde Hacı Fakih b. Timur, Şaban Fakih Mahallesi'nde Mevlâna Muslihiddin Fakih, Pir Ali isimleri görülmektedir. Kır yerleşim yerlerinden Anbarlu Köyü'nde Mevlâna Abdullah Fakih, Pir Ali b. Ahmed Fakih, Düğüncü ve Koca Özürlü köylerinde Pir Ali b. Nasuh, Araklu Köyü'nde Abdullah b. Ali Fakih (imam), Nusredlü Köyü'nde Halil Halife (imam), Işıklı Köyü'nde Dede Balı, Uzunlu Köyü'nde Bayramlı Fakih, Serlü Köyü'nde Yusuf b. Haydar Fakih, Pir Ali, Oğul Beğlü Köyü'nde Mustafa b. Hacı Fakih, Hasan Beğlü Köyü'nde Salih Halife b. Durak, Abdullah b. Ali Dede, Şah Veli b. Yusuf Fakih, Yahşi Beğlü Köyü'nde Yusuf b. Pir Ali kayıtlıdır.⁵³¹

M.1519/H.926 tarihli defter kayıtlarına göre Ferecik Kazası şehir merkezinde Hayreddin Mahallesi'nde Mevlâna Ali, Pir Ali b. Mustafa, Şeyh (Hacı Fakih) Mahallesi'nde Halil Fakih (imam), Timurhan Mahallesi'nde Hızır Fakih (imam), Cami Mahallesi'nde Molla Kadri (imam, hatib), Mustafa b. Molla Kadri isim ve

⁵²⁹ BOA TD 20, s. 86-108.

⁵³⁰ BOA TD 77, s. 126-322.

⁵³¹ BOA TD 494, s. 384-406.

lakapları yazılıdır. Kır yerleşmelerinden Saruhanlu Köyü'nde Durgut Fakih (imam), Hoca Pir Fakih, Yelkenci Köyü'nde Durmuş Fakih, Çölmek Köyü'nde Yahşi Fakih, Karaca Hamza Köyü'nde Süleyman b. Hamza Fakih, Yahşi Beğlü Köyü'nde Ömer Fakih (imam), Hançöker Köyü'nde Muslihiddin Fakih (imam), Menteşelü ve İsa köylerinde Mehmed Fakih (imam), Köpeklü Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Pir Mehmed birader-i Mustafa, Mustafa b. Ahmed Fakih isim ve lakapları kaydedilmiştir.⁵³² M.1571/H.979 tarihli defter kaydına göre Cami Şerif Mahallesi'nde Mehmed b. Piri Ali, Şeyh Mescidi Mahallesi'nde Piri Çelebi, Ahmed b. Atik Piri, Timurhan Mahallesi'nde Hızır b. Piri Ahmed, Bekir b. Pir Ahmed, Tatar Ali b. Pir Hamza, Mehmed Dede b. Hacı Dede, Hayreddin Mahallesi'nde Hamza b. Pir Ali, Pir Ali b. Bali Beğ, Şeyh (Hacı Fakih) Mahallesi'nde Mahmud b. Pir Ali kayıtlıdır. Köylerden Menteşelü'de Pir Ali b. Abdurrahman, Sülemiş Köyü'nde Mehmed Hoca b. Piri Bali (imam), Muharremli Köyü'nde Musa b. Piri Ali, Yahya Beğlü Köyü'nde Mehmed Piri, Derviş Ali b. Hüdaverdi, Yund Oğlanı Köyü'nde Musa b. Piri Ali, Hisar Beğlü Köyü'nde Piri Ali b. Ömer, Hançöker Köyü'nde Sefer b. Hızır Fakih, Piri Ali b. Hüseyin, İri (Saruhanlu) Köyü'nde Pir Ali b. Şaban, Pir Veli b. Dursun kayıtlıdır.⁵³³

Zağra-i Eskihisar Kazası'na bağlı merkez mahalleler ve kır yerleşmelerinde tespit edilmiş lakap ve isimlerde tekke-zaviye kültürünün etkisini görmek mümkündür. M.1519/H.926 tarihinde şehir merkezinden İmaret Mahallesi'nde Musa Fakih (imam), Hacı Hasan (Derzi Yusuf) Mahallesi'nde Veledi İvaz Murad Fakih, Cüneyd Fakih Mahallesi'nde Yunus Tahir Fakih (imam), Hacı Mahmud Mahallesi'nde Halil Fakih (imam), Hacı Mahmud Mahallesi'nde Halil Fakih (imam) tespit edilen isim ve lakaplardır. Kır yerleşmelerinde ise Kara Kekiklü? Köyü'nde Musa Fakih (imam), Küreciler Köyü'nde Tanrıyürümüş Fakih (imam), Çakırlu (Kıraç) Köyü'nde Musa Fakih (imam), Uzunca Hasan Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Kul Murad (Anızlar) Köyü'nde Nasuh b. İlyas Fakih, Dede Balı b. Umur; Hacı Mehmed (Çatalöyük) Köyü'nde Sinan Fakih (imam), Abdullah b. Seferli Fakih, Sadullah b. ..? Fakih, Uzun Hasan Köyü'nde Ahmed Fakih b. İsa Fakih, İdris b. Ahmed Fakih, Musa Fakih b. Ahmed Fakih (imam), Ahi Köyü'nde Kalkal Fakih (imam), Sülemişlü Köyü'nde

⁵³² BOA TD 77, s. 404-435.

⁵³³ BOA TD 494, s. 278-307.

Davud Fakih (imam), Delü Beğlüler Köyü'nde Selim b. Umur Fakih (imam), Veledi Yerince Köyü'nde Mustafa b. Mehmed Fakih (imam), Kopmanlu? Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Ahmed Fakih b. Hacı Ali, Balabanlu Köyü'nde Yahşi Fakih (imam), Bayezidlü Köyü'nde Hüseyin Fakih (imam), Bahadırlu Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Bektaş b. Hızır, Abdaloğlu Köyü'nde Ali b. Musa Halife, Hüseyin b. İsa Halife, Hazal Köyü'nde Özbeğ Fakih (imam), Bayezid Dede b. Musa, Veledi Gümlü Köyü'nde Durgut b. Hacı Fakih, Piri b. Pir Balı, Dede Balı b. Reyis, Kara Fakih b. Süleyman, Küçük Hamidlü Köyü'nde Yusuf Fakih, Büyük Hamidlü Köyü'nde Yunus Fakih isim ve lakapları tespit edilmiştir.⁵³⁴

M.1571/H.979 tarihinde kazanın merkez mahallelerinden Cami Atik Mahallesi'nde Hacı Şaban b. Murad (Fakih), Lütfi Halife(vaiz), İsa Halife (imam ve hatib), Alaeddin Halife (mahalle hocası), Mahmud Halife (imam), Hacı Hasan (Derzi Yusuf) Mahallesi'nde Hacı Haydar Piri, Mehmed b. Hacı Piri, Debbağın Mahallesi'nde Mustafa Halife (İmam ve Hatib Cami Cedid), Ahmed Halife (imam Mescid-i Hacı Sinan), Hasan Fakih Mahallesi'nde Mevlâna Abdullah Fakih b. İskender (imam ve müezzin), Çırçır Murad Mahallesi'nde Kasım Dede (kayyum Cami Şerif), Lütfi Halife (imam), Pir Ali (hatib), Pir Ali b. Murad, Cami Timurhan Mahallesi'nde Nasuh Fakih b. Yusuf (imam), İmaret Mahallesi'nde Emrullah Fakih b. Hacı Mehmed (imam), Cami Malkoç Mahallesi'nde Lütfi Halife (imam), Kalburcu Mahallesi'nde Abdülcabbar Halife (hatib), Seyran Dede Mahallesi'nde Abdullah Fakih b. Hacı İbrahim, İbrahim Subaşı (Kayacılar) Mahallesi'nde Halil Fakih (imam) olarak kaydedilmiştir. Köylerde Havranlu Köyü'nde Hamza Fakih (imam), Kul Murad (Eğirlü) Köyü'nde Yusuf Fakih b. Ali, Dazlı Köyü'nde Dede Balı b. İlyas, Mustafa Fakih, Alacalar Köyü'nde Fazıl Fakih (imam), İlyasca Köyü'nde Dede Mehmed b. Mahmud, Avşarlı Köyü'nde Şah Balı b. Dede Balı, Yaylacık Köyü'nde Hasan Fakih b. Hacı (imam), Dede Balı b. Hacı, Resullu Köyü'nde Cema'at-ı Bahşayış Pir Ahmed, Cema'at-ı Musa Fakih (yörükân), Durak b. Hamza Fakih, İskender Aşık Köyü'nde Mustafa b. Hasan Fakih (imam), Evciler Köyü'nde Mehmed b. Hamid Fakih, Pir Ali b. Turbali, Karaca Yusufklar (Aşık Yusufklar) Köyü'nde Kası Fakih b. Nasuh (imam), Çiftlik-i Köse Derviş, Göçeri Viranı

⁵³⁴ BOA TD 77, s. 459-530.

Köyü'nde Durhoca Fakih (imam), Çiftlik-i Piri Mustafa Köyü'nde Durgut Fakih (imam), Pir Ahmed, Veledi Yerince Köyü'nde Hasan Fakih b. Hüseyin, Delibeğli Köyü'nde Dedeb Balı b. Abdurrahman, Koymaklu Köyü'nde Şaban Fakih b. Mustafa, Çiftlik-i Ahmed Fakih, Çiftlik-i Süleyman Fakih, Pir Ali b. Seferşah, Çokal Ahmed Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Hızır b. Ömer Fakih, Düşlüce Ahmed Köyü'nde Hasan Fakih (imam), Pir Ahmed b. Yusuf, Pir Ahmed, Hacı Mehmed (Çatalhöyük) Köyü'nde Durmuş b. Yusuf Fakih, Doğanlu Köyü'nde Ali Halife b. Abdurrahman, Pir Ali b. Hasan, Karacadağ Köyü'nde Pir Ahmed b. İshak, Nusred (Büyük Karaca Eli) Köyü'nde Hayrullah Fakih (imam), Kırpaçiv (Seferliler) Köyü'nde Şahancı Fakih (imam), Hacıoğlu ve Yörükoğlu köylerinde Ali b. Emrullah Fakih (imam), Yahya b. Kara Fakih, Güzel Halil Köyü'nde Ali b. Fazıl Fakih, İskender Köyü'nde Hamid Fakih b. İsa (imam), Durgut b. Kara Dede, Uzun Hasan Köyü'nde Bilal b. Süle Fakih (imam), Dede Balı, Hasbekirlü (Çıracı) Köyü'nde Hızır Fakih b. Abdullah, Rahman (Dündarlu) Köyü'nde Hüseyin Fakih b. Abdullah (imam), Kurd Ali Fakih, Bayezidli Köyü'nde Latif Fakih b. Nahid (imam), Hasib b. Hüseyin Fakih (çiftlik), Küçük Hacılar Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Yadigar Köyü'nde Süleyman Fakih b. Eğne Beği, Timurca Oğlu Köyü'nde Dede Balı b. Kılınç, Gölbeğli Köyü'nde Mustafa Dede b. Nasuh, Yeni Sazlu Köyü'nde Hasan Fakih b. Süleyman (imam), Piri Veli, Aşık Fakih Köyü'nde Kıras b. Aşık Fakih (imam), Hızır b. Ali Fakih, Süleyman b. Aşık Fakih, Edib b. Aşık Fakih, Ramazan b. Ali Fakih, Süleyman b. Ali Fakih; Şumlu Köyünde Cafer Fakih b. Veli(imam); Yavuzlar Köyünde Pir Ali b. Ramazan, Büyük Hacılar Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Büyük Hacılar Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Dedecik Köyü'nde Pir Ali b. Ömer, Pir Ahmed b. Umurca kır yerleşim yerlerinde tespit edilmiş isim ve lakaplardır.⁵³⁵

M.1519/H.926 tarihli kayda göre İpsala Kaza merkezindeki mahallelerde tekke-zaviye kültürünün tesirini işaret eden isim-lakaplar tespit edilmiştir. Buna göre Saraç İlyas Mahallesi'nde Hüseyin Fakih (imam), Cami Köhne Mahallesi'nde Ali Fakih (imam), Bayram Beğ Mahallesi'nde Hüsam b. Hacı Fakih (imam), Abdullah Şeyh, Köprü Mahallesi'nde Pir Dede, Mübarek Şeyh Mahallesi'nde Ahmed Fakih (imam),

⁵³⁵ BOA TD 494, s. 441- 503.

Akaraca Mahallesi'nde Ömer Fakih (imam), Kapucu Mahallesi'nde Sarı Dede b. Hamza şehirde tespit edilen isim ve lakaplardır. Köylerde ise Ahir Yanlu Köyü'nde Kalkal Fakih (imam), Hasköy Köyü'nde Aşık b. Baba, Şeyh Ali (bakkal), Arap Hızır Köyü'nde Mustafa Fakih (imam), Sarucalu Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Hoca Ali (Karagöz) Köyü'nde Yusuf Fakih (imam), Umur Beğ Köyü'nde Dursun Fakih (imam), İsmail Beğ Çiftliği'nde İsmail Fakih (imam) olarak kaydedilmiştir.⁵³⁶

M.1571/H.979 tarihinde İpsala merkez mahallerinden Mirani Mahallesi'nde Pir Mehmed, Piri Mehmed, Saraç İlyas Mahallesi'nde Pir Ali b. Piri (hallaç), Cami Atik Mahallesi'nde Mustafa b. Pir Ali, Hoca Hamza Mahallesi'nde Pir Mehmed b. Mustafa, Bayrambeğ Mahallesi'nde Mevlâna Mehmed Çelebi, Pir Hoca (müezzin), İri Mahallesi'nde Hüseyin b. Pir Ahmed (imam), Dilaver b. Piri Mehmed, Kapucu Mahallesi'nde Dede Balı b. Hasan, Salih b. Pir Amil, Hacı b. Ali, Şakird Dede Balı tespit edilmiş lakaplar ve isimlerdir. Kır yerleşim yerlerinde ise Yassı Viranı Büzürk Köyü'nde Haydar b. Maşuk, Abdullah Pir Ahmed, Orfana Köyü'nde İvaz b. Piri Fakih, Korucu Köyü'nde Hızır b. Derviş Ali, Karpuzburnu Köyü'nde Süleyman b. Piri, Çiftlik-i Derviş Ali, Sarucalu Köyü'nde Dede Ahmed, Pir Veli, Derviş Ali b. Hacı İlyas, Köse Erdir Köyü ile Sofu Rahman Mezrası'nda Pir Ali b. Yancu Ahmed, Korucular (Karaca Hasan) Köyü'nde Pir Ali b. Hüdaverdi, Derviş Yusuf b. Ali, Balabanlu Köyü'nde Mirza b. Pir Dede görülen isim ve lakaplardır.⁵³⁷

Filibe Kaza merkezindeki Haraççı Hamza Baba Mahallesi'ne ait M.1519/H.926 tarihli kayıttta halife lakaplı şahısların varlığı dikkate değerdir. Halife (nazır-ı İmaret-i Şehabeddin Paşa), Mevlâna Musa Halife (imam-ı mescid-i Çarşu), Emrullah Halife, Hüseyin Derviş, Mehmed b. Şemseddin Halife, Muslihiddin Halife (imam), Abdülfellah Emir Halife, Murad Halife (imam-ı Mahalley-i Hacı Davud), Mustafa b. Yahya Halife (şeyh-i zaviye) tespit edilmiş olan lakap ve isimlerdir. Mahallede halife lakabının fazla olması dikkati çekmektedir. Diğer şehir merkezindeki mahallelerden Debbağ Hisarı Mahallesi'nde Sefer Fakih, Aslıhan Beğ Mahallesi'nde Veli Halife b. Kara Hacı, Muslihiddin Halife (şeyh-i zaviye-i Şemseddin Halife), Çalık Hacı Mahallesi'nde Mevlâna Hacı Ahmedzade, Derviş Molla, Mevlâna Muslihiddin

⁵³⁶ BOA TD 77, s. 341-369.

⁵³⁷ BOA TD 494, s. 330-354.

veledi Dellak (imam), Hacı Yükeri Mahallesi'nde Demir Halife (imam), Hacı Davud Mahallesinde Ali Dede (müezzin), Muhsin Hoca (Beşir Oğlu) Mahallesi'nde Mevlâna Muslihiddin, Pir Ahmed b. Mahmud, Veledi Kasım Mahallesi'nde Sarı Baba, Seferşah veledi Sarı Baba, Hacıyan Mahallesi'nde Kasım Fakih (imam), Cüneyd Mahallesi'nde Kemal Halife (imam), Veledi Rüstem Mahallesi'nde Sinan Fakih (imam), Durbeğ Hoca Mahallesi'nde Mehmed Fakih (imam), Hacı Sinan (Kaya Mescidi) Mahallesi'nde Ali Fakih (imam) olarak kaydı tutulmuştur. Kır yerleşmelerinde ise Kara Hisarlı Köyü'nde Ali Fakih (imam), Hüseyin veledi Ali Fakih (imam), Bekir Beğlü Köyü'nde Yunus Fakih (imam), Meşelü Köyü'nde Hamza Fakih veledi Yusuf, Balı Dede veledi Yusuf, Koçmar Köyü'nde Süleyman Fakih (imam), Mentşelü (Demircilü) Köyü'nde Musa veledi Osman Dede, Balcılar Köyü'nde Abdi Fakih (imam), Koca Beğlü Köyü'nde Merdan Fakih (imam), Sinan Fakih Köyü'nde Bozan veledi Davud Fakih (imam), İlyaslu Köyü'nde Sinan Fakih (imam), Donuz Deresi Köyü'nde Yunus Fakih (imam), Kovancı Mahmud Köyü'nde İdris Fakih (imam), Ilıca (Kösteniç) Köyü'nde Mestan veledi İsa Fakih (müezzin), Elvan veledi Ahmed Fakih, Oruç Veledi Derviş Ali, Seydi veledi Derviş Ali, Süleyman veledi Derviş Ali, Karlı veledi Derviş Ali, Said veledi Ahmed Fakih, Mahmud veledi Ahmed Fakih, Poyrazlı Köyü'nde Hüseyin Fakih (imam) isim ve lakapları tespit edilmiştir. ⁵³⁸

M.1571/H.979 tarihinde Filibe şehrinde merkez mahallelerde tekke-zaviye kültürünün tesirini gösteren lakap-isimleri görmek mümkündür. Mahallelerden Yakub Fakih Mahallesi'nde Mehmed Fakih (imam), Hasban Mahallesi'nde Hasib b. Halife Hasan (imam), Aslıhan Beğ Mahallesi'nde Hacı Emrullah b. Pir Ahmed (imam), Köprübaşı Mahallesi'nde Enbiya Fakih (imam), Mehmed Fakih (imam), Davud Fakih, Korucu Mahallesi'nde Mevlâna Ali Dede (imam), Durbeği Hoca Mahallesi'nde Pir Mehmed b. Fazlullah, Kayabaşı (Hacı Sinan) Mahallesi'nde Mustafa Fakih b. Beğtemur (imam) olarak kaydedilmiştir. ⁵³⁹

Köylerde ise Akça Kilisa Köyü'nde Ali Derviş b. Nasuh (şeyh-i zaviye), Doğancı Mehmed Köyü'nde Pir Ali b. İsa, Köpeklü ve Yakanbeğlü köylerinde Pir Ali b. Balı,

⁵³⁸ BOA TD 77, s. 543-607.

⁵³⁹ BOA TD 494, s. 518-527.

Ahmed Fakih, Ahmed veledi Balı Fakih (imam ve hatib), Komadık Köyü'nde çiftlik-i Derviş Çelebi, Araplar Köyü'nde Beşbaş b. Pir Hızır, Hüseyin b. Pir Ali, Baltacı Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Pir Ali b. Veli, Mustafa b. Dede Balı, Kuşad Köyü'nde Mehmed b. Bakı Fakih (imam), Piri Mehmed b. Abdullah, Kadı Köyü'nde Abdüselam Halife (imam), Alice ve Derelü Köyü'nde Pir Ali, Derviş Hüseyin, Koz Uzunlu Köyü'nde Hatır Fakih b. Emir (imam), Pir Ali b. Hüseyin, Ayvacık Köyü'nde Muharrem Fakih (imam), Kucaklı Köyü'nde Fakih Süleyman b. Ali (imam), Miruzlu (Dişbudak) Köyü'nde Emrullah Veli Fakih (imam), Pir Ali b. Mustafa, Pir Ali b. Fazlullah, Pir Ahmed b. Fazlullah, Sarı Göl Köyü'nde Mehmed Fakih b. Ahmed (imam), Çakırlar Köyü'nde Hüsam Fakih b. Armağan (imam), Mesudlar Köyü'nde İbrahim Fakih b. Mustafa (imam), Pir Ali b. Malkoç, Uzunlu Köyü'nde Mehmed Fakih b. Yusuf, Pir Ali b. Veli, Hasan b. Pir Ali, Dede Balı b. Musa, Kör Hacılar Köyü'nde Pir Budak çiftliği, Eğne Beği Köyü'nde Veli Fakih b. Göceli(imam), Veli Fakih(imam), Pir Ali b. Dede Yusuf, Ahmed Fakih Köyü'nde Pir Ali b. Ömer, Pir Hoca b. Hasan Fakih (imam), Kulun Fakih Köyü'nde Süleyman b. Dede Balı, Veledi Danişmend Köyü'nde Mehmed Fakih(imam), Koca Beğlü Köyü'nde Nahid b. Dede Balı, Hasan Başmakçı Köyü'nde Süleyman Fakih b. Emir Ali (imam), Doğanlı Köyü'nde Seydi Ali b. Mahmud Fakih, Okçular Köyü'nde (Köseler Mahallesi) Derviş Ali b. Yusuf, Karahisarlı Köyü'nde Budak b. Şeyh Fakih, İsmail b. Hüseyin Fakih, Asiyab-ı Baba der tasaruuf-ı Derviş Ali, Arap Hacı (Şeyh Arab) Köyü'nde Hamza Fakih b. İlyas, Ustalar Köyü'nde Seydi Fakih (imam), Emrullah b. Mümayın Fakih (imam), Mihallilü Köyü'nde Mehmed Fakih b. Ali (imam), Abdullah b. Dede Balı, Cemplüler Köyü'nde Hüseyin b. Derviş Ali, Hallaç Aziz Köyü'nde Piri Fakih b. Yusuf, Hacı Bahadır Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Kara Kafır Köyü'nde Yahya b. Ali Fakih, Balcılar Köyü'nde Dede Balı b. Yusuf, Yeniköy Köyü'nde Pir Ali b. Hızır Balı, Sabancılar Köyü'nde Pir Ahmed b. Ali, Hacı Bayezid Köyü'nde İsa Fakih (imam), Ahıryanlı Köyü'nde Çiftlik-i Ömer Fakih, Çiftlik-i Pir Ali, Karaca İbrahim Köyü'nde Kurd Ali b. Pir Ali, Süleyman b. Mustafa Fakih; Aliy-i Dizdar Köyünde Hacı Fakih b. Durgud(imam), Pir Ali b. Oruç,⁵⁴⁰ Behram Beğ Köyü'nde Sefer Fakih, Hızırca Köyü'nde Pir Ali veledi Yusuf, İzzedinlü Köyü'nde Veli Fakih (imam), Mahmud b. Pir Ali, Nasuh bi Pir Ali,

⁵⁴⁰ BOA TD 494, s. 539- 664.

Mustafa b. Pir Ali, Pir Ali b. Abdullah, Ali Piri, Ali Fakih Köyü'nde Çiftlik-i Dede Balı, Çiftlik-i Hızır Fakih, Vodine Köyü'nde Koca Mustafa Fakih (imam), Köprücümlü Köyü'nde Ahmed Fakih b. Balı Fakih, Adil Obası Köyü'nde Hızır b. İlyas Fakih, Mehmed b. Hızır Fakih, Hızır Fakih Köyü'nde Abdullah Fakih b. Seydi (imam), Durmuş b. Hasan Fakih, Marko Köyü'nde Budak Fakih (imam), Yumurcak Köyü'nde Murad Fakih b. Hüseyin (imam), Menteşe b. Ali Fakih kaydedilmiştir.⁵⁴¹

Keşan Kazasına tabi köylerde M.1519/H.926 tarihli kayıta bazı lakap ve isimler yer almaktadır. Erikçelü Köyü'nde Kayık Fakih (imam), Devletlü Kaba Ağaç Köyü'nde Ahmed Fakih (imam), Abdülcü Köyü'nde İsa Fakih (imam), Mercan Köyü'nde Abdullah Fakih (imam), Pir Ali, Hamid Fakih Köyü'nde Mustafa b. Abdullah Fakih (imam) olarak kaydı görülmektedir.⁵⁴² M.1571/H.979 tarihli kayıta kazaya bağlı köylerden Söğüdü Köyü'nde Dede Balı b. Piri, Abdülcü Köyü'nde Hüseyin b. Pir Ali,⁵⁴³ Sinancılar (Mahmudköy) Köyü'nde İzzeddin Fakih (imam), Kırağılu Köyü'nde Pir Ali b. Nasuh kaydedilmiştir.⁵⁴⁴

Tatar Pazarı Kazası'nın M.1519/H.926 tarihli defter kaydına göre İshak Çelebi Mahallesi'nde Şeyh Hasan Halife (hatib), Derviş Ali veledi Dede Pir, Ömer veledi Hasan Halife, Sarubeğlü Köyü'nde Turbalı Fakih veledi Halil, Melek Hatun Köyü'nde Derviş Ali veledi Mehmed, Karapınarlı Köyü'nde Receb Fakih (imam), Veli Fakih (imam), Veli Fakih veledi Yusuf, Etlar Köyü'nde Mehmed Fakih (imam), Ahmed Fakih veledi Musa Fakih, Mehmed veledi Davud Fakih, Sefercelü Köyü'nde Durgut Fakih veledi Durali (imam) olarak yazılmıştır.⁵⁴⁵ M.1571/H.979 tarihinde Cami Kebir Mahallesi'nde Pir Ahmed (bakkal), Mescid-i Kara Derzi Mahallesi'nde Ahmed Dede (imam), Abdurrahman Dede (müezzin), Derviş (pabuççu), Mescid-i Hacı Mahmud Mahallesi'nde Murad Dede (müezzin), Mescid-i Divane Sefer Mahallesi'nde Mahmud b. Pir Ahmet (müezzin), Hüseyin Dede b. Abdullah, Hacı Kalemci Mahallesi'nde Mehmed Dede b. İsa kaydedilmiştir. Köylerinde ise Timurcalu Köyü'nde Çiftlik-i Derviş Ali veledi Mustafa, Çiftlik-i Hüseyin Dede

⁵⁴¹ BOA TD 498, s. 205-680.

⁵⁴² BOA TD 77, s. 380-390.

⁵⁴³ BOA TD 494, s. 369-372.

⁵⁴⁴ BOA TD 498, s. 439- 466.

⁵⁴⁵ BOA TD 77, s. 635-758.

veledi Abdullah, Habib veledi Mustafa Dede, Kamanlu Köyü'nde Çiftlik-i Pir Ahmed, Seyyidlü Köyü'nde Mehmed Dede b. İsa, Yağmurlar Köyü'nde Mehmed Piri, Çiftlik-i Pir Ali b. Hüseyin, Şeyh Mehmed Çelebi veledi Abdülaziz, Kadı-i Sinan Köyü'nde Mustafa b. Süleyman Fakih, Baraklar Köyü'nde Pir Ali b. Hüseyin, Çağırğanlı Köyü'nde Ömer b. Davud Fakih (imam), Şeyh Hacı Köyü'nde Ali Dede b. İlyas, Çiftlik-i Ali Fakih, Sagir Koca Köyü'nde Çiftlik-i Derviş Mehmed, Çiftlik-i Balı Fakih, Alacalar-Üçler-Güncelü köylerinde Mustafa Fakih (imam ve hatib), Pir Ali b. Armağan, Sefercelü Köyü'nde Çiftlik-i Derviş Çelebi, Çiftlik-i İsa Fakih, Kara Mürsellü Köyü'nde Ali b. Osman Fakih, Yeniceköy Köyü'nde Derviş Mehmed Ali olarak kaydedilmişlerdir.⁵⁴⁶

C-Zaviye Mutfakları: Zaviyelerle ilgili arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla mutfak en önemli bölümlerden birisini teşkil etmektedir. Çünkü zaviyeler, gelip geçerken uğrayan misafirlerin, etraftaki yoksulların ve zaviye çalışanlarının yemek yedikleri yerdir.

İlk zaman sûfileri nefsin terbiyesi için az yeme ya da yememeye dikkat ediyorlardı. Özellikle Şam'daki sufiler buna ayrı bir itina gösteriyorlardı. Zamanla tekke-zaviyelerin müesseseseleşmesiyle birlikte bunun tersine zaviyeler, yeme içme faaliyetlerine ayrıca özen gösterildiği mekânlar haline geldi (Tosun, 2004, s. 123).

Zaviyelerdeki misafirlik geleneği, gelen giden yolculara hizmet etmesi şartıyla sultandan berat almış tüm zaviyelerde vazgeçilmez bir kuraldı (İnalcık, 2008, s. 26). Zaviyelerde oluşan yemek kültürü tasavvufi sofrada da ortaya çıkarmıştır. Bu âdâb, özellikle Osmanlı dönemi Anadolu tekkelerinde daha da gelişerek belirli gün gecelerde dua ve zikirler eşliğinde özel yemeklerin yenmesiyle mesaimlere dönüşmüştür. Sûfiler yemeğin malzemesine ve hazırlanmasına bazı sembolik anlamlar dinî-tasavvufî motifler ekleyerek dünyevi bir iş olan yemek işini ibadet neşesine dönüştürebilmişlerdir (Tosun, 2004, s. 133).

Mevlevihânelerde “matbah-ı şerif”, tekkelerde ise aş evi olarak tanımlanan mutfaklar, tekkede barınanlar ile tekkeye gelenlere ikram etmek için yemek pişirilen

⁵⁴⁶ BOA TD 494, s.701-790.

yer olarak tanımlanmıştır (Tanman, 2002, s. 234). Muradiye Mevlevihanesi'nin sosyal hayata katkıları da göz ardı edilemez. Zengin aşhânesinden dervişler, talebeler ve misafirler ile camide hizmet eden hayrat hademesi yiyip içmişler, ayrıca evlere de ekmek verilmiştir (Şakir-Taş, 2009, s. 124). Evlere ekmeğin dışında bazı öğünlerin de sağlandığı bilinmektedir (Abdurrahman Hıbrî, 1996, s. 24; Kazancıgil, 1999, s. 37). Ekmek verilecek olan evlerin sınırları ilginç bir yöntemle belirlenmiştir. Muradiye Camî minaresinin gölgesinin altında kalan evlerde oturanlara her gün bir fodla (ekmek) ile Perşembe günleri de pilav zerde verilecektir (Şakir-Taş, 2009, s. 124; Ünver, 1962, s. 2).

Tahrir kayıtlarında zaviyelerin demirbaşları arasında kazan, sini, tepsi, haranı, kevgir gibi bazı mutfak eşyalarının cinsi ve miktarı verilmiştir. Bunlar o dönem açısından kıymetli eşyalar arasında sayılabilir. Nitekim vakfedildiği ya da birinin kullanıma bırakıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Gülsene Binti Abdullah adındaki cüz vakfının H.878/M.1473 tarihli vakfiyesinde bir kazan bağışladığı, kazanı Şeyh Şücâeddin Zaviyesi'nin şeyhinin kullanmakta olduğu kayıtlıdır. Şeyh Noktacızade'nin eşi Selime Hatun'un kendi vakfından eşinin kurduğu zaviyeye iki adet kazan ve sacayak bıraktığı, ancak eşyaların daha sonra kaybolduğu kaydedilmiştir. Nefise Hatun Vakfı'nın Sinan Dede Zaviyesi'ne bırakmış olduğu birer adet kazan, tencere ve tas da bağışlanmış mutfak eşyalarını örneklemektedir.

Tahrir kayıtlarında bazı zaviyelerde kaydı görülen mutfak eşyalarının, sayısı, cinsi ilgili zaviye mutfağının büyüklüğü ve ortalama kaç kişiye hizmet verebildiği hakkında ipucu olabilir. Örneğin Osman Baba Zaviyesinde 1530 tarihli tahrirde Zaviyenin demirbaşları 16 kazan, 30 sahan, 37 tepsi, 16 bakraç, 7 tava, 10 kepçe, 2 adet farklı özellikte bakraç, sade tepsi 30, sade sahan 27, kuru tepsi 6, 7 tas, 4 parça ? tası, kilar tası? 20, 1 badya (ağzı geniş su kabı), 2 farklı özellikte bakraç, 30 kandil, 2 şamdan olarak sayılmıştır.⁵⁴⁷

1541 tarihli kayda göre 40 kazan, 100 sahan hurcu, 30 tepsi hurcu, 20 sade tepsi, 15 büyük bakraç, 10 küçük bakraç, 10 tava, 20 tas, 10 kepçe, 9 kevgir, 30 kuru tepsi,

⁵⁴⁷ BOA TD 370, s. 341.

3sini, 30 kandil, 10 şamdan, 1 bandiya, 5 bakraç zaviyenin demirbaşlarındandır. ⁵⁴⁸
Eşyaların sayısına ve niteliğine bakılırsa sadece zaviyeye hizmet eden dervişler için değil misafirler için de yemek pişirildiği, en azından mutfak araç-gereçlerinin bunun için yeterli olduğunu söylemek mümkündür. ⁵⁴⁹

Osman Baba Zaviye'sinde kullanılan gereçler M.1571/H.979 tarihli kayıta belirtilmiştir: 40 kazan, 100 sahan hurcu, 30 tepsi hurcu, 20 adet sade tepsi, 15 büyük bakraç, 10 adet küçük bakraç, 10'ar tane tava-kepçe-tas, 30 adet kuru tepsi, 9 kevgir, 3 sini, 3 çerağ, 10 şamdan, 1 badya ve 5 bakraç olarak demirbaşlar yazılmıştır. ⁵⁵⁰

Otman Baba Zaviyesinin demirbaşları.M.1571/H.979 tarihli tahrirde belirtilmiştir. Buna göre 4 kazan, 10 tepsi hurcu, 2 maşrapa, 3 bakraç, 2 sahan, 1 kepçe, 1 kevgir, 1 tas ve 6 çerağ zaviyenin demirbaşlarıdır. ⁵⁵¹

Mutfaklarda kullanılan eşyalar kıyaslandığı vakit Otman ve Osman Baba zaviyelerinde ağırlanan, en azından yemek yiyen kişi sayısı hakkında fikir edinilebilir. Osman Baba Zaviyesi, Otman Baba Zaviyesine göre daha fazla yemeğin pişirildiği, misafirin ağırlandığı mekândır. Osman Baba Zaviyesinin büyük bir mutfağının olduğu Evliya Çelebi de belirtmiştir (Evliya Çelebi, 2001, ss. 341-343) ⁵⁵²

⁵⁴⁸ BOA TD 385, s. 367.

⁵⁴⁹ BOA TD 385, s. 365.

⁵⁵⁰ BOA TD 521, s. 445.

⁵⁵¹ BOA TD 521, s. 449.

⁵⁵² Evliya Çelebi, a.g.e, C. VIII, s. 341-343.

SONUÇ

Osmanlı Devleti kurumları, yüzyıllar sonra bile cazibesini sürdürür. Tıpkı mekanik bir yapı gibi her biri itina ile işlevlerini sürdürmüştür. Ancak, kurumlar da canlı organizmalar gibidir. Kuruldukları zamanlardaki mevcut şartları ile tekâmüle erdikleri zamanları eşdeğer değildir. Osmanlı Devleti kurumları hakkında sorulan sorulara doğru cevap verebilmek için zaman kavramının belirginleşmesi gerekir. Kurumlar her dönemde aynı özellikleri taşıyamaz. Bunu imkânsız kılan tarihsel zamanın değişmesidir.

Osmanlı Devleti'nde Rumeli Bölgesi Sağ Kol Kazaları bünyesinde kurulmuş tekke-zaviyeler, devletin kuruluş döneminde, en güçlü olduğu klasik dönemde belgelerin müsaade ettiği ölçüde incelenirken çalışmanın hangi zaman dilimiyle alakalı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. İlgili kurumlar, kuruluş devirlerinde bazen devletin siyasi bir aracı, bazen halkın bir nevi sivil toplum kuruluşudur. İleriki yüzyıllarda hele ki çalışma alanımızın ait olduğu XVI. yüzyılda ve sonlarında yavaş yavaş işlevlerini yitirmeye başlamışlardır. Öyle ki daha çok eski geleneği devam ettirerek evlatlık vakıflarının idamesine uğraşan, eldeki mülklerin en azından bazı gelirlerin sürdürülebilirliğine gayret eden aile kurumları olarak kaldığı anlaşılmaktadır.

Devletin kuruluşu yıllarında hem bu kurumlar hemde kurucu ve çalışanları devlet nezdinde bazı imtiyazlara sahip olmuşlardır. Bu imtiyazlar özellikle tekke-zaviye binalarının inşasında, oluşturulacak kurumun ihtiyaçlarının giderilmesi için bağışlanan mülklerde kendisini gösterir. Rumeli Bölgesi Sağ Kol Kazaları'nda tespit edilmiş tekke-zaviyeler, kuruluş zamanlarında elde etmiş oldukları bu ayrıcalıkları, mülkleri devam ettirebilmek için zaviyelerini evlatlık vakıf haline getirmişler, ya da vakıf zaviyesi olarak kurulmuşlardır. Öyle ki, vakıfnamelerinde eski defterlere atıfta bulunan tahrir kayıtlarında bunların evlatlık vakıf olduğu, silsile yoluyla devamının sağlanacağı, evlattan kimsenin kalmaması durumunda kimlerin zaviyedar olacağı şart edilerek kesinleştirilmiş, edinilen ayrıcalıklar garanti altına alınmıştır.

Barkan'ın kolonizatör olarak adlandırdığı zaviye kurucuları, buldukları bölgelerde adeta medeniyet kuran, dergâhının ayakta durması için toprağı ekip biçen, hayvanlarını otlatan, savaş zamanı harp ederek orduya katkıda bulunan kişilerdir. Zaviyeler gelip geçen yolcuların, misafirlerin uğrak yeridir. Hemen hemen bütün tekke-zaviyelerin vakıfnâmesinde görülen “ayende ve ravendiye hizmet edeler” ibaresi bunun göstergesidir. Bazı özellikleri ile bu kurumların günümüzdeki kamu yararına çalışan dernek ve vakıflarla aynı işleve sahip olduklarını söylemek yanlış olmaz.

Tekke- zaviye ile alakalı görüşler, bu kurumların salt dinî eğitimin verildiği, bu amaçla çeşitli dinsel merasimlerin düzenlendiği yerler olduğu yönündedir. Özellikle Rumeli Bölgesi'ndeki zaviyelerle ilgili tekke-zaviyelerin büyük bir kısmının Bektaşî olduğu yargısı söz konusudur. Ancak, XVI. yüzyıl tahrir kayıtlarında ilgili kurumların Bektaşî olduğunu gösteren önemli bir ibareye rastlanmamıştır. Bu durumun istisnası Abdal Cüneyd Zaviyesi'nin kaydının geçtiği M.1519/H.926 tarihli tahrir kaydı ile M.1571/H.979 tarihli Hacı Bektaş Veli Zaviyesi örnek gösterilebilir. Bunun dışında bizzat Bektaşî ünvanlı tekke-zaviye kaydı görülmemiştir. Bölgedeki durumları tespit edilmeye çalışılan tekke-zaviyelerin aslında Bektaşî olup tahrir kayıtlarında bu detayın geçmediği mi yoksa kuruluş döneminde devletin de tasvip edeceği şekilde ehl-i sünnet anlayışla kurulup XVI.yüzyılın sonlarından itibaren mi Bektaşî olduğu sorusuna net cevap bulunamamıştır. Günümüz bakış açısıyla ilgili dönemde bu kurumların Bektaşîliğe aidiyet gayretleri söz konusu değildir. Bazı zaviyelerde Cuma namazı kılınıyor olması, bazı zaviye kütüphanelerinde Mushaf-ı şerif'in demirbaş listesinde olması ilgili zaviyelerin o dönemde Bektaşî olmadığını gösterir. İleriki yüzyıllarda Bektaşî olduğu gerekçesiyle kapatılan zaviyeler içerisinde yer alan bazı kurumlar, muhtemelen daha sonradan bu tarikata mensup olmuşlardır.

Tahrir kayıtlarında kurum binaları dışında mevcut tekke-zaviye kültürünün izlerini bulabilmek adına yapılan elkap tarama çalışmasında ilgili kültürle bütünleşik bazı unvan, lakaplar tespit edilmiştir. Bazı yerleşim yerlerinde herhangi bir zaviye kaydına rastlanmazken baba, dede, pir, piri, derviş lakaplı kimselerin çokluğu göze çarpmaktadır. İsimler yaşanan canlı kültürün birer yansımasıysa eğer, kurum olmasa dahi bu bölgelerde yaşayan bir tekke- zaviye kültürünün olduğunu ortaya

koyar. Lakap ve ünvanlarda ilginç olan durum Sünni mezhebe tabi olması beklenen imamların, Bektaşî kültüründe kullanılması beklenen pir, piri ünvanlarını da kullanmış olmalarıdır. Aynı şekilde imamların hemen hemen çoğu halife ünvanını kullanmışsa da bu ünvanın Bektaşî kültüründe zaviye görevlilerinde de kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla çalışma sahasındaki tekke-zaviyelerin XVI. yüzyılda tarikatlar açısından sınıflandırılması gerekirse belirgin kıstaslarla ayrılmaları kolay değildir.

Devlet eliyle kurulmasa da kurulmasının desteklediği tekke-zaviyeler diğer kurumlar gibi zamanla eski cazibesini yitirmiştir. Tekke-zaviyelere devlet otoriterlerince yapılmış olan tevcihlerin, verilmiş bazı imtiyazların genellikle kuruluş döneminde olması bunu destekler. XVI. yüzyılda tutulmuş tahrir kayıtlarına göre kuruluş yıllarında Sultan I. Murad, Yıldırım Bayezid, I.Mehmed ve II. Murad dönemlerinde ilgili kurumlara ilk kez tevcihler yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in vakıf topraklarını tımara dönüştürmesiyle pek çok vakfın toprağı tımar statüsüne dönüştürülmüştür. Fatih döneminden sonra II. Bayezid, eski vakıflara yeniden imtiyazlarını geri vermiştir. Bununla birlikte ilave bir tevcih, ayrıcalık verdiği dair kayıt yoktur. Aynı durum Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemi için de geçerlidir. Görünüşe göre tekke-zaviyelerin vakıf olmasından kaynaklı haklarının devamı devlet tarafından korunmuş olmasına rağmen geliştirilmesi, zenginleşmesine yönelik herhangi bir çaba da söz konusu değildir.

Devletin kuruluşu yıllarında istifade ettiği bu kurumları ileriki yüzyıllarda kontrol altında tutmaya başlayıp tarikatına, işleyişine bakmaksızın varlığına, otoritesine, toplumsal yapısına zarar vereceğini düşündüğü tüm tekke-zaviyeleri Bektaşî olduğu gerekçesiyle kapatmış olma ihtimali de söz konusudur. Zira toplumda yüzyıllardır maddi ve manevi bir yer edinmiş olan bu kurumların kapatılmasında gayrisünni ve batıl bir anlayış olarak nitelendirilmiş Bektaşîlik gerekçesi daha kabul edilebilir görünmektedir. Dolayısıyla XVI. yüzyılda bu kurumların aidiyeti ve yönelimi neydi, bunlar tam olarak kimdi sorusunun cevabı tekke-zaviyelerin önemini yitirip zararlı olarak adedildiği XVII ve hatta XVIII. yüzyılın toplumsal ve siyasi koşulları altında geriye dönüp bakılarak cevaplanmış olmalıdır.

XVI. yüzyılda tahrir kayıtlarına yansıyan tekke-zaviyelerin tespiti yapılabilmektedir. Varlığından emin olduğu halde bazı defterlerde kaydı geçmeyen tekke-zaviyelerin olduğu bilinmektedir. Vergi ve nüfus amaçlı kayıtlar olduğu için muhtemelen geliri yahut dervişi, çalışanı olmadığı için bazı kurumların kaydı geçilmemiş olmalıdır. Dolayısıyla söz konusu bölgede daha fazla sayıda tekke-zaviye olması tahmin edilebilir.

Tekke-zaviye kayıtları incelenirken sayılarının kaç tane olduğu konusundaki en büyük sınırlılıklardan birisi zaviyelerin isimleridir. Zaviyeler genellikle kurucularının, vakıf sahiplerinin isimlerini alırlar. Fakat birden fazla adı bulunan pek çok zaviye kaydına rastlanmıştır. Bunların aynı kurum olup olmadığı konusundaki en önemli kıstas, buldukları yer, özellikle mahalle yahut köy olmuştur. Öte yandan, adreslerinin her kayıta tam olarak verilmemesi, kurumun tescillenmiş tam adının olmayıp genelde kurucunun adını taşıması, soyadları olmadığı için kullandıkları ünvanlara dikkat edilerek ayrıştırılması çalışılması yöntemiyle gerçekçi sayılara ulaşılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

1-ARŞİV KAYNAKLARI

a-) Tahrir Defterleri: BOA TD 20, BOA TD 26, KKA TD 54, BOA TD 50, BOA TD 73, BOA TD 77, BOA TD 136, BOA TD 138, BOA TD 202, BOA TD 220, BOA TD 370, BOA TD 385, BOA TD 470, BOA TD 494, BOA TD 498, BOA TD 521, KKA TD 562, KKA TD 563, BOA TD 1070, BOA MAD 35.

b-) Mühimme Defterleri :BOA MD 2, BOA MD 5, BOA MD 7, BOA MD 10, BOA MD 15, BOA MD 25, BOA MD 30, BOA MD 35, BOA MD 45

c-) Vakıf Evrakları: VGMA, Defter Nr: 2057; VGMA Defter Nr: 632/10.

2- İNCELEME-ARAŞTIRMA VE KAYNAK ESERLER

370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri (937/1530) I, (2001). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

5 Numaralı Mühimme Defteri (973/1565-1566), (1994). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Abdurrahman Hıbrı. (1996). *Enisü'l-Müsamirin, Edirne Tarihi (1360-1650)* (R.Kazancıgil, Çev.) Edirne: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Ahmed Badi Efendi.(2014, Mayıs). *Riyaz-ı Belde-i Edirne, 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si* (N. Adıgüzel ve R.Gündoğdu, Haz.) Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.

Akman, H.(2006). Türkiye, Yunanistan ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü*, Gebze 2006.

Alkan, M.(2007). Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi. *Vakıflar Dergisi*, 30, 1-34.

Aras, K. (2015). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Tekkelerin Güreş Sporuna Katkıları. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15, ss. 203-209.

Armağan, A. M.(2001). *Ege'nin Gizli Tarihi Horasaniler*. İzmir: Tüze Yayıncılık.

Arpaguş, S. (2007). Pir. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss.272-273). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Aslanapa, O. (1965). *Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi. Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*.(ss. 223-232). Ankara: TTK Basımevi.

Aşık Paşazade .(1992). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi* (, H.N. Atsız, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.

Ateş, H.(2011). Tekirdağ. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 359-362). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Balıvet, M.(2000). Şeyh Bedreddin, Tasavvuf ve İsyân. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Balkanlı, A. K. (1986). *Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler*. Ankara: Elhan Kitabevi.

Baltacı, C. (1995). Fahreddin-i Acemi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 82). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Barkan, Ö. L. (1993). Edirne ve Civarındaki Bazı İmaret Tesilerinin Yıllık Muhasebe Bilançoları. *Belgeler I. 1-2*, 235-377.

Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler 1. İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *Vakıflar Dergisi*, 2, 280-353.

Barkan, Ö. L. (1988). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri 1*. (Ö. L. Barkan ve E. Meriçli, Haz.). Ankara: TTK Basımevi.

Başar, F. (2003). Malkoçoğulları. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss.537-538). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bayramoğlu, F. ve Azamat, N. (1992). Bayramiyye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 269-273). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bilgili, A. S. (2010). Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kızıldeli(Seyyid Ali Sultan) Zaviyesi(1401-1826). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 53, 89-114.

Bostan, İ. (2009).Saruca Paşa. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 169-170). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Bursalı Mehmed Tahir Efendi.(1975). *Osmanlı müellifleri*.(A. F. Yavuz ve İ. Özen, Haz.) İstanbul: Meral Yayınları.

Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yayınları.

Çalık, S. (2005). *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlarda Osmanlı Düzeni (15. ve 16. Yüzyıllar)*. Ankara: Bosna Hersek Dostları Vakfı Yayınları.

Çam, N. (2000). *Yunanistan'daki Türk Eserleri*. Ankara: TTK Basımevi.

Darkot, B. (1965). *Edirne, Coğrafi Giriş. Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*. (ss. 1-12). Ankara: TTK Basımevi.

Dede, A. (1975). *Rumeli'nde Bırakılanlar (Batı Trakya Türkleri*. İstanbul: Otağ Matbaası.

Değerli, A, Temel, E ve Şahin, B. (2015,Nisan). *Vesaik-i Bektaşîyan*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Delibalta, M.A. (2007). *Rumelide İlk Başkent Dimetoka(Dimetoka Mahalleleri)*. Bursa: Dizayn Ofset.

Dindar, B. (1992). Bedreddin Simavî. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 331-334). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ebu Abdullah Muhammed İbni Batuta Tanci. (2000). *İbni Batuta Seyahatnamesi I* (A.S. Aykut, Çev.) İstanbul: YKY.

Emecen, F. (1996). Gelibolu. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss.1-6). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Emecen, F. (1996). Mufassaldan İcmale. *Osmanlı Araştırmaları. XVI*, ss. 37-44.

Emecen, F. (2005). Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Miri, Ahkâm-ı Kuyud-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet. *TALİD*, 5, ss. 107-139.

Emen, H.(2010). 494 Numaralı Tahrir Defteri'ne Göre Rumeli Bölgesi'nde Nüfus ve Yerleşme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2010.

Erkal, M.(1991). Arşın. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 411-413). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Erünsal, İ. E. (2003). Kütüphane. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss.11-32). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Evliya Çelebi (2001). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 3*. (S. A. Kahraman ve Y. Dağlı, Haz.). İstanbul: YKY.

Evliya Çelebi (2003). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 8*.(S. A. Kahraman, Haz.).İstanbul: YKY.

Eyice, S. (1962). İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimai bir Müessesesi, Zaviyeler ve Zaviyeli Cami'ler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. XXIII*, ss. 3-80.

Eyice, S.(1994). Edirne (Mimari). *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 431-442). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gökbilgin, M.T. (1965). *Edirne Şehri'nin Kurucuları. Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*.(ss. 161-178). Ankara: TTK Basımevi.

Gökbilgin, M.T. (1994). Edirne. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 425-431). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Gökbilgin, M.T. (2007). *XV. Ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*. İstanbul: 2007.

Gökbilgin, M.T. (2008). *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Güngör, E. (1989). Ahmed Badi Efendi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss.46-47). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Hadidi.(1991). *Tevarih-i Ali Osman (1299-1523)*. (N. Öztürk, Haz.) İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Halaçoğlu, Y. (1989). XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri. *Belleten*, LIII, ss. 637-681.

Halaçoğlu, Y. (1993). Çirmen. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 162-164). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Halaçoğlu, Y. (1994). Derbend. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 162-164). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Hayrullah Efendi. (1971). *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi II.*(Z.Danışman, Haz.) İstanbul: Son Havadis Yayınları.

Hoca Sadettin Efendi. (1999). *Tacü't-Tevarih II*. (İ.Parmaksızoğlu, Haz.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İbni Batuta.(2000). İbn-i Batuta Seyehatnamesi. (İ. Parmaksızoğlu, Haz.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İhsanoğlu, E. (1994). Osmanlı Eğitim ve Bilim Kurumları, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi II* (ss. 223-362). İstanbul: IRCICA.

İlgürel, M.(1995). Enisü'l-Müsamirin. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s.243-244). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İlgürel, S. (1998). Hibri, Abdurrahman Efendi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 426-428). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İnalcık, H.(1964). Rumeli. *İslam Ansiklopedisi* (ss.779-773). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İnalcık, H.(1965). Edirne'nin Fethi. *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*.(ss. 137-159). Ankara: TTK Basımevi.

İnalcık, H.(1993). *Türkler ve Balkanlar, Balkan'lar Semineri*. İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları.

İnalcık, H.(2005, Eylül, Prizzen). Türkler ve Balkanlar, Bal-Tam Türklük Bilgisi. *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 3, ss. 20-44.

İnalcık, H.(2006). Murad I. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 63). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İnalcık, H.(2008). Rumeli. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 232-235). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İnalcık, H.(2008a). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişi*M.Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalcık, H.(2008a). Rumeli. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 232-235). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

İpşirli, M.(1991). Atik Ali Paşa. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 64-65). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kaçmaz, M.(2014). Balkan Coğrafyası. Türk Tarihinde Balkanlar. *Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları ve Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, I, 11-37.

Kala, A., Emen, H., (2016, 6 Şubat) Yağmur Baba Zaviyesi”, <http://www.islamped.com>, 1.

Kara, M.(1996). Gülşeniyye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s.256-259). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kara, M.(2011). Tekke. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s.368-370). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kayapınar, A. (2009). Dobruca Yöresinde XVI. Yüzyılda Gayr-i Sünni İslam'ın İzleri. *Alevilik Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, 1, 85-102.

Kayapınar, L. (2010). Osmanlı Döneminde Bulgaristan Eski Zağra'da Bir Bektaşî Merkezi: Mü'min Baba ve Zaviyesi, *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri, Hacı Bektaş Veli, Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden*, (P.Ecevitoglu, A. M.İrat ve A. Yalçınkaya Ed.) (ss. 164-196). Ankara: Dipnot Yayınları.

Kayapınar, L.(2004). Osmanlı Uç Beyi Evranos Bey Ailesinin Menşei, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, ss.133-142.

Kazancıgil, R. (1992). *Edirne Mahalleleri Tarihçesi 1529-1999*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Kazancıgil, R. (1999). *Edirne İmaretleri*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.

Kiel, M.(1994). Dimetoka. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 305-308). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kiel, M.(1995). Ferecik. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 371-373). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kiel, M.(1996). Filibe. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 79-82). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kiel, M.(1999). *Via Egnatia Üzerinde Osmanlı Bayındırlık Faaliyetleri: Pazargah, Kavala ve Ferecik Örnekleri, Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*.(E.A. Zachariadou, Haz.), (ss. 161-177). İstanbul: TVYY.

Kiel, M.(2013a). *The incorporation of the Balkans into the Ottoman Empire 1353–1453, Ottoman expansion in to the Balkans*. (K.Fleet, Ed.) , (ss. 138-191) . Cambridge: Cambridge University Press.

Kiel, M.(2013b). Yenice-i Zağra. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 305-308). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Koltaş, N. (2017, Bahar). The Bektashi Order in Bulgaria A-16'th Century Document On Elmalı(Elmalu) Baba DergâH.*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 81, ss.9-26.

Köprülü, O. F. (1988). Kumral Abdal. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 156-164). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Küçük Abdal. *Vilayetname-i Otman Baba*. Ankara Cebeci Semt Kütüphanesi, Nr. 495.

Kütükoğlu, M.S. (2006). Mühimme Defteri. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 520-521). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Maden, F. (2012). Edirne Vilayetinde Bektaşî Tekke ve Türbeleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 64, 55-76.

Mehmed Neşri. (1949). *Kitab-ı Cihannüma I*. (F.R.Unat ve M.A. Köymen, Haz.). Ankara: TTK Basımevi.

Mehmed Süreyya. (1996). Sicil-i Osmani I. (N.Akbayar, Haz. ve S. A. Kahramanlı, Trans.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Mikov, L. (2008). *Bulgaristan'da Alevi-Bektaşî Kültürü*. (O. Sabev, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.

Müneccimbaşı Ahmet B. Lütfullah.(1995). *Camiü'd-Düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*.(A.Ağırakça, Haz.). İstanbul: İnsan Yayınları.

Ocak, A. Y. (1978). Zaviyeler, Dinî, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından bir Deneme. *Vakıflar Dergisi*, XII, ss.247-248.

Ocak, A. Y. (1992). Bektaşîlik. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 373-379). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ocak, A. Y. (1996). Hacı Bektaş-i Veli. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 455-458). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Ocak, A. Y. (1998). Din ve Düşünce, Din. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi* (ss. 154-157). İstanbul: IRCICA.

Ocak, A. Y. (2015). *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar, Makaleler-İncelemeler*. İstanbul: Timaş.

Ocak, A. Y. (2016). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik Kalenderiler, XIV-XVII. Yüzyıl*. İstanbul: Timaş.

Ocak, A. Y. (2014). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler, 15-17. Yüzyıllar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Oruç Bey. (1972). *Oruç Bey Tarihi*. (H.N. Atsız, Haz.). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Serisi.

Osmanlı Yer Adları I. Rumeli Eyaleti (1514-1550). (Özkılınç, A, Coşkun, A. ve Sivridağ, A. Haz.) Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Öngören, R. (2010). ŞeyH.*Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 50-52). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Özdemir, R. (1994). Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset. *OTAM*, 5, ss.259-310.

Özey, R. (2016). *Balkanlar ve Balkan Ülkeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Özgül, V. (2010). 16. Yüzyıl Öncesinde, Dimetoka, Kızıl Deli ve Balabanlılar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 53, ss. 191-311.

Öztürk, N. (1989). Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair. *Türklük Araştırmaları Dergisi* (sayı 4'den ayrı basım). Ankara: TTK Basımevi.

- Özünü, E. E. (2010, Ocak). XVI. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinin Ekonomik Nitelikleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18/1, 257-270.
- Pala, A. (2007). Rumeli'de Bir Akıncı Ailesi: Gümlüoğulları ve Vakıfları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 43, ss.1-7.
- Pay, S. (2009). Rumeli Fatihisi Osmanlı Şehzadesi: Gazi Süleyman Paşa. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, ss.279-297.
- Şahin, H.(2001). Karaca Ahmed. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 374-375). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H.(2007). Otman Baba. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 6-8). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H.(2012). Vefaiyye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 600-603). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H.(2017). *Dervişler ve Sufi çevreler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Şahin, İ. (1995). Eski Zağra. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 394-396). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, İ. (1997). Hasköy. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 394-396). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, K. (1994). Edebali. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 393- 394). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şakir-Taş, A. N. (2009, Temmuz). *Adrianapol'den Edirne'ye, Edirne ve Civarında Osmanlı Kültür ve Bilim Muhitinin Oluşumu (XIV-XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Şimşek, S. (2008). *Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü*. İstanbul: Buhara Yayınları.
- Tanman, B. (2002). Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları/Tekkeler. *Türkler Ansiklopedisi* (ss. 232-249). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Tansel, F. A. (1970). Gülbaba Adı Verilen İki Ayrı Şahsiyet Molla Murad Divan'ı ve Sümül Sinan. *AÜİFD, XVI*, ss. 67-78.

Taşköprüzade Ahmed İsmâüddin .(1985). *Eş-Şakakü'n-Nu'maniyye fi Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniyye*. (A. S. Furat, Haz.). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Tosun, N. (2004). Tasavvuf Kültüründe Tekke Yemekleri. *Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, V/12*, ss.123-135.

Tosyavizade Rıfat Osman. (1998). *Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Klavuzu)*. (R. Kazancıgil, Haz.). Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.

Uludağ, S. (1994). Dede. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (s. 76). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Uludağ, S. (1997). Halvetiyye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 393-395). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Uzunçarşılı, İ. H.(1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: TTK Basımevi.

Üçüncü, K. (2004, Kış). Sözlü Kültür/Tarih Bağlamında Edebi bir Metin Olarak Otman Baba Vilayetnamesi. *Bilig. 28*, ss. 1-29.

Ünver, A. S. (1962, Eylül). Edirne Mevlevihanesi Tarihine Giriş (sayı 30'dan ayrı basım). *Anıt, 37*, 1-7.

Ünver, A.S. (1965). *Edirne Medeniyetimiz ve Onun Tezyini Misalleleri. Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*. (ss. 233-253). Ankara: TTK Basımevi.

Ünver, S. (1962). Edirne Mevlevihanesi Tarihine Giriş (Sayı 30'dan ayrı basım). *Anıt Dergisi, 1-7*.

Venedikova, K. (2005). *Başтино(Hasan Babalar) Köyü ve Yöresiyle İlgili Kaynaklar, Balkanlarda Alevilik ve Bektaşîlik*. (M.Ersal, Ed.) (ss. 62-86). İstanbul: Çorlu Belediyesi Yayınları.

Yalkaya, M.Ş. (1994). *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*. (H.Er, Haz.) İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yazıcı, T. (1994). Derviş. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 188-190). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yiğit, A. (2008). XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne Kazası, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla 1998.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Huriye Emen

Doğum Yeri: Gazipaşa/ANTALYA

e-Posta:huriyeemen@gmail.com

Tel:05332048678

EĞİTİM BİLGİLERİ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 2001.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tezsiz Yüksek Lisans Programı, 2003.

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, 2008.

Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Programı, 2010.

MESLEKİ BİLGİLER

Özel Aydınlikevler Kız Öğrenci Yurdu: Yurt Müdürü(Ankara 2003-2005)

Özel Yalçinkaya Yükseköğrenim Kız Öğrenci Yurdu: Yurt Müdürü (Ankara 2005-2009)

Özel Şafak Koleji: Tarih Öğretmeni (Ankara 2009-2011)

Özel Yalçinkaya Yükseköğrenim Kız Öğrenci Yurdu: Yurt Müdürü (Ankara 2011-2015)

Türk Eğitim Vakfı Sedef Ölçer Yükseköğrenim Kız Öğrenci Yurdu Kurucu Müdür (Ankara 2015-)